āta (-°) [fr. **pat**] 1. fall DA 1.95 (ukkā°); PvA 45 (asani°). The reading "anatthato pātato rakkhito" at PvA 61 is faulty we should prefer to read apagato (apāyato?) rakkhito. — 2. throwing, a throw Sn 987 (muddha°); PvA 57 (akkhi°). See also piṇḍa.

ปาต (-˚) [จาก **ปตฺ**] — 1. การตก ที.อ.1/95 (อุกฺกา˚); เปต.อ.45 (อสนิ ˚) การใช้ว่า "อนตฺถโต ปาตโต รกฺขิโต" ใน เปต.อ.61 นั้นผิด ควรใช้ อปคโต (อปายโต ?) รกฺขิโต. — 2. การโยน, การขว้าง สุต.นิ.987 (มุทฺธ ˚); เปต.อ.57 (อกฺขิ ˚). — ดู ปิณฺฑ ด้วย.

ātana (nt.) [fr. pāteti] bringing to fall, destroying, killing, only in **gabbha**° destroying the fœtus, abortion (q. v.) DhA 1.47 and passim.

ปาตน (นปุ). [จาก ปาเตติ] การทำให้ตกไป, การทำลาย, การฆ่า, ใช้เฉพาะใน **คพฺภ** ˚ (ดูคำนี้) การทำลายครรภ์, การรีดลูก ธ.อ.1/47 และทุก ๆ แห่ง.

ātar (adv.) [Vedic prātar, der. fr. *prō, *prā, cp. Lat. prandium (fr. prām-ediom = pātar-āsa); Gr. πρωί early; Ohg. fruo = Ger. früh] early in the morning, in foll. forms: (1) **pātar** (before vowels), only in cpd. °**āsa** morning meal, breakfast [cp. BSk. prātar-aśana Divy 631] D III.94; Sn 387; J I.232; VvA 294, 308; SnA 374 (pāto asitabbo ti pātar-āso piṇḍa-pātass' etaṃ nāmaṃ). — **katapātarāsa** (adj.) after breakfast J I.227; VI.349 (°bhetta); Vism 391. — (2) **pāto** (abs.) D III.94; DhA II.60; PvA 54, 126, 128; **pāto va** right early J I.226; VI.180. — (3) **pātaṃ** S I.183; II.242; Th 2, 407. — *Note*. Should **piṇḍa-pāta** belong here, as suggested by Bdhgh at SnA 374 (see above)? See detail under piṇḍa.

ปาตรฺ (ก.วิ.) [เวท. ปฺราตรฺ, มาจาก *prō, *prā, เทียบ Lat. **prandium** (จาก prām-ediom = ปาตรฺ-อาส); Gr. πρωί แต่เช้า; **Ohg. fruo = Ger. früh**] เช้าตรู่, ในรูปต่าง ๆ ต่อไปนี้ : — (1) **ปาตรฺ** (หน้าสระ), ใช้เฉพาะในสมาส ˚**อาส** อาหารในตอนเช้า, อาหารเช้า [เทียบ พุทธสัน. ปฺราตรฺ-อศน ทิวฺ.631] ที.3/94; สุต.นิ.387; ชา.1/232; วิมาน.อ.294,308; สุต.นิ.อ.374 (ปาโต อสิตพฺโพ ติ ปาตรฺ-อาโส ปิณฺฑ-ปาตสฺเสตํ นามํ). — กตปาตราส (คุณ.) หลังอาหารเช้า ชา.1/227; 6/349 (˚เภตฺต); วิ.ม.391. — (2) **ปาโต** (ใช้โดด ๆ) ที.3/94; ธ.อ.2/60; เปต.อ.54, 126,128; **ปาโต ว** เช้าตรู่ที่เดียว ชา.1/226; 6/180. — (3) **ปาตํ** สं.1/183; 2/242; เถรี.407. — หมายเหตุ. ในที่นี้ควรเป็น **ปิณฺฑ-ปาต** ตามอย่างที่พุทธโฆษแนะไว้ใน สุต.นิ.อ.374 (ดูข้างต้น) หรือไม่ ? ดูรายละเอียดที่ ปิณฺฑ.

ātavyatā (f.) [fr. **pāt**, see pāteti] downfall, bringing to fall, felling M I.305; A I.266; Vin IV.34 (°by°); VbhA 499.

ปาตวฺยตา (อิต.) [จาก **ปาตฺ**, ดู ปาเตติ] การตกลงไป, การทำให้ตกหรือล้ม, การโค่นล้ม ม.1/305; องฺ.1/266; วิ.4/34 (˚พฺย ˚); วิภงฺค.อ.499.

itāpeti [Caus. II. of pāteti] to cause to fall, to cause an abortus Vin II.108; DA I.134.

ปาตาเปติ [เหตุ. ลง ณาเป ปัจจัย ของ ปาเตติ] ทำให้ตกหรือล้ม, ทำให้แท้ง วิ.2/108; ที.อ.1/134.

Pātāla [cp. Epic Sk. pātāla an underground cave] proclivity, cliff, abyss S 1.32, 127, 197; IV.206; Th 1, 1104 (see *Brethren* 418 for fuller expl^{n}); J III.530 (here expl^{d} as a cliff in the ocean).

ปาตาล [เทียบกาพย์ สัน. ปาตาล ถ้ำใต้ดิน] บาดาล, หน้าผ ห้วงเหว ส.1/32,127,197; 4/206; เถร.1104 (สำหรับค อธิบายที่สมบูรณ์กว่านี้ ดู *Brethren* 418); ชา.3/530 (ใ ที่นี้อธิบายเป็น นาคพิภพ).

Pāti [Vedic pāti of **pā**, cp. Gr. *πῶυ* herd, *ποιμήν* shepherd, Lat. pāsco to tend sheep] to watch, keep watch, keep J III.95 (to keep the eyes open, C. ummisati; opp. nimisati); Vism 16 (=rakkhati in def. of pāṭimokkha).

ปาติ [เวท. ปาติ ของ **ปา**, เทียบ Gr. *πῶυ* ฝูงสัตว์, *ποιμήν* คนเลี้ยงแกะ, Lat. pāsco เลี้ยงแกะ] เฝ้าดู, เลี้ยงดู, รักษ ชา.3/95 (คอยระวัง, อ. อุมฺมิสติ; ตรงข้าม นิมิสติ); วิ.ม 16 (= รกฺขติ ในการนิยามถึง ปาฏิโมกฺข).

Pātika = pāti, read at Vism 28 for patika.

ปาติก = ปาตี, ใช้เช่นนั้นใน วิ.ม.28 แทน ปติก.

Pātita [pp. of pāteti] brought to fall, felled, destroyed Sn 631; Dh 407; J III.176; PvA 31 (so read for patita).

ปาติต [ก.กิ. ของ ปาเตติ] ทำให้ตกหรือล้ม, โค่นล้ม, ทำลา สุต.นิ.631; ธ.407; ชา.3/176; เปต.อ.31 (ใช้เช่นนั้นแท ปติต).

Pātin (-°) (adj.) [fr. pāta] throwing, shooting, only in cpd. dūre° throwing far A I.284; II.170. See akkhaṇa-vedhin.

ปาตินฺ (-°) (คุณ.) [จาก ปาต] โยนหรือขว้าง, ยิง, ใ เฉพาะในสมาส **ทูเร** ° ขว้างไปไกล องฺ.1/284; 2/170. อกฺขณ-เวธินฺ.

Pātimokkha see pāṭi°.

ปาติโมกฺข ดู **ปาฏิ**°.

Pāti & **Pāti** (f.) [the **femin.** of patta, which is Vedic pātra (nt.); to this the f. Ved. pātrī] a bowl, vessel, dish Vin I.157 (avakkāra°), 352 (id.); II.216 (id.); M I.25 (kaṃsa°), 207; S II.233; A IV.393 (suvaṇṇa°, rūpiya°, kaṃsa°); J I.347, 501; II.90; V.377 (suvaṇṇa°) VI.510 (kañcana°); VvA 65; PvA 274.

ปาตี และ **ปาติ** (อิต.) [อิต. ของ ปตฺต, ซึ่ง เวท. เป็น ปาตฺ (นปุ.); ตามนี้ อิต. ใน เวท. เป็น ปาตฺรี] ถาด, ภาชน ชาม วิ.1/157 (อวกฺการ °), 352 (เหมือนกัน); 2/21 (เหมือนกัน); ม.1/25 (กำส °), 207; สำ.2/233; องฺ.4/39 (สุวณฺณ °, รูปิย °, กำส °); ชา.1/347,501; 2/90; 5/37 (สุวณฺณ °); 6/510 (กญฺจน °); วิมาน.อ.65; เปต.อ.274.

Pātukamyatā is frequent v. l. for **cāṭu-kamyatā**, which is probably the correct reading (see this). The meaning (according to Vism 27 = VbhA 483) is "putting oneself

ปาตุกมฺยตา ที่อื่นใช้แทน **จาฏุ-กมฺยตา** (ดูคำนี้) บ่อย ๆ ๆ บางทีอาจเป็นการใช้คำที่ถูกต้อง. ความหมาย (ตาม วิ.ม.27

low," i. e. flattery, "fawning" (*Vism trsl.* 32). A still more explicit def^{n} is found at VbhA 338. The diff. spellings are as follows: **cāṭukamyatā** Vism 17, 27; KhA 236; VbhA 338, 483; **cāṭukammatā** Miln 370; **pāṭukamyatā** Vbh 246; **pātukamyatā** Nd^{2} 39. See standing phrase under mugga-sūpyatā.

วิภงฺค.อ.483) "ทำตัวให้ต่ำ", คือการเยินยอ, "การประจบประแจง" (วิ.ม. แปล 32). ยังมีคำนิยามที่ชัดยิ่งกว่านี้ในวิภงฺค.อ.338. การสะกดแตกต่างกันดังต่อไปนี้คือ : **จาฏุกมฺยตา** วิ.ม.17,27; ขุ.อ.236; วิภงฺค.อ.338,483; **จาฏุกมฺมตา** มิลินฺ. 370; **ปาฏุกมฺยตา** วิภงฺค.246; **ปาตุกมฺยตา** จุลฺ.นิ.39. ดูวลีหลักที่ มุคฺค–สูปฺยตา.

itur (-°) (°pātu) (indecl.) [cp. Vedic prāduḥ in prādur+**bhu**; on t for d see Geiger, *P.Gr.* § 39^{4}. As regards etym. Monier Williams suggests prā=pra+dur, door, thus "before the door, openly"; cp. dvāra] visible, open, manifest; only in comp^{n} with **kṛ** and **bhū,** and with the rule that pātu° appears before cons., whereas pātur° stands before vowels. (1) with **kṛ** (to make appear): pres. **pātukaroti** Sn 316; J IV.7; Pug 30; SnA 423; aor. **pātvākāsi** S II.254; DhA II.64; pp. **pātukata** Vv 84^{41}. — (2) with **bhū** (to become manifest, to appear): pres. **pātubhavati** D I.220; D II.12, 15, 20, 226; M I.445; S IV 78; Pv II.9^{41} (pot. °bhaveyyuṃ); aor. **pāturahosi** [cp. BSk. prādurabhūt Jtm. 211] Vin I.5; D I.215; II.20; S I.137; Pv II.8^{6}; Miln 10, 18; VvA 188; pl. **pāturahaṃsu** J I.11, & °**ahiṃsu** J I.54. — pp. **pātubhūta** S III.39; Dhs 1035; PvA 44.

-kamma making visible, manifestation S II.254; DhA IV.198. **-bhāva** appearance, coming into manifestation M I.50; S II.3; IV.78; A I.266; II.130; Sn 560, 998; J I.63; Nd^{2} s. v.; Vism 437.

ปาตุ (-°) (°**ปาตุ**) (อัพ.) [เทียบ เวท. ปฺราทุห์ ใน ปฺราทุร์+**ภู**; ใช้ ต แทน ท ดู Geiger, *P. Gr.* § 39^{4}. ในเรื่องรากศัพท์ Monier Williams แนะว่าเป็น ปฺรา = ปฺร+ทุร์, ประตู, ดังนั้นจึงเป็น "ข้างหน้าประตู, อย่างเปิดเผย"; เทียบทฺวาร] เห็นได้, เปิดเผย, เห็นชัด; เฉพาะในกรณีสมาสกับ **กฺรฺ** และ **ภู**, และตามกฎซึ่ง ปาตุ° อยู่หน้าพยัญชนะ, ส่วนปาตุร์° อยู่หน้าสระ. — (1) กับ **กฺรฺ** (ทำให้ปรากฏ) : วัต. **ปาตุกโรติ** สุต.นิ.316; ชา.4/7; ปุ.30; สุต.นิ.อ.423; อัป. **ปาตฺวากาสิ** สํ.2/254; ธ.อ.2/64; ต ปัจจัย **ปาตุกต** วิมาน. 84^{41}. — (2) กับ **ภู** (เห็นชัด, ปรากฏ) : วัต. **ปาตุภวติ** ที.1/220; ที.2/12,15,20,226; ม.1/445; สํ.4/78; เปต. 2/9^{41} (สัต. °ภเวยฺยุ); อัช. **ปาตุรโหสิ** [เทียบ พุทธสัน. ปฺราทุรภูตฺ ชา.มา.211] วิ.1/5; ที.1/215; 2/20; สํ. 1/137; เปต.2/8^{6}; มิลินฺ.10,18; วิมาน.อ.188; พหุ. **ปาตุรหำสุ** ชา.1/11, และ °**อหีสุ** ชา.1/54. — ต ปัจจัย **ปาตุภูต** สํ.3/39; ธ.ส.1035; เปต.อ.44.

– **กมฺม** การทำให้เห็นได้, การแสดงออก สํ.2/254; ธ.อ. 4/198. – **ภาว** การปรากฏขึ้น, การประจักษ์ ม.1/50; สํ. 2/3; 4/78; องฺ.1/266; 2/130; สุต.นิ.560,998; ชา. 1/63; จุลฺ.นิ. s. v.; วิ.ม.437.

ṭeti [Caus. of **pat**] 1. to make fall, drop, throw off

ปาเตติ [เหตุ. ของ **ปตฺ**] — 1. ทำให้ตกหรือล้ม, ปล่อยทิ้ง,

S 1.197 (sakuṇo rajaṇ); J 1.93 (udakaṇ); Miln 305 (sāraṇ). — 2. to bring to fall J v.198; Miln 187. — 3. to kill, destroy, cut off (the head) J 1.393; III.177; PvA 31, 115. — pp. **pātita**. Caus. II. **pātāpeti** (q. v.). — Cp. abhi°. *Note*. In meaning 3 it would be better to assume confusion with pāṭeti (for phāṭeti = Sk. sphāṭayati to split [**sphuṭ** = **(s)phal**], see phāleti & phāṭeti In the same sense we find the phrase **kaṭṭhaṇ pāteti** to split firewood M 1.21 (MA ereti), besides phāleti.

ขว้างออก สं.1/197 (สกุโณ รชํ); ชา.1/93 (อุทกํ); มิลิน 305 (สารํ). — 2. ทำให้ล้ม ชา.5/198; มิลิน.187. — 3. ฆ่า, ทำลาย, ตัด(ศีรษะ) ชา.1/393; 3/177; เปต.อ 31,115. — ต ปัจจัย **ปาติต.** เหตุ. ลง ณาเป ปัจจั **ปาตาเปติ** (ดูคำนี้). — เทียบ อภิ °. — หมายเหตุ. ตา ความหมายข้อ 3 เห็นจะดีกว่าถ้าจะถือว่าสับสนกับ ปาเฏ (แทน ผาเฏติ = สัน. สฺผาฏยติ) ผ่า [**สฺผุฏ** = **(ส)ผล**], ผาเลติ และ ผาเฏติ. โดยนัยเดียวกัน เราพบวลี **กฏฺฐ ปาเต** ผ่าฟืน ม.1/21 (ม.อ. เอเรติ), นอกจาก ผาเลติ.

Pātheyya (nt.) [grd. form. fr. patha] "what is necessary for the road," provisions for a journey, viaticum Vin 1.244; S 1.44; Dh 235, 237; J v.46, 241; DA 1.288; DhA 1.180; III.335; PvA 5, 154.

ปาเถยฺย (นปุ.) [รูป ณฺย ปัจจัย จาก ปถ] "สิ่งที่จำเป็นสำหรั การเดินทาง", เสบียงสำหรับเดินทาง, เสบียงกรัง วิ.1/24 สं.1/44; ธ.235,237; ชา.5/46,241; ที.อ.1/288; ธ.อ 1/180; 3/335; เปต.อ.5,154.

Pātheyyaka (nt.) = patheyya PvA 126.

ปาเถยฺยก (นปุ.) = ปเถยฺย เปต.อ.126.

Pāda [Vedic pāda, see etym. under pada] 1. the foot, usually pl. pādā both feet, e. g. Vin 1.9, 34, 188; It 111; Sn 309, 547, 768, 835, 1028; J II.114; IV.137; DhA III.196; PvA 4, 10, 40, 68; VvA 105. In sg. scarce, and then specified as eka° & dutiya°, e. g. at Nd² 304[III]; J VI.354. — 2. foot or base of a mountain Vism 399 (Sineru°); DhA 1.108 (pabbata°). — 3. the fourth part ("foot") of a verse (cp. pada 4) SnA 239, 273, 343, 363; ThA 23. — 4. a coin Vin III.47; VvA 77 (worth here ¼ of a kahāpaṇa and double the value of māsaka; see also kākaṇikā).

-**aṅguṭṭha** a toe M 1.337. -**aṅguṭṭhaka** same J II.447; Vism 233. -**aṅguli** same PvA 125 (opp. to hatth'

ปาท [เวท. ปาท, ดูรากศัพท์ที่ ปท] — 1. เท้า, ตามปก เป็น พหุ. **ปาทา** เท้าทั้งสอง, อุ. วิ.1/9,34,188; อิติ.111 สุตฺ.นิ.309,547,768,835,1028; ชา.2/114; 4/137; ธ.อ 3/196; เปต.อ.4,10,40,68; วิมาน.อ.105. ที่เป็น เอก. ห พยาก และที่เป็นเช่นนั้น ก็ระบุลงเป็น เอก° และ ทุติย°, อ ใน จุล.นิ.304; ชา.6/354. — 2. เชิงเขา หรือส่วนล่างขอ ภูเขา วิ.ม.399 (สิเนรุ°); ธ.อ.1/108 (ปพฺพต°). — ส่วนที่สี่ ("บาท")ของกาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ (เทียบ ป 4) สุตฺ.นิ.อ.239,273,343,363; เถร.อ.23. — 4. เหรีย วิ.3/47; วิมาน.อ.77 (ในที่นี้มีค่า = $\frac{1}{4}$ ของกหาปณะและสอ เท่าของ มาสก; ดู กากณิกา ด้วย).

– **องฺคุฏฺ** หัวแม่เท้า ม.1/337. – **องฺคุฏฺฐก** หัวแม่เท้ ปลายเท้า ชา.2/447; วิ.ม.233. – **องฺคุลิ** นิ้วเท้า เปต.

anguli finger). **-aṭṭhika** bone of the foot M 1.58, 89; III.92; KhA 49. **-âpacca** offspring fr. the foot (of Brahmā): see bandhu. **-ûdara** "(using) the belly as feet," i. e. a snake Sn 604. **-odaka** water for washing the feet Vin 1.9. **-kathalika** (°iya) acc. to Bdhgh either a foot stool or a towel (adhota-pāda-ṭhapanakaṃ pāda-ghaṃsanaṃ vā, see *Vin. Texts* 1.92; II.373) Vin 1.9, 46; II.22; IV.310; Kvu 440; VvA 8; DhA 1.321. **-kudārikā** holding the feet like an axe (?) Pv IV.1[47] (expl[d] at PvA 240 by pādasankhātā kudārikā; does k. here represent kuṭhārikā? The reading & meaning is uncertain). **-khīla** a corn in the foot Vin 1.188 (as °ālādha, cp. *Vin Texts* II.19). **-ghaṃsanī** a towel for rubbing the feet (dry) Vin II.130. **-cāra** moving about on feet J IV.104. **-tala** the sole of the foot Vin 1.179; M III.90; D III.143, 148; PvA 74. **-dhovana** cleaning or washing one's feet DhA II.9. **-pa** "drinking with the foot," N. for tree Pv IV.3[9] (cp. PvA 251); Miln 117, 376; Vism 533; VvA 212; Sdhp 270. **-paricārikā** "serving on one's feet," i. e. a wife (cp. S 1,125) J III.95; VI.268; DhA III.194. **-pīṭha** a foot-stool Vin 1.9 (cp. *Vin. Texts* 1.92); IV.310; DhA III.120 = 186; VvA 291. **-puñchana(ka)** wiping one's feet (with a towel) Vism 358 (°rajju-maṇḍalaka, in comparison = VbhA 62); VbhA 285 (°coḷaka); KhA 144; SnA 333; DhA 1.415 (°ka). **-puñchanī** a towel for the feet Vin II.174. **-bbhañjana** ointment for the feet, foot-salve Vin 1.205; J V.197, 376; PvA 44, 78; anointing the feet VvA 44 (°tela), 295 (id.). **-mūla** the sole of the foot, the foot J IV.131. Cp. mūla. **-mūlika** "one who sits at one's

125 (ตรงข้าม หตฺถงฺคุลิ นิ้วมือ). – **อฏฺฐิก** กระดูกเท้า ม. 1/58,89; 3/92; ขุ.อ.49. – **อาปจฺจ** เกิดจากเท้า(ของพระ-พรหม) : ดู พนฺธุ. – **อูทร** "(ผู้ใช้)ท้องเป็นเท้า", คือ งู สุตฺ.นิ. 604. – **โอทก** น้ำล้างเท้า วิ.1/9. – **กถลิก** (°ลิย) พุทธโฆษว่าเป็นที่วางเท้า มิฉะนั้นก็เป็น ผ้าเช็ดเท้า (อโธต-ปาท-ฐปนกำ ปาท-ฆังสนำ วา, ดู *Vin. Texts* 1/92; 2/373) วิ.1/9,46; 2/22; 4/310; กถา.440; วิมาน.อ.8; ธ.อ.1/321. – **กุทาริกา** มีเท้าเหมือนขวาน (?) เปต.4/1[47] (อธิบายไว้ใน เปต.อ.240 เป็น ปาทสงฺขาตา กุทาริกา; กุ° ในที่นี้ใช้แทน กุฐาริกา หรือ ? คำ และความหมายยังไม่แน่นอน). – **ขีล** ตาปลาที่เท้า วิ.1/188 (ในฐานเป็น °ลาพาธ, เทียบ *Vin Texts* 2/19). – **ฆังสนี** ผ้าขัดถูเท้า(ที่ไม่เปียกน้ำ) วิ.2/130. – **จาร** ไปด้วยเท้า ชา.4/104. – **ตล** ฝ่าเท้า วิ.1/179; ม. 3/90; ที.3/143,148; เปต.อ.74. – **โธวน** การทำความสะอาดหรือล้างเท้า ธ.อ.2/9. – **ป** "ดื่มด้วยเท้า", ชื่อของต้นไม้ เปต.4/3[9] (เทียบ เปต.อ.251); มิลินฺ.117,376; วิ. ม.533; วิมาน.อ.212; สทฺ.ปา.270. – **ปริจาริกา** "ผู้บำเรอเท้า", คือ ภรรยา (เทียบ สำ.1/125) ชา.3/95; 6/268; ธ.อ.3/194. – **ปีฐ** ตั่งรองเท้า วิ.1/9 (เทียบ *Vin. Texts* 1/92); 4/310; ธ.อ.3/120 = 186; วิมาน.อ.291. – **ปุญฺฉน(ก)** เช็ดเท้า(ด้วยผ้า), (ผ้า)เช็ดเท้า วิ.ม.358 (°รชฺชุ-มณฺฑลก, ในการเปรียบเทียบ = วิภงฺค.อ.62); วิภงฺค. อ.285 (°โจฬก); ขุ.อ.144; สุตฺ.นิ.อ.333; ธ.อ.1/415 (°ก). – **ปุญฺฉนี** ผ้าสำหรับเช็ดเท้า วิ.2/174. – **พฺภญฺชน** น้ำมันสำหรับทาเท้า, ขี้ผึ้งสำหรับทาเท้า วิ.1/205; ชา.5/197, 376; เปต.อ.44,78; การชโลมหรือทาเท้า วิมาน.อ.44 (°เตล), 295 (°เตล). – **มูล** ฝ่าเท้า, แทบเท้า ชา.4/131. เทียบ มูล. – **มูลิก** "ผู้นั่งแทบเท้า", ขี้ข้า, ลูกกะโล่ ชา.

feet," a foot-servant, lackey J I.122, 438; II.300 sq. (Gāmaṇicaṇḍa); III.417; V.128; VI.30. **-lola** loafing about, one who lingers after a thing, a greedy porson Sn 63, 972; Nd[1] 374; Nd[2] 433; abstr. f. °**lolatā** SnA 36, & °**loliya** Nd[2] 433. **-visāṇa** " a horn on the foot," i. e. an impossibility J VI.340. **-sambāhana** massaging the feet DhA I.38.

1/122,438; 2/300 (คามณิจณฺฑ); 3/417; 5/128; 6/30. – **โลล** เที่ยวไปโดยไม่ทำอะไร, ผู้ทำอะไร ๆ อย่างอ้อยอิ่ง เนิบนาบ, คนละโมบ สุตฺ.นิ.63; 972; มหา.นิ.374; จุลฺ.นิ. 433; ภาวนาม อิต. °**โลลตา** สุตฺ.นิ.อ.36, และ °**โลลิย** จุลฺ. นิ.433. – **วิสาณ** ° "เขาที่เท้า", คือสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ชา. 6/340. – **สมฺพาหน** การนวดเท้า ธ.อ.1/38.

Pādaka (adj. n.) [fr. pāda] 1. having a foot or basis Vin II.110 (a°); Sn 205; ThA 78. — 2. fundamental; **pādakaṃ karoti** to take as a base or foundation Vism 667. — 3. (nt.) basis, foundation, base PvA 167. — **pādaka-jjhāna** meditation forming a basis (for further introspective development) Vism 390, 397, 412 sq., 428, 667. — Cp. **āhacca°**.

ปาทก (คุณ., นาม.) [จาก ปาท] — 1. มีเท้าหรือมีฐาน วิ.2/110 (อ °); สุตฺ.นิ.205; เถร.อ.78. — 2. ที่เป็นมูล ราก; **ปาทกํ กโรติ** ถือเป็นฐานหรือพื้นฐาน วิ.ม.667. — 3. (นปุ.) ฐาน, รากฐาน, พื้นฐาน เปต.อ.167. — **ปาทก-ชฺฌาน** การภาวนาที่เป็นพื้นฐาน(สำหรับการพัฒนาภายในต่อไป) วิ.ม.390,397,412,428,667. — เทียบ **อาหจฺจ °**.

Pādāsi is aor. of **padāti**.

ปาทาสิ เป็น อัช. ของ **ปทาติ**.

Pāduka [=pādaka] a little foot J VI.554.

ปาทุก [= ปาทก] เท้าเล็ก ชา.6/554.

Pādukā (f.) [cp. Epic Sk. pāduka & pādukā] a shoe, slipper, clog Vin I.190; II.142, 222; J III.327; IV.129, 379; V.298; VI.23; Miln 330; DA I.136; DhA III.451 (muñja°). — At Vin II.143 (according to Rh. D.) pādukā (dāru°) is a kind of stool or stand in a privy.

ปาทุกา (อิต.) [เทียบกาพย์ สัน. ปาทุก และ ปาทุกา] รองเท้า, รองเท้าแตะ, รองเท้าไม้ วิ.1/190; 2/142,222; ชา. 3/327; 4/129,379; 5/298; 6/23; มิลินฺ.330; ที.อ. 1/136; ธ.อ.3/451 (มุญฺช °). — ใน วิ.2/143 (ตามมติ Rh.D.) ปาทุกา (ทารุ °) เป็นที่วางเท้าหรือฐานส้วมชนิดหนึ่ง.

Pāna [Vedic pāna, fr. **pā**, pibati = Lat. bibo, pp. pīta, Idg. *po[i], cp. Gr. *πίνω* to drink, *πότος* drink; Obulg. piti to drink, pivo drink; Lith. penas milk; Lat. potus drink, poculum drinking vessel (=Sk. pātra, P. patta)] drink, including water as well as any other liquid. Often comb[d] with **anna°** (food), e. g. Sn 485, 487;

ปาน [เวท. ปาน, จาก **ปา**, ปิพติ = Lat. bibo, ก.กิ. ปีต, Idg. *po[i], เทียบ Gr. *πίνω* ดื่ม, *πότος* เครื่องดื่ม; Obulg. piti ดื่ม, pivo เครื่องดื่ม; Lith. penas นม; Lat. potus เครื่องดื่ม, poculum ภาชนะสำหรับดื่ม (= สัน. ปาตฺร, บา. ปตฺต)] เครื่องดื่มรวมถึงน้ำและของเหลวชนิดอื่น ๆ ม บ่อยที่ใช้รวมกับ **อนฺน °** (อาหาร), อุ. สุตฺ.นิ.485,487; เปต.

Pv 1.5[2]; and °bhojana (id.) e. g. Dh 249; J 1.204. Two sets of 8 drinks are given in detail at Nd[1] 372. — Vin 1.245, 249 (yāgu°); S v.375 (majja°); Sn 82, 398, 924; J 1.202 (dibba°); Pug 51; PvA 7, 8, 50.

-**āgāra** a drinking booth, a tavern Vin II.267; III.151; J 1.302 (=surā-geha C.); Vbh 247; VbhA 339.

1/5[2]; และ °**โภชน** (เหมือนกัน) อุ. ธ.249; ชา.1/204. น้ำปานะ 8 อย่างมีสองประเภทดังมีรายละเอียดใน มหา.นิ.372. — วิ.1/245,249 (ยาคุ°); สํ.5/375 (มชฺช°); สุตฺ.นิ.82, 398,924; ชา.1/202 (ทิพฺพ°); ปุ.51; เปต.อ.7,8,50.

– **อาคาร** โรงเหล้า, โรงขายเหล้า วิ.2/267; 3/151; ชา.1/302 (= สุรา-เคห อ.); วิภงฺค.247; วิภงฺค.อ.339.

pānaka (nt.) [fr. pāna] a drink J II.285; IV.30; Dāvs v.2; DhA III.207 (amba°); VvA 99, 291. — Der. **pānakatta** (abstr. nt.) being provided with drink J v.243 (a°).

ปานก (นปุ.) [จาก ปาน] เครื่องดื่ม ชา.2/285; 4/30; ทา.วํ.5/2; ธ.อ.3/207 (อมฺพ°); วิมาน.อ.99,291. — **ปานกตฺต** (ภาวนาม นปุ.) การมีเครื่องดื่มให้ ชา.5/243 (อ°).

ānada in cpd. **pānad' ûpama** at J II.223 is faulty. The meaning is "a badly made sandal," and the reading should probably be (with v. l. & C.) "dupāhan' ûpama," i. e. du(ḥ)+upāhanā. The C. expl[s] as "dukkat-upāhan' ûpama."

ปานท ในสมาส ปานทูปม ใน ชา.2/223 นั้นผิด. ความหมายคือ "รองเท้าแตะที่ทำไว้อย่างเลว ๆ", และบางทีควรใช้ (ตาม อ. และที่อื่น ๆ) "ทุปาหนูปม", คือ ทุ(หฺ)+อุปาหนา. อ. อธิบายเป็น "ทุกฺกฏ-อุปาหนูปม".

ānīya (adj. nt.) [Vedic pānīya, fr. pāna] 1. drinkable S II.111. — 2. drink, beverage, usually water for drinking Vin II.207; IV.263; J 1.198, 450; III.491; V.106, 382 · Pv I.10[7]; II.1[10], 7[10]; PvA 4, 5. A reduced form **pāniya** (cp. Geiger, *P.Gr.* § 23) is also found, e. g. Vin II.153; D I.148; Pv II.10[2].

-**ghata** a pot for drinking water Vin II.216; J VI.76, 85. -**cāṭika** drinking vessel DhA IV.129. -**cāṭī** id. J 1.302. -**ṭhālika**[1] drinking cup Vin II.214; IV.263. -**bhājana** id. Vin II.153. -**maṇḍapa** water reservoir (BSk. id. e. g. AvŚ II.86) Vin II.153. -**māḷaka** (?) J VI.85 (Hardy: Flacourtia cataphracta). -**sālā** a hall where drinking water is given Vin II.153; PvA 102; cp. papā.

ปานีย (คุณ., นปุ.) [เวท. ปานีย, จาก ปาน] — 1. ดื่มได้ สํ.2/111. — 2. สิ่งที่ควรดื่ม, เครื่องดื่ม, โดยปกติคือน้ำสำหรับดื่ม วิ.2/207; 4/263; ชา.1/198,450; 3/491; 5/106,382; เปต.1/10[7]; 2/1[19], 7[10]; เปต.อ.4,5. รูปย่อ **ปานิย** (เทียบ Geiger, *P. Gr.* § 23) ก็มีเหมือนกัน, อุ. วิ.2/153; ที.1/148; เปต.2/10[2].

– **ฆต** หม้อน้ำดื่ม วิ.2/216; ชา.6/76,85. – **จาฏิก** ภาชนะสำหรับดื่ม ธ.อ.4/129. – **จาฏี** เหมือนกัน ชา.1/302. – **ถาลิก** ถ้วยสำหรับดื่ม วิ.2/214; 4/263. – **ภาชน** เหมือนกัน วิ.2/153. – **มณฺฑป** ที่ขังน้ำ (พุทธสัน. เหมือนกัน อุ. อ.ศา.2/86) วิ.2/153. – **มาฬก** (?) ชา.6/85 (Hardy: Flacourtia cataphracta). – **สาลา** ศาลาที่มีน้ำให้ดื่ม วิ.2/153; เปต.อ.102; — เทียบ ปปา.

---

[1] ต้องแก้เป็น **thālika.**

Pānudi see **panudati.**

Pāpa (adj. nt.) [Vedic pāpa, cp. Lat. pătior ≈ E. passion etc.; Gr. *πῆμα* suffering, evil; *ταλαίπωρος* suffering evil] 1. (adj.) evil, bad, wicked, sinful A II.222 sq. (and compar. pāpatara); Sn 57; Dh 119 (opp. bhadra). Other compar-superl. forms are pāpiṭṭha S v.96; pāpiṭṭhatara Vin II.5; pāpiyyasika D III.254. See pāpiya. — 2. unfertile (of soil) S IV.315. — 3. (nt) evil, wrong doing, sin Sn 23, 662; Dh 117 (opp. puñña) 183; Pv I.6[6]; II[2]; IV.1[50]; DhA II.11. — pp.[1] **pāpāni** Sn 399, 452, 674; Dh 119, 265.

-iccha having bad wishes or intentions Vin I.97; D III.246; S I.50; II.156; A III.119, 191, 219 sq.; IV.1, 22, 155; V.123 sq.; Sn 133, 280; It 85; Nd[2] 342; Vism 24 (def.); VbhA 476; **-icchatā** evil intention A IV.160, 165; DhA II.77. **-kamma** evil doing, wickedness, sin, crime D III.182; It 86; Sn 407; Dh 127; Vism 502; VbhA 440 sq.; PvA 11, 25, 32, 51, 84. **-kammanta** evil-doer, villain S I.97. **-kammin** id. M I.39 Dh 126. **-kara** id. Sn 674. **-karin** id. Dh 15, 17. **-dassana** sinful view Pv IV.3[55]. **-dhamma** wickedness, evil habit Dh 248, 307; Pug 37; DhA III.4; PvA 98; as adj. at PvA. 58. **-dhammin** one of evil character or habits Pv I.11[7]. **-parikkhaya** decay or destruction of demerit (opp. puñña°) Pv II.6[15]. **-mitta**

ปานุทิ ดู **ปนุทติ.**

ปาป (คุณ., นปุ.) [เวท. ปาป, เทียบ Lat. patior ≈ E. passion ความใคร่ ฯลฯ; Gr. *πῆμα* ความทุกข์, ความเลวร้าย; *ταλαίπωρος* ความทุกข์, ความเลวร้าย] — 1 (คุณ.) เลวร้าย, เป็นอกุศล, ชั่ว, เลวทราม, บาป องฺ.2/22; (และคุณ. ชั้นวิเสส ปาปตร); สุตฺ.นิ.57; ธ.119 (ตรงข้าม ภทฺร). รูปคุณ. ชั้นวิเสส, อติวิเสสอื่น ๆ คือ ปาปิฏฺ สํ.5/96 ปาปิฏฺฐตร วิ.2/5; ปาปิยฺยสิก ที.3/254. ดู ปาปิย. — 2 ไม่อุดมสมบูรณ์ (พูดถึงดิน) สํ.4/315. — 3. (นปุ.) ความเลวร้าย, การทำผิด, บาป สุตฺ.นิ.23,662; ธ.117 (ตรงข้าม ปุญฺญ) 183; เปต.1/6[6]; 11[2]; 4/1[50]; ธ.อ.2/11. — พหุ. **ปาปานิ** สุตฺ.นิ.399,452,674; ธ.119,265.

– **อิจฺฉ** มีความปรารถนาหรือความตั้งใจที่ไม่ดี วิ.1/97 ที.3/246; สํ.1/50; 2/156; องฺ.3/119,191,219; 4/1 22,155; 5/123; สุตฺ.นิ.133,280; อิติ.85; จุลฺ.นิ.342 วิ.ม.24 (คำนิยาม); วิภงฺค.อ.476; – **อิจฺฉตา** ความตั้งใจที่เลวร้าย องฺ.4/160,165; ธ.อ.2/77. – **กมฺม** การทำชั่ว บาป, ความผิด, ความชั่วร้าย ที.3/182; อิติ.86; สุตฺ.นิ.407; ธ.127; วิ.ม.502; วิภงฺค.อ.440; เปต.อ.11,25,32,51,84. – **กมฺมนฺต** ผู้ทำกรรมชั่ว, คนเลว สํ.1/97. – **กมฺมิ** เหมือนกัน ม.1/39 ธ.126. – **กร** เหมือนกัน สุตฺ.นิ.674. – **กริ** เหมือนกัน ธ.15,17. – **ทสฺสน** ความเห็นชั่ว, ความคิดเห็นที่เป็นบาป เปต.4/3[55]. – **ธมฺม** บาปธรรม, ความชั่วช้า, การปฏิบัติที่เลวร้าย ธ.248,307; ปุ.37; ธ.อ.3/4; เปต.อ.98 เป็นคุณ. ใน เปต.อ.58. – **ธมฺมิ** ผู้มีอุปนิสัยหรือความประพฤติอันเลวร้าย เปต.1/11[7]. – **ปริกฺขย** ความสิ้นไปหรือการทำลายให้หมดไปซึ่งความไม่ดีหรือบาป (ตรงข้าม ปุญฺญ°) เปต.

---

[1] แก้เป็น pl. **pāpāni**.

an evil associate, a bad companion (opp. kalyāṇa°) M 1.43, 470 ; D III.182. **-mittatā** bad company, association with wicked people A 1.13 sq., 83 ; IV.160, 165 ; D III.212 ; Dhs 13, 27 ; Vbh 359, 369, 371. **-sankappa** evil thought Sn 280. **-sīla** bad morals Sn 246. **-supina** an evil dream (opp. bhaddaka) Vism 312 ; DhA III.4.

2/6[15]. – **มิตฺต** มิตรชั่ว, เพื่อนที่เลว (ตรงข้าม กลฺยาณ °) ม.1/43,470; ที.3/182. – **มิตฺตตา** ความมีมิตรเลว, การคบเพื่อนเลว องฺ.1/13,83; 4/160,165; ที.3/212; ธ.ส.13, 27; วิภงฺค.359,369,371. – **สงฺกปฺป** ความดำริที่เลวร้าย สุตฺ.นิ.280. – **สีล** ศีลธรรมที่เลว สุตฺ.นิ.246. – **สุปิน** ความฝันที่ไม่ดี, ฝันร้าย (ตรงข้าม ภทฺทก) วิ.ม.312; ธ.อ.3/4.

Pāpaka (adj.) [fr. pāpa] bad, wicked, wretched, sinful Vin 1.8 ; S 1.149, 207 ; V.418 (p. akusala citta) ; Sn 127, 215, 664 ; Dh 66, 78, 211, 242 ; J 1.128 ; Pv II.7[16] (=lāmaka C.) ; II.9[3] ; Pug 19 ; Dhs 30, 101 ; Miln 204 (opp. kalyāṇa) ; Vism 268 (=lāmaka), 312 (of dreams, opp. bhaddaka). — f. **pāpikā** Dh 164, 310 ; **a°** without sin, innocent, of a young maiden (daharā) Th 2, 370 ; Vv 31[4] ; 32[6] (so expl[d] by VvA, but ThA expl[ns] as faultless, i. e. beautiful).

ปาปก (คุณ.) [จาก ปาป] เลว, ชั่ว, ทราม, เป็นบาป วิ. 1/8; สํ.1/149,207; 5/418 (ปา ° อกุสล จิตฺต); สุตฺ.นิ. 127,215,664; ธ.66,78,211,242; ชา.1/128; เปต. 2/7[16] (= ลามก อ.); 2/9[3]; ปุ.19; ธ.ส.30,101; มิลินฺ. 204 (ตรงข้าม กลฺยาณ); วิ.ม.268 (= ลามก), 312 (เกี่ยวกับความฝัน, ตรงข้าม ภทฺทก). — อิต. **ปาปิกา** ธ. 164,310; **อ°** ไม่มีบาป, ไร้เดียงสา, พูดถึงสาว ๆ (ทหรา) เถรี.370; วิมาน.31[4]; 32[6] (อธิบายเช่นนั้นไว้ใน วิมาน.อ., แต่ เถร.อ. อธิบายเป็น ไม่มีที่ติ, คือ งดงาม).

Pāpaṇika (adj. n.) [pa+āpaṇa+ika] belonging to a shop, i e. 1. a shopkeeper A 1.115 sq. — 2. laid out in the shop (of civara) Vin 1.255 ; Vism 62 (=āpaṇa-dvāre patitaka). See also *Vin. Texts* II.156.

ปาปณิก (คุณ., นาม.) [ป+อาปณ+อิก] เป็นของร้านค้า, คือ — 1. เจ้าของร้าน องฺ.1/115. — 2. วางอยู่ในร้าน (พูดถึงจีวร) วิ.1/255; วิ.ม.62 (= อาปณ-ทฺวาเร ปติตก). — ดู *Vin. Texts* 2/156 ด้วย.

Pāpika = pāpaka D 1.90 (cp. DA 1.256) ; A IV.197.

ปาปิก = ปาปก ที.1/90 (เทียบ ที.อ.1/256); องฺ.4/197.

Pāpita [pp. of pāpeti[1], in meaning =pāpika] one who has done wrong, sinful, evil M II.43 (where D 1.90 at id. p. has pāpika) ; DA 1.256 (for pāpika, v. l. vāpita).

ปาปิต [ก.กิ. ของ ปาเปติ[1], ในความหมาย = ปาปิก] ผู้ทำผิด, เป็นบาป, เลวร้าย ม.2/43 (ซึ่ง ที.1/90 ในข้อความเดียวกัน เป็น ปาปิก); ที.อ.1/256 (แทน ปาปิก, ใช้กันว่า วาปิต ก็มี).

Pāpimant (adj. n.) [fr. pāpa, cp. Vedic pāpman] sinful ; a sinner, esp. used as Ep. of Māra, i. e. the Evil, the

ปาปิมนฺตุ (คุณ., นาม.) [จาก ปาป, เทียบ เวท. ปาปฺมนฺ] ชั่ว; ผู้ประพฤติชั่ว, โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นคำแสดงลักษณะของ มาร,

wicked one S 1.103 ; A IV.434 ; Ud 64 ; Sn 430 ; Th 1, 1213 ; Miln 155 sq. ; DhA IV.32.

คือ ความชั่ว, คนชั่ว สं.1/103; องฺ.4/434; อุทาน.64; สุตฺ.นิ.430; เถร.1213; มิลินฺ.155; ธ.อ.4/32.

Pāpiyo (adj.) [compar. of pāpa, cp. Sk. pāpīyas] worse, more evil or wicked S 1.162, 202 ; Sn 275 ; Dh 42, 76 ; J 1.158 ; IV.303 ; Miln 155 ; DhA II.108.

ปาปิโย (คุณ.) [ชั้นวิเสส ของ ปาป, เทียบ สัน. ปาปิยสฺ] เลว หรือเลวร้ายกว่า, ชั่วกว่า สं.1/162,202; สุตฺ.นิ.275; ธ.42, 76; ชา.1/158; 4/303; มิลินฺ.155; ธ.อ.2/108.

Pāpuṇana (nt.) [fr. pāpuṇāti] attainment J IV.306.

ปาปุณน (นปุ.) [จาก ปาปุณาติ] การบรรลุ ชา.4/306.

Pāpuṇāti [pa+**āp** ; cp. Sk. prāpnoti] to reach, attain, arrive at, obtain, get to learn. — pres. **pāpuṇāti** Vin II.208 ; J IV.285 ; VI.149 ; Pug 70 ; DA 21 ; PvA 74, 98, 125, 195 ; and **pappoti** S 1.25 ; Dh 27 ; Vism 501 ; DhA 1.395 ; pot. **pāpuṇe** Sn 324 ; Dh 138 ; J V.57 (1st pl. **pāpuṇeyyāma** for T. pappomu) ; DhA IV.200. aor. **apāpuṇi** ThA 64, and **pāpuṇi** J II.229. pret. **apattha** J V.391 (proh. mā a.). fut. **pāpuṇissati** J 1.260. ger. **pāpuṇitvā** S II.28 ; **patvā** Sn 347, 575, and **pappuyya** S 1.7 (cp. Vin II.56 ; A 1.138), 181, 212. inf. **pappotuṃ** Sı. 129 = Th 2, 60, and **pāpuṇituṃ** VbhA 223. — grd. **pattabba** S 1.129 ; II.28 ; SnA 433. — pp. **patta** ; Caus. **pāpeti**[2] (q. v.).

ปาปุณาติ [ป+**อาปฺ**; เทียบ สัน. ปฺราปฺโนติ] ถึง, บรรลุ, ลุถึง, ได้, ได้เรียนรู้. — วัต. **ปาปุณาติ** วิ.2/208; ชา.4/285; 6/149; ปุ.70; ที.อ.21; เปต.อ.74,98,125,195; และ **ปปฺโปติ** สं.1/25; ธ.27; วิ.ม.501; ธ.อ.1/395; สัต. **ปาปุเณ** สุตฺ.นิ.324; ธ.138; ชา.5/57 (อุต. พหุ. ปาปุเณยฺยาม แทน ต. ปปฺโปม); ธ.อ.4/200. อัช. **อปาปุณิ** เถร.อ.64, และ **ปาปุณิ** ชา.2/229. หีย. **อปตฺถ** ชา.5/391 (ห้าม มา อ°). ภวิ. **ปาปุณิสฺสติ** ชา.1/260. ตูนาทิ ปัจจัย **ปาปุณิตฺวา** สं.2/28; **ปตฺวา** สุตฺ.นิ.347,575, และ **ปปฺปุยฺย** สं.1/7 (เทียบ วิ.2/56; องฺ.1/138), 181,212. ตุ ปัจจัย **ปปฺโปตุ** สं.1/129 = เถรี.60, และ **ปาปุณิตุ** วิภงฺค.อ.223. — ตพฺพ ปัจจัย **ปตฺตพฺพ** สं.1/129; 2/28; สุตฺ.นิ.อ.433. — ต ปัจจัย **ปตฺต**; เหตุ. **ปาเปติ**[2] (ดูคำเหล่านี้).

Pāpuraṇa (nt.) [through *pāvuraṇa fr. pra+**vṛ**, cp. Sk. prāvaraṇa] cover, dress, cloak S 1.175 ; Miln 279 ; DhA III.1. See also **pārupana.**

ปาปุรณ (นปุ.) [ตาม *ปาวุรณ จาก ปุร+**วฺฤ**, เทียบ สัน. ปฺราวรณ] ที่ปิดคลุม, เครื่องแต่งตัว, เสื้อหรือผ้าคลุม สं.1/175; มิลินฺ.279; ธ.อ.3/1. ดู **ปารุปน** ด้วย.

Pāpurati [fr. pa+ā+**vṛ**, cp. Vedic pravṛṇoti] to cover, veil ; shut, hide ; only neg. **a°** and only in phrase **apāpurati Amatassa dvāraṃ** to open the door of Nibbāna Vin 1.5 ; Vv 64[27] (=vivarati VvA 284).

ปาปุรติ [จาก ป+อา+**วฺฤ**, เทียบ เวท. ปฺรวฺฤโณติ] ครอบคลุม, ปิดบัง; ปิด, ซ่อน; เฉพาะในปฏิเสธ **อ°** และเฉพาะในวลี **อปาปุรติ อมตสฺส ทฺวารํ** เปิดประตูแห่งพระนิพพาน วิ.1/5; วิมาน.64[27] (= วิวรติ วิมาน.อ.284).

Pāpeti[1] [Denom. fr. pāpa] to make bad, bring into disgrace Vin IV.5. — pp. **pāpita.**

ปาเปติ[1] [ก. นาม จาก ปาป] ทำให้เลว, ทำให้เสื่อมเสียหรือเสียชื่อ วิ.4/5. — ต ปัจจัย **ปาปิต.**

Pāpeti[2] [Caus. of pāpuṇāti] to make attain, to let go to, to cause to reach, to bring to J IV.494; V.205, 260; DA I.136. imper. **pāpaya** S I.217, and **pāpayassu** J IV.20. fut. **pāpessati** J I.260 and **pāpayissati** J V.8.

ปาเปติ[2] [เหตุ. ของ ปาปุณาติ] ให้บรรลุ, ให้ไปสู่, ให้ถึง, นำไปสู่ ชา.4/494; 5/205,260; ที.อ.1/136. ปัญ. **ปาปย** สำ.1/217, และ **ปาปยสฺสุ** ชา.4/20. ภวิ. **ปาเปสฺสติ** ชา.1/260 และ **ปาปยิสฺสติ** ชา.5/8.

Pābhata (nt.) [pa + ā + pp. of **bhṛ**] "that which has been brought here," viz. 1. a present, bribe DA I.262. — 2. money, price J I.122; V.401, 452. —**kathā°** "a tale brought," occasion for something to tell, news, story J I.252, 364, 378; SnA 356.

ปาภต (นปุ.) [ป+อา+ก.กิ. ของ **ภฺฤ**] "สิ่งที่ถูกนำมาที่นี่", กล่าวคือ — 1. ของขวัญ, ของกำนัล, สินบน ที.อ.1/262. — 2. เงิน, รางวัล ชา.1/122; 5/401,452. — **กถา°** "เรื่องที่นำมา", โอกาสที่จะเล่าเรื่อง, ข่าว, นิทาน ชา.1/252, 364,378; สุ.นิ.อ.356.

Pāmaṅga (nt.) [etym. ?] a band or chain Vin II.106; III.48; Mhvs 11, 28; Dpvs XII.1; DhA IV.216. See on this *Vin. Texts* III.69 & *Mhvs trsl.* 79[7].

ปามงฺค (นปุ.) [รากศัพท์ ?] แถบ, สังวาล, ผ้าผูกหรือแนว วิ.2/106; 3/48; ม.วิ.11,28; ที.วิ.12/1; ธ.อ.4/216. ดูคำนี้ใน *Vin. Texts* 3/69 และ *Mhvs trsl.* 79[7].

Pāmujja (nt.) [grd. form. fr. pa+**mud,** see similar forms under pāmokkha] delight, joy, happiness; often comb[d] with **pīti.** — D I.72, 196; S III.134; IV.78=351; V.156, 398; A III.21; V.1 sq., 311 sq., 339, 349; Sn 256; Nett 29; DA I.217; Sdhp 167. See also **pāmojja.**

ปามุชฺช (นปุ.) [รูป ณฺย ปัจจัย จาก ป+**มุท,** ดูรูปเหมือนกันที่ ปาโมกฺข] ความยินดี, ความร่าเริง, ความสุข; มักรวมกับ **ปีติ.** — ที.1/72,196; สำ.3/134; 4/78 = 351; 5/156, 398; องฺ.3/21; 5/1,311,339,349; สุ.นิ.256; เน.ป.29; ที.อ.1/217; สทฺ.ปา.167. ดู **ปาโมชฺช** ด้วย.

Pāmokkha (adj.) [a grd. form. fr. pamukha, with lengthening of a as frequently in similar form[s] like pāṭidesanīya, pāṭimokkha, pāmojja] 1. chief, first, excellent, eminent, (m.) a leader. — A II.168 (sanga sa°); Pug 69, 70; Miln 75 (hatthi° state elephant). disā° world-famed J I.166, 285; II.278; VI.347. — Freq. in series

ปาโมกฺข (คุณ.) [รูป ณฺย ปัจจัย จาก ปมุข, โดยการที่มะ อ เป็น อา ในรูปเช่นเดียวกับ ปาฏิเทสนีย, ปาฏิโมกฺข, ปาโมชฺช] — 1. สำคัญ, ที่หนึ่ง, ดีเลิศ, วิเศษ, เด่น, (ปุ.) ผู้นำ. — องฺ.2/168 (สงฺฆ ส°); ปุ.69,70; มิลินฺ.75 (หตฺถิ° ช้างหลวง). ทิสา° ทิศาปาโมกข์ ชา.1/166,285; 2/278; 6/347. — บ่อยที่ใช้เป็นอนุกรม อคฺค เสฏฺฐ ปาโมกฺข อุตฺตม,

agga seṭṭha pāmokkha uttama, in exegesis of mahā (at Nd² 502 A e. g., when A II.95 reads mokkha for p.). See **mahā**. Def^d as " pamukhe sādhū **ti** " at VbhA 332. — 2. facing east Pv IV.3[53] (=pācīna-dis' âbhimukha).

ในคำอธิบายของ มหา (ใน จุล.นิ.502 อุ., เมื่อ อง.2/95 ใช้ โมกฺข แทน ปา˚). ดู **มหา.** นิยามเป็น 'ปมุเข สาธู ติ' ใน วิภงฺค.อ.332. — 2. หันหน้าไปทางตะวันออก เปต.4/3[53] (= ปาจีน–ทิสาภิมุข).

Pāmojja = pāmujja [Cp. BSk. prāmodya Divy 13, 82, 239] D II.214; III.288; M I.37, 98; S I.203; II.30; V.157; Dh 376, 381; Ps I.177; Dhs 9, 86; Miln 84; Vism 2, 107, 177 (T. pa°); DhA IV.111 (°bahula).

ปาโมชฺช = ปามุชฺช [เทียบ พุทธสัน. ปฺราโมทฺย ทิว.13,82 239] ที.2/214; 3/288; ม.1/37,98; สํ.1/203; 2/30 5/157; ธ.376,381; ปฏิ.ส.1/177; ธ.ส.9,86; มิลินฺ.84 วิ.ม.2,107,177 (ต. ป˚); ธ.อ.4/111 (˚พหุล).

Pāya [fr. pa+ā+**yā**] setting out, starting S II.218 (nava° newly setting out); instr. **pāyena** (adv.) for the most part, commonly, usually J V.490; DA I.275 (so read for pāṭhena).

ปาย [จาก ป+อา+**ยา**] ดำเนิน, เริ่มต้น สํ.2/218 (นว ดำเนินใหม่ ๆ); ก.กา. **ปาเยน** (ก.วิ.) โดยส่วนมาก, ตา ธรรมดาทั่วไป, ตามปกติ ชา.5/490; ที.อ.1/275 (ใช้เช่นนั้ แทน ปาเฐน).

Pāyaka (-°) [fr. **pā** to drink] drinking J I.252 (vāruṇi°)

ปายก (-˚) [จาก **ปา** ดื่ม] การดื่ม ชา.1/252 (วารุณิ˚).

Pāyāta [pp of pāyāti] gone forth, set out, started J I.146.

ปายาต [ก.กิ. ของ ปายาติ] ออกไป, ดำเนินไป, เริ่มต้ ชา.1/146.

Pāyāti [pra+ā+**yā**] to set out, start, go forth DhA II.42; aor. 3rd sg. **pāyāsi** D II.73; J I.64, 223; III.333; VvA 64; PvA 272; 3rd pl. **pāyesuṃ** J IV.220, and **pāyiṃsu** D II.96; J I.253; DhA III.257. — pp. **pāyāta** (q. v.). See also the quasi synonymous **abhiyāti**.

ปายาติ [ปุร+อา+**ยา**] ดำเนินไป, เริ่มต้น, ออกไป ธ.อ 2/42; อัช. ประ. เอก. **ปายาสิ** ที.2/73; ชา.1/64,223 3/333; วิมาน.อ.64; เปต.อ.272; ประ. พหุ. **ปาเยสุ** ชา 4/220, และ **ปายึสุ** ที.2/96; ชา.1/253; ธ.อ.3/257. — ต ปัจจัย **ปายาต** (ดูคำนี้). — ดู **อภิยาติ** ซึ่งเสมือนเป็ ไวพจน์ของคำนี้ด้วย.

Pāyāsa [cp. Class. Sk. pāyāsa] rice boiled in milk, milk-rice, rice porridge S I.166; Sn p. 15; J I.50, 68; IV.391; V.211; Vism 41; SnA 151; DhA I.171; II.88; VvA 32.

ปายาส [เทียบ สัน. โบราณ ปายาส] ข้าวที่หุงด้วยน้ำน ข้าวเจือน้ำนม, ข้าวปายาส สํ.1/166; สุตฺ.นิ.น.15; ช 1/50,68; 4/391; 5/211; วิ.ม.41; สุตฺ.นิ.อ.151; ธ. 1/171; 2/88; วิมาน.อ.32.

Pāyin (adj. n.) [fr. **pā,** see pivati] drinking J III.338.

Pāyeti [Caus. fr. **pā,** see pibati] 1. to give to drink, to make drink D II.19; Sn 398 (Pot. pāyaye); Miln 43, 229; DhA I.87 (amataṇ); VvA 75 (yāguṇ); PvA 63; aor. **apāyesi** S I.143; ger. **pāyetvā** J I.202 (dibba-pānaṇ); II.115 (lohitaṇ); III.372 (phāṇīt' odakaṇ); IV.30 (pānakaṇ); VI.392 (suraṇ). — 2. to irrigate J I.215. — ppr. f. **pāyamānā** a woman giving suck, a nursing woman D I.166; M I.77; A I.295; II.206; III.227; Pug 55; DhA I.49. — Caus. II. **pāyāpeti** J V.422.

ปายินฺ (คุณ., นาม.) [จาก **ปา,** ดู ปิวติ] ดื่ม ชา.3/338.

ปาเยติ [เหตุ. ของ **ปา,** ดู ปิพติ] — 1. ให้ดื่ม, ทำให้ดื่ม ที.2/19; สุตฺ.นิ.398 (ปัญ. ปายเย); มิลินฺ.43,229; ธ.อ. 1/87 (อมตํ); วิมาน.อ.75 (ยาคุ); เปต.อ.63; อัช. **อปาเยสิ** สํ.1/143; ตูนาทิ ปัจจัย **ปาเยตฺวา** ชา.1/202 (ทิพฺพ-ปานํ); 2/115 (โลหิตํ); 3/372 (ผาณิโตทกํ); 4/30 (ปานกํ); 6/392 (สุรํ). — 2. ทดน้ำ ชา.1/215. — มาน ปัจจัย อิต. **ปายมานา** สตรีผู้ให้เด็กดูดนม, หญิงซึ่งกำลังมีเด็กกินนม ที.1/166; ม.1/77; องฺ.1/295; 2/206; 3/227; ปุ.55; ธ.อ.1/49. — เหตุ. ลง ณาเป ปัจจัย **ปายาเปติ** ชา.5/422.

Pāra (adj.-nt.) [fr. para] 1. as *adv.* (°-) beyond, over, across, used as prep. with abl., e. g. pāra-Gangāya beyond the G. S I.207, 214; SnA 228. See under cpds. — 2. as *nt.* the other side, the opposite shore S I.169, 183; Sn 1059; Nd[1] 20 (=amataṇ nibbānaṇ); Dh 385; DhA IV.141 aparā pāraṇ gacchati to go from this side to the other (used with ref. to this world & the world beyond) S IV.174; A V.4; Sn 1130; pāraṇ gavesino M II.64=Th 1, 771-3. Cases adverbially: acc. **pāraṇ** see sep.; abl. **pārato** from the other side Vin II.209. — 3. the guṇa form of para, another: see cpds.:

-atthika (pār') wishing to cross beyond D I.244. **-ga** "going beyond," traversing, crossing, surmounting S IV.71 (jātimaraṇassa); Sn 32, 997. **-gata** one who has reached the opposite shore S I.34; II.277; IV.157; A IV.411; Sn 21, 210, 359; Dh 414; Vv 53[1] (cp. VvA 231); one who has gone over to another party Th 1, 209. **-gavesin** looking for the other shore Dh

ปาร (คุณ., นปุ.) [จาก ปร] — 1. เป็น ก.วิ. (°-) ทางโน้น, โพ้น, อีกข้างหนึ่ง, ข้ามไป, โดยปกติเป็นบุรพบทกับ อ. กา., อุ. ปาร-คงฺคาย พ้นแม่น้ำคงคาออกไป สํ.1/207; 214; สุตฺ.นิ.อ.228. ดูที่สมาส. — 2. เป็น นปุ. อีกข้างหนึ่ง, ฝั่งตรงกันข้าม สํ.1/169,183; สุตฺ.นิ.1059; มหา.นิ.20 (= อมตนิพฺพานํ); ธ.385; ธ.อ.4/141 อปรา ปารํ คจฺฉติ ไปจากฝั่งนี้สู่อีกฝั่งหนึ่ง (ใช้เกี่ยวกับโลกนี้และโลกหน้า) สํ.4/174; องฺ. 5/4; สุตฺ.นิ.1130; ปารํ คเวสิโน ม.2/64 = เถร.771-3. การกต่าง ๆ ที่เป็น ก.วิ.: กรรม.กา. **ปารํ** ดูแยกกัน; อ.กา. **ปารโต** อีกข้างหนึ่ง วิ.2/209. — 3. รูปคุณ ของ ปร, อีกอย่างหนึ่ง, อีกอันหนึ่ง : ดูคำสมาสต่างๆ :

– **อตฺถิก** (ปาร') มีความปรารถนาที่จะข้ามไปอีกฝั่งหนึ่ง ที.1/244. – **ค** "ถึงฝั่ง", ข้ามไป, ข้ามพ้นหรือเอาชนะได้ สํ. 4/71 (ชาติมรณสฺส); สุตฺ.นิ.32,997. – **คต** ผู้ถึงฝั่งตรงกันข้าม สํ.1/34; 2/277; 4/157; องฺ.4/411; สุตฺ.นิ.21,210, 359; ธ.414; วิมาน.53[1] (เทียบ วิมาน.อ.231); ผู้เปลี่ยนไปเข้ากับอีกฝ่ายหนึ่ง เถร.209. – **คเวสินฺ** แสวงหาอีกฝั่งหนึ่ง

355; DhA IV.80. **-gāmin** = gata S I.123; A V.232 sq., 253 sq.; DhA II.160. **-gū** (a) gone beyond, i. e. passed, transcended, crossed S I.195 = Nd² 1364 (dukkhassa), IV.210 (bhavassa); A II.9 (id.); III.223; It 33 (jarāya); Dh 348. (b) gone to the end of (gen. or. -°), reached perfection in, well-versed in, familiar with, an authority on Sn 992 (sabbadhammānaṇ), 1105 (cp. Nd² 435); D I.88 (tiṇṇaṇ vedānaṇ); DhA III.361 (id.). **-dārika** an adulterer, lit. one of another's wife S II.259; J III.43 (so read for para°); DhA II.10.

ธ.355; ธ.อ.4/80. – **คามิ** = คต สำ.1/123; องฺ.5/23; 253; ธ.อ.2/160. – **คู** (ก) ข้ามพ้น, คือผ่านไปแล้ว, ลุล่วง ชนะ, ข้ามแล้ว สำ.1/195 = จูฬ.นิ.136⁴ (ทุกฺขสฺส), 4/21 (ภวสฺส); องฺ.2/9 (ภวสฺส); 3/223; อิติ.33 (ชราย); ข 348. (ข) ไปถึงปลาย(= ที่สุด)ของ (ส.กา. หรือ – ° บรรลุถึงความเป็นเลิศ, ชำนาญ, ช่ำชอง, คุ้นเคย, ผู้รู้ในเรื่อ ... สุตฺ.นิ.992 (สพฺพธมฺมานํ), 1105 (เทียบ จูฬ.นิ.435; ที.1/88 (ติณฺณํ เวทานํ); ธ.อ.3/361 (เหมือนกัน). – **ทาริ** ผู้ผิดประเวณี, ตามตัว. คนแห่งภรรยาของผู้อื่น สำ.2/259 ชา.3/43 (ใช้เช่นนั้นแทน ปร °); ธ.อ.2/10.

Pāraṇ (adv.-prep.) [acc. of pāra] beyond, to the other side D I.244; M I.135; Sn 1146 (Maccu-dheyya°, vv. ll. °dheyassa & °dheyya°), expl^d by Nd² 487 as amataṇ nibbānaṇ; VvA 42.

-gata (cp. pāragata) gone to the other side, gone beyond, traversed, transcended M I.135; S II.277; Sn 803; Nd¹ 114; Nd² 435; Pug 72; Vism 234. **-gamana** crossing over, going beyond S V.24, 81; A V.4, 313; Sn 1130.

ปารํ (ก.วิ., บุรพบท) [กรรม.กา. ของ ปาร] ทางโน้น, ยัง อีกฝั่งหนึ่ง ที.1/244; ม.1/135; สุตฺ.นิ.1146 (มจฺจุ–เธยฺย ° ใช้กันหลายอย่าง เช่น °เธยสฺส และ °เธยฺย °), จูฬ.นิ.48 อธิบายเป็น อมตํ นิพฺพานํ; วิมาน.อ.42.

– **คต** (เทียบ ปารคต) ไปยังอีกข้างหนึ่ง, ไปโพ้นแล้ว ข้ามไปแล้ว, พ้น(ขึ้นเหนือ) ม.1/135; สำ.2/277; สุตฺ.นิ 803; มหา.นิ.114; จูฬ.นิ.435; ปุ.72; วิ.ม.234. – **คมน** การข้ามไป, การผ่านข้าม สำ.5/24,81; องฺ.5/4,313; สุตฺ.นิ. 1130.

Pāramitā (f.) [pāramī + tā] = pāramī Nett 87.

ปารมิตา (อิต.) [ปารมี+**ตา**] = ปารมี เน.ป.87.

Pāramī (f.) [abstr. fr. parama, cp. BSk. mantrāṇāṇ pāramiṇ gata Divy 637] completeness, perfection, highest state Sn 1018, 1020; Pug 70; DhA I.5; VvA 2 (sāvaka-ñāṇa°); PvA 139; Sdhp 328. In later literature there is mentioned a group of 10 perfections (**dasa pāramiyo**) as the perfect exercise of the 10 principal virtues by a

ปารมี (อิต.) [ภาวนาม จาก ปรม, เทียบ พุทธสัน. มนฺตฺราณำ ปารมึ คต ทิวฺ.637] บารมี, ความเต็มเปี่ยม, สถานะอันสูงสุด สุตฺ.นิ.1018; 1020; ปุ.70; ธ.อ.1/5; วิมาน.อ.2 (สาวก-ญาณ °); เปต.อ.139; สทฺ.ปา.328. ในหนังสือสมัยหลัง ๆ ได้มีการกล่าวถึงบารมี 10 ประการ (**ทส ปารมิโย**) เป็นคุณ-ธรรมที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญมาอย่างสมบูรณ์ทั้ง 10 ประการ.

Bodhisatta, viz. dāna°, sīla°, nekkhamma°, paññā°, viriya°, khanti°, sacca°, adhiṭṭhāna°. mettā°, upekhā° J I.73; DhA I.84.

-ppatta (pārami°) having attained perfection M III.28; Nd² 435; Miln 21, 22; cp. *Miln trsl.* I.34.

กล่าวคือ ทาน°, สีล°, เนกฺขมฺม°, ปญฺญา°, วิริย°, ขนฺติ°, สจฺจ°, อธิฏฺฐาน°, เมตฺตา°, อุเปขา° ชา.1/73; ธ.อ.1/84.

– **ปฺปตฺต** (ปารมิ°) ได้บรรลุบารมี ม.3/28; จุล.นิ.435; มิลินฺ.21,22; เทียบ *Miln trsl.* 1/34.

ārājika [etym. doubtful; suggested are parā+**aj** (Burnouf); para+**ji**; pārācika (S. Lévi, see Geiger, *P.Gr.* §38, n. 3; also Childers s. v.)] one who has committed a grave transgression of the rules for bhikkhus; one who merits expulsion (see on term *Vin. Texts* I 3; *Miln trsl*ⁿ I.268; II.78) Vin I.172; II.101, 242; A II.241; III.252; V.70; J VI.70, 112; Miln 255; Vism 22; KhA 97, DhA I.76 (as one of the divisions of the Sutta-vibhanga, see also Vin III.1 sq.).

ปาราชิก [รากศัพท์ยังเป็นที่สงสัย; ที่แสดงความเห็นไว้ก็ว่า ปรา+**อชฺ** (Burnouf); ปร+**ชิ**; ปาราจิก (S. Lévi, ดู Geiger, *P. Gr.* § 38, n. 3; และ Childers s. v.)] ผู้ละเมิดกฎของภิกษุซึ่งมีโทษอย่างมหันต์; ผู้ซึ่งควรถูกขับไล่ (ดู *Vin. Texts* 13; *Miln trsl*ⁿ 1/268; 2/78) วิ.1/172; 2/101; 242; อง.2/241; 3/252; 5/70; ชา.6/70,112; มิลินฺ.255; วิ.ม.22; ขุ.อ.97, ธ.อ.1/76 (เป็นตอนหนึ่งของสุตตวิภังค์, ดู วิ.3/1 ด้วย).

ārāpata [Epic Sk. pārāvata] a dove, pigeon J I.242; V.215; VvA 167 (°akkhi); Pgdp 45. See the doublet **pārevata.**

ปาราปต [กาพย์ สัน. ปาราวต] นกเขา, นกพิราบ ชา.1/242; 5/215; วิมาน.อ.167 (°ตกฺขิ); ปฌ.ที.45. ดู **ปาเรวต** ซึ่งเป็นศัพท์ที่มีมูลรากอย่างเดียวกัน แต่ใช้เพี้ยนไปได้หลายอย่าง.

ārāyana (nt.) [late Sk. pārāyaṇa, the metric form of parāyana] the highest (farthest) point, final aim, chief object, ideal; title of the last Vagga of the Sutta Nipāta A III.401; Sn 1130; Nd² 438; SnA 163, 370, 604.

ปารายน (นปุ.) [สัน. ยุคหลัง ๆ ปารายณ, รูปทีฆะ ของ ปรายน] จุดที่สูง(ไกล)ที่สุด, จุดหมายปลายทาง, วัตถุประสงค์สำคัญ, อุดมคติ; ชื่อวรรคสุดท้ายของสุตตนิบาต อง. 3/401; สุตฺ.นิ.1130; จุล.นิ.438; สุตฺ.นิ.อ.163,370,604.

ārikkhattiya = parikkhattatā, Pug 19 = VbhA 358.

ปาริกฺขตฺติย = ปริกฺขตฺตตา, ปุ.19 = วิภงฺค.อ.358.

āricariyā (f.) same as **paricariya** serving, waiting on, service, ministration, honour (for = loc.) D III.189, 250, 281; M II.177; S IV.239; A II.70; III.284, 325, 328; J III.408; IV.490; V.154, 158 (kilesa°); PvA 7, 58, 128. Cp. BSk. pāricāryā MVastu II.225.

ปาริจริยา (อิต.) เหมือนกับ **ปริจริย** การบำเรอ, การรับใช้, การบริการ, การบริหาร, เกียรติยศ ที.3/189,250,281; ม.2/177; สํ.4/239; อง.2/70; 3/284,325,328; ชา. 3/408; 4/490; 5/154,158 (กิเลส°); เปต.อ.7,58,128. เทียบ พุทธสัน. ปาริจารฺยา ม.ว.2/225.

Pāricchatta = pāricchattaka, Sn 64 (°ka Nd² 439; expl^d as koviḷāra); J v.393.

ปาริจฺฉตฺต = ปาริจฺฉตฺตก, สุต.นิ.64 (ฺก จูฬ.นิ.439; อธิบ เป็น โกวิฬาร); ชา.5/393.

Pāricchattaka [Epic Sk. pārijāta, but P. fr. pari+chatta +ka, in pop. etym. "shading all round"] the coral tree Erythmia Indica, a tree in Indra's heaven Vin 1.30; A IV.117 sq.; Vv 38[1] (expl^d as Māgadhism at VvA 174 for pārijāta, which is also the BSk. form); J 1.40; II.20; KhA 1.122; SnA 485; DhA 1.273; III.211; DhsA 1; VvA 12, 110; PvA 137.

ปาริจฺฉตฺตก [กาพย์ สัน. ปาริชาต, แต่ บา. จาก ปริ+ฉตฺต+ ในรากศัพท์ที่รู้กันแพร่หลาย "ให้ร่มเงาโดยรอบ"] ต้นปาริฉัต ต้นไม้บนสวรรค์ของพระอินทร์ วิ.1/30; อง.4/117; วิมา 38[1] (อธิบายว่าเป็น Māgadhism = มาคธีนิยม ใน วิมาน. 174 สำหรับคำ ปาริชาต, ซึ่งเป็นรูปของพุทธสัน. เหมือนกัน ชา.1/40; 2/20; ขุ.อ.1/122; สุต.นิ.อ.485; ธ.อ.1/27 3/211; ธ.ส.อ.1; วิมาน.อ.12,110; เปต.อ.137.

Pārijāta = pāricchattaka, VvA 174.

ปาริชาต = ปาริจฺฉตฺตก, วิมาน.อ.174.

Pārijuñña (nt.) [abstr. fr. parijuṇṇa, pp. of pari+**jur**] 1. decay, loss M 11.66; DhA 1.238; VvA 101 (bhoga°). — 2. loss of property, poverty PvA 3.

ปาริชุญฺญ (นปุ.) [ภาวนาม จาก ปริชุณฺณ, ก.กิ. ของ ปริ **ชุร**] — 1. ความเสื่อม, ความสูญเสีย ม.2/66; ธ.อ 1/238; วิมาน.อ.101 (โภค °). — 2. การไม่มีทรัพย์สิ ความจน เปต.อ.3.

Pāripanthika [fr. paripantha] 1. highwayman, robber S II.188; J v.253. — 2. connected with danger, threatening, dangerous to (-°) Vism 152; PugA 181 (samādhi° vipassanā°).

ปาริปนฺถิก [จาก ปริปนฺถ] — 1. โจรปล้นคนเดินทา พวกปล้น สं.2/188; ชา.5/253. — 2. เกี่ยวข้องกับอันตรา มีลักษณะคุกคาม, มีอันตราย (- °) วิ.ม.152; ปุ.อ.18 (สมาธิ° วิปสฺสนา°).

Pāripūrī (f.) [abstr. fr. pari+**pūr**, cp. BSk. pāripūri AvŚ II.107] fulfilment, completion, consummation S I.139; A v.114 sq.; Sn 1016; J VI.298; Nd² 137 (pada°); SnA 28 (id.); Pug 53; Dhs 1367; DhA 1.36; PvA 132, 133; VbhA 468 (°mada conceit of perfection).

ปาริปูรี (อิต.) [ภาวนาม จาก ปริ+**ปูร**, เทียบ พุทธสั ปาริปูริ อ.ศา.2/107] ความสำเร็จลุล่วง, การกระทำสำเร็ การบรรลุจุดที่สมบูรณ์ สं.1/139; อง.5/114; สุต.นิ.101 ชา.6/298; จูฬ.นิ.137 (ปท °); สุต.นิ.อ.28 (ปท °); ปุ.5 ธ.ส.1367; ธ.อ.1/36; เปต.อ.132,133; วิภงฺค.อ.46 (°มท ความหยิ่งว่าเป็นเลิศไปหมด).

Pārima (adj.) [superl. form. fr. pāra] yonder, farther, only

ปาริม (คุณ.) [รูปคุณ. ชั้นอติวิเสส จาก ปาร] ทางโน้

comb[d] with °**tīra** the farther shore D 1.244; M 1.134, 135; S IV.174; Miln 269; DhA II.100. Cp. BSk. pārimaṇ tīraṇ AvŚ 1.148.

'āribhaṭya (nt.) (& der.) [fr. pari+**bhṛ**] "petting (or spoiling) the children" (*Miln trsl.* II.287) but perhaps more likely "fondness of being petted" or "nurture" (as *Vism trsl.* 32) (being carried about like on the lap or the back of a nurse, as expl[n] at Vism 28 = VbhA 483). The readings are different, thus we find °**bhaṭyatā** at Vbh 246; VbhA 338, 483; °**bhatyatā** at Vism 17, 23, 27 (vv. ll. °**bhaṭṭatā** & °**bbhaṭṭatā**); °**bhaṭṭakatā** at Miln 370; °**bhaṭṭatā** at Vbh 352; KhA 236; Nd[2] 39. The more det. expl[n] at VbhA 338 is "**alaṅkāra-karaṇ' ādihi dāraka-kīḷāpanaṇ etaṇ adhivacanaṇ.**" — See stock phrase under **mugga-sūpyatā.**

ปาริภฏฺย (นปุ.) (และตามรากศัพท์) [จาก ปริ+ภฏฺ] "จูบกอดเด็ก (หรือตามใจหรือทำให้เสียเด็ก)" (*Miln trsl.* 2/287) แต่บางทีคงจะเป็น "การชอบให้กอดจูบ" หรือ "การทะนุถนอม" (เช่น *Vism trsl.* 32) (การอุ้มไว้บนตัก หรือให้ขี่หลังพี่เลี้ยง, เป็นคำอธิบายใน วิ.ม.28 = วิภงฺค.อ.483). ข้อความต่าง ๆ แตกต่างกันไป, ฉะนั้นจะพบคำ °**ภฏฺยตา** ใน วิภงฺค.246; วิภงฺค.อ.338,483; °**ภฑฺยตา** ใน วิ.ม.17,23,27 (ใช้กันหลายอย่าง °ภฏฺฏตา และ °พฺภฏฺฏตา); °**ภฏฺฏกตา** ใน มิลินฺ.370; °**ภฏฺฏตา** ใน วิภงฺค.352; ขุ.อ.236; จุลฺ.นิ.39. คำอธิบายที่ละเอียดกว่านี้คือ ใน วิภงฺค.อ.338 ว่า "อลงฺการ-กรณาทีหิ ทารก-กีฬาปนํ เอตํ อธิวจนํ". — ดูวลีที่มีคำพ่วง ที่ **มุคฺค-สูปฺยตา.**

āribhogika (adj.) [fr. paribhoga] belonging to use or enjoyment, with ref. to relics of personal use J IV.228 (one of the 3 cetiyas, viz. sarīrika, **pāribhogika**, uddesika); Miln 341 (id.).

ปาริโภคิก (คุณ.) [จาก ปริโภค] เป็นของสำหรับใช้หรือชื่นชม, เกี่ยวกับสิ่งของที่ระลึกอันเป็นของใช้ส่วนตัว หรือบริโภคเจดีย์ (เจดีย์ที่บรรจุเครื่องใช้สอยของพระอรหันต์) ชา.4/228 (หนึ่งในเจดีย์ 3 อย่าง, กล่าวคือ สรีริก, ปาริโภคิก, อุทฺเทสิก); มิลินฺ.341 (เหมือนกัน).

āriyattaka (adj.) = **pari°**; changing, turning round (of cīvara) Vin IV.59, 60.

ปาริวตฺตก (คุณ.) = **ปริ°**; เปลี่ยน, ม้วน (พูดถึงจีวร) วิ.4/59,60.

'ārivāsika = **pari°** (a probationer), Vin 1.136; II.31 sq., where distinguished from a **pakatatta bhikkhu**, a regular, ordained bh. to whom a **pārivāsika** is inferior in rank.

ปาริวาสิก = **ปริ°** (ผู้อยู่ปริวาส), วิ.1/136; 2/31, ซึ่งต่างจาก **ปกตตฺต ภิกฺขุ**, คือ ภิกษุประจำ ผู้ซึ่งมีฐานะสูงกว่าภิกษุผู้อยู่ปริวาส.

ārisajja [fr. parisā] belonging to an assembly, pl. the members of an assembly, esp. those who sit in council,

ปาริสชฺช [จาก ปริสา] เป็นของที่ชุมนุม, เกี่ยวกับบริษัท, พหุ. บรรดาสมาชิกของชุมนุม, โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นั่งประชุม,

councillors (cp. BSk. pārisadya councillor Divy 291) Vin 1.348; D 1.136; III.64, 65; M 1.326; S 1.145, 222; A 1.142; Miln 234; DA 1.297.

ที่ปรึกษา (เทียบ พุทธสัน. ปาริษทฺย ที่ปรึกษา ทิว.291) 1/348; ที.1/136; 3/64,65; ม.1/326; สํ.1/145,22 องฺ.1/142; มิลินฺ.234; ที.อ.1/297.

Pārisuddhi (f.) [fr. parisuddha] purity Vin 1.102, 136 (cp. *Vin. Texts* 1.242, 280); M III.4; A II.194 sq. (°padhāniy' angāni, the four, viz. sīlapārisuddhi, citta°, diṭṭhi°, vimutti°); Nd[1] 475; Ps 1.42 (°sīla); Dhs 165; Miln 336 (ājīva°, and in 4th jhāna); Vism 30 (=parisuddhatā), 46 (°sīla), 278; DhA III.399 (catu° -sīla); IV.111 (ājīva°); Sdhp 342.

ปาริสุทฺธิ (อิต.) [จาก ปริสุทฺธ] ความบริสุทธิ์ วิ.1/10 136 (เทียบ *Vin. Texts* 1/242,280); ม.3/4; องฺ.2/1 (˚ปธานิยงฺคานิ องค์เป็นที่ตั้งแห่งความบริสุทธิ์มี 4 อย่าง, สีลปาริสุทฺธิ, จิตฺต ˚, ทิฏฺฐิ ˚, วิมุตฺติ ˚); มหา.นิ.475; ปฏิ. 1/42 (˚สีล); ธ.ส.165; มิลินฺ.336 (อาชีว ˚, และในฌ ที่ 4); วิ.ม.30 (= ปริสุทฺธตา), 46 (˚สีล), 278; ธ. 3/399 (จตุ ˚-สีล); 4/111 (อาชีว ˚); สทฺ.ปา.342.

Pārihāriya (adj.) [fr. parihāra] connected with preservation or attention, fostering, keeping Vism 3 (°paññā), 98 (°kammaṭṭhāna); SnA 54 (id.).

ปาริหาริย (คุณ.) [จาก ปริหาร] เกี่ยวกับการดำรงรักษ หรือสงวนไว้หรือการเอาใจใส่, บำรุงเลี้ยงหรือรักษาไว้ วิ.ม. (˚ปญฺญา), 98 (˚กมฺมฏฺฐาน); สุตฺ.นิ.อ.54 (เหมือนกัน).

Pāruta [pp. of pārupati] covered, dressed S 1.167, 175; Th 1, 153; J 1.59, 347; SnA 401; PvA 48, 161. —**duppāruta** not properly dressed (without the upper robe) Vin 1.44; II.212; S II.231, 271. See also **abhipāruta**. *Note*. The form **apāruta** is apparently only a neg. pāruta, in reality it is apa+ā+**vṛta**.

ปารุต [ก.กิ. ของ ปารุปติ] ห่มคลุม, แต่งกาย สํ.1/16 175; เถร.153; ชา.1/59,347; สุตฺ.นิ.อ.401; เปต.อ.4 161. — **ทุปฺปารุต** แต่งกายไม่เหมาะสม(ไม่มีจีวร) วิ.1/4 2/212; สํ.2/231,271. ดู **อภิปารุต** ด้วย. หมายเหตุ. รู **อปารุต**. ดูเหมือนกับเป็นปฏิเสธ ของ ปารุต, ตามจริงแล้วเป็ อป+อา+**วฺฤต.**

Pārupati [metathesis fr. pāpurati=Sk. prāvṛṇoti, pra+**vṛ**; see also pāpurati etc.] to cover, dress, hide, veil D 1.246; Vin IV.283; M III.94; S II.281; J II.24, 109; Pv II.11[2] (=nivāseti PvA 147); Mhvs 22, 67; Vism 18; DhA III.325; VvA 44, 127; PvA 73, 74, 77. — pp. **pāruta** (q. v.).

ปารุปติ [การสลับอักษรจาก ปาปุรติ = สัน. ปฺราวฺฤโณ ปุร+**วฺฤ**; ดู ปาปุรติ ฯลฯ ด้วย] ครอบคลุม, แต่งตัว, ซ่อ คลุมหรือปิด ที.1/246; วิ.4/283; ม.3/94; สํ.2/281; ช 2/24,109; เปต.2/11[2] (= นิวาเสติ เปต.อ.147); ม.อุ.2 67; วิ.ม.18; ธ.อ.3/325; วิมาน.อ.44,127; เปต.อ.73,7 77. — ต ปัจจัย **ปารุต** (ดูคำนี้).

Pārupana (nt.) [fr. pārupati] covering, clothing; dress J I.126, 378; III.82; Miln 279; DhA I.70, 164; PvA 74, 76.

ปารุปน (นปุ.) [จาก ปารุปติ] สิ่งปิดคลุม, เสื้อผ้า; เครื่องแต่งกาย ชา.1/126,378; 3/82; มิลิน.279; ธ.อ.1/70, 164; เปต.อ.74,76.

Pāreti [Denom. fr. pāra; cp. Lat. portare] to make go through, to bore through, pierce, break (?) J III.185 (reading uncertain).

ปาเรติ [ก. นาม จาก ปาร; เทียบ Lat. portare] ให้ดำเนินไปจนลุล่วง, เจาะทะลุ, แทง, ทำให้แตก (?) ชา.3/185 (ข้อความไม่แน่นอน).

Pārevata [the Prk. form (cp. Māgadhi pārevaya) of the Sk. pārāpata, which appears also as such in P.] 1. a dove, pigeon A I.162 (dove-coloured); Vv 36^3 (°akkhi = pārāpat' akkhi VvA 167); J VI.456. — 2. a species of tree, Diospyros embryopteris J VI.529, 539.

ปาเรวต [รูป ปรา. (เทียบ มาคธี ปาเรวย) แห่ง สัน. ปาราปต, ซึ่งปรากฏเช่นนั้นเหมือนกันใน บา.] — 1. นกเขา, นกพิราบ องฺ.1/162 (มีสีเหมือนนกเขา); วิมาน.36^3 (°อกฺขิ = ปาราปตกฺขิ วิมาน.อ.167); ชา.6/456. — 2. ต้นไม้ประเภทหนึ่ง ชา.6/529,539.

Pāroha [fr. pra+**ruh**, cp. Sk. *prāroha] 1. a small (side) branch, new twig (of a Nigrodha tree) J V.8, 38, 472; VI.199; SnA 304; PvA 113. — 2. a shoot, sprout (from the root of a tree, tillering) S I.69 (see C. expl^n at *K.S.* 320); J VI.15; DhA II.70; VbhA 475; 476.

ปาโรห [จาก ปฺร+**รุหฺ**, เทียบ สัน *ปฺราโรห] — 1. กิ่งไม้เล็ก ๆ, แขนงใหม่(ของต้นไทร) ชา.5/8,38,472; 6/199; สุตฺ.นิ.อ.304; เปต.อ.113. — 2. หน่อ, ตุ่ม(จากรากต้นไม้, หน่อที่งอกจากตอไม้) สำ.1/69 (ดู อ. อธิบายไว้ใน *K.S.* 320); ชา.6/15; ธ.อ.2/70; วิภงฺค.อ.475,476.

Pāla (-°) [fr. **pā**, see pāleti] a guard, keeper, guardian, protector S I.185 (vihāra°); J V.222 (dhamma°); VvA 288 (ārāma°); Sdhp 285. See also go°, loka°.

ปาล (-°) [จาก **ปา**, ดู ปาเลติ] ยาม, ผู้รักษา, ผู้คุ้มครอง, ผู้ป้องกัน สำ.1/185 (วิหาร°); ชา.5/222 (ธมฺม°); วิมาน.อ.288 (อาราม°); สทฺ.ปา.285. ดู โค°, โลก° ด้วย.

Pālaka (-°) [fr. **pā**] a guardian, herdsman M I.79; S III.154; A IV.127; J III.444.

ปาลก (-°) [จาก **ปา**] ผู้ดูแล, ผู้คุ้มครอง, คนเลี้ยงสัตว์ ม.1/79; สำ.3/154; องฺ.4/127; ชา.3/444.

Pālana (nt.) (& **pālanā** ?) [fr. pāleti 2, to all likelihood for palāyana through *pālāna, with false analogy] moving, running, keeping going, living, in phrase **vutti pālana yapana** etc. at Vism 145; DhsA 149 167; also in def^n

ปาลน (นปุ.) (และ **ปาลนา** ?) [จาก ปาเลติ 2, คงจะแทน ปลายน ตลอดถึง *ปาลาน, โดยเทียบเคียงผิด ๆ] การเคลื่อนที่, การวิ่ง, การไปต่อไปเรื่อย ๆ, การมีชีวิตอยู่, ในวลี **วุตฺติ ปาลน ยปน** ฯลฯ ใน วิ.ม.145; ธ.ส.อ.149,167; และ

of bhuñjati[1] as "pālan' ajjhohāresu" by eating & drinking for purposes of living, at Dhtp 379. As **pālanā** at the Dhs passages of same context as above (see under **yapana**).

ในการนิยามถึง ภุญฺชติ[1] เป็น "ปาลนชฺโฌหาเรสุ" โดยก กินและการดื่มเพื่อดำรงชีพอยู่, ใน ธา.ป.379. เป็น **ปาล** ในข้อความของ ธ.ส. ในบริบทอย่างเดียวกัน (ดูที่ **ยปน**).

Pālanā (f.) [fr. pāleti cp. Ep. Sk. pālana nt.] guarding, keeping J 1.158; Dhs 19, 82,295.

ปาลนา (อิต.) [จาก ปาเลติ เทียบกาพย์ สัน. ปาลน นปุ.] ก ระวังรักษา, การเก็บรักษา ชา.1/158; ธ.ส.19,82,295.

Pāli (Pāḷi) (f.) [cp. Sk. pālī a causeway, bridge Halāyudha III.54] 1. a line, row Dāvs III.61; IV.3; Vism 242 (dvattiṃs' ākāra°), 251 (danta°); SnA 87. — 2. a line, norm, thus the canon of Buddhist writings; the text of the Pāli Canon, i. e. the original text (opp. to the Commentary; thus "pāliyaṃ" is opposed to "aṭṭhakathāyaṃ" at Vism 107, 450, etc). It is the literary language of the early Buddhists, closely related to Māgadhī. See Grierson, *The Home of Lit. Pāli* (Bhandarkar Commemoration vol. p. 117 sq.), and literature given by Winternitz, *Gesch. d. Ind. Litt.*, II.10; III.606, 635. The word is only found in Commentaries, not in the Piṭaka. See also Hardy, *Introd. to Nett*, p. xi. — J IV.447 (°nayena accord. to the Pāli Text); Vism 376 (°nay' anusārena id.), 394, 401, 565 (°anusārato accord. to the text of the Canon); 607, 630, 660 sq., 693, 712; KhA 41; SnA 333, 424, 519, 604; DhsA 157, 168; DhA IV.93; VvA 117, 203 (pālito + aṭṭhuppattito); PvA 83, 87, 92, 287; and freq. elsewhere.

-vaṇṇanā is explanation of the text (as regards meaning of words), purely textual criticism, as opposed to **vinicchaya-kathā** analysis, exegesis, interpretation of sense Vbh 291; Vism 240 (contrasted to bhāvanāniddesa).

ปาลิ (ปาฬิ) (อิต.) [เทียบ สัน. ปาลี ถนนที่สร้างขึ้นบนที่ลุ หรือทะเล, สะพาน **Halāyudha** 3/54] — 1. แน แถว ทา.วิ.3/61; 4/3; วิ.ม.242 (ทฺวตฺตึสาการ°), 25 (ทนฺต°); สุตฺ.นิ.อ.87. — 2. วิถี, กฎหรือหลักเกณฑ์, พระ คัมภีร์ที่จารึกเรื่องราวของพุทธศาสนา; ต้นฉบับของพระบาฬ คือตัวบทแท้ ๆ (ไม่ใช่อรรถกถา; ดังนั้น "ปาลิยํ" ตรงข้ามกั "อฏฺฐกถายํ" ใน วิ.ม.107,450 ฯลฯ). บาลีเป็นภาษาหนังสื ของชาวพุทธตอนแรก ๆ ซึ่งใกล้เคียงกับมาคธีมากที่สุด. Grierson, *The Home of Lit. Pāli* (Bhandarka Commemoration vol. p. 117), และหนังสือที่ Winternit ให้ไว้ใน *Gesch. d. Ind. Litt.*, 2/10; 3/606,635. คำนี้พ แต่ในอรรถกถา ไม่ปรากฏในพระไตรปิฎก. ดู **Hardy**, *Introd to Nett*, น.11 ด้วย. — ชา.4/447 (°นเยน ตา ต้นฉบับ บา.); วิ.ม.376 (°นยนุสาเรน ตามต้นฉบับ บา.) 394,401,565 (°อนุสารโต ตามพระคัมภีร์ บา.); 607 630,660,693,712; ขุ.อ.41; สุตฺ.นิ.อ.333,424,519,604 ธ.ส.อ.157,168; ธ.อ.4/93; วิมาน.อ.117,203 (ปาลิโต อฏฺฐุปฺปตฺติโต); เปต.อ.83,87,92,287; และใช้บ่อยในที่อื่น ๆ

– **วณฺณนา** คือการอธิบายต้นฉบับ (เกี่ยวกับความหมายขอ คำ), การวิจารณ์เฉพาะตัวบท, ซึ่งตรงกันข้ามกับ **วินิจฉ –กถา** การวิเคราะห์ อธิบาย และตีความทางความหมาย วิภงฺค 291; วิ.ม.240 (ให้เห็นความแตกต่างกับ ภาวนานิทฺเทส).

'ālīguṇṭhima (adj.) [doubtful, fr. pali+**guṇṭh**, see paliguṇṭhita; hapax legomenon] covered round (of sandals) Vin 1.186 (*Vin. Texts* II.15: laced boots); v. l. BB °guṇṭhika.

ปาลิคุณฺฐิม (คุณ.) [น่าสงสัย, จาก ปาลิ+**คุณฺฐ**, ดู ปลิคุณฺฐิต; คำนี้พบเพียงแห่งเดียวเท่านั้น] คลุมรอบหรือหุ้มส้น (พูดถึงรองเท้า) วิ.1/186 (*Vin. Texts* 2/15 : รองเท้าหุ้มส้นที่ร้อยด้วยเชือก); พ. ใช้ °คุณฺฐิก.

'ālicca (nt.) [fr. palita] greyness of hair M 1.49; S II.2, 42; A III.196; Dhs 644, 736, 869; VbhA 98.

ปาลิจฺจ (นปุ.) [จาก ปลิต] ความมีผมหงอก ม.1/49; สํ. 2/2,42; องฺ.3/196; ธ.ส.644,736,869; วิภงฺค.อ.98.

'ālibhaddaka [fr. palibhadda = pari + bhadda, very auspicious] the tree Butea frondosa J IV.205; Nd² 680A[n]; Vism 256 (°aṭṭhi); VbhA 239 (id.); KhA 46, 53; DhsA 14; DhA 1.383. As **phālibhaddaka** (-vana) at J II.162 (v. l. pātali°).

ปาลิภทฺทก [จาก ปลิภทฺท = ปริ+ภทฺท, เป็นศุภมงคล] ต้นทองกวาว ชา.4/205; จุลฺ.นิ.680; วิ.ม.256 (°อฏฺฐิ); วิภงฺค.อ.239 (°อฏฺฐิ); ขุ.อ.46,53; ธ.ส.อ.14; ธ.อ.1/383. เป็น **ผาลิภทฺทก** (-วน). ใน ชา.2/162 (ใช้เป็น ปาตลิ° ก็มี).

'āleti [cp. (Epic) Sk. pālayati, fr. **pā**] 1. to protect, guard, watch, keep Sn 585; J 1.55; IV.127; VI.589; Miln 4 (paṭhavī lokaṃ pāleti, perhaps in meaning "keeps, holds, encircles," similar to meaning 2); Sdhp 33. — 2. (lit. perhaps "to see through safely"; for **palāyati** by false analogy) to go on, to move, to keep going, in def[n] of carati as viharati, iriyati, vattati, pāleti, yapeti, yāpeti at Nd² 237; Vbh 252; DhsA 167. Cp. pālana. So also in phrase **atthaṃ pāleti** (so read for paleti?) "to come home" i. e. to disappear Sn 1074 (see expl[d] Nd² 28). See other refs. under **palāyati**. — pp. **pālita**. See also abhi° & pari°. A contracted (poetical) form is found as **pallate** at J V.242, expl[d] by C. as pālayati (pālayate), used as Med.-Pass.

ปาเลติ [เทียบ (กาพย์) สัน. ปาลยติ, จาก **ปา**] — 1. ป้องกัน, ระวังรักษา, เฝ้าดู, เก็บรักษา สุตฺ.นิ.585; ชา.1/55; 4/127; 6/589; มิลินฺ.4 (ปฐวึ โลกํ ปาเลติ, คงหมายถึง "รักษาไว้, ถือไว้, โอบล้อมเป็นวง", เหมือนความหมาย 2); สทฺ.ปา.33. — 2. (ตามตัว. คงจะเป็น "ดูแลให้สำเร็จไปอย่างปลอดภัย"; แทน **ปลายติ** โดยเปรียบเทียบผิด) ดำเนินไป, เคลื่อนไป, ตั้งหน้าไปเรื่อย ๆ, ในการนิยามถึง จรติ เป็น วิหรติ, อิริยติ, วตฺตติ, ปาเลติ, ยเปติ, ยาเปติ ใน จุลฺ.นิ.237; วิภงฺค.252; ธ.ส.อ.167. เทียบ ปาลน. ดังนั้นในวลี **อตฺถํ ปาเลติ** (ใช้เช่นนั้นแทน ปเลติ ?) "มาบ้าน", คือหายไป สุตฺ.นิ.1074 (ดูคำอธิบายใน จุลฺ.นิ.28). ดูที่อ้างอิงอื่น ๆ ที่ **ปลายติ**. — ต ปัจจัย **ปาลิต**. ดู อภิ° และ ปริ° ด้วย. รูปย่อ(ทางฉันทลักษณ์) เป็น **ปลฺลเต** ใน ชา.5/242, อ. อธิบายเป็น ปาลยติ (ปาลยเต), ซึ่งใช้เป็น อัต. กัม.

'āvaka (adj. n.) [fr. **pu**, Vedic pāvaka] 1. (adj.) pure, bright, clear, shining J V.419. — 2. (m.) the fire S 1.69;

ปาวก (คุณ., นาม.) [จาก **ปุ**, เวท. ปาวก] — 1. (คุณ.) บริสุทธิ์, แจ่มใส, กระจ่าง, ส่องแสง ชา.5/419. — 2.

A IV.97; Dh 71, 140; J IV.26; V.63 (=kaṇha-vattanin) VI.236 (=aggi C.); Pv I.8[5]; Vism 170 (=aggi).

(ปุ.) ไฟ สำ.1/69; องฺ.4/97; ธ.71,140; ชา.4/26; 5/ (= กณฺห-วฏฺฏนินฺ) 6/236 (= อคฺคิ อ.); เปต.1/8[5]; วิ. 170 (= อคฺคิ).

Pāvacana (nt.) [pa+vacana, with lengthening of first a (see Geiger, *P.Gr.* §33[1])] a word, esp. the word of the Buddha D I,88; S II.259; Th 1, 587; 2, 457.

ปาวจน (นปุ.) [ป+วจน, โดยการทีฆะ อ ที่ ป เป็น อา Geiger, *P.Gr.* § 33[1])] คำหรือถ้อยคำ, ปาพจน์, โ เฉพาะอย่างยิ่งพระดำรัสของพระพุทธเจ้า ที.1/88; สำ.2/25 เถร.587; เถรี.457.

Pāvadati [=pavadati] to speak out, to tell, show J II.439; Pv IV.1[48]; PvA 118.

ปาวทติ [= ปวทติ] พูดตรง ๆ, บอก, แสดง ชา.2/43 เปต.4/1[48]; เปต.อ.118.

Pāvassi see pavassati.

ปาวสฺสิ ดู ปวสฺสติ.

Pāvāra [fr. pa+**vṛ**] 1. a cloak, mantle Vin I.281; J V.409 (expl[d] as pavara-dibba-vattha!).— 2. the mango tree KhA 58 (°puppha; Vism 258 at id. p. has pāvāraka°).

ปาวาร [จาก ป+**วฺฤ**] — 1. เสื้อคลุม, ผ้าคลุม วิ.1/28 ชา.5/409 (อธิบายเป็น ปวร-ทิพฺพ-วตฺถ!). — 2. ต้นมะม่ ขุ.อ.58 (°ปุปฺผ; วิ.ม.258 ข้อความอย่างเดียวกันเ ปาวารก°).

Pāvārika [fr. pāvāra] a cloak-seller (?) Vin IV.250.

ปาวาริก [จาก ปาวาร] ผู้ขายเสื้อคลุม (?) วิ.4/250.

Pāvāla [see pavāla] hair; only in cpd. °**nipphoṭanā** pulling out one's hair S IV.300.

ปาวาฬ [ดู ปวาฬ] ผม; เฉพาะในสมาส °**นิปฺโผฏนา** การดึงผ ออกมา, การถอนผม สำ.4/300.

Pāvisa & **Pāvekkhi** see pavisati.

ปาวิส และ **ปาเวกฺขิ** ดู ปวิสติ.

Pāvuraṇa (nt.) [fr. pa+ā+**vṛ**, see pāpuraṇa & pārupana] cloak, mantle M I.359; Vin IV.255, 289; ThA 22.

ปาวุรณ (นปุ.) [จาก ป+อา+**วฺฤ**, ดู ปาปุรณ และ ปารุปน เสื้อคลุม, ผ้าคลุม ม.1/359; วิ.4/255,289; เถร.อ.22.

Pāvusa [pa+**vṛṣ**, cp. Vedic prāvṛṣa & pravarṣa] 1. rain, the rainy season (its first 2 months) Th 1, 597; J V.202, 206. — 2. a sort of fish J IV.70 (gloss pāgusa, q. v.).

ปาวุส [ป+**วฺฤษ**, เทียบ เวท. ปฺราวฺฤษ และ ปฺรวรฺษ] — ฝน, ฤดูฝน (2 เดือนแรกของฤดูฝน) เถร.597; ชา.5/20 206. — 2. ปลาชนิดหนึ่ง ชา.4/70 (คำอธิบาย ปาคุ ดูคำนี้).

āvussaka (adj.) [fr. pāvusa] raining, shedding rain M. I.306; S V.51; A IV.127; J I.95, 96; Miln 114.

ปาวุสฺสก (คุณ.) [จาก ปาวุส] ฝนตก, ทำให้ฝนตก ม.1/306; สํ.5/51; อง.4/127; ชา.1/95,96; มิลินฺ.114.

āsa[1] [Vedic pāśa] a sling, snare, tie, fetter S I.105, 111; A II.182; IV.197; Vin IV.153 (? hattha°); Sn 166; It 36 (Māra°); J III.184; IV.414; PvA 206. On its frequent use in similes see *J.P.T.S.* 1907, 111.

ปาส[1] [เวท. ปาศ] บ่วง, กับดัก, เครื่องผูกรัด, โซ่ตรวน สํ. 1/105,111; อง.2/182; 4/197; วิ.4/153 (? หตฺถ°); สุตฺ.นิ.166; อิติ.36 (มาร°); ชา.3/184; 4/414; เปต.อ. 206. เกี่ยวกับการใช้บ่อย ๆ ในอุปมา ดู *J.P.T.S.* 1907, 111.

āsa[2] [Class. Sk. prāsa fr. pra + **as**] a spear, a throw Sn 303; A IV.171 (kuṭhāri° throw of an axe). —**asi**° a class of deities Miln 191.

ปาส[2] [สัน. โบราณ ปฺราส จาก ปฺร+**อสฺ**] หอกซัด, หลาว สุตฺ.นิ.303; อง.4/171 (กุฐาริ° การขว้างขวาน). — **อสิ**° เทวดาชั้นหนึ่ง มิลินฺ.191.

āsa[3] (a stone ?) at PvA 63 (pās' antare) is probably a misreading and to be corrected to **palāsa** (palās' antare, similarly to rukkh' antare, kaṭṭh'- and mūl' antare), foliage.

ปาส[3] (หิน ?) ใน เปต.อ.63 (ปาสนฺตเร) อาจใช้ผิด ควรแก้ให้ถูกเป็น **ปลาส** (ปลาสนฺตเร, อย่างเดียวกันกับ รุกฺขนฺตเร, กฏฺฐ'- และ มูล' อนฺตเร), ใบไม้.

āsaṃsa (adj.) [grd. fr. pasaṃsati with pā for pa as in similar formations (see pāmokkha)] to be praised, praiseworthy M I.15, 404; II.227 (dasa °ṭṭhānāni); A V.129 (id.); J III.493; Pv IV.7[13]; Nett 52.

ปาสํส (คุณ.) [ณฺย ปัจจัย จาก ปสํสติ โดย ปา แทน ป เหมือนอย่างในการสร้างรูปทำนองเดียวกัน (ดู ปาโมกฺข)] พึงสรรเสริญ, ควรยกย่อง ม.1/15,404; 2/227 (ทส °ฏฺฐานานิ); อง.5/129 (เหมือนกัน); ชา.3/493; เปต.4/7[13]; เน.ป.52.

āsaka[1] [fr. pāsa[1]] a bow, for the dress Vin II.136; for the hair Th 2, 411 (if Morris, *J.P.T.S.* 1893, 45, 46, is right to be corr. fr. pasāda).

ปาสก[1] [จาก ปาส[1]] โบว์(ที่ผูกเป็นหูกระต่าย)สำหรับเป็นเครื่องแต่งตัว วิ.2/136; สำหรับประดับผม เถรี.411 (ถ้า Morris, *J.P.T.S.* 1893,45,46 ถูกต้อง, ก็ควรแก้ให้ถูกจาก ปสาท).

āsaka[2] [fr. pāsa[2]] a throw, a die J VI.281.

ปาสก[2] [จาก ปาส[2]] ลูกบาศก์, ลูกเต๋า ชา.6/281.

āsaka[3] lintel Vin II.120 = 148 (see *Vin. Texts* III.144).

ปาสก[3] ไม้หรือหินขวางตอนบนของประตูและหน้าต่าง (อยู่ตรงข้ามธรณีประตู ฯลฯ) วิ.2/120 = 148 (ดู *Vin. Texts* 3/144).

Pāsaṇḍa [cp. late Sk. pāṣaṇḍa] heresy, sect S 1.133, A 11.466; Th 2, 183 Miln 359; ThA 164. **-°ika** heretic, sectarian Vin IV.74.

ปาสณฺฑ [เทียบ สัน. ยุคหลัง ปาษณฺฑ] ความเห็นนอกรี นิกาย สำ.1/133, องฺ.2/466; เถรี.183 มิลินฺ.359; เถร. 164. – **°ิก** ผู้ถือมิจฉาทิฐิ, ผู้มีความเห็นนอกรีตนอกรอย หรื แยกออกจากส่วนใหญ่ วิ.4/74.

Pāsāṇa [Epic Sk. pāṣāṇa] a rock, stone A 1.283; Sn 447; J 1.109, 199; V.295; Vism 28, 182, 183; VbhA 64 (its size as cp[d] with pabbata); DhA III.151; DhsA 389; VvA 157; Sdhp 328.

-guḷa a ball of (soft) stone, used for washing (pumice stone?) A II.200 (sāla-laṭṭhiṇ . . . taccheyya . . . likheyya . . . pāsāṇaguḷena dhopeyya . . . nadiṇ patāreyya), cp. M 1.233; and Vism 28 " bhājane ṭhapitaṇ guḷapiṇḍaṇ viya pāsāṇaṇ." **-cetiya** a stone Caitya DhA III.253. **-tala** a natural plateau J 1.207. **-piṭṭhe** at the back of a rock Vism 116. **-pokkharaṇī** a natural tank Vism 119. **-phalaka** a slab of stone J IV.328. **-macchaka** a kind of fish (stone-fish) J IV.70; VI.450. **-lekha** writing on a stone Pug 32. **-sakkharā** a little stone, fragment of rock S II.137; A IV.237. **-sevāla** stone Vallisneria J V.462. **-vassa** rain of stones SnA 224.

ปาสาณ [กาพย์ สัน. ปาษาณ] ก้อนหิน, แผ่นหิน องฺ.1/28 สุตฺ.นิ.447; ชา.1/109,199; 5/295; วิ.ม.28,182,183 วิภงฺค.อ.64 (ขนาดของปาสาณะนี้ เมื่อเทียบกับ ปพฺพต); ธ. 3/151; ธ.ส.อ.389; วิมาน.อ.157; สทฺ.ปา.328.

– **คุฬ** ก้อนหิน(อย่างไม่แข็ง)ที่ใช้สำหรับขัดล้าง (หินภูเ ไฟใช้ขัดของ ?) องฺ.2/200 (สาล–ลฏฺ...ตจฺเฉยฺย...ลิเขย ...ปาสาณ–คุเฬน โธเปยฺย...นทึ ปตาเรยฺย), เทียบ ม.1/23 และ วิ.ม.28 "ภาชเน ฉฑฺฑิตํ คุฬปิณฺฑํ วิย ปาสาณึ". – **เจติ** เจดีย์หิน ธ.อ.3/253. – **ตล** ที่ราบสูงตามธรรมชาติ ช 1/207. – **ปิฏฺเฐ** ข้างหลังหิน วิ.ม.116. – **โปกฺขรณี** ส โบกขรณีธรรมชาติ วิ.ม.119. – **ผลก** แผ่นหิน ชา.4/32 – **มจฺฉก** ปลาชนิดหนึ่ง (ปลามีปากแข็งคล้ายหิน) ชา.4/7 6/450. – **เลข** การเขียนบนหิน ปุ.32. – **สกฺขรา** หินขนา เล็ก, ก้อนกรวด สำ.2/137; องฺ.4/237. – **เสวาล** สาหร่า เกิดจากหิน (หินปะการัง ?) ชา.5/462. – **วสฺส** ฝนหิน (ฝ ลูกเห็บ ?) สุตฺ.นิ.อ.224.

Pāsāṇaka = pāsāṇa Vin II.211.

ปาสาณก = ปาสาณ วิ.2/211.

Pāsāda [pa+ā+**sad**, cp. Class. Sk. prāsāda] a lofty platform, a building on high foundations, a terrace, palace Vin 1.58, 96, 107, 239; II.128, 146, 236 (cp. *Vin. Texts* 1.174; III.178); D II.21; S 1.137; A 1.64; Sn 409; It 33; Pv II.12[5]; J II.447; IV.153 (pillars); V.217; Vism 339

ปาสาท [ป+อา+**สทฺ**, เทียบ สัน. โบราณ ปฺราสาท] แท่นหรื ชานหรือยกพื้นสูง, สิ่งก่อสร้างที่มีฐานสูง, ปราสาท, วัง 1/58,96,107,239; 2/128,146,236 (เทียบ *Vin. Text.* 1/174; 3/178); ที.2/21; สำ.1/137; องฺ.1/64; สุตฺ.นิ 409; อิติ.33; เปต.2/12[5]; ชา.2/447; 4/153 (เสา)

(°tala); DhsA 107; SnA 502; ThA 253, 286; VvA 197; PvA 23, 75, 279 (cp. upari°); Sdhp 299. —**satta-bhūmaka°** a tower with 7 platforms J I.227, 346; IV.323, 378; V.426, 577. The Buddha's 3 castles at D II.21; A I.145; J VI.289. See also *J.P.T.S.* 1907, 112 (p. in similes).

(°ตล); ธ.ส.อ.107; สุ.นิ.อ.502; เถร.อ.253,286; วิมาน.อ.197; เปต.อ.23,75,279 (เทียบ อุปริ°); สทฺ.ปา.299. — **สตฺต-ภูมก°** ปราสาท 7 ชั้น ชา. 1/227,346; 4/323,378; 5/426,577. ปราสาท 3 ฤดู ของพระพุทธองค์ ใน ที.2/21; องฺ.1/145; ชา.6/289. ดู *J.P.T.S.* 1907,112 (ข้อความอุปมา).

'āsādika (adj.) [fr. pasāda] 1. pleasing, pleasant, lovely, amiable Vin IV.18; D III.141; S I.95; II.279; A II.104 sq., 203; III.255 sq.; DhA I.119; ThA 266, 281; DA I.141, 281; VvA 6; PvA 46, 186, 187, 261. —**samanta°** lovely throughout A I.24; V.11. — 2. comfortable Vism 105.

ปาสาทิก (คุณ.) [จาก ปสาท] — 1. เป็นที่พึงใจ, ให้ความชื่นชม, น่ารัก, น่าคบค้าสมาคม วิ.4/18; ที.3/141; สํ.1/95; 2/279; องฺ.2/104,203; 3/255; ธ.อ.1/119; เถร.อ. 266,281; ที.อ.1/141,281; วิมาน.อ.6; เปต.อ.46,186, 187,261. — **สมนฺต°** น่าเลื่อมใสตลอด องฺ.1/24; 5/11. — 2. สบาย วิ.ม.105.

āsāvin (adj.) [fr. pasavati] bringing forth S V.170; J I.394.

ปาสาวินฺ (คุณ.) [จาก ปสวติ] ก่อให้เกิด, นำออกมา สํ. 5/170; ชา.1/394.

'āsuka [for the usual **phāsuka**] a rib Vin II.266. (loop? Rh.D.).

ปาสุก [แทน **ผาสุก** โดยปกติ] ซี่โครง วิ.2/266. (ขมวด ? Rh.D.).

āsuḷa [for **phāsuka**] a rib Vin III.105.

ปาสุฬ [แทน **ผาสุก**] ซี่โครง วิ.3/105.

āssati fat. of pibati (for pivissati).

ปาสฺสติ ภวิ. ของ **ปิพติ** (แทน ปิวิสฺสติ).

āhuna (m. nt.) [fr. pa+ā+**hu**, see also āhuna & der.] 1. (m.) a guest A III.260; J VI.24, 516. — 2. (nt.) meal for a guest D I.97=M II.154; Vism 220; DA I.267.

ปาหุน (ปุ., นปุ.) [จาก ป+อา+**หุ**, ดู อาหุน และรากศัพท์ด้วย] — 1. (ปุ.) แขก องฺ.3/260; ชา.6/24,516. — 2. (นปุ.) อาหารสำหรับแขก ที.1/97= ม.2/154; วิ.ม.220; ที.อ. 1/267.

āhunaka (m.-nt.) [fr. pāhuna] 1. (m.) a guest J I.197; IV.274; Miln 107; DA I.267, 288; DhA II.17. — 2. (nt.) meal for a guest S I.114.

ปาหุนก (ปุ., นปุ.) [จาก ปาหุน] — 1. (ปุ.) แขก ชา. 1/197; 4/274; มิลินฺ.107, ที.อ.1/267,288; ธ.อ.2/17. — 2. (นปุ.) อาหารสำหรับแขก สํ.1/114.

Pāhuṇeyya (adj.) [fr. pāhuna, see also āhuneyya] worthy of hospitality, deserving to be a guest D III.5; S I.220; II.70; A II.56; III.36, 134, 248, 387; IV.13 sq.; V.67, 198; It 88; Vism 220.

ปาหุเณยฺย (คุณ.) [จาก ปาหุน, ดู อาหุเนยฺย ด้วย] ควรไ การต้อนรับ, ควรที่จะเป็นแขกได้ ที.3/5; สํ.1/220; 2/7(องฺ.2/56; 3/36,134,248,387; 4/13; 5/67,198; อิ 88; วิ.ม.220.

Pāhuneyyaka = pāhuṇeyya J III.440.

ปาหุเนยฺยก = ปาหุเณยฺย ชา.3/440.

Pāheti [secondary form. after aor. pāhesi fr. pahiṇati] to send J I.447; Miln 8; PvA 133.

ปาเหติ [รูปที่สอง ตาม อัช. ปาเหสิ จาก ปหิณติ] ส่งไ ชา.1/447; มิลินฺ.8; เปต.อ.133.

Pi (indecl.) [the enclitic form of api (cp. api 2a); on similarities in Prk. see Pischel, *Prk. Gr.* § 143] emphatic particle, as prefix only in **pidahati** and **pilandhati**, where api° also is found (cp. api 1b). — 1. also, and also, even so D I.1; Vin IV.139 (cara pi re get away with you: see re); J I.151, 278. — 2. even, just so; with numbers or num. expressions "altogether, in all, just that many" J I.151; III.275; IV.142. — cattāro pi J III.51; ubho pi J I.223; sabbe pi Sn 52; J I.280. — 3. but, however, on the other hand, now (continuing a story) J I.208; IV.2. — 4. although, even if J II.110 (ciram pi kho . . . ca although for a long time . . . yet). — 5. perhaps, it is time that, probably Sn 43; J I.151; II.103. — 6. **pi** . . . **pi** in correlation (like **api** . . . **api**): (a) both . . . and; very often untranslatable Sn 681 (yadā pi . . . tadā pi when . . . then), 808 (diṭṭhā pi sutā pi); J I.222 (jale pi thale pi); (b) either . . . or J I.150; II.102.

ปิ (อัพ.) [รูปซึ่งมักติดตามคำอื่นของ อปิ (เทียบ อปิ 2 ก. เกี่ยวกับความเหมือนกันใน ปรา. ดู Pischel, *Prk. Gr.* 143] นิบาตบอกความย้ำ, เป็นอุปสรรค เฉพาะใน **ปิทห** และ **ปิลนฺธติ**, แต่ อปิ ° ก็ปรากฏด้วยเหมือนกัน (เทียบ อ 1 ข.). — 1. ด้วย, และ, ถึงกระนั้น ที.1/1; วิ.4/13 (จร ปิ เร จงไปให้พ้น : ดู เร); ชา.1/151,278. — ถึงแม้, เช่นนั้นทีเดียว; ถ้าแสดงจำนวนหรือกล่าวถึงตัวเล "หมดด้วยกัน, ทั้งหมด, มากเท่านั้น" ชา.1/151; 3/27 4/142. — จตฺตาโร ปิ ชา.3/51; อุโภ ปิ ชา.1/22 สพฺเพ ปิ สุตฺ.นิ.52; ชา.1/280. — 3. แต่, อย่างไรก็ตา อีกอย่างหนึ่ง, บัดนี้(ดำเนินเรื่องให้ติดต่อกัน) ชา.1/20 4/2. — 4. แม้ว่า, ถึงแม้ว่า ชา.2/110 (จิรมฺ ปิ โข...จ ถึ แม้จะเป็นเวลานาน). — 5. บางที, พอจะ, อาจจะ สุตฺ.นิ 43; ชา.1/151; 2/103. — 6. **ปิ...ปิ** ในการนำมาใช้คู่กั (เหมือน **อปิ...อปิ**) : (ก) ทั้ง...และ; บ่อยมากที่ไม่แปล สุ นิ.681 (ยทา ปิ...ตทา ปิ เมื่อใด...แล้ว), 808 (ทิฏฺ สุตา ปิ); ชา.1/222 (ชเล ปิ ถเล ปิ); (ข) อย่างนี้...หรื ชา.1/150; 2/102.

Piṅsa [pp. of piṅsati[2]] crushed, ground, pounded DhA III.184 (v. l. piṭṭha, perhaps preferable).

ปีส [ก.กิ. ของ ปีสติ[2]] ขยี้, บี้, บด, ตำ ธ.อ.3/184 (ใ ว่า ปิฏฺ บางทีจะดีกว่า).

Piṇsati[1] [**piś** or **piṇś**, cp. Vedic piṇśati, with two bases viz. Idg. ***peig,*** as in P. piñjara & pingala; Lat. pingo to paint, embroider; and ***peik,*** as in Sk. piṇśati, peśaḥ; Av. paes- to embellish; Gr. *ποικίλος* many-coloured; Goth. fēh, Ags. fāh id. See detail in Walde, *Lat. Wtb.* under pingo] to adorn, form, embellish; orig. to prick, cut. Perhaps **piṇsare** (3. pl. med.) J v.202 belongs here, in meaning "tinkle, sound" (lit. prick), expl[d] in C. by viravati. Other der. see under pingala, piñjara, pesakāra.

ปิสติ[1] [**ปิศ** หรือ **ปิศ**, เทียบ เวท. ปิศติ, มี 2 ฐาน กล่าวคือ Idg. ***peig,*** เช่น บา. ปิญชร และ ปิงคล; Lat. pingo เขียนรูป, เย็บปัก; และ ***peik,*** เช่นใน สัน. ปิศติ, เปศห; Av. paes- ทำให้สวย; Gr. *ποικίλος* มีสีหลายสี; Goth. fēh, Ags. fāh เหมือนกัน. ดูความละเอียดใน **Walde,** *Lat. Wtb.* ที่ ปิงโค] ประดับ, สร้าง, ทำให้สวย; ตามความหมายเดิม ทิ่ม, ตัด. อาจเป็น **ปิสเร** (ประ. พหุ. อัต.) ชา.5/202 เป็นจำพวกเดียวกัน, หมายถึง "สั่น, มีเสียง" (ตามตัว. ทิ่มแทง), อ. อธิบายเป็น วิรวติ. ศัพท์อื่น ๆ ที่เกิดจากนี้ ดูที่ ปิงคล, ปิญชร, เปสการ.

'iṇsati[2] [**piṣ** or **piṇṣ**, Vedic pinaṣṭi, cp. Lat. pinso to grind, pīla = pestle, pistillum = pistil; Lith. paisýti to pound barley; Gr. *πτίσσω* id.; Ohg. fesa = Nhg. fese] 1. to grind, crush, pound J 1.452; II.363; IV.3 (matthakaṇ), 440 (akaluñ candanañ ca silāya p.); Miln 43; DhA III.184 (gandhe piṇsissati; BB pisissati). — 2. to knock against each other, make a sound J v.202: see piṇsati[1]. — pp. **piṇsa** & **piṭṭha**[1]. See also **pisati** and **paṭi°**.

ปิสติ[2] [**ปิษ** หรือ **ปิษ**, เวท. ปินษฏิ, เทียบ **Lat. pinso** บด, pīla = บด, pistillum = เกสรตัวเมียของดอกไม้; Lith. paisýti ตำข้าวบาเลย์; Gr. *πτίσσω* เหมือนกัน; Ohg. fesa = Nhg. fese] — 1. บด, ขยี้, ปน, ตำ ชา.1/452; 2/363; 4/3 (มตฺถกํ), 440 (อกลุญ จนฺทนญ จ สิลาย ปึ°); มิลิน.43; ธ.อ.3/184 (คนฺเธ ปิสิสฺสติ; พ. ปิสิสฺสติ). — 2. ชนกัน, กระทบกัน, ทำเสียง ชา.5/202 : ดู ปิสติ[1]. — ต ปัจจัย ปิส และ ปิฏฺ[1]. ดู **ปิสติ** และ ปฏิ° ด้วย.

'iṅka [for pinga yellow, brownish, tawny] a young shoot, sprout J III.389 (v. l. singa, which also points to pinga; expl[d] by pavāla).

ปิงฺก [แทน ปิงฺค เหลือง, น้ำตาลอ่อน, น้ำตาลปนเหลือง] หน่อ อ่อน ๆ, ตุ่ม(ของผักหรือพืช)ที่โผล่ออกมา ชา.3/389 (ใช้ สิงฺค ก็มี, ซึ่งชี้ไปยัง ปิงฺค ด้วย; อธิบายเป็น ปวาล).

inga see **pinka.**

ปิงฺค ดู ปิงฺก.

iṅgala (adj.) [see piṇsati[1], cp. Vedic pingala] 1. reddish-yellow, brown, tawny S I.170; J VI.199 (=pingiya). — 2. red-eyed, as sign of ugliness J IV.245 (as Np.;

ปิงฺคล (คุณ.) [ดู ปิสติ[1], เทียบ เวท.ปิงฺคล,] — 1. ค่อน ไปข้างแดงปนเหลือง, น้ำตาล, น้ำตาลอ่อน สं.1/170; ชา. 6/199 (= ปิงฺคิย). — 2. มีตาแดง, เป็นสิ่งแสดงถึงความ น่าเกลียด ชา.4/245 (เป็นชื่อบุคคล; รวมกับ นิกฺขนฺต-ทาส);

comb[4] with nikkhanta-dāṭha); v.42 (tamba-dāṭhika nibbiddha-pingala); Pv II.4[1] (=°locana PvA 90; + kaḷāra-danta).

-kipillaka the red ant DhA III.206. -cakkhutā red-eyedness PvA 250. -makkhikā the gadfly J III.263 (=ḍaṃsa) Nd[2] 268=SnA 101 (id.); SnA 33 (where a distinction is made between kāṇa-makkhikā and pingala°), 572 (=ḍaṃsa).

Pingiya (adj.) [fr. Vedic pinga] reddish-brown, yellow J VI.199.

Pingulā (f.) [a var. of Sk. **pingalā**, a kind of owl] a species of bird J VI.538.

Picu[1] [cp. Class. Sk. picu] cotton Vin I.271; usually in cpds, either as **kappāsa**° S V.284, 443, or **tūla**° S V.284, 351 (T. thula°), 443; J V.480 (T. tula°).

-paṭala membrane or film of cotton Vism 445. -manda the Nimb or Neem tree Azadizachta Indica Pv IV.1[6] (cp. PvA 220); the usual P. form is puci-manda (q. v.).

Picu[2] [etym. unknown, prob. Non-Aryan] a wild animal, said to be a kind of monkey J VI.537.

Piccha (nt.) [cp. Epic Sk. piccha & puccha tail, to Lat. pinna, E. fin. Ger. finne] tail-feather, esp. of the peacock Vin I.186 (mora°). — **dve**° (& de°) having two tail-feathers J V.339, 341 (perhaps to be taken as "wing" here, cp. Halāyudha 2, 84=pakṣa). Cp. piñcha & piñja.

Picchita in su° J V.197 is not clear, C. expl[s] by suphassita,

5/42 (ตมฺพ–ทาฐิก นิพฺพิทฺธ–ปิงฺคล); เปต.2/4[1] (= °โลจ เปต.อ.90; +กฬาร–ทนฺต).

– **กิปิลฺลก** มดแดง ธ.อ.3/206. – **จกฺขุตา** ความมีตาแด เปต.อ.250. – **มกฺขิกา** ตัวเหลือบ ชา.3/263 (= ทีส) จุล นิ.268 = สุต.นิ.อ.101 (= ทีส); สุต.นิ.อ.33 (ซึ่งแสด ความแตกต่างกันระหว่าง กาณ–มกฺขิกา และ ปิงฺคล °), 57 (= ทีส).

ปิงฺคิย (คุณ.) [จาก เวท. ปิงฺค] แดงเรื่อ, เหลือง ชา.6/199.

ปิงฺคลา (อิต.) [เป็นคำที่แปรมาจาก สัน. **ปิงฺคลา**, นกฮูกชนิ หนึ่ง] นกจำพวกหนึ่ง ชา.6/538.

ปิจุ[1] [เทียบ สัน. โบราณ ปิจุ] ฝ้าย, นุ่น วิ.1/271; โด ปกติใช้ในสมาส เป็น **กปฺปาส**° สำ.5/284,443, หรือ **ตูล** สำ.5/284,351 (ต. ถุล°), 443; ชา.5/480 (ต. ตุล°).

– **ปฏล** เยื่อแผ่นหรือเยื่อหุ้มของฝ้าย วิ.ม.445. – **มนฺ** ต้นนิมพะหรือต้นสะเดา เปต.4/1[6] (เทียบ เปต.อ.220); รู บา. ปกติเป็น ปุจิมนฺท (ดูคำนี้).

ปิจุ[2] [ไม่ทราบรากศัพท์, อาจไม่ใช่คำอารยัน] สัตว์ป่า, ว่ากั ว่าเป็นลิงชนิดหนึ่ง ชา.6/537.

ปิจฺฉ (นปุ.) [เทียบกาพย์ สัน. ปิจฺฉ และ ปุจฺฉ หาง, Lat ปินฺน, E. ครีบ, Ger. finne] ขนหาง(ของนก), โดยเฉพา อย่างยิ่ง หางนกยูง วิ.1/186 (โมร°). — **เทฺว**° (และ เท° มีขนหางสองเส้น ชา.5/339,341 (บางทีอาจต้องถือว่าเป็ "ปีก" ในที่นี้, เทียบ Halāyudha 2,84 = ปกฺษ). เทีย ปิญฺฉ และ ปิญฺช.

ปิจฺฉิต ใน สุ° ชา.5/197 ยังไม่ชัดเจน, อ. อธิบายเป็น สุผสฺสิ

i. e. pleasing, beautiful, desirable, thus dividing su-p-icch°.

คือ น่าพึงใจ, สวยงาม, พึงปรารถนา, ดังนั้น จึงมีการแบ่งเป็น สุ-ปิ°-อิจฺฉ°.

?icchila (adj.) [cp. Class. Sk. picchila] slippery Vism 264; VbhA 247 (lasikā = p-kuṇapaṇ); DhA III.4 (°magga).

ปิจฺฉิล (คุณ.) [เทียบ สัน. โบราณ ปิจฺฉิล] ลื่น วิ.ม.264; วิภงฺค.อ.247 (ลสิกา = ปิ°-กุณป); ธ.อ.3/4 (°มคฺค).

?iñcha = piccha, i. e. tail-feather, tail Vin II.130 (mora°). Cp. piñja.

ปิญฺฉ = ปิจฺฉ, คือ ขนหาง, หาง วิ.2/130 (โมร°). เทียบ ปิญฺช.

?iñja (nt.) [= piccha] a (peacock's) tail-feather J I.38 (mora° kalāpa), 207 (= pekkhuṇa); III.226 (BB piccha & miccha); DA I.41 (mora°); DhA I.394 (id.); VvA 147 (mayūra°; BB piñcha, SS pakkha); PvA 142 (mora° kalāpa).

ปิญฺช (นปุ.) [= ปิจฺฉ] ขนหาง(นกยูง) ชา.1/38 (โมร° กลาป), 207 (= เปกฺขุณ); 3/226 (พ. ปิจฺฉ และ มิจฺฉ); ที.อ.1/41 (โมร°); ธ.อ.1/394 (โมร°); วิมาน.อ.147 (มยูร°; พ. ปิญฺฉ, สี. ปกฺข); เปต.อ.142 (โมร° กลาป).

?iñjara [cp. Class. Sk. piñjara; for etym. see piŋsati[1]] of a reddish colour, tawny J I.93; DA I.245; VvA 165, 288.

-**odaka** fruit of the esculent water plant Trapa Bispinosa J VI.563 (v. l. ciñcarodaka), expl[d] by singhāṭaka.

ปิญฺชร [เทียบ สัน. โบราณ ปิญฺชร; เกี่ยวกับนิรุกติ, ดู ปึสติ[1]] มีสีแดงเรื่อ, มีสีน้ำตาลปนเหลือง ชา.1/93; ที.อ.1/245; วิมาน.อ.165,288.

– **โอทก** แตงโม ชา.6/563 (ใช้ว่า จิญฺจโรทก ก็มี), อธิบายเป็น สิงฺฆาฏก.

iñjita (adj.) [fr. piŋsati[1], cp. Sk. piñjana] tinged, dyed Miln 240. On expression see Kern, *Toev.* s. v.

ปิญฺชิต (คุณ.) [จาก ปึสติ[1], เทียบ สัน. ปิญฺชน] ระบายสี, ย้อมสี มิลิน.240. ในคำอธิบาย ดู Kern, *Toev.* s. v.

iññāka (nt.) [to piŋsati[2], cp. Class. Sk. piṇyāka] ground sesamum, flour of oil-seeds M I.78, 342; Vin IV.341. (p. nāma tilapiṭṭhaṇ vuccati); VvA 142 (tila° seed cake); PvA 48.

-**bhakkha** feeding on flour of oil-seeds D I.166; A I.241, 295; II.206; Nd[1] 417; Pug 55.

ปิญฺญาก (นปุ.) [แห่ง ปึสติ[2], เทียบ สัน. โบราณ ปิณฺยาก] เมล็ดงาที่บดแล้ว, แป้งของเมล็ดพืชที่มีน้ำมัน ม.1/78,342; วิ.4/341. (ปิ° นาม ติลปิฏฺฐ วุจฺจติ); วิมาน.อ.142 (ติล° ขนมผสมงา); เปต.อ.48.

– **ภกฺข** มีแป้งงา(หรือแป้งที่ทำจากเมล็ดพืชที่มีน้ำมัน)เป็นอาหาร ที.1/166; อง.1/241,295; 2/206; มหา.นิ.417; ปุ.55.

Piṭaka [cp. Epic Sk. piṭaka, etym. not clear. See also P. peḷā & **peḷikā**] 1. basket Vin I 225 (ghaṭa p. ucchanga), 240 (catudoṇika p.); Pv IV.3[33]; Vism 28 (piṭake nikkhitta-loṇa-maccha-phāla-sadisaṇ phaṇaṇ); **dhañña°** a grain-basket DhA III.370; **vīhi°** a rice basket DhA III.374. Usually in comb[n] **kuddāla-piṭaka** "hoe and basket," wherever the act of digging is referred to, e. g. Vin III.47; D I.101; M I.127; S II.88; V.53; A I.204; II.199; J I.225, 336; DA I.269. — 2. (fig.) t.t. for the 3 main divisions of the Pāli Canon "the three baskets (basket as container of tradition Winternitz, *Ind. Lit.* II.8; cp. peḷā 2) of oral tradition," viz. **Vinaya°**, **Suttanta°**, **Abhidhamma°**; thus mentioned by name at PvA 2; referred to as "tayo piṭakā" at J I.118; Vism 96 (pañca-nikāya-maṇḍale tīṇi piṭakāni parivatteti), 384 (tiṇṇaṇ Vedānaṇ uggahaṇaṇ, tiṇṇaṇ Piṭakānaṇ uggahaṇaṇ); SnA 110, 403; DhA III.262; IV.38; cp. Divy 18, 253, 488. With ref. to the Vinaya mentioned at Vin V.3. — **Piṭaka** is a later collective appellation of the Scriptures; the first division of the Canon (based on *oral* tradition entirely) being into *Sutta* and *Vinaya* (i. e. the stock paragraphs learnt by heart, and the rules of the Order). Thus described at D II.124; cp. the expression **bhikkhu suttantika vinayadhara** Vin II.75 (earlier than **tepiṭaka** or **piṭakadhara**). Independently of this division we find the designation "Dhamma" applied to the doctrinal portions; and out of *this* developed the 3rd Piṭaka, the **Abhidhamma**-p. See also Dhamma C. 1. — The Canon as *we* have it comes very near in language and contents to the canon as established at the 3rd Council in the time of King

ปิฎก [เทียบกาพย์ สัน. ปิฎก, รากศัพท์ยังไม่ชัด. ดู บ **เปฬา** และ **เปฬิกา** ด้วย] — 1. ตะกร้า วิ.1/225 (ฆ ปิ ° อุจฺฉงฺค), 240 (จตุโทณิก ปิ °); เปต.4/3[33]; วิ.ม.2 (ปิฎเก นิกฺขิตฺต-โลณ-มจฺฉ-ผาล-สทิสๆ ผณๆ); **ธญฺญ °** กระบุ ข้าว ธ.อ.3/370; **วีหิ °** กระบุงข้าวเปลือก ธ.อ.3/374. โด ปกติรวมกับ **กุทฺทาล-ปิฎก** "จอบกับตะกร้า", ในเมื่อท้าวควา ถึงการขุดดิน, อุ. วิ.3/47; ที.1/101; ม.1/127; สๆ.2/8 5/53; องฺ.1/204; 2/199; ชา.1/225,336; ที.อ.1/26 — 2. (อุปมา) ชื่อเฉพาะสำหรับคัมภีร์ทางพุทธศาสนา 3 กลุ่ "ตะกร้า 3 ใบ (ตะกร้าที่บรรจุพระธรรมคำสั่งสอนที่บอกเล่ สืบต่อกันมา **Winternitz**, ***Ind. Lit.*** 2/8; เทียบ เปฬ 2) เกี่ยวกับคำสอนที่แจ้งต่อ ๆ กันมาด้วยปาก", กล่าวคื **วินย °**, **สุตฺตนฺต °**, **อภิธมฺม °**; ระบุชื่อไว้เช่นนั้นใน เปต.อ.2 อ้างถึงโดยใช้คำว่า "ตโย ปิฎกา" ใน ชา.1/118; วิ.ม.9 (ปญฺจ-นิกาย-มณฺฑเล ตีณิ ปิฎกานิ ปริวตฺเตติ), 384 (ติณฺ เวทานๆ อุคฺคหณๆ, ติณฺณๆ ปิฎกานๆ อุคฺคหณๆ); สุตฺ.นิ.อ.11 403; ธ.อ.3/262; 4/38; เทียบ ทีฆ.18,253,488. เกี่ยวกั พระวินัยมีกล่าวไว้ใน วิ.5/3. — **ปิฎก** เป็นชื่อเรียกรวม ๆ กั ไปในสมัยต่อมาของพระคัมภีร์ต่าง ๆ; กลุ่มแรกของคัมภีร์ (ซึ่ อาศัยที่ได้ท่องจำกันมาด้วยปากทั้งสิ้น) แบ่งออกเป็น พระสูต และพระวินัย (คือข้อความตอนต่าง ๆ ที่ท่องจำกันมา กับกฎข้ บังคับของคณะสงฆ์). มีอธิบายไว้ดังนั้นใน ที.2/124; เทีย ศัพท์ **ภิกฺขุ สุตฺตนฺติก วินยธร** วิ.2/75 (เก่ากว่า **เตปิฎ** หรือ **ปิฎกธร**). โดยไม่เกี่ยวกับการแบ่งดังกล่าว เราพบคำว่ "ธมฺม" ใช้กับส่วนที่เกี่ยวกับหลักธรรม; และจากนี้ก็เกิดมีปิฎ ที่ 3 ขึ้น, คือ **อภิธมฺม-ปิฎก**. ดู ธมฺม **ค.**1 ด้วย. — คัมภี เท่าที่เรามีไว้ขณะนี้ใกล้เคียงกันทั้งในด้านภาษา และเนื้อเรื่อง บรรจุอยู่กับพระคัมภีร์ที่ตกลงยอมรับกันในการสังคายนาครั้งที่

Asoka. The latter was in Māgadhī. — The knowledge of the 3 Piṭakas as an accomplishment of the bhikkhu is stated in the term **tepiṭaka** " one who is familiar with the 3 P." (thus at Miln 18; Dāvs v.22; KhA 41 with v. l. ti°; SnA 306 id.; DhA III.385). **tipetakī** (Vin v.3 Khemanāma t.), **tipeṭaka** (Miln 90), and **tipiṭaka-dhara** KhA 91. See also below °**ttaya**. In BSk. we find the term **trepiṭaka** in early inscriptions (1st century A.D., see e. g. Vogel, Epigraphical discoveries at Sārnāth, *Epigraphia Indica* VIII. p. 173, 196; Bloch, *J. As. Soc. Bengal* 1898, 274, 280); the term **tripiṭaka** in literary documents (e. g. Divy 54), as also **tripiṭa** (e. g. AvŚ I.334; Divy 261, 505). — On the Piṭakas in general & the origin of the P. Canon see Oldenberg, in ed. of Vin I; and Winternitz, *Gesch. d. Ind. Litt.* 1913, II.1 sq.; III.606, 635. — Cp. **peṭaka**.

-ttaya the triad of the Piṭakas or holy Scriptures SnA 328. **-dhara** one who knows (either one or two or all three) the Piṭaka by heart, as **eka°**, **dvi°**, **ti°** at Vism 62, 99. **-sampadāya** according to the P. tradition or on the ground of the authority of the P. M I.520 (itihītiha etc.); II.169 (id.); and in exegesis of **itikirā** (hearsay-tradition) at A I.189 = II.191 = Nd² 151.

สมัยพระเจ้าอโศก. พระคัมภีร์ดังกล่าวนั้นเป็นภาษามาคธี. — ความรู้เกี่ยวกับปิฎกทั้ง 3 ในฐานเป็นคุณวุฒิของพระภิกษุกล่าวไว้ในคำว่า **เตปิฎก** "ผู้รู้ในปิฎกทั้ง 3" (เช่นใน มิลินฺ.18; ทา.วฺ.5/22; ขุ.อ.41 ใช้ว่า ติ° ก็มี; สุตฺ.นิ.อ.306 เหมือนกัน; ธ.อ.3/385). **ติเปตกี** (วิ.5/3 เขมนาม ติ°), **ติเปฏก** (มิลินฺ. 90), และ **ติปิฎก-ธร** ขุ.อ.91. ดู **°ตฺตย** ข้างหน้าด้วย. ในพุทธสัน. เราพบคำว่า **เตฺรปิฎก** ในคำจารึกยุคต้น (คริสตวรรษที่ 1, ดู อุ. Vogel, Epigraphical ค้นพบในสารนาถ, *Epigraphia Indica* 8 น.173,196; Bloch, *J. As. Soc. Bengal* 1898,274,280); คำว่า **ตฺริปิฎก** นี้ ในเอกสารวรรณกรรม (เช่นใน ทิวฺ.54), เช่นเดียวกับ **ตฺริปิฏ** ด้วย (เช่น อ.ศา.1/334; ทิวฺ.261,505). — เกี่ยวกับปิฎกต่าง ๆ โดยทั่ว ๆ ไป และการเกิดมีพระคัมภีร์ บา. ดู Oldenberg, in ed. of Vin 1; และ Winternitz, *Gesch. d. Ind. Litt.* 1913, 2/1; 3/606,635. — เทียบ **เปฏก**.

– **ตฺตย** หมวดหรือกลุ่มทั้งสามแห่งปิฎก หรือพระไตรปิฎก สุตฺ.นิ.อ.328. – **ธร** ผู้รู้ (หนึ่งหรือสองหรือทั้งสาม)ปิฎกโดยขึ้นใจ, เช่น **เอก°**, **ทฺวิ°**, **ติ°** ใน วิ.ม.62,99. – **สมฺปทาย** ตามที่ฟังมาจากปิฎก หรือเนื่องจากปิฎกบัญญัติไว้ ม.1/520 (อิติหีติห ฯลฯ); 2/169 (เหมือนกัน); และในคำอธิบาย **อิติกิรา** (กิร ดังได้ยินมา) ใน องฺ.1/189 = 2/191 = จุลฺ.นิ.151.

'iṭṭha[1] (nt.) [pp. of piŋsati[2]. cp. Sk. piṣṭa] what is ground, grindings, crushed seeds, flour. Vin I.201, 203; IV.261, 341 (tila° = piññāka); J II.244 (māsa°). As **piṭṭhi** at J I.347.

-khādaniya "flour-eatables," i. e. pastry Vin I.248 (cp. *Vin. Texts* II.139). **-dhītalikā** a flour-doll, i. e.

ปิฏฺ[1] (นปุ.) [ก.กิ. ของ ปึสติ[2], เทียบ สัน. ปิษฺฏ] สิ่งที่บด, สิ่งที่โม่, เมล็ดพืชที่ปนแล้ว, แป้ง วิ.1/201,203; 4/261,341 (ติล° = ปิณฺณาก); ชา.2/244 (มาส°). เป็น **ปิฏฺฐิ** ใน ชา.1/347.

– **ขาทนิย** "แป้งที่กินได้", คือ ขนมทำด้วยแป้งอบให้เปลือกแข็ง วิ.1/248 (เทียบ *Vin. Texts* 2/139). – **ธีตลิกา**

made of paste or a lump of flour PvA 16, 19 (cp. uddāna to the 1st vagga p. 67 piṭṭhi & reading piṇḍa° on p. 17). **-piṇḍi** a lump of flour Vism 500 (in comp.). **-madda** flour paste Vin II.151 (expld in C. by piṭṭha-khali; cp. piṭṭhi-madda J III.226, which would correspond to piṣṭī). **-surā** (intoxicating) extract or spirits of flour VvA 73.

ตุ๋กตาแป้ง, คือ ทำด้วยแป้งหรือก้อนแป้ง เปต.อ.16,19 (เทีย อุทฺทาน แห่งวรรคที่ 1 น.67 ปิฏฺฐิ และใช้ ปิณฺฑ ° ใน 17). – **ปิณฺฑิ** ก้อนแป้ง วิ.ม.500 (ในสมาส). – **มทฺท** แ เปียก วิ.2/151 (อ. อธิบายเป็น ปิฏฺฐ–ขลิ; เทียบ ปิฏฺฐิ–ม ชา.3/226, ซึ่งควรสมนัยกับ ปิษฺฏี). – **สุรา** (เครื่องดองข เมา) เหล้าหรือสุรากลั่นหรือทำจากแป้ง วิมาน.อ.73.

Piṭṭha[2] (nt.) [identical in form with piṭṭha[3]] a lintel (of a door) Vin I.47 (kavāṭa°); II.120 (°sanghāṭa, cp. *Vin. Texts* III.105), 148, 207.

ปิฏฺฐ[2] (นปุ.) [รูปเหมือนกับ ปิฏฺฐ[3]] ไม้หรือหินขวาง (พูดถึ ประตู) วิ.1/47 (กวาฏ °); 2/120 (°สงฺฆาฏ, เทียบ *Vin Texts* 3/105),148,207.

Piṭṭha[3] (nt.) [cp. Vedic pṛṣṭha, expld by Grassmann as pra-stha, i. e. what stands out] back, hind part; also surface, top J I.167 (pāsāṇa° top of a rock). Usually in oblique cases as adv., viz. instr. **piṭṭhena** along, over, beside, by way of, on J II.111 (udaka°); IV.3 (samudda°), loc. **piṭṭhe** by the side of, near, at: parikhā° at a ditch PvA 201; on, on top of, on the back of (animals): ammaṇassa p. J VI.381 (cp. piṭṭhiyaṃ); tiṇa° J IV.444; panka° J I.223; samudda° J I.202. — assa° on horseback D I.103; similarly: vāraṇassa p. J I.358; sīha° J II.244; hatthi° J II.244; III.392. See also following.

ปิฏฺฐ[3] (นปุ.) [เทียบ เวท. ปฺฤษฺฐ, Grassmann อธิบายเป็ ปฺร–สฺถ, คือ สิ่งที่เด่นออก] หลัง, ส่วนหลัง; ผิวหรือยอ ชา.1/167 (ปาสาณ ° ยอดของก้อนหิน). โดยปกติ ในฯ การกใช้เป็น ก.วิ. เว้น กรรต.กา. และ อาลปนะ, กล่าวถึ **ปิฏฺเฐน** เป็นไปตาม, เหนือ, ข้าง ๆ, โดยทาง, บน ชา.2/11 (อุทก °); 4/3 (สมุทฺท °), อธิ.กา. **ปิฏฺเฐ** ข้าง, ใกล้, หรือที่ : ปริขา ° ที่คู เปต.อ.201; บน, บนยอด, บนหล (สัตว์) : อมฺมณสฺส ปิ ° ชา.6/381 (เทียบ ปิฏฺฐิยํ); ติณ ชา.4/444; ปงฺก ° ชา.1/223; สมุทฺท ° ชา.1/202. – **อสฺส** บนหลังม้า ที.1/103; ในทำนองเดียวกัน : วารณสฺส ปิ ชา.1/358; สีห ° ชา.2/244; หตฺถิ ° ชา.2/244; 3/39 ดูคำต่อไปนี้ด้วย.

Piṭṭhi & **Piṭṭhī** (f.) [=piṭṭha[3], of which it has taken over the main function as noun. On relation piṭṭha > piṭṭhi cp. Trenckner, *Notes* 55; Franke, *Beitrage* XX.287. Cp. also the Prk. forms pittha, pitthī & piṣṭi, all representing Sk. prṣṭha[1]: Pischel,

ปิฏฺฐิ และ **ปิฏฺฐี** (อิต.) [= ปิฏฺฐ[3], เข้าทำหน้าที่สำคัญเป็นนา ในการเกี่ยวเนื่องกัน ปิฏฺฐ > ปีฏฺฐิ เทียบ Trenckner *Notes* 55; Franke, *Beitrage* 20/287. และเทียบรูป ปรา. ปิฏฺฐ, ปิฏฺฐี และ ปิษฺฏี ด้ว ทั้งหมดนี้เป็น สัน. ปฺฤษฺฐ : Pischel, *Prk. Gram.* § 53

[1] ควรเป็น prṣṭha.

Prk. Gram. §53] 1. the back Vin II.200 (piṭṭhī); M I.354; J I.207; II.159, 279. **piṭṭhiṃ** (paccāmittassa) **passati** to see the (enemy's) back, i. e. to see the last of somebody J I.296, 488; IV.208. piṭṭhi as opposed to **ura** (breast) at Vin II.105; Sn 609; as opposed to **tala** (palm) with ref. to hand & foot: hattha (or pada-) tala & °piṭṭhi: J IV.188; Vism 361. — abl. **piṭṭhito** as adv. (from) behind, at the back of Sn 412 (+anubandhati to follow closely); VvA 256; PvA 78 (geha°). **piṭṭhito karoti** to leave behind, to turn one's back on J I.71 (cp. pṛṣṭhato-mukha Divy 333). **piṭṭhito piṭṭhito** right on one's heels, very closely Vin I.47; D I.1, 226. — 2. top, upper side (in which meaning usually piṭṭha[3]), only in cpd. °pāsāṇa and loc. **piṭṭhiyaṃ** as adv. on top of J V.297 (ammaṇa°) piṭṭhi at VvA 101 is evidently faulty reading.

-ācariya teacher's understudy, pupil-teacher, tutor J II.100; V.458, 473, 501. **-kaṇṭaka** spina dorsi, backbone M I.58, 80, 89; III.92; Vism 271; VbhA 243; KhA 49 sq.; Sdhp 102. **-koṭṭhaka** an upper room (bath room?) DhA II.19, 20. **-gata** following behind, foll. one's example Vism 47. **-paṇṇasālā** a leaf-hut at the back J VI.545. **-parikamma** treating one's back (by rubbing) Vin II.106. **-passe** (loc.) at the back of, behind J I.292; PvA 55, 83; 106. **-pāda** the back of the foot, lit. foot-back, i. e. the heel Vism 251; KhA 51, (°aṭṭhika); DA I.254. **-pāsāṇa** a flat stone or rock, plateau, ridge J I.278; II.352; VI.279; DhA II.58; VbhA 5, 266. **-bāha** the back of the arm, i. e. elbow (cp. °pāda) KhA 49, 50 (°aṭṭhi): **-maṃsa** the flesh of the

— 1. หลัง วิ.2/200 (ปิฏฺ**ฐี**); ม.1/354; ชา.1/207; 2/159,279. **ปิฏฺฐี** (ปจฺจามิตฺตสฺส) **ปสฺสติ** เห็นหลัง(ของศัตรู), คือ เห็นคนใดคนหนึ่งเป็นครั้งสุดท้าย ชา.1/296,488; 4/208. ปิฏฺฐิ ตรงข้ามกับ **อุร** (หน้าอก) ใน วิ.2/105; สุตฺ.นิ.609; ตรงข้ามกับ **ตล** (ฝ่ามือ) เมื่อเทียบกับมือและเท้า : หตฺถ (หรือ ปท-) ตล และ ˚ปิฏฺฐิ : ชา.4/188; วิ.ม.361. — อ.กา. **ปิฏฺฐิโต** เป็น ก.วิ. (จาก)ข้างหลัง, ที่ข้างหลัง สุตฺ.นิ. 412 (+อนุพนฺธติ ติดตามอย่างใกล้ชิด); วิมาน.อ.256; เปต. อ.78 (เคห ˚). **ปิฏฺฐิโต กโรติ** ทิ้งไว้ข้างหลัง, หันหลังให้ ชา. 1/71 (เทียบ ปฺฤษฺฐโต-มุข ทิวฺ.333). **ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต** ตามไปติด ๆ, ใกล้มาก วิ.1/47; ที.1/1, 226. — 2. ยอด, ข้างบน (ซึ่งโดยปกติใช้ ปิฏฺฐ[3]), เฉพาะในสมาส ˚ปาสาณ และ อธิ. กา. **ปิฏฺฐิยํ** เป็น ก.วิ. ข้างบน, นอกเหนือ, บนหลัง ชา.5/297 (อมฺมณ ˚) ปิฏฺฐิ ใน วิมาน.อ.101 ใช้ผิดอย่างเห็นได้ชัด.

– **อาจริย** อาจารย์สำรอง, ผู้ที่ครูฝึกไว้ให้สอนแทน, ครูสอนพิเศษ ชา.2/100; 5/458,473,501. – **กณฺฏก** กระดูกสันหลัง, กระดูกหลัง ม.1/58,80,89; 3/92; วิ.ม.271; วิภงฺค.อ.243; ขุ.อ.49; สทฺ.ปา.102. – **โกฏฺฐก** ห้องข้างบน (ห้องน้ำ ?) ธ.อ.2/19,20. – **คต** ตามไปข้างหลัง, เอาอย่าง วิ.ม.47. – **ปณฺณสาลา** กระท่อมใบไม้ซึ่งอยู่ข้างหลัง ชา.6/545. – **ปริกมฺม** การบริกรรมหรือรักษาข้างหลัง(โดยการลูบทา) วิ.2/106. – **ปสฺเส** (อธิ.กา.) อยู่ที่ข้างหลัง, อยู่เบื้องหลัง ชา.1/292; เปต.อ.55,83,106. – **ปาท** หลังของเท้า, ตามตัว. หลังเท้า, คือ "ส้น" วิ.ม.251; ขุ.อ.51, (˚อฏฺฐิก); ที.อ.1/254. – **ปาสาณ** แผ่นศิลาแบน ๆ หรือก้อนหินแบน, ที่ราบสูง, สันเขา ชา.1/278; 2/352; 6/279; ธ.อ.2/58; วิภงฺค.อ.5/266. – **พาห** หลังของแขน, คือข้อศอก (เทียบ ˚ปาท) ขุ.อ.49,50 (˚อฏฺฐิ) : – **มํส** เนื้อ

back PvA 210; SnA 287. **-maṃsika** backbiting, one who talks behind a person's back Sn 244 (=°maṃsa-khādaka C.); J II.186 (of an unfair judge); V.1; Pv III.9[7] (BB; T. °aka). As °**maṃsiya** at J V.10. **-maṃsikatā** backbiting Nd[2] 39. **-roga** back-ache SnA 111. **-vaṃsa** back bone, a certain beam in a building DhA I.52.

ข้างหลัง เปต.อ.210; สุตฺ.นิ.อ.287. – **มังสิก** ลอบกัด, ผู้นินา ลับหลัง สุตฺ.นิ.244 (= °มังสขาทก อ.); ชา.2/186 (พูดเ ตุลาการที่ไม่มีความยุติธรรม); 5/1; เปต.3/9[7] (พ.; ° สก). เป็น °**มังสิย** ใน ชา.5/10. – **มังสิกตา** การลอบกั การนินทาลับหลัง จุลฺ.นิ.39. – **โรค** โรคปวดหลัง สุตฺ.นิ.ะ 111. – **วังส** กระดูกสันหลัง, รอด, ขื่อ, คร่าว ธ.อ.1/52.

Piṭṭhika (adj.) (-°) [fr. piṭṭhi] having a back, in **dīgha°** with a long back or ridge Sn 604; **mudu°** having a flexible back Vin III.35.

ปิฏฺฐิก (คุณ.) (-°) [จาก ปิฏฺฐิ] มีหลัง, ใน **ทีฆ°** มีหล ยาวหรือสันยาว สุตฺ.นิ.604; **มุทุ°** มีหลังอ่อน วิ.3/35.

Piṭṭhikā (f.) = piṭṭhi; loc. **piṭṭhikāya** at the back of, behind J I.456 (maṇḍala°).

ปิฏฺฐิกา (อิต.) = ปิฏฺฐิ; อธิ.กา. **ปิฏฺฐิกาย** ที่หลัง, ข้างหลัง ช 1/456 (มณฺฑล °).

Piṭṭhimant (adj.) [fr. piṭṭhi] having a back, in f. **piṭṭhimatī** (senā) (an army) having troops on (horse- or, elephant-) back J VI.396.

ปิฏฺฐิมนฺต (คุณ.) [จาก ปิฏฺฐิ] มีหลัง, ใน อิต. ปิฏฺฐิม (เสนา) (กองทัพ)มีทหารบนหลัง(ของม้าหรือช้าง) ชา.6/396

Piṭhara (m. & nt.) [cp. Epic Sk. piṭhara] a pot, a pan Miln 107 (spelt pīthara). As **piṭharaka** [cp. BSk. piṭharikā Divy 496; so read for T. piparikā] at KhA 54 to be read for T. pivaraka according to App. SnA 869.

ปิฐร (ปุ. และ นปุ.) [เทียบกาพย์ สัน. ปิฐร] หม้อ, กะท มิลิน.107 (สะกดเป็น ปีถร). เป็น **ปิฐรก** [เทียบ พุทธสัง ปิฐริกา ทิว.496; ใช้เช่นนั้นแทน ต. ปิปริกา] ใน ขุ.อ.5 ใช้แทน ต. ปิวรก ตาม อภิธา. สุตฺ.นิ.อ.869.

Piṇḍa [cp. Vedic piṇḍa; probably connected with **piṣ** i. e. crush, grind, make into a lump; Grassmann compares **piḍ** to press; on other attempts at etym. see Walde, *Lat. Wtb.* s. v. puls] 1. a lump, ball, thick (& round) mass S I.206 (aṭṭhīyaka°); Pv III.5[5] (nonīta°); VvA 62 (kummāsa°), 65; Sdhp 529 (ayo°). — 2. a lump of food, esp. of alms, alms given as food S I.76; Sn 217, 388, 391; J I.7 (nibbuta° cooled); Miln 243 (para °ṃ ajjhu-

ปิณฺฑ [เทียบ เวท. ปิณฺฑ; อาจเกี่ยวเนื่องกับ **ปิษ** คือ ขยี้, บด ทำให้เป็นก้อน; Grassmann เทียบ **ปีฑ** บีบ, กด; ความพยา ยามอื่น ๆ ในการอธิบายรากศัพท์ ดู Walde, *Lat. Wtb.* s. puls] — 1. ก้อน, ก้อนกลม, มวลที่หนาและกลม ส 1/206 (อฏฺฐียก °); เปต.3/5[5] (โนนีต °); วิมาน.อ.6 (กุมฺมาส °), 65; สทฺ.ปา.529 (อโย °). — 2. ก้อนข้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่ถวายพระหรือให้ทาน, ทานที่ให้เป็นอาหา ส.1/76; สุตฺ.นิ.217,388,391; ชา.1/7 (นิพฺพุต ° เย็น) มิลิน.243 (ปร °ทตฺ อชฺฌุปคต มีชีวิตอยู่ได้ด้วยอาหารที่คนอื่

pagata living on food given by others). **piṇḍāya** (dat.) for alms, freq. in comb^{n} with carati, paṭikkamati, (gāmaṇ) pavisati, e. g. Vin II.195; III.15; M III.157; Sn 386; SnA 141, 175; PvA 12, 13, 16, 47, 81, 136 and passim. — 3. a conglomeration, accumulation, compressed form, heap, in **akkhara°** sequence of letters or syllables, context DhA IV.70.

-attha condensed meaning, résumé J I.233, 275, 306; KhA 124, 192. Cp. sampiṇḍanattha. **-ukkhepakaṇ** in the manner of taking up lumps (of food), a forbidden way of eating Vin II.214=IV.195, cp. *Vin. Texts* I.64 (=piṇḍaṇ piṇḍaṇ ukkhipitvā C.). **-gaṇanā** counting in a lump, summing up DA I.95. **-cāra** alms-round, wandering for alms Sn 414. **-cārika** one who goes for alms, begging Vin II.215; III.34, 80; IV.79; J I.116; VvA 6. **-dāyika** (& °dāvika) one who deals out food (as occupation of a certain class of soldiers) D I.51 (°dāvika); A IV.107 (v. l. °dāyaka); Miln 331; cp. DA I.156. See also Geiger, *P.Gr.* 46, 1; Rh. D. *Dial.* I.68 (trsl. "camp-follower"); Franke, *Dīgha trsl.* 53[1] trsl. "Vorkämpfer" but recommends trsl. "Klossverteiler" as well). **-dhītalikā** a doll made of a lump of dough, or of pastry PvA 17; cp. piṭṭha°. **-paṭipiṇḍa (kamma)** giving lump after lump, alms for alms, i. e. reciprocatory begging J II.82 (piṇḍa-paṭipiṇḍena jīvikaṇ kappesuṇ), 307 (piṇḍapāta-paṭipiṇḍena jīvikaṇ kappenti); V.390 (mayaṇ piṇḍa-paṭipiṇḍa-kammaṇ na karoma). **-pāta** food received in the alms-bowl (of the bhikkhu), alms-gathering (on term see Vism 31 yo hi koci āhāro bhikkhuno piṇḍolyena patte patitattā piṇḍapāto ti vuccati, and cp. BSk. piṇḍapāta-pra-

ถวาย). **ปิณฺฑาย** (สัมป.กา.) เพื่อบิณฑบาต, มีบ่อยที่รวมกับ จรติ, ปฏิกฺกมติ, (คามํ) ปวิสติ, อุ. วิ.2/195; 3/15; ม. 3/157; สุตฺ.นิ.386; สุตฺ.นิ.อ.141,175; เปต.อ.12,13,16, 47,81,136 และทุก ๆ แห่ง. — 3. กองรวม, การสะสม, รูปหรือแบบที่อัดกันแน่น, กอง, ใน **อกฺขร** ° ลำดับตัวอักษร หรือพยางค์, บริบท ธ.อ.4/70.

– **อตฺถ** เนื้อความย่อ, เรื่องที่ย่อ ขา.1/233,275,306; ขุ.อ.124,192. เทียบ สมฺปิณฺฑนตฺถ. – **อุกฺเขปกํ** การโยนก้อนข้าว, วิธีฉันข้าวที่ทรงห้าม วิ.2/214 = 4/195, เทียบ *Vin. Texts* 1/64 (= ปิณฺฑํ ปิณฺฑํ อุกฺขิปิตฺวา อ.). – **คณนา** การนับก้อนข้าว, การแจ้งยอด ที.อ.1/95. – **จาร** การเที่ยวไปบิณฑบาต, การจาริกไปเพื่อบิณฑบาต สุตฺ.นิ.414. – **จาริก** ผู้จาริกไปบิณฑบาต, ผู้บิณฑบาต วิ.2/215; 3/34,80; 4/79; ขา.1/116; วิมาน.อ.6. – **ทายิก** (และ °ทาวิก) ผู้แจกอาหาร (เป็นหน้าที่ของทหารเหล่าหนึ่ง) ที.1/51 (°ทาวิก); องฺ.4/107 (ใช้ว่า °ทายก ก็มี); มิลินฺ.331; เทียบ ที.อ.1/156. ดู Geiger, *P.Gr.* 46, 1; Rh. D. *Dial.* 1/68 (คำแปล "พวกพลเรือนที่ติดสอยห้อยตามทหารไปในการศึกสมัยก่อน"); Franke, *Dīgha trsl.* 53[1]. trsl. "Vorkämpfer" แต่สนับสนุนให้แปล "Kloss verteiler" ด้วย). – **ธีตลิกา** ตุ๊กตาที่ทำด้วยก้อนแป้ง หรือแป้งอบเปลือกแข็ง เปต.อ.17; เทียบ ปิฏฺ°. – **ปฏิปิณฺฑ (กมฺม)** การให้อาหารตอบแทนกัน, คือการแลกเปลี่ยนอาหารบิณฑบาตซึ่งกันและกัน ขา.2/82 (ปิณฺฑ–ปฏิปิณฺเฑน ชีวิกํ กปฺเปสุ), 307 (ปิณฺฑปาต–ปฏิปิณฺเฑน ชีวิกํ กปฺเปนฺติ); 5/390 (มยํ ปิณฺฑ–ปฏิปิณฺฑ–กมฺมํ น กโรม). – **ปาต** อาหารที่บิณฑบาตได้มา (พูดถึงภิกษุ), การให้ก้อนข้าวตกไป (ดู วิ.ม.31 โย หิ โกจิ อาหาโร ภิกฺขุโน ปิณฺโฑลฺเยน ปตฺเต ปติตตฺตา ปิณฺฑปาโต ติ วุจฺจติ และเทียบ พุทธสัน.

vişţha AvŚ 1.359; piṇḍapāta-nirhāraka Divy 239) Vin 1.46; II.32 (°ŋ nīharāpeti), 77, 198, 223; III.80, 99; IV.66 sq., 77; M III.297; S I.76, 92; A I.240; II.27, 143; III.109, 145 sq.; V.100; Sn 339; J I.7, 149, 212, 233; Pug 59; Vism 31, 60; VbhA 279 (°âpacāyana); SnA 374; PvA 11 sq., 16, 38, 240. **-pātika** one who eats only food received in the alms-bowl; *°anga* is one of the dhutanga ordinances (see dhutanga) Vin 1.253; II.32 (°anga), 299 (+paŋsukūlika); III.15 (id.); M I.30; III.41; A III.391; Pug 59, 69; SnA 57 (°dhutanga). *-piṇḍapātika bhikkhu* a bh. on his alms-round Vism 246 (in simile); VbhA 229 (id.). Cp. BSk. piṇḍapātika AvŚ I.248. **-pātikatta** (abstr. to prec.) the state of eating alms-food, a characteristic of the Buddhist bhikkhu M III.41; S II.202, 208 sq.; A I.38; III.109.

ปิณฑปาต–ปฺรวิษฺฏ อ.ศา.1/359; ปิณฑปาต–นิรฺหารก ที 239) วิ.1/46; 2/32 (ˆตำ นีหราเปติ), 77,198,22 3/80,99; 4/66,77; ม.3/297; สำ.1/76,92; องฺ.1/24(2/27,143; 3/109,145; 5/100; สุตฺ.นิ.339; ชา.1/7 149, 212, 233; ปุ.59; วิ.ม.31, 60; วิภงฺค.อ.27 (ˆอาปจายน); สุตฺ.นิ.อ.374; เปต.อ.11, 16, 38, 24(– **ปาติก** ผู้ฉันอาหารเฉพาะที่ได้รับบิณฑบาตมา; ˆองฺค เป็นก ข้อหนึ่งในการธุดงค์ (ดู ธุตงฺค) วิ.1/253; 2/32 (ˆองฺค) 299 (+ปสุกูลิก); 3/15 (เหมือนกัน); ม.1/30; 3/41 องฺ.3/391; ปุ.59,69; สุตฺ.นิ.อ.57 (ˆธุตงฺค). – ปิณฑปาติ ภิกฺขุ ภิกษุผู้ออกบิณฑบาตเป็นวัตร วิ.ม.246 (ในการเปรีย เทียบ); วิภงฺค.อ.229 (เหมือนกัน). เทียบ พุทธสัน. ปิณฑปาติ อ.ศา.1/248. – **ปาติกตฺต** (ภาวนาม ของคำก่อน) ภาวะที่ฉั อาหารที่ได้จากการบิณฑบาต, ลักษณะหนึ่งของพระภิกษุในพุทธ ศาสนา ม.3/41; สำ.2/202,208; องฺ.1/38; 3/109.

Piṇḍaka [fr. piṇḍa] (alms)-food A IV.185 (SS piṇḍapāta); in phrase **na piṇḍakena kilamati** not go short of food Vin III.15, 87; IV.23, in **ukka-piṇḍaka** meaning a cluster of msects or vermin Vin I.211 =239 (v. l. piṇḍuka).

ปิณฑก [จาก ปิณฑ] อาหาร(จากบิณฑบาต) องฺ.4/185 (สี ปิณฑปาต); ในวลี **น ปิณฑเกน กิลมติ** ไม่ลำบากด้วยอาหา บิณฑบาต วิ.3/15,87; 4/23, ใน **อุกฺก–ปิณฑก** หมายถึงหมู่ แมลงหรือหมู่สัตว์ทำลายพืช วิ.1/211 = 239 (ใช้ ปิณฺฑุ ก็มี).

Piṇḍi (f.) [cp. piṇḍa & Sk. piṇḍi] a lump, round mass, ball, cluster D I.74 =A III.25 (nahāniya° ball of fragrant soap; DA I.218: piṇḍa); M III.92; J I.76 (phala°); II.393; III.53 (amba°); Miln 107; Vism 500 (piṭṭha°); DhA III.207 (amba°).

ปิณฑิ (อิต.) [เทียบ ปิณฑ และ สัน. ปิณฺฑี] ก้อน, มวลสา กลม ๆ, ลูกกลม, กลุ่ม, หมู่ ที.1/74 = องฺ.3/25 (นหานิย ก้อนสบู่หอม; ที.อ.1/218 : ปิณฑ); ม.3/92; ชา.1/7((ผล ˆ); 2/393; 3/53 (อมฺพ ˆ); มิลินฺ.107; วิ.ม.50((ปิฏฺ ˆ); ธ.อ.3/207 (อมฺพ ˆ).

Piṇḍika (-°) in **chatta°-vivara** is a little doubtful, the phrase prob. means " a crevice in the covering (i. e. the

ปิณฑิก (– ˆ) ใน **ฉตฺต ˆ–วิวร** มีความสงสัยอยู่บ้างเล็กน้อย, วลีนี้ บางทีหมายถึง "รอยขาดในผ้าคลุม (คือมวลสารกลม ๆ)ของ

round mass) of the canopy or sunshade" J VI.376. — Dutoit (*J. trsl*ⁿ VI.457) translates " opening at the back of the sunshade," thus evidently reading " piṭṭhika."

ผ้ากั้นเป็นหลังคา หรือของร่มหรือฉัตร" ชา.6/376. — Dutoit (*J. trsl*ⁿ 6/457) แปล "ช่องที่หลังร่ม", ฉะนั้นเห็นได้ว่าคงเป็น "**ปิฏฺฐิก**".

Piṇḍita (adj.) [pp. of piṇḍeti, cp. BSk. piṇḍitamūlya lump-sum Divy 500] 1. made into a lump, massed together, conglomerated, thick Th 2, 395. — 2. " ball-like," close, compact; of sound: J II.439; VI.519.

ปิณฺฑิต (คุณ.) [ก.กิ. ของ ปิณฺเฑติ, เทียบ พุทธสัน. ปิณฺฑิตมูลฺย เงินก้อน ทิว.500] — 1. ทำเป็นก้อน, รวมเข้าด้วยกัน, เป็นกลุ่มก้อนรวมกัน, หนา เถรี.395. — 2. "เหมือนลูกกลม", กลมกล่อม, หยดย้อย, เป็นปึกแผ่น; พูดถึงเสียง : ชา.2/439; 6/519.

Piṇḍiyālopa [piṇḍi+ālopa] a morsel of food Vin I.58 (°bhojana), 96 (id.); A II.27; It 102.

ปิณฺฑิยาโลป [ปิณฺฑิ+อาโลป] อาหารคำหนึ่ง วิ.1/58 (°โภชน), 96 (°โภชน); องฺ.2/27; อิติ.102.

Piṇḍeti [Denom. fr. piṇḍa[1]] to ball together, mix, put together Pv II.9[52] (=pisana-vasena yojeti PvA 135). — pp. **piṇḍita.**

ปิณฺเฑติ [ก. นาม จาก ปิณฺฑ] รวมเข้าด้วยกัน, ผสม, ปนเข้าด้วยกัน เปต.2/9[52] (= ปิสน-วเสน โยเชติ เปต.อ.135). — ต ปัจจัย **ปิณฺฑิต.**

Piṇḍola [etym. unclear] one who seeks 'alms S III.93 = It 89; cp. Np. °bhāradvāja SnA 346, 514, 570.

ปิณฺโฑล [นิรุกติไม่ชัดเจน] ผู้แสวงหาก้อนข้าว(บิณฑบาต) สํ.3/93 = อิติ.89; เทียบ ชื่อบุคคล °ภารทฺวาช สุตฺ.นิ.อ.346, 514,570.

Piṇḍolya (nt.) [fr. piṇḍola] asking for alms, alms-round S III.93 = It 89; Vism 31.

ปิณฺโฑลฺย (นปุ.) [จาก ปิณฺโฑล] การบิณฑบาต, การเที่ยวไปบิณฑบาต สํ.3/93 = อิติ.89; วิ.ม.31.

Pitar [Vedic pitṛ, pitar-; cp. Gr. *πατήρ*; Lat. pater, Juppiter, Dies-piter = *Ζεὺς πατήρ*; Goth. fadar = Ger. vater = E. father; Oir. athir etc. to onomat. syllable *pa-pa, **cp. tāta & mātā**] **father.** — *Cases*: sg. nom. **pitā** S I.182; Dh 43; J V.379; SnA 423; acc. **pitaraṃ** Dh 294; & **pituṃ** Cp. II.9[3]; instr. **pitarā** J III.37, **pitunā, petyā**

ปิตรฺ [เวท. ปิตฺฤ, ปิตรฺ-; เทียบ Gr. *πατήρ*; Lat. pater, Juppiter, Dies-piter = *Ζεὺς πατήρ*; Goth. fadar = Ger. vater = E. father ปิดา; Oir. athir ฯลฯ. พยางค์ที่เลียนเสียงธรรมชาติ *pa-pa, เทียบ **ตาต** และ **มาตา**] พ่อ. — การกต่าง ๆ : เอก. กรรต.กา. **ปิตา** สํ.1/182; ธ.43; ชา.5/379; สุตฺ.นิ.อ.423; กรรม.กา. **ปิตรํ** ธ.294; และ **ปิตุ** จ.ป.2/9[3]; ก.กา. **ปิตรา** ชา.3/37; **ปิตุนา, เปตฺยา**

---

[1] คำที่ถูกต้อง คือ piṇḍa.

J v.214; dat. gen. **pitu** M III.176; J IV.137; VI.365, 589; & **pituno** Vin I.17 (cp. Prk. piuṇo); abl. **pitarā** J v.214; loc. **pitari**. — pl. nom. **pitaro** Sn 404; J IV.1; PvA 38, 54 (mātā°); acc. **pitaro** PvA 17, **pitare**, & **pitū** Th 2, 433; instr. **pitarehi** & **pitūhi**; dat. gen. **pitunnaṃ** J III.83; (mātā°); VI.389 (id.); Pv II.8⁴; **pitūnaṃ** It 110; loc. **pitusu** Th 2, 499; J I.152 (mātā°); and **pitūsu** PvA 3 (mātā°). *Further*: abl. sg. **pitito** by the father's side D I.113 (+mātito); A III.151; J v.214. — A I.62, 132, 138 sq.; Sn 296, 579 (paralokato na pitā tāyate puttaṃ); Nd² 441 (= yo so janako); J I.412 (= tāta); v.20; VbhA 108 (where pretty popular etym. is given with "piyāyatī ti pitā"), 154 (in simile). — Of *Brahmā*: D I.18, cp. DA I.112; of *Inda* J v.153. There is sometimes a distinction made between the father as such and the grandfather (or ancestors in gen.) with **culla°** (cūḷa°), i. e. little and **mahā°** i. e. grand-father, e. g. at J I.115 (+ayyaka); PvA 107. The collective term for "parents" is **mātāpitaro** (pl. *not* dual), e. g. Sn 404; J I.152; III.83; IV.1; PvA 107. On similes of father and son cp. *J.P.T.S.* 1907, 112. In *cpds.* there are the 3 bases pitā, piti° & pitu°. (a) **pitā°**: **°putta** father & son J I.253; pl. **°puttā** fathers & sons, or parents & children J IV.115; VI.84. **°mahā** grandfather Pv II.8⁴; J II.263; DA I.281; PvA 41; **°mahāyuga** age of a grandfather (i. e. a generation of ancestors) D I.113 (see det. explⁿ DA I.281 = SnA 462); Sn p. 115; KhA 141; **petti-pitā-mahā** great-grandfathers, all

ชา.5/214; สัมป.กา., ส.กา. **ปิตุ** ม.3/176; ชา.4/137 6/365,589; และ **ปิตุโน** วิ.1/17 (เทียบ ปรา. ปิอุโณ); อ กา. **ปิตรา** ชา.5/214; อธิ.กา. **ปิตริ**. — พหุ. กรรต.ก **ปิตโร** สุต.นิ.404; ชา.4/1; เปต.อ.38,54 (มาตา°); กรรม กา. **ปิตโร** เปต.อ.17, **ปิตเร**, และ **ปิตู** เถรี.433; ก.ก **ปิตเรหิ** และ **ปิตูหิ**; สัมป.กา., ส.กา. **ปิตุนฺนํ** ชา.3/83 (มาตา°); 6/389 (มาตา°); เปต.2/8⁴; **ปิตูนํ** อิติ.110; อธิ กา. **ปิตุสฺ** เถรี.499; ชา.1/152 (มาตา°); และ **ปิตูสฺ** เปต.อ 3 (มาตา°). ยิ่งไปกว่านั้น : อ.กา. เอก. **ปิติโต** ฝ่ายบิดา ที 1/113 (+มาติโต); อง.3/151; ชา.5/214. — อง.1/62,132 138; สุต.นิ.296,579 (ปรโลกโต น ปิตา ตายเต ปุตฺตํ) จูฬ.นิ.441 (= โย โส ชนโก); ชา.1/412 (= ตาต); 5/20 วิภงฺค.อ.108 (ซึ่งแจ้งรากศัพท์ที่ค่อนข้างจะเป็นที่ยอมรับกันกั "ปิยายตี ติ ปิตา"), 154 (ในการเปรียบเทียบ). — เกี่ย กับพวกพราหมณ์ : ที.1/18, เทียบ ที.อ.1/112; เกี่ยวกั พระอินทร์ ชา.5/153. บางครั้งมีความแตกต่างกันระหว่า บิดา ในฐานะบิดากับปู่ (หรือบรรพบุรุษโดยทั่ว ๆ ไป) กั **จูฬ°** (จูฬ°), คือ เล็ก และ **มหา°** คือ ปู่, อุ. ใน ช 1/115 (+อยฺยก); เปต.อ.107. คำรวม ๆ สำหรับ "พ่อแม่ คือ **มาตาปิตโร** (พหุ. ไม่ใช่เพียงสองคน), อุ. สุต.นิ.40 ชา.1/152; 3/83; 4/1; เปต.อ.107. เกี่ยวกับอุปมา ขอ บิดาและบุตร เทียบ *J.P.T.S.* 1907,112. ในสมาสต่าง มี 3 ฐานด้วยกัน ปิตา, ปิติ° และ ปิตุ°. (ก) **ปิตา° °ปุตฺต** พ่อและลูก ชา.1/253; พหุ. **°ปุตฺตา** บิดาและบุตร, หรื พ่อแม่และลูก ๆ ชา.4/115; 6/84. **°มหา** ปู่ เปต.2/8 ชา.2/263; ที.อ.1/281; เปต.อ.41; **°มหายุค** ยุคของปู่ (คื ยุคบรรพบุรุษ) ที.1/113 (ดูรายละเอียดที่อธิบายไว้ใน ที.อ 1/281 = สุต.นิ.อ.462); สุต.นิ.น.115; ขุ.อ.141; **เปตฺติ**

kinds of ancestors J II.48 (=pitu-vitā mahā C.). — (b.) **piti°**: °**kicca** duty of a father J V.153; °**ghāta** parricide J IV.45 (BB pitu°); °**pakkha** father's side DhA I.4; °**pitāmahā** (pl.) fathers & grandfathers, ancestors J V.383; °**vadha** parricide DA I.135. — (c) **pitu°**: °**ja** originating from the father J VI.589 (+mātuja); °**ghātaka** parricide (+mātughātaka) Vin I.88, 136, 168, 320; °**nāma** fathers name SnA 423; °**pitāmahā** (pl.) ancestors (cp. piti°) A IV.61; J I.2; II.48. °**rakkhita** guarded by a father M III.46. °**santaka** father's possession J I.2. °**hadaya** father's heart J I.61.

ปิตา–มหา ปู่ทวด, บรรพบุรุษทั้งหลาย ชา.2/48 (= ปิตุ–วิตา มหา อ.). (ข) **ปิติ ˚** : **˚กิจฺจ** หน้าที่ของบิดา ชา.5/153; **˚ฆาต** ผู้ฆ่าบิดา ชา.4/45 (พ. ปิตุ ˚); **˚ปกฺข** ฝ่ายบิดา ธ.อ. 1/4; **˚ปิตามหา** (พหุ.) พ่อและปู่, บรรพบุรุษ ชา.5/383; **˚วธ** ผู้ฆ่าพ่อ ธ.อ.1/135. (ค) **ปิตุ ˚** : **˚ช** เกิดจากบิดา ชา. 6/589 (+มาตุช); **˚ฆาตก** ผู้ฆ่าบิดา (+มาตุฆาตก) วิ.1/88, 136,168,320; **˚นาม** ชื่อบิดา สุตฺ.นิ.อ.423; **˚ปิตามหา** (พหุ.) บรรพบุรุษ (เทียบ ปิติ ˚) องฺ.4/61; ชา.1/2; 2/48. **˚รกฺขิต** อันบิดารักษา ม.3/46. **˚สนฺตก** อันเป็นสมบัติของบิดา ชา.1/2. **˚หทย** หัวใจบิดา ชา.1/61.

Pitika (-°) (adj.) [fr. pitā] one who has a father, having a father VvA 68 (sa° together with the f.); PvA 38 (mata° whose f. was dead): cp. dve° with 2 fathers J V.424.

ปิติก (– ˚) (คุณ.) [จาก ปิตา] ผู้มีบิดา, มีพ่อ วิมาน.อ.68 (ส ˚ กับบิดา); เปต.อ.38 (มต ˚ ผู้ซึ่งบิดาหาชีวิตไม่) : เทียบ เทฺว ˚ มีพ่อ 2 คน ชา.5/424.

Pitucchā (f.) [pitu+svasā, cp. Sk. pitṛ-ṣvasṛ] father's sister, aunt; decl. similarly to pitā & mātā DhA I.37; acc. sg. pitucchasaṃ [Sk. *svasaṃ instead of *svasāraṃ] J IV.184.
-**dhītā** aunt's daughter, i. e. (girl) cousin DhA I.85. -**putta** aunt's son, i. e. (boy) cousin S II.282 (Tisso Bhagavato p.); III.106 (id.); J II.119, 324.

ปิตุจฺฉา (อิต.) [ปิตุ+สฺวสา, เทียบ สัน. ปิตฺฤ–ษฺวสฺฤ] น้องสาวของพ่อ, อาสาว; การแจกวิภัตติเหมือน ปิตา และ มาตา ธ.อ. 1/37; กรรม.กา. เอก. ปิตุจฺฉสํ [สัน. *สฺวสํ แทน *สฺวสารํ] ชา.4/184.
– **ธีตา** ลูกสาวของอา, คือ ลูกพี่ลูกน้อง(หญิง) ธ.อ. 1/85. – **ปุตฺต** บุตรของอา, คือลูกพี่ลูกน้อง(ชาย) สํ.2/282 (ติสฺโส ภควโต ปิ ˚); 3/106 (เหมือนกัน); ชา.2/119,324.

Pitta (nt.) [cp. Vedic pitta] 1. the bile, gall; the bile also as seat of the bilious temperament, excitement or anger. Two kinds are distinguished at KhA 60 = Vism 260, viz. **baddha°** & **abaddha°**, bile as organ & bile as fluid. See also in detail Vism 359; VbhA 65, 243. — In enumerations of the parts or affections of

ปิตฺต (นปุ.) [เทียบ เวท. ปิตฺต] — 1. ดี, น้ำดี; น้ำดีในฐานเป็นแหล่งของอารมณ์ร้าย, ความตื่นเต้นหรือความโกรธ ท่านแบ่งไว้ 2 ชนิดด้วยกัน ใน ขุ.อ.60 = วิ.ม.260, กล่าวคือ **พทฺธ ˚** และ **อพทฺธ ˚**, ดี ในฐานเป็นอวัยวะและในฐานเป็นของเหลว. ดูความละเอียดใน วิ.ม.359; วิภงฺค.อ.65,243 ด้วย. — ในการระบุถึงส่วนต่าง ๆ หรือความเจ็บป่วยของร่างกาย ดี

the body pitta is as a rule comb[d] with semha (cp. Vin II.137; Kh III; Vism 260, 344; Miln 298). — Vin II.137; M III.90; S IV.230, 231 (+semha); A II.87; III.101, 131; Sn 198 (+semha), 434 (id., expl[d] as the two kinds at SnA 388); Nd[1] 370; J I.146 (+semha); II.114 (pittan te kupitaṇ your bile is upset or out of order, i. e. you are in a bad mood); Miln 112 (vāta-pitta-semha . . .), 304 (roga, + semha), 382 (+semha); DhsA 190 (as blue-green); DhA III.15 (cittaṇ n' atthi pittaṇ n' atthi has no heart and no bile; i. e. does not feel & get excited; vv. ll. vitta & nimitta). — 2. [according to Morris, *J.P.T.S.* 1893, 4 for *phitta = phīta, Sk. sphīta] swelling, a gathering Vin II.188 (*Vin. Texts* III.237 "a burst gall, i. e. bladder"); S II.242. The passage is not clear, in C. on Ud I.7 we read cittaṇ, see Morris loc. cit. May the meaning be "muzzle"?

-**kosaka** gall-bladder KhA 61; Vism 263; VbhA 246.

มักจะรวมอยู่กับ **เสมหะ** (เทียบ วิ.2/137; ขุ.3; วิ.ม.26(344; มิลิน.298). — วิ.2/137; ม.3/90; สํ.4/230,23 (+เสมฺห); องฺ.2/87; 3/101,131; สุตฺ.นิ.198 (+เสมฺห; 434 (เหมือนกัน, อธิบายเป็น 2 ชนิด ใน สุตฺ.นิ.อ.388; มหา.นิ.370; ชา.1/146 (+เสมฺห); 2/114 (ปิตฺตนฺ เ กุปิตํ ดีของท่านเสียหรือผิดปกติ, คือท่านมีอารมณ์เสีย); มิลิ 112 (วาต–ปิตฺต–เสมฺห...), 304 (โรค, +เสมฺห), 38 (+เสมฺห); ธ.ส.อ.190 (เขียวแก่); ธ.อ.3/15 (จิตฺตํ นตฺ ปิตฺตํ นตฺถิ ไม่มีหัวใจและไม่มีดี, คือไม่รู้สึกและไม่ตื่นเต้น; ใ เป็น วิตฺต และ นิมิตฺต ก็มี). — 2. [ตาม **Morris**, *J.I T.S.* 1893, 4 สำหรับ *ผิตฺต = ผีต, สัน. สฺผีต] ควา พองหรือบวม, ความโปงขึ้น วิ.2/188 (*Vin. Texts* 3/23 "ดีพอง, หมายถึงถุง[น้ำดี]"); สํ.2/242. ข้อความยังไม่ชั เจน, ใน อ. ตาม อุทาน.1/7 เราใช้ว่า จิตฺตํ, ดู **Morris** ตร ที่อ้างข้างต้น. อาจหมายถึง "ปลายจมูกและปากของสัตว์" ไ หรือไม่ ?

– **โกสก** ถุงน้ำดี ขุ.อ.61; วิ.ม.263; วิภงฺค.อ.246.

Pittika (adj.) [fr. pitta] one who has bile or a bilious humoui, bilious Miln 298 (+semhika).

ปิตฺติก (คุณ.) [จาก ปิตฺต] ผู้มีอารมณ์ร้าย, มีโทษะร้าย โกรธง่าย มิลิน.298 (+เสมฺหิก).

Pittivisaya [Sporadic reading for the usual petti°] the realm of the departed spirits M I.73; J I.51; Nd[1] 489.

ปิตฺติวิสย [นาน ๆ จึงพบแทน เปตฺติ° ตามปกติ] เปรตวิสัย อาณาจักรของเปรต หรือสถานะที่คนตายจะต้องรับใช้กรรมขอ ตน ม.1/73; ชา.1/51; มหา.นิ.489.

Pittivisayika (adj.) [fr. pittivisaya] belonging to the realm of the departed Nd[1] 97 (gati; v. l. petti°).

ปิตฺติวิสยิก (คุณ.) [จาก ปิตฺติวิสย] เป็นเรื่องของสถานะขอ เปรตหรือเปรตวิสัย มหา.นิ.97 (คติ; ใช้ว่า เปตฺติ° ก็มี).

Pithīyati (pithiyyati) [Pass. of pidahati, cp. api-dahati, Sk. apidhīyate] to be covered, obscured or obstructed;

ปิถียติ (ปิถิยฺยติ) [กัม. ของ ปิทหติ, เทียบ อปิ–ทหติ, สัน อปิธียเต] ถูกครอบคลุมไว้, ถูกปิดบังหรือขวางกั้น, ปิด ม

to close, shut M II.104; III.184; Sn 1034, 1035; Nd[2] 442 (BB pidhiyyati; expl[d] by pacchijjati); Th 1, 872; Dh 173; J I.279 (akkhīni pithīyiṃsu the eyes shut); II.158 (=paṭicchādiyati); VI.432. The spelling of the BB manuscripts is pidhīyati (cp. Trenckner, *Notes* 62).

2/104; 3/184; สุตฺ.นิ.1034,1035; จุลฺ.นิ.442 (พ. ปิธิยฺยติ; อธิบายเป็น ปจฺฉิชฺชติ); เถร.872; ธ.173; ชา. 1/279 (อกฺขีนิ ปิถียึสุ ตาปิต); 2/158 (= ปฏิจฺฉาทิยติ); 6/432. ต้นฉบับ พ. สะกดเป็น ปิธียติ (เทียบ **Trenckner**, *Notes* 62).

Pidalaka [etym.? Kern, *Toev.* s. v. suggests diminutive-formation fr. Sk. bidala split bamboo] a small stick, skewer Vin II.116, cp. Bdhgh on p. 317: "daṇḍa-kathina-ppamāṇena kaṭasārakassa pariyante paṭisaṇ-haritvā duguṇa-karaṇa." See also *Vin Texts* III.94.

ปิทลก [นิรุกติ ? **Kern**, *Toev.* **s. v.** ชี้แนะว่าเป็นการสร้างรูปที่มีความหมายว่าเล็กลง จาก สัน. พิทล ไม้ไผ่ที่ผ่าออก] ไม้เล็ก ๆ, ไม้กลัด, ไม้สำหรับเสียบหรือกลัด วิ.2/116, เทียบ **Bdhgh** น.317 : "ทณฺฑกถิน-ปฺปมาเณน กฏสารกสฺส ปริยนฺเต ปฏิสหริตฺวา ทุกฺกณ-กรณ". ดู *Vin Texts* 3/94 ด้วย.

Pidahati [api+**dhā**, cp. apidahati & Prk. piṇidhattae=Sk. apinidhātave] to cover, to close, conceal, shut M I.117, 380 (dvāraṇ); J I.292; III.26; V.389; Miln 139 (vajjaṇ); DhA I.396; II.4, 85; IV.197 (ūruṇ); Sdhp 321; aor. **pidahi** J IV.308 (kaṇṇe); ger. **pidahitvā** Pv II.7[6] (dvāraṇ); Vism 182 (nāsaṇ); DA I.136, **pidhatvā** Th 2, 480, & **pidhāya** J I.150 (dvāraṇ), 243 (id.); ThA 286; DhA II.199 (dvārāni). — Pass. pithīyati; pp. **pihita** (q. v.). The opp. of p. is **vivarati**.

ปิทหติ [อปิ+**ธา**, เทียบ อปิทหติ และ ปรา. ปณิธตฺตเอ = สัน. อปินิธาตเว] ครอบคลุม, ปกปิด, ปิดบัง, ปิดกั้น ม.1/117, 380 (ทฺวารํ); ชา.1/292; 3/26; 5/389; มิลินฺ.139 (วชฺชึ); ธ.อ.1/396; 2/4,85; 4/197 (อูรุ); สทฺ.ปา.321; อัช. **ปิทหิ** ชา.4/308 (กณฺเณ); ตูนาทิ ปัจจัย **ปิทหิตฺวา** เปต. 2/7[6] (ทฺวารํ); วิ.ม.182 (นาสํ); ที.อ.1/136, **ปิธตฺวา** เถรี. 480, และ **ปิธาย** ชา.1/150 (ทฺวารํ), 243 (เหมือนกัน); เถร.อ.286; ธ.อ.2/199 (ทฺวารานิ). — กัม. ปิถียติ; ต ปัจจัย **ปิหิต** (ดูคำเหล่านี้). — คำตรงกันข้าม คือ **วิวรติ**.

Pidahana (nt.) [fr. api+**dhā**, cp. apidahana] covering up, shutting, closing Vism 20; DhA IV.85 (=thakana).

ปิทหน (นปุ.) [จาก อปิ+**ธา**, เทียบ อปิทหน] การปิดคลุมหรือปกปิด, การปิด วิ.ม.20; ธ.อ.4/85 (= ถกน).

Pidhara [fr. api+**dhṛ**] a stick (or rag?) for scraping (or wiping?) Vin II.141 (avalekhana°), 221 (id.). Meaning doubtful.

ปิธร [จาก อปิ+**ธฺฤ**] ไม้(หรือเศษผ้า ?) สำหรับครูดหรือขูด (หรือเช็ดถู ?) วิ.2/141 (อวเลขน°), 221 (อวเลขน). ความหมายยังน่าสงสัย.

Pidhāna (nt.) [=pidahana] cover J VI.349. -°**phalaka** covering board Vism 261 (where KhA in same passage reads paṭikujjana-phalaka)=VbhA 244.

ปิธาน (นปุ.) [= ปิทหน] ที่คลุม, ฝาครอบ ชา.6/349. -°**ผลก** แผ่นกระดานสำหรับปิดคลุม วิ.ม.261 (ขุ.อ. ในข้อความเดียวกันใช้ว่า ปฏิกุชฺชน-ผลก) = วิภงฺค.อ.244.

Pināsa [cp. Sk. pinasa] cold in the head, catarrh, in enum^{n} of illnesses under **dukkha**, at Nd^{2} 304^{1} ≈ (kāsa, sāsa, pināsa, etc.).

ปินาส [เทียบ สัน. ปีนส] ไข้หวัด, หวัดที่มีน้ำมูกไหล, ในกา ระบุถึงความเจ็บป่วยที่ **ทุกฺข**, ใน จุล.นิ.304^{1} ≈ (กาส, สาส ปินาส, ฯลฯ).

Pipati [dial. form for pibati, pivati, usually restricted to Gāthā Dial., cp. Geiger, *P.Gr.* § 132] to drink, only in imper. pres. **pipa** M 1.316; S 1.459, and ppr. **pipaṇ** J v.255, gen. pl. **pipataṇ** Sn 398.

ปิปติ [รูปคำประจำถิ่น แทน ปิพติ, ปิวติ, โดยปกติถูกจำกัดใ ในคาถา, เทียบ Geiger, *P.Gr.* § 132] ดื่ม, ใช้เฉพา ใน ปัญ. วัต. **ปิป** ม.1/316; สํ.1/459, และ อนฺต ปัจจั **ปิปํ** ชา.5/255, ส.กา. พหุ. **ปิปตำ** สุตฺ.นิ.398.

Pipāsā (f.) [Desid. form. fr. **pā**, pibati > pipati, lit. desire to drink] 1. thirst Nd^{2} 443 (= udaka-pipāsā); Miln 318; VbhA 196 (in comparison); PvA 23, 33, 67 sq.; Sdhp 288. Often comb^{d} with **khudā** (hunger) e. g. Sn 52, 436 (khup°); PvA 67; or **jighacchā** (id.), e. g. M 1.10; S 1.18; A II.143, 153; Miln 304. — 2. longing (for food), hunger J II.319. — 3. desire, craving, longing D III.238 (avigata°); S III.7, 108, 190; IV.387; A II.34 (pipāsa-vinaya; expl^{d} at Vism 293); IV.461 sq.

ปิปาสา (อิต.) [รูปกริยาที่แสดงถึงความอยาก จาก **ปา**, ปิพ > ปิปติ, ตามตัว. ความอยากดื่ม] — 1. ความกระหา จุล.นิ.443 (= อุทก-ปิปาสา); มิลินฺ.318; วิภงฺค.อ.196 (ใ การเปรียบเทียบ); เปต.อ.23,33,67; สทฺ.ปา.288. บ่อย รวมกับ **ขุทา** (ความหิว) อุ. สุตฺ.นิ.52,436 (ขุป ˚); เปต.อ 67; หรือ **ชิฆจฺฉา** (เหมือนกัน), อุ. ม.1/10; สํ.1/18; องฺ 2/143,153; มิลินฺ.304. — 2. ความอยาก(อาหาร), ควา หิว ชา.2/319. — 3. ความปรารถนา, ตัณหา, ความใค ที่.3/238 (อวิคต ˚); สํ.3/7,108,190; 4/387; องฺ.2/3 (ปิปาสวินย; อธิบายไว้ใน วิ.ม.293); 4/461.

Pipāsita (adj.) [pp. of pipāsati, Desid. fr. **pā**, cp. pipāsā] thirsty S I.143; II.110 (surā°); J VI.399; Miln 318 (kilanta-tasita-p.); Vism 262; PvA 127; Sdhp 151.

ปิปาสิต (คุณ.) [ก.กิ. ของ ปิปาสติ, รูปกริยาที่แสดงถึงควา อยาก จาก **ปา**, เทียบ ปิปาสา] กระหายน้ำ สำ.1/143 2/110 (สุรา ˚); ชา.6/399; มิลินฺ.318 (กิลนฺต-ตสิต-ปิ ˚) วิ.ม.262; เปต.อ.127; สทฺ.ปา.151.

Pipāsin (adj.) [fr. pipāsā] thirsty D II.265.

ปิปาสินฺ (คุณ.) [จาก ปิปาสา] กระหายน้ำ ที.2/265.

Pipi (adj.) [fr. **pā**, see pivati] drinking (?) in su° good to drink (?) J VI.326 (v. l. BB sucimant). Or is it "flowing" (cp. Vedic pipiṣvat overflowing)?

ปิปี (คุณ.) [จาก **ปา**, ดู ปิวติ] ดื่ม (?) ใน **สุ** ˚ ดื่มด้วย (?) ชา.6/326 (พ. ใช้ สุจิมนฺตฺ ก็มี). หรือว่าจะเป็น "กำลั ไหล" (เทียบ เวท. ปิปิษฺวตฺ ไหลบ่า) ?

Pipīlikā (f.) & **pipillika** [cp. Vedic pipīlikā, pipīlaka & pipīlika; BSk. pipīlaka AvŚ II.130 (kunta°). See also **kipillikā**] ant J III.276 (BB kipillikā); Sdhp 23; as pipillikā at J I.202.

ปิปีลิกา (อิต.) และ **ปิปิลฺลิก** [เทียบ เวท. ปิปีลิกา, ปิปีลก และ ปิปีลิก; พุทธสัน. ปิปีลก อ.ศา.2/130 (กุนฺต°). ดู กิปิลฺลิกา ด้วย] มด ชา.3/276 (พ. กิปิลฺลิกา); สทฺ.ปา.23; เป็น ปิปิลฺลิกา ใน ชา.1/202.

Pippala [for the usual P. pipphalī, Sk. pippalī] pepper Vin I.201, cp. *Vin. Texts* II.46.

ปิปฺปล [แทน บา. ปกติ ปิปฺผลี, สัน. ปิปฺปลี] พริกไทย วิ. 1/201, เทียบ *Vin. Texts* 2/46.

Pipphala [cp. Epic Sk. pippala, on ph for p see pipphali] the fruit of Ficus religiosa, the holy fig tree J VI.518 (Kern's reading, *Toev.* s. v. for T. maddhu-vipphala, C. reads madhuvipphala & expl[ns] by madhuraphala).

ปิปฺผล [เทียบกาพย์ สัน. ปิปฺผล, ในกรณี ผ แทน ป ดู ปิปฺผลี] ผลมะเดื่อ, ต้นอสัตถพฤกษ์ ชา.6/518 (Kern's reading, *Toev.* s. v. แทน ต. มทฺธุ–วิปฺผล, อ. ใช้ มธุวิปฺผล และอธิบายเป็น มธุรผล).

Pipphalaka (nt.?) [etym.? BR give Sk. *pippalaka in meaning "thread for sewing"] scissors (? so ed.) DA I.70.

ปิปฺผลก (นปุ.) [นิรุกฺติ ? BR ให้ สัน. *ปิปฺปลก ในความหมาย "ด้ายเย็บผ้า"] กรรไกร (? ตามที่พิมพ์) ที.อ.1/70.

Pipphalī (f.) [with aspirate ph for p, as in Sk. pippali, see Geiger, *P.Gr.* § 62. See also pippala. Etym. loan words are Gr. *πέπερι* = Lat. piper = E. pepper, Ger. pfeffer] long pepper S V.79; J III.85; Vv 43[6]; DhA I.258 (°guhā Npl.); IV.155.

ปิปฺผลี (อิต.) [โดยออกเสียง ผ แทน ป, เช่นใน สัน. ปิปฺปลี, ดู Geiger, *P.Gr.* § 62. ดู ปิปฺปล ด้วย. ทางรากศัพท์คำที่ยืมมาใช้ คือ Gr. *πέπερι* = Lat. piper = E. pepper, พริกไทย, Ger. pfeffer] ดีปลี สं.5/79; ชา.3/85; วิมาน.43[6]; ธ.อ.1/258 (°คุหา ชื่อสถานที่); 4/155.

Piyā[1] (adj.) [Vedic priya, **prī**, cp. Gr. *προπρίων*; Goth. frijōn to love, frijonds loving = E. friend; Ger. frei, freund; Ohg. Fria = Sk. priyā, E. Friday, etc.] dear, in two applications (as stated Nd[1] 133 = Nd[2] 444, viz. dve piyā: sattā vā piyā sankhārā vā piyā, with ref. to living beings, to sensations): 1. dear, beloved (as father, mother, husband, etc.) S I.210 (also compar. °tara); Dh 130, 157, 220; Vism 296, 314 sq.; often comb[d] with **manāpa** (pleasing, also in 2), e. g. D II.19; III.167;

ปิย[1] (คุณ.) [เวท. ปฺริย, **ปฺรี**, เทียบ Gr. *προπρίων*; Goth. **frijōn** รัก, frijonds ที่รัก = E. **friend** เพื่อน; Ger. **frei, freund**; Ohg. **Fria** = สัน. ปฺริยา, E. Friday ฯลฯ] ที่รัก, ในการใช้สองแบบ (ดังที่กล่าวไว้ใน มหา.นิ. 133 = จุล.นิ.444, กล่าวคือ เทฺว ปิยา : สตฺตา วา ปิยา สงฺขารา วา ปิยา, เกี่ยวกับสัตว์โลก และสังขาร) : — 1. ที่รัก, ผู้เป็นที่รัก (เช่น พ่อ, แม่, สามี, ฯลฯ) สं.1/210 (คุณ. ชั้นวิเสส °ตร); ธ.130,157,220; วิ.ม.296,314; บ่อยที่รวมกับ **มนาป** (เป็นที่พอใจ, ในข้อ 2 ก็เช่นเดียวกัน), อุ. ที.

J II.155; IV.132. — 2. pleasant, agreeable, liked Sn 452, 863: Dh 77, 211; often comb^{d} (contrasted) with **appiya**, e. g. Sn 363, 450 (see also below). nt. **piyaṃ** a pleasant thing, pleasantry, pleasure S I.189; Sn 450, 811; DhA III.275. —**appiya** unpleasant M I.86; Kh VIII.5. **appiyatā** unpleasantness J IV.32. See also pīti & pema.

-âpāya separation from what is dear to one, absence of the beloved A III.57; Dh 211. **-âppiya** pleasant & unpleasant D II.277 (origin of it); Dh 211. **-kamya** friendly disposition Vin IV.12. **-ggāhin** grasping after pleasure Dh 209, cp. DhA III.275. **-cakkhu** a loving eye D III.167. **-dassana** lovely to behold, good-looking D III.167. **-bhāṇin** speaking pleasantly, flattering J V.348. **-manāpatā** belovedness M I.66. **-rūpa** pleasant form, an enticing object of sight D I.152 (cp. DA I.311); S II.109 sq.; A II.54; It 95, 114; Sn 337, 1086 (cp. Nd^{2} 445); Vbh 103; Nett 27. **-vacana** term of endearment or esteem, used with ref. to āyasmā Nd^{2} 130; SnA 536, etc.; or mārisa SnA 536. **-vācā** pleasant speech S I.189; Sn 452. **-vādin** speaking pleasantly, affable D I.60 (manāpacārin+); A III.37; IV.265 sq. **-vippayoga** separation from the beloved object Sn 41 (cp. Nd^{2} 444); PvA 161 (here with ref. to the husband); syn. with appiya-sampayoga, e. g. at Vism 504 sq.

Piya^{2} [sporadic for **phiya**, q. v.] oar; usually so in cpd.

2/19; 3/167; ชา.2/155; 4/132. — 2. น่าพึงพอใจ, คบได้, เป็นที่ชอบ สุต.นิ.452,863 : ธ.77,211; มีบ่อยที่รวมกัน (เทียบความแตกต่าง) กับ **อปฺปิย**, อุ. สุต.นิ.363,450 (ดูข้างหน้าด้วย). นปุ. **ปิยं** สิ่งที่น่าพึงพอใจ, ความตลกคะนอง, ความพึงพอใจ, สุขารมณ์ สं.1/189; สุต.นิ.450,811; ธ.อ.3/275. — **อปฺปิย** ไม่น่ารักหรือไม่เป็นที่พึงพอใจ ม.1/86; ขุ.8/5. **อปฺปิยตา** ความไม่น่ารัก, ความไม่เป็นที่พึงพอใจ ชา.4/32. ดู ปีติ และ เปม ด้วย.

– **อาปาย** การพรากจากของหรือคนอันเป็นที่รัก, การขาดจากสิ่งที่น่ารัก องฺ.3/57; ธ.211. – **อาปฺปิย** น่ารักหรือน่าพึงพอใจ และไม่น่ารักหรือไม่น่าพึงพอใจ ที.2/277; ธ.211. – **กมฺย** อารมณ์ที่น่ารัก วิ.4/12. – **คฺคาหินฺ** ผู้ถือเอาอารมณ์ที่น่ารัก ธ.209, เทียบ ธ.อ.3/275. – **จกฺขุ** ตาอันเป็นที่รัก ที.3/167. – **ทสฺสน** ดูสวยงามดี, หน้าตาดี ที.3/167. – **ภาณินฺ** พูดคำน่าฟัง, พูดยกยอ ชา.5/348. – **มนาปตา** ความเป็นที่รัก ม.1/66. – **รูป** รูปที่น่ารัก, วัตถุที่ชวนให้พอใจ ที.1/152 (เทียบ ที.อ.1/311); สं.2/109; องฺ.2/54; อิติ.95,114; สุต.นิ.337,1086 (เทียบ จุล.นิ.445); วิภงฺค.103; เน.ป.27. – **วจน** คำพูดแสดงความรักหรือนับถือ, ใช้เกี่ยวกับอายสฺมา = คุณ จุล.นิ.130; สุต.นิ.อ.536, ฯลฯ; หรือ มาริส = สหาย สุต.นิ.อ.536. – **วาจา** ปิยวาจา, คำพูดที่ไพเราะ สं.1/189; สุต.นิ.452. – **วาทินฺ** พูดจาไพเราะหรือน่ารัก, พูดคำอ่อนโยน ที.1/60 (มนาปจารินฺ+); องฺ.3/37; 4/265. – **วิปฺปโยค** ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก สุต.นิ.41 (เทียบ จุล.นิ.444); เปต.อ.161 (ในที่นี้ พูดถึงสามี); เป็นไวพจน์กับ อปฺปิย-สมฺปโยค, อุ. ใน วิ.ม.504.

ปิย^{2} [นาน ๆ ที่ก็ใช้แทน **ผิย**, ดูคำนี้] แจวหรือพาย; โดย

piyâritta (nt.) oar & rudder S 1.103 ; A 11.201 ; J IV.164.

ปกติเป็นเช่นนั้นในสมาส **ปิยาริตฺต** (นปุ.) พายและหางเสือ สำ.1/103; อง.2/201; ชา.4/164.

Piyaka [cp. Class. Sk. priyaka] a plant going under various names, viz. Nauclea cadamba ; Terminalia tomentosa ; Vitex trifolia J v.420 (=setapuppha C.) ; VI.269.

ปิยก [เทียบ สัน. โบราณ ปฺริยก] พืชมีชื่อต่าง ๆกัน, กล่าวคือ ต้นกุ่ม, กระทุ่ม; ประดู่ ชา.5/420 (= เสตปุปฺผ อ.); 6/269.

Piyangu (f.) [cp. Vedio priyangu] 1. panic seed, Panicum Italicum Vv 53[7] ; J 1.39 ; PvA 283. Mixed with water and made into a kind of gruel (piyangûdaka) it is used as an emetic J 1.419. See also **kangu**. — 2. a medicinal plant, Priyangu J v.420.

ปิยงฺคุ (อิต.) [เทียบ เวท. ปฺริยงฺคุ] — 1. ข้าวฟ่าง, ลูกเดือย วิมาน.53[7]; ชา.1/39; เปต.อ.283. ประสมกับน้ำและทำเป็นยาคู (ปิยงฺคูทก) ใช้สำหรับให้อาเจียน ชา.1/419. ดู **กงฺคุ** ด้วย. — 2. พืชที่ใช้ทำยา, ประยงค์ ชา.5/420.

Piyatta (nt.) [abstr. fr. piya[1]] belovedness, pleasantness A v.164 sq. ; Sdhp 66.

ปิยตฺต (นปุ.) [ภาวนาม จาก ปิย[1]] ความเป็นที่น่ารัก, ความเป็นที่ชื่นชอบ องฺ.5/164; สทฺ.ปา.66.

Piyâyati [Denom. fr. piya[1]] to hold dear, to like, to be fond of (acc.), to be devoted to S 1.210 ; J 1.156 ; 11.246 ; VI.5 ; VbhA 108 (in etym. of pitā, q. v.) ; DhA IV.125 ; SnA 78 ; VvA 349 ; PvA 71. — pp. **piyāyita**. *Note.* A ppr. **piyaṃ** is found at SnA 169 for Sn 94 adj. piya, and is expl[d] by **piyamāna** tussamāna modamāna.

ปิยายติ [ก. นาม จาก ปิย[1]] รักใคร่, พอใจ, ชอบ (กรรม. กา.), ภักดี สำ.1/210; ชา.1/156; 2/246; 6/5; วิภงฺค.อ. 108 (ในรากศัพท์ของ ปิตา, ดูคำนี้); ธ.อ.4/125; สุตฺ.นิ.อ. 78; วิมาน.อ.349; เปต.อ.71. — ต ปัจจัย **ปิยายิต.** หมายเหตุ. อนฺต ปัจจัย **ปิยं** พบใน สุตฺ.นิ.อ.169 สำหรับ สุตฺ.นิ.94 คุณ. ปิย, และอธิบายเป็น **ปิยมาน** ตุสฺสมาน โมทมาน.

Piyâyanâ (f.) [fr. piyāyati] love, fondness for (loc.) S 1.210.

ปิยายนา (อิต.) [จาก ปิยายติ] ความรัก, ความชอบใจ (อธิ. กา.) สำ.1/210.

Piyāyita [pp. of piyāyati] held dear, fondled, loved, liked Sn 807 ; Nd[1] 126.

ปิยายิต [ก.กิ. ของ ปิยายติ] ถือว่าเป็นที่รัก, ชอบใจ, เป็นที่พึงใจ, เป็นที่ถูกใจ สุตฺ.นิ.807; มหา.นิ.126.

Piyāla [cp. Class. Sk. priyāla] the Piyal tree, Buchanania latifolia J v.415. — (nt.) the fruit of this tree, used as food J IV.344 ; v.324.

ปิยาล [เทียบ สัน. โบราณ ปฺริยาล] ต้นมะหาด, ไม้มะหาด ชา.5/415. — (นปุ.) ผลมะหาด ซึ่งใช้เป็นอาหาร ชา. 4/344; 5/324.

Pire at Vin IV.139 is to be separated (cara pi re get away with you), both **pi** and **re** acting as part. of exclamation. The C. expl^{n} (p. 362) by " pire (voc. ?) = para, amāmaka " is an artificial construction.

ปิเร ใน วิ.4/139 ต้องแยกออกจากกัน (จร ปิ เร จงไปให้พ้น) ทั้ง **ปิ** และ **เร** ทำหน้าที่เป็นคำอุทาน. (น.362) อ. อธิบายเป็น "ปิเร (อธิ.กา. ?) = ปร, อมามก" เป็นการแต่งขึ้นมาแบบกำมะลอ.

Pilaka [cp. Class. Sk. piḍakā] a boil Sn p. 124 (piḷaka, v. l. pilaka) ; Vism 35 (pīḷaka) ; DhA I.319 (v. l. piḷaka).— See also piḷakā.

ปิลก [เทียบ สัน. โบราณ ปิฑกา] ฝี สุ.นิ.น.124 (ปิฬก หรือใช้ ปิลก ก็มี); วิ.ม.35 (ปีฬก); ธ.อ.1/319 (ใช้ว่า ปีฬก ก็มี). — ดู ปิฬกา ด้วย.

Pilakkha [cp. Vedic plakṣa] the wave-leaved fig tree, Ficus infectoria Vin IV.35 ; DA I.81. As **pilakkhu** [cp. Prk. pilakkhu Pischel, *Prk. Gr.* § 105] at S V.96 ; J III.24, 398.

ปิลกฺข [เทียบ เวท. ปฺลกฺษ] ไม้เลียบ, ดีปลี วิ.4/35; ที.อ 1/81. เป็น **ปิลกฺขุ** [เทียบ ปรา. **ปิลกฺขุ** Pischel, *Prk Gr.* § 105] ใน สं.5/96; ชา.3/24,398.

Pilandha (adj.) (-°) [fr. pilandhati] adorning or adorned Miln 336, 337. Cp. apiḷandha.

ปิลนฺธ (คุณ.) (-°) [จาก ปิลนฺธติ] เป็นเครื่องประดับหรือได้ตกแต่งไว้ มิลิน.336,337. เทียบ อปิฬนฺธ.

Pilandhati [see apilandhati, api + **nah**] to adorn, put on, bedeck Miln 337 ; J V.400. Caus. II. **pilandhāpeti** J I.386.

ปิลนฺธติ [ดู อปิลนฺธติ, อปิ+**นหฺ**] ประดับ, สวมใส่, ตกแต่ง มิลิน.337; ชา.5/400. เหตุ. ลง ณาเป ปัจจัย **ปิลนฺธาเปติ** ชา.1/386.

Pilandhana & **Piḷandhana** (nt.) [= apilandhana] putting on ornaments, embellishment, ornament, trinkets A I.254, 257 ; III.16 ; Th 2, 74 ; Vv 64^{17} (I) ; J I.386 (I) ; V.205 ; VbhA 230 (°vikati ; I) ; VvA 157 (I), 167 (I) ; PvA (I) ; Sdhp 243.

ปิลนฺธน และ **ปิฬนฺธน** (นปุ.) [= อปิลนฺธน] การสวมเครื่องประดับ, การทำให้สวย, เครื่องประดับ, เครื่องเพชรพลอย องฺ.1/254,257; 3/16; เถรี.74; วิมาน.64^{17} (ฬ); ชา. 1/386 (ฬ); 5/205; วิภงฺค.อ.230 (°วิกติ; ฬ); วิมาน.อ. 157 (ฬ), 167 (ฬ); เปต.อ. (ฬ); สทฺ.ปา.243.

Pilava & **Plava** [fr. **plu,** cp. Vedic plava boat, Russ. plov ship] 1. swimming, flowing, floating J V.408 (su-plav-atthaṃ in order to swim through well = plavana C.). — 2. a kind of duck [so Epic Sk.] Vv 35^{8} (cp. VvA 163) ; J V.420.

ปิลว และ **ปฺลว** [จาก **ปฺลุ**, เทียบ เวท. ปฺลว เรือโบต, Russ. plov เรือใหญ่] — 1. การว่าย, การไหลบ่า, การลอย ชา.5/408 (สุปฺลว-อตฺถํ เพื่อว่ายไปด้วยดี = ปฺลวน อ.). — 2. เป็ดชนิดหนึ่ง [กาพย์ สัน. ก็เช่นนั้น] วิมาน.35^{8} (เทียบ วิมาน.อ.163); ชา.5/420.

Pilavati & **Plavati** [cp. Vedic plavati ; **plu,** as in Lat. pluo to rain, pluvius rain, Gr. *πλέω* swim, *πλύνω* wash ; Ohg.

ปิลวติ และ **ปฺลวติ** [เทียบ เวท. ปฺลวติ; **ปฺลุ**, เช่นใน Lat. pluo ฝนหลั่ง, pluvius ฝน, Gr. *πλέω* ว่ายน้ำ, *πλύνω*

flouwen etc. to rinse=E. flow] to move quickly (of water), to swim, float, sway to & fro Th 1, 104; Miln 377; VvA 163; DhsA 76. As **plavati** at J 1.336 (verse); Dh 334 (v. l. SS; T. palavati). As **palavati** at Th 1, 399. — See also uppalavati (uppluta), opilāpeti, paripalavati.

ชำระ; Ohg. flouwen ฯลฯ ล้าง = E. flow ไหล] (น้ำ) ไหลไปอย่างเร็ว, ว่าย, ลอย, แกว่งไปแกว่งมา เถร.104; มิลินฺ.377; วิมาน.อ.163; ธ.ส.อ.76. เป็น **ปฺลวติ** ใน ชา. 1/336 (ฉันท์); ธ.334 (ใช้ตาม สี.; ต. ปลวติ). เป็น **ปลวติ** ใน เถร.399. — ดู อุปฺปลวติ (อุปฺปฺลุต), โอปิลาเปติ, ปริปลวติ ด้วย.

Pilavana & **Palavana** (nt.) [fr. **plu**] swimming, plunging J v.409 (pl°).

ปิลวน และ **ปลวน** (นปุ.) [จาก **ปฺลุ**] การแหวกว่าย, การกระโดด ชา.5/409 (ปฺล°).

Pilāpanatā (f.) [fr. **plu,** see pilavati] superficiality Dhs 1349, cp. DhsA 405.

ปิลาปนตา (อิต.) [จาก **ปฺลุ**, ดู ปิลวติ] ความเป็นผิวเผินหรือโรยหน้า ธ.ส.1349, เทียบ ธ.ส.อ.405.

Pilāla at J 1.382 (°piṇḍa+mattikā-piṇḍa) is doubtful. Fausböll suggests mistake for **palala** straw, so also Ed. Müller, *P.Gr.* 6.

ปิลาล ใน ชา.1/382 (°ปิณฺฑ+มตฺติกา-ปิณฺฑ) ยังเป็นที่สงสัย. Fausböll แนะไว้ว่าเป็นคำผิดแทน **ปลล** ฟาง, Ed. Müller, *P.Gr.* 6 ก็เป็นเช่นนั้น.

Pilotikā (f.) [cp. Class. Sk. plota (BR = prota), Suśr. 1.15, 3; 16, 7 & passim] a small piece of cloth, a rag, a bandage Vin 1.255, 296 (khoma° cp. *Vin. Texts* II.156); M 1.141 (chinna-°o-dhammo laid bare or open); S II.28 (id.), 219 (paṭa°); J 1.220; II.145; III.22 (jiṇṇa°), 511; VI.383; Miln 282; Visn 328; KhA 55; DhA 1.221 (tela° rags dipped in oil); VvA 5; PvA 185; — As m. at J IV.365. The BSk. forms vary; we read **chinna-pilotika** at AvŚ 1.198; MVastu III.63; **pilotikā** (or °ka) at MVastu III.50, 54. Besides we have **ploti** in karmaploti (pūrvikā k.) Divy 150 etc. AvŚ 1.421.

-**khaṇḍa** a piece of rag DhA IV.115; ThA 269; PvA 171.

ปิโลติกา (อิต.) [เทียบ สัน. โบราณ โปฺลต (BR = โปฺรต), Suśr 1/15,3; 16,7 และทุก ๆ แห่ง] ผ้าขี้นเล็ก ๆ, ผ้าขี้ริ้ว, ผ้าพันแผล วิ.1/255,296 (โขม° เทียบ *Vin. Texts* 2/156); ม.1/141 (ฉินฺน-°โก-ธมฺโม เวิ้งว้างหรือเปิดโล่ง); สํ.2/28 (เหมือนกัน), 219 (ปฏ°); ชา.1/220; 2/145; 3/22 (ชิณฺณ°), 511; 6/383; มิลินฺ.282; วิ.ม.328; ขุ.อ.55; ธ.อ.1/221 (เตล° ผ้าขี้ริ้วชุบน้ำมัน); วิมาน.อ.5; เปต.อ.185; — เป็น ปุ. ใน ชา.4/365. รูปต่าง ๆ ใน พุทธสัน. แตกต่างกันไป. เราใช้ **ฉินฺน-ปิโลติก** ใน อ.ศา. 1/198; ม.ว.3/63; **ปิโลติกา** (หรือ °ก) ใน ม.ว.3/50,54. นอกจากนี้แล้วยังเป็น **โปฺลติ** ใน กรฺมโปฺลติ (ปูรฺวิกา ก°) ทิวฺ. 150 ฯลฯ; อ.ศา.1/421.

– **ขณฺฑ** ผ้าขี้ริ้วชิ้นหนึ่ง ธ.อ.4/115; เถร.อ.269; เปต. อ.171.

Pillaka [cp. Sk. *pillaka] the young of an animal, sometimes used as term for a child J II.406 (sūkara°); DhA IV.134 (as an abusive term; vv. ll. SS kipillaka; gloss K pitucūḷaka, BB cūḷakaniṭṭha); Sdhp 164, 165. — As **pillika** at J I.487 (godha°, v. l. BB godha-kippillika).

ปิลฺลก [เทียบ สัน. *ปิลฺลก] ลูกสัตว์, บางครั้งใช้เป็นคำที่หมายถึงเด็ก ชา.2/406 (สูกร °); ธ.อ.4/134 (ในฐานเป็นคำประณาม; สี. ใช้ กิปิลฺลก; คำอธิบาย K ปิตุจูฬก, พ. จูฬกนิฏฺฐ); สทฺ.ปา.164,165. — เป็น **ปิลฺลิก** ใน ชา.1/487 (โคธ°, พ. ใช้ โคธ-กิปฺปิลฺลิก ก็มี).

Piḷakā (f.) [cp. Class. Sk. piḍakā] 1. a small boil, pustule, pimple Vin I.202; S I.150; J V.207, 303; Nd[1] 370; Miln 298; DA I.138. — 2. knob (of a sword) J VI.218. — Cp. **pilaka.**

ปิฬกา (อิต.) [เทียบ สัน. โบราณ ปิฑกา] — 1. ฝีหรือหัวสิวเล็ก ๆ, หูด วิ.1/202; ส.1/150; ชา.5/207,303; มหา.นิ.370; มิลินฺ.298; ที.อ.1/138. — 2. ปุ่ม (พูดถึงดาบ) ชา.6/218. — เทียบ **ปิลก.**

Piḷayhati [api+nayhati, cp. Sk. pinahyate] to fasten on, put on, cover, dress, adorn J V.393 (piḷayhatha 3rd sg. imper. = pilandhatu C.).

ปิฬยฺหติ [อปิ+นยฺหติ, เทียบ สัน. ปินหฺยเต] รัด, สวมใส่, ปิดคลุม, แต่งตัว, ประดับ ชา.5/393 (ปิฬยฺหถ ประ. เอก. ปัญ. = ปิลนฺธตุ อ.).

Piḷhaka (v. l. **miḷhakā**) at S II.228 is to be read as **miḷhakā** "cesspool" (q. v.). The C. quoted on p. 228 expl[s] incorrectly by "kaṇsalak' ādi gūthapāṇakā," which would mean "a low insect breeding in excrements" (thus perhaps = paṭanga ?). The trsl. (*K.S.* II.155) has "dung-beetle."

ปิฬฺหก (ใช้ **มิฬฺหกา** ก็มี) ใน สं.2/228 ต้องใช้เป็น **มีฬฺหกา** "หลุมรับของโสโครก" (ดูคำนี้). อ. ที่อ้างไว้ใน น.228 อธิบายไว้เป็น "กสลกาทิ คูถปาณกา" ไม่ถูกต้อง, ซึ่งย่อมหมายถึง "แมลงชั้นต่ำที่เกิดจากคูถ" (ถ้าเช่นนั้นก็คงจะ = ปฏงฺค ?). คำแปล (*K.S.* 2/155) ว่า "แมลงหรือหนอนที่กินมูลสัตว์".

Pivati & Pibati [Vedic pāti & pibati, redupl. pres. to root Idg. ***poi** & **pī**, cp. Lat. bibo (for * pibo); Gr. πίνω to drink, πότος drink; Obulg. piti to drink, also Lat. pōtus drink, pōculum beaker (= pātra, P. patta). See also pāyeti to give drink, pāna, pānīya drink, pīta having drunk] to drink. — pres. **pivati** D I.166; III.184; J IV.380; V.106; PvA 55. — 1st pl. **pivāma** Pv I.11[8]; 2nd pl. **pivatha** PvA 78 & **pivātha** Pv I.11[2]; 3rd pl. med. **piyyare** J IV.380. — imper. **piva** PvA 39, & **pivatu**

ปิวติ และ **ปิพติ** [เวท. ปาติ และ ปิพติ, วัต. ซ้อนพยางค์. Idg. ***poi** & **pī**, เทียบ Lat. bibo (แทน * pibo); Gr. πίνω ดื่ม, πότος ดื่ม; Obulg. ปิติ ดื่ม, Lat. pōtus ดื่ม, pōculum ถ้วยดินสมัยเก่าปากกว้าง (= ปาตฺร, บา. ปตฺต). ดู ปาเยติ ให้ดื่ม, ปาน, ปานีย ดื่ม, ปีต ได้ดื่ม] ดื่ม. — วัต. **ปิวติ** ที่.1/166; 3/184; ชา.4/380; 5/106; เปต.อ.55. — อุต. พหุ. **ปิวาม** เปต.1/11[8]; มัธ. พหุ. **ปิวถ** เปต.อ.78 และ **ปิวาถ** เปต.1/11[2]; ประ. พหุ. อัต. **ปิยฺยเร** ชา.4/380. — ปัญ. **ปิว** เปต.อ.39 และ **ปิวตุ** วิ.4/109. — อนฺต ปัจจัย

Vin IV.109. — ppr. **pivaṇ** Sn 257; Dh 205, & **pivanto** SnA 39. — fut. **pivissati** J VI.365; PvA 5, 59; **pissāmi** J III.432; **pāssati** J IV.527. — aor. **pivi** J I.198; **apivi** Mhvs 6, 21; **pivāsiṇ** Ud 42; **apāyiṇha** J I.362 (or °siṇha ?); **apaṇsu** A I.205. — ger. **pivitvā** J I.419; III.491; VI.518; PvA 5, 23; **pītvā** Sn 257; Dh 205; J I.297; pītvāna J II.71; **pitvā** Pv I.11[8]. — grd. **pātabba** Vin II.208; **peyya**; see **kāka.°** — inf. **pātuṇ** J II.210; Pv I.6[4]. — pp. **pīta** (q. v.). — Of forms with **p** for **v** we mention the foll.: **pipati** M I.32; DhsA 403 (as v. l.); imper. **pipa** J I.459; ppr. **pipaṇ** M I.316, 317. — Caus. **pāyeti** & **pāyāpeti** (q. v.).

ปิวึ สุตฺ.นิ.257; ธ.205, และ **ปิวนฺโต** สุตฺ.นิ.อ.39. — ภวิ. **ปิวิสฺสติ** ชา.6/365; เปต.อ.5,59; **ปิสฺสามิ** ชา.3/432; **ปาสฺสติ** ชา.4/527. — อัช. **ปิวิ** ชา.1/198; **อปิวิ** ม.มู.6, 21; **ปิวาสึ** อุทาน.42; **อปายึห** ชา.1/362 (หรือ °สึห ?); **อปิสุ** อง.1/205. — ตูนาทิ ปัจจัย **ปิวิตฺวา** ชา.1/419; 3/491; 6/518; เปต.อ.5,23; **ปีตฺวา** สุตฺ.นิ.257; ธ.205; ชา.1/297; ปีตฺวาน ชา.2/71; **ปิตฺวา** เปต.1/11[8]. — ตพฺพ ปัจจัย **ปาตพฺพ** วิ.2/208; ณฺย ปัจจัย **เปยฺย** : ดู **กาก °**. — ตุ๋ ปัจจัย **ปาตุ๋** ชา.2/210; เปต.1/6[4]. — ต ปัจจัย **ปีต** (ดูคำนี้). — พูดถึงรูปต่าง ๆ ที่ใช้ ป แทน ว อาจยกมากล่าวดังต่อไปนี้ : **ปิปติ** ม.1/32; ธ.ส.อ.403 (ใช้ได้หลายอย่าง); ปัญ. **ปิป** ชา.1/459; อนฺต ปัจจัย ปิปึ ม.1/316,317. — เหตุ. **ปาเยติ** และ **ปายาเปติ** (ดูคำเหล่านี้).

'ivana (nt.) [fr. pivati] drinking PvA 251.

ปิวน (นปุ.) [จาก ปิวติ] การดื่ม เปต.อ.251.

'ivaraka see **piṭharaka.**

ปิวรก ดู **ปิฐรก.**

'isati [=piṇsati] to grind, crush, destroy; Pass. **pisiyati** to perish VvA 335 (+vināseti). — pp **pisita.**

ปิสติ [= ปึสติ] โม่, บด, ทำลาย; กัม. **ปิสียติ** ถูกทำลาย วิมาน.อ.335 (+วินาเสติ). — ต ปัจจัย **ปิสิต.**

isana (nt.) [fr. piṇsati ?] grinding, powder, see **upa°.**

ปิสน (นปุ.) [จาก ปิสติ ?] การบด, ของที่โม่หรือบดแล้ว, แป้ง, ดู **อุป °.**

'isāca [cp. Sk. piśāca & Vedic piśāci; to same root as pisuna = Vedic piśuna, & Lat. piget, Ohg. fēhida enmity = Ags. faehp ("feud"), connected with root of Goth. fijan to hate; thus pisāca = fiend] 1. a demon, goblin, sprite D 1.54 (T. pesācā, v. l. pisācā, expl[d] at DA 1.164 as "pisācā mahanta-mahantā sattā ti

ปิสาจ [เทียบ สัน. ปิศาจ และ เวท. ปิศาจิ; ธาตุบางคำเป็น ปิสุน = เวท. ปิศุน, และ Lat. piget, Ohg. fēhida ความเป็นศัตรู = Ags. faehp ("feud"), เกี่ยวข้องกับธาตุของ Goth. fijan เกลียด; ฉะนั้น ปิสาจ = **fiend** ปีศาจ] — 1. มาร, ปีศาจ, ผี ที.1/54 (ต. เปสาจา, ใช้ ปิสาจา ก็มี, อธิบายไว้ใน ที.อ.1/164 เป็น 'ปิสาจา มหนฺต–มหนฺตา สตฺตา

vadati"), 93; S 1.209; A III.69; Ud 5; J 1.235; IV.495 (yakkha p. peta); Miln 23; VvA 335; PvA 198; Sdhp 313. — f. **pisācī** J V.442. — 2. [like pisāca-loha referring to the Paiśāca district, hailing from that tribe, cp. the term **malla** in same meaning and origin] a sort of acrobat, as pl. **pisācā** "tumblers" Miln 191.

-nagara town of goblins (cp. yakkha-nagara) Vism 531. **-loha** [connected with the tribe of the Paiśāca's: Mhbh VII.4819; cp. Paiśācī as one of the Prākrit dialects: Pischel, *Prk. Gr.* § 3] a kind of copper VbhA 63 (eight varieties).

ติ วทติ"), 93; สं.1/209; อง.3/69; อุทาน.5; ชา.1/235 4/495 (ยกฺข ปิ° เปต); มิลินฺ.23; วิมาน.อ.335; เปต.อ 198; สทฺ.ปา.313. — อิต. **ปิสาจี** ชา.5/442. — 2 [เหมือน ปิสาจ–โลห หมายถึงตำบล ไปศาจ, มาจากชนเผ่านั้น, เทียบคำ **มลฺล** ในความหมายและกำเนิดอย่างเดียวกัน จำพวกนักกายกรรม, เป็น **พหุ. ปิสาจา** "นักหกคะเมนตีลังกา" มิลินฺ.191.

– **นคร** นครปีศาจ (เทียบ ยกฺข–นคร) วิ.ม.531. – **โลห** [เกี่ยวเนื่องกับเผ่าไปศาจ : มหา.วิ.7/4819; เทียบไปศาจี ในฐานเป็นหนึ่งในภาษา ปรา.: Pischel. *Prk. Gr.* § 3] ทองแดงชนิดหนึ่ง วิภงฺค.อ.63 (มี 8 ประเภท).

Pisācaka = pisāca, only in cpd. **paṃsu°** mud-sprite J IV.380, 496; DA 1.287; DhA II.26.

ปิสาจก = ปิสาจ, เฉพาะในสมาส **ปสุ°** ปีศาจคลุกฝุ่น ชา.4/380, 496; ที.อ.1/287; ธ.อ.2/26.

Pisācin (adj. n.) [fr. pisāca, lit. having a demon] only f. **pisācinī** a witch (=pisācī) Th 1, 1151.

ปิสาจินฺ (คุณ., นาม.) [จาก ปิสาจ, ตามตัว. มีปีศาจ] เฉพาะ อิต. ปิสาจินี แม่มด (= ปิสาจี) เถร.1151.

Pisācillikā (f.) [fr. pisāca] a tree-goblin Vin 1.152; II.115, 134; SnA 357; cp. *Vin. Texts* 1.318.

ปิสาจิลฺลิกา (อิต.) [จาก ปิสาจ] รุกขปีศาจ วิ.1/152; 2/115,134; สุตฺ.นิ.อ.357; เทียบ *Vin. Texts* 1/318.

Pista [pp. of pisati] crushed, ground Vism 260 (=piṭṭha KhA id. p.); VbhA 243.

ปิสฺต [ก.กิ. ของ ปิสติ] บด, โม่ วิ.ม.260 (= ปิฏฺฐ ขุ.อ. ข้อความอย่างเดียวกัน); วิภงฺค.อ.243.

Pisīyati Pass. of pisati (q. v.).

ปิสียติ กัม. ของ **ปิสติ** (ดูคำนี้).

Pisīla (nt.) [Sk. piśāla] a dial. expression for **pāti** or **patta** "bowl" M III 235 (passage quite misunderstood by Neumann in his trsl[n] III.414).

ปิสีล (นปุ.) [สัน. ปิศาล] การอธิบายถึงคำประจำถิ่นแทน **ปาตี** หรือ **ปตฺต** "ชาม" (บาตร) ม.3/235 (ความตอนนี้ Neumann เข้าใจผิดทีเดียว ดูตามคำแปลของเขา 3/414).

Pisuṇa (adj.) [Vedic piśuṇa, see etym. under pisāca] back-biting, calumnious, malicious M III.33, 49; J 1.297;

ปิสุณ (คุณ.) [เวท. ปิศุณ, ดูความหมายที่ ปิสาจ] นินทาลับหลัง, ส่อเสียด, หมิ่นประมาท, ริษยา ม.3/33,49; ชา.

Pug 57; PvA 15, 16. Usually comb^{d} **with vācā** malicious speech, slander, **pisuṇavācā** and **pisuṇāvācā** D 1.4, 138; III.70 sq., 171, 232, 269; M 1.362; III.23; adj. **pisuṇāvāca** & M III.22, 48; S II.167; Pug 39. — Cp. pesuna.

1/297; ปุ.57; เปต.อ.15,16. โดยปกติรวมกันกับ **วาจา** คำพูดที่มุ่งร้าย, คำพูดส่อเสียด, **ปิสุณวาจา** และ **ปิสุณาวาจา** ที.1/4,138; 3/70,171,232,269; ม.1/362; 3/23; คุณ. **ปิสุณาวาจ** และ ม.3/22,48; สำ.2/167; ปุ.39. — เทียบ เปสุน.

Pisodara [prṣa, i. e. prṣant + udara, see **pasata**[1]] **having a** spotted belly KhA 107 (ed. compares prṣodarādi Pāṇini VI.3, 109).

ปิโสทร [ปฺฤษ, คือ ปฺฤษนฺต+อุทร, ดู ปสต[1]] มีท้องเป็นจุด ๆ ขุ.อ.107 (เทียบ ปฺฤโษทราทิ ปาณินิ 6/3,109).

Pihaka (nt.) [cp. Sk. plihaṇaka & plihan (also Vedic plāśi ?), Av. spərəzan; Gr. *σπλήν*, *σπλάγχνα* entrails; Lat. lien spleen] the spleen M III.90; Sn 195; J V.49. In detail at Vism 257; VbhA 240.

ปิหก (นปุ.) [เทียบ สัน. ปฺลิหณก และ ปฺลีหนฺ (เวท. ปฺลาศิ ?), Av. spərəzan; Gr. *σπλήν*, *σπλάγχνα* เครื่องใน, ไส้พุง; Lat. lien ม้าม] ม้าม ม.3/90; สุตฺ.นิ.195; ชา.5/49. ตามรายละเอียดใน วิ.ม.257; วิภงฺค.อ.240.

Pihana (nt.) & °**ā** (f.) [fr. piheti] envying Dhs 1059; SnA 459 (°sīla).

ปิหน (นปุ.) และ °**นา** (อิต.) [จาก ปิเหติ] ความริษยา ธ.ส. 1059; สุตฺ.นิ.อ.459 (°สีล).

Pihayati & **Piheti** [cp. Vedic spṛhayati, **spṛh**] 1. to desire, long for (with acc.) Vin II.187; S II.242 (pihāyittha 2nd pl. aor.); J I.401; IV.198 (pattheti+); Th 2, 454; Vv 84^{45} (=piyāyati VvA 349). — 2. to envy (with gen. of person & object), covet M I.504; S I.202, 236; Th 1, 62; Sn 823, 947; It 36; Dh 94 (=pattheti DhA 177), 181 (id. III.227), 365 (ppr. pihayaṇ=labhaṇ patthento DhA IV.97); J I.197 (aor. mā pihayi); Miln 336. — pp. **pihayita.**

ปิหยติ และ **ปิเหติ** [เทียบ เวท. สฺปฺฤหยติ, **สฺปฺฤห**] — 1. ปรารถนา, อยากได้ (กับ กรรม. กา.) วิ.2/187; สำ.2/242 (ปิหายิตฺถ มัธ. พหุ. อัช.); ชา.1/401; 4/198 (ปตฺเถติ+); เถรี.454; วิมาน.84^{45} (= ปิยายติ วิมาน.อ.349). — 2. อิจฉา (กับ ส.กา. ของ บุคคลและสิ่งของ), โลภ ม.1/504; สำ.1/202,236; เถร.62; สุตฺ.นิ.823,947; อิติ.36; ธ.94 (= ปตฺเถติ ธ.อ.177), 181 (ธ.อ.3/227), 365 (อนฺต ปัจจัย ปิหยํ = ลภํ ปตฺเถนฺโต ธ.อ.4/97); ชา.1/197 (อัช. มา ปิหยิ); มิลินฺ.336. — ต ปัจจัย **ปิหยิต.**

Pihayita [pp. of pihayati] desired, envied, always comb^{d} **with patthita** Miln 182, 351.

ปิหยิต [ก.กิ. ของ ปิหยติ] เป็นที่ปรารถนา, เป็นที่อิจฉา, มักรวมกับ **ปตฺถิต** มิลินฺ.182,351.

Pihā (f.) [fr. **spṛh**, cp. Sk. spṛhā] envy, desire M I.304;

ปิหา (อิต.) [จาก **สฺปฺฤห**, เทียบ สัน. สฺปฺฤหา] ความริษยา,

J 1.197; Vism 392 (Bhagavantaṃ disvā Buddha-bhāvāya pihaṃ anuppādetvā ṭhita-satto nāma n' atthi). — adj. **apiha** without desire S 1.181.

ตัณหา ม.1/304; ชา.1/197; วิ.ม.392 (ภควนฺตํ ทิสฺวา พุทฺธ–ภาวาย ปิหํ อนุปฺปาเทตฺวา ฐิต–สตฺโต นาม นตฺถิ). — คุณ. **อปิห** ปราศจากความอยาก สํ.1/181.

Pihāyanā (f.) = **pihanā** Nett 18.

ปิหายนา (อิต.) = **ปิหนา** เนป.18.

Pihālu (adj.) [cp. Sk. spṛhālu, fr. **spṛh,** but perhaps = Ved. piyāru malevolent. On y > h cp. P. paṭṭhayati for paṭṭhahati] covetous, only neg. **a°** S 1.187 = Th 1, 1218; Sn 852; Nd[1] 227.

ปิหาลุ (คุณ.) [เทียบ สัน. สฺปฺฤหาลุ, จาก **สฺปฺฤห,** แต่บางที = เวท. ปิยารุ ประสงค์ร้าย. กรณี ย > ห เทียบ บา. ปฏฺฐย(แทน ปฏฺฐหติ] มีความโลภ, เฉพาะในปฏิเสธ **อ°** สํ.1/187 = เถร.1218; สุตฺ.นิ.852; มหา.นิ.227.

Pihita [pp. of pidahati] covered, closed, shut, obstructed (opp. vivaṭa) M 1.118; III.61; S 1.40; A II.104; Nd[1] 149; J 1.266; Miln 102 (dvāra), 161; Vism 185; DA 1.182 (°dvāra).

ปิหิต [ก.กิ. ของ ปิทหติ] ปกคลุม, ปิดบัง, ปิด, กีดขวาง (ตรงข้าม วิวฏ) ม.1/118; 3/61; สํ.1/40; องฺ.2/104 มหา.นิ.149; ชา.1/266; มิลินฺ.102 (ทฺวาร), 161; วิ.ม 185; ที.อ.1/182 (°ทฺวาร).

Pīṭha (nt.) [cp. Epic Sk. pīṭha] a seat, chair, stool, bench. — 4. kinds are given at Vin IV.40 = 168, viz. **masāraka, bundikābaddha, kuḷirapādaka, āhaccapādaka** (same categories as given under mañca). — Vin 1.47, 180; II.114, 149, 225; A III.51 (mañca°, Dvandva); IV.133 (ayo°); Ps 1.176; Vv 1[1] (See discussed in detail at VvA 8); VvA 295 (mañca°). — **pāda°** footstool J IV.378; VvA 291; **bhadda°** state-chair, throne J III.410.

-sappin "one who crawls by means of a chair or bench," i. e. one who walks on a sort of crutch or support, a cripple (pīṭha here in sense of "hatthena gahana-yogga" VvA 8; explᵈ by Bdhgh as "chinn' iriyāpatha" *Vin. Texts* I.225) J 1.76, 418; V.426 (khujja+) VI.4, 10; Miln 205, 245, 276; Vism 596 (& jaccandha, in simile); DhA 1.194; II.69; PugA 227; PvA 282.

ปีฐ (นปุ.) [เทียบกาพย์ สัน. ปีฐ] ตั่ง, เก้าอี้, ม้านั่ง, ม้ายาว — มี 4 ชนิดดังกล่าวไว้ใน วิ.4/40 = 168, กล่าวคือ **มสารก, พุนฺทิกาพทฺธ, กุฬิรปาทก, อาหจฺจปาทก** (ชนิดเดียวกันกับที่กล่าวไว้ที่ มญฺจ). — วิ.1/47,180; 2/114,149 225; องฺ.3/51 (มญฺจ°, ทวัน.); 4/133 (อโย°); ปฏิ.ส 1/176; วิมาน.1[1] (ดูที่กล่าวโดยละเอียดใน วิมาน.อ.8) วิมาน.อ.295 (มญฺจ°). — **ปาท°** ตั่งมีเท้า ชา.4/378 วิมาน.อ.291; **ภทฺท°** เก้าอี้พิธีการสำคัญ, ภัทรบิฐ, บัลลังก์ ชา.3/410.

– **สปฺปิน** "ผู้คลานไปด้วยเก้าอี้หรือม้านั่ง", คือ ผู้เดินด้วยไม้ยันหรือไม้ค้ำ, คนพิการ (ปีฐ ในที่นี้หมายถึง "หตฺเถน คหิ –โยคฺค" วิมาน.อ.8; พุทธโฆษ อธิบายเป็น "ฉินฺนิริยาปถ *Vin. Texts* 1/225) ชา.1/76,418; 5/426 (ขุชฺช+ 6/4,10; มิลินฺ.205,245,276; วิ.ม.596 (และ ชจฺจนฺธ, ใ อุปมา); ธ.อ.1/194; 2/69; ปฺ.อ.277; เปต.อ.282.

Pīṭhaka [fr. pīṭha] a chair, stool VvA 8, 124. See also palāla°.

ปีฐก [จาก ปีฐ] เก้าอี้, ม้านั่ง, ตั่ง วิมาน.อ.8,124. ดู ปลาล° ด้วย.

Pīṭhikā (f.) [fr. pīṭha] a bench, stool Vin II.149 ("cushioned chair" Bdhgh; see *Vin. Texts* III.165); J IV.349; DA I.41; VvA 8.

ปีฐิกา (อิต.) [จาก ปีฐ] ม้านั่งยาวทำด้วยไม้, ม้านั่งคนเดียว, ตั่ง วิ.2/149 ("เก้าอี้มีเบาะ" Bdhgh; ดู *Vin. Texts* 3/165); ชา.4/349; ที.อ.1/41; วิมาน.อ.8.

Pīṇana (nt.) [fr. **prī**, cp. pīti] 1. gladdening, thrill, satisfaction Vism 143 = DhsA 115. — 2. embellishment Vism 32 (= maṇḍana).

ปีณน (นปุ.) [จาก **ปฺรี**, เทียบ ปีติ] — 1. ความดีใจ, ความซาบซึ้ง, ความพอใจ วิ.ม.143 = ธ.ส.อ.115. — 2. การประดับประดาหรือตกแต่งให้สวยงาม วิ.ม.32 (= มณฺฑน).

Pīṇita [pp. of pīṇeti] pleased, gladdened, satisfied Vv 16[13] (= tuṭṭha VvA 84); Miln 238, 249, 361; usually in phrase **pīṇitindriya** with satisfied senses, with joyful heart M II.121; PvA 46, 70.

ปีณิต [ก.กิ. ของ ปีเณติ] ยินดี, ดีใจ, พอใจ วิมาน.16[13] (= ตุฏฺ วิมาน.อ.84); มิลิน.238,249,361; โดยปกติในวลี **ปีณิตินฺทฺริย** มีอารมณ์อิ่มเอิบ, มีใจอันร่าเริง ม.2/121; เปต.อ.46,70.

Pīṇeti [cp. Vedic prīṇāti, **prī**, see piya. The meaning in Pāli however has been partly confused with **pī**, pinvati (see pīna), as suggested by Bdhgh in DA I.157: "pīṇentī ti pīṇitaṃ thāma-bal' ûpetaṃ karonti"] to gladden, please, satisfy, cheer; to invigorate, make strong, often in phrase (attānaṃ) **sukheti pīṇeti** "makes happy and pleases" D I.51; III.130 sq.; S I.90; IV.331; PvA 283: cp. DhsA 403 (sarīraṃ p.). It also occurs in def. of pīti (pīṇayatī ti pīti) at Vism 143 = DhsA 115. — pp. **pīṇita**.

ปีเณติ [เทียบ เวท. ปฺรีณาติ, **ปฺรี**, ดู ปิย. แต่ความหมายในบา. มีสับสนอยู่บ้างกับ **ปี**, ปินฺวติ (ดู ปีน), อย่างที่พุทธโฆษชี้แนะไว้ใน ที.อ.1/157: "ปีเณนฺตี ติ ปีณิตำ **ถาม**-พลูเปตำ กโรนฺติ"] ยินดี, ดีใจ, พอใจ, ร่าเริง; ทำให้ร่าเริงหรือแข็งแรง, มีบ่อยที่ใช้ในวลี (อตฺตานำ) **สุเขติ ปีเณติ** "ทำให้มีความสุขและให้ชมชอบ" ที.1/51; 3/130; สำ.1/90; 4/331; เปต.อ.283; เทียบ ธ.ส.อ.403 (สรีรำ ปี°). ทั้งยังปรากฏในนิยามของ ปีติ (ปีณยตี ติ ปีติ) ใน วิ.ม.143 = ธ.ส.อ.115. — ต ปัจจัย **ปีณิต.**

Pīta[1] [pp. of pivati] 1. having drunk or (pred.) being drunk (as liquid) S I.212 (madhu°); J I.198; PvA 25 (with asita, khāyita & sāyita as fourfold food). — 2. soaked or saturated with (-°), in **kasāyarasa°** J II.98

ปีต[1] [ก.กิ. ของ ปิวติ] — 1. ได้ดื่มหรือถูกดื่ม(ในฐานเป็นของเหลว) สำ.1/212 (มธุ°); ชา.1/198; เปต.อ.25 (กับ อสิต, ขายิต และ สายิต ในฐานเป็นอาหาร 4 ประเภท). — 2. อิ่มหรือโชก (-°), ใน **กสายรส°** ชา.2/98 (หรือ =

(or = pīta[2] ?) and **visapīta** (of an arrow) J v.36; Vism 303, 381; which may however be read (on acct. of v. l. visappīta) as **visappita** "poison-applied" (see appīta). Does M 1.281 pīta-nisita belong here (= visapīta)? — 3. (nt.) drink M 1.220 sq. = A v.347 sq.; A v.359; Th 1, 503; Pv II.7[10]; Nett 29, 80.

ปีต[2] ?) และ **วิสปีต** (พูดถึงลูกศร) ชา.5/36; วิ.ม.303, 381; อย่างไรก็ตาม อาจใช้ (ตามที่ปรากฏในปกรณ์อื่น วิสปุปีต) เป็น **วิสปุปีต** "กำซาบด้วยยาพิษ" (ดู อปุปีต). ม. 1/281 ปีต-นิสิต ควรอยู่ที่นี่ (= วิสปีต) ? — 3. (นปุ.) เครื่องดื่ม, การดื่ม ม.1/220 = องฺ.5/347; องฺ.5/359; เถร.503; เปต.2/7[10]; เน.ป.29,80.

Pīta[2] (adj.) [Epic Sk. pīta, etym. unclear] yellow, golden-coloured Vin 1.217 (virecana); D 1.76 (nīla p. lohita odāta); III.268 (°kasiṇa); M 1.281 (pīta-nisita, belonging here or under pīta[1] ?), cp. 385 (below); A III.239; IV.263, 305, 349; V.61; J VI.185 (nīla p. lohita odāta mañjeṭṭhaka), 449 (°alankāra, °vasana °uttara, cp. 503); Dhs 203 (°kasiṇa), 246, 247 (nīla p. lohitaka, odāta); Vism 173 (°kasiṇa). — **pīta** is prominent (in the sense of golden) in the description of Vimānas or other heavenly abodes. A typical example is Vv 47 (Pītavimāna v.1 & 2), where everything is characterised as pīta, viz. vattha, dhaja, alankāra, candana, uppala, pāsāda, āsana, bhojana, chatta, ratha, assa, bījanī; the C. explⁿ of pīta at this passage is "suvaṇṇa"; cp. Vv 36[1] (= parisuddha, hemamaya VvA 166); 78[4] (= suvaṇṇamaya C. 304).

-antara a yellow dress or mantle Vv 36 (= pītavaṇṇā uttarīyā C. 166). **-aruṇa** yellowish red Th 2, 479. **-âvalepana** "golden-daubed" M 1.385.

ปีต[2] (คุณ.) [กาพย์ สัน. ปีต, รากศัพท์ไม่ชัดเจน] เหลือง, มีสีทอง วิ.1/217 (วิเรจน); ที.1/76 (นีล ปี° โลหิต โอทาต); 3/268 (°กสิณ); ม.1/281 (ปีต-นิสิต, ควรอยู่ที่นี่ หรือที่ ปีต[1] ?), เทียบ 385 (ข้างล่าง); องฺ.3/239; 4/263,305, 349; 5/61; ชา.6/185 (นีล ปี° โลหิต โอทาต มญฺเชฏฺฐก), 449 (°อลงฺการ, °วสน °อุตฺตร, เทียบ 503); ธ.ส.203 (°กสิณ), 246,247 (นีล ปี° โลหิตก, โอทาต); วิ.ม.173 (°กสิณ). — **ปีต** สะดุดตา (ในความหมายของสีทอง) ในการบรรยายถึงวิมานต่าง ๆ หรือที่พักอาศัยอื่น ๆ บนสรวงสวรรค์. ตัวอย่างปรากฏใน วิมาน.47 (ปีตวิมาน 5/1 และ 2), ซึ่งทุกสิ่งถูกพรรณนาว่าเป็น ปีต, กล่าวคือ วตฺถ, ธช, อลงฺการ, จนฺทน, อุปฺปล, ปาสาท, อาสน, โภชน, ฉตฺต, รถ, อสฺส, พีชนี; อ. อธิบาย ปีต ในข้อความนี้คือ "สุวณฺณ"; เทียบ วิมาน.36[1] (= ปริสุทฺธ, เหมมย วิมาน.อ.166); 78[4] (= สุวณฺณมย อ.304).

– **อนฺตร** เครื่องแต่งตัว หรือ เสื้อคลุมสีเหลือง วิมาน.36 (= ปีตวณฺณา อุตฺตรียา อ.166). – **อรุณ** แดงค่อนข้างเหลือง (สีอรุณ) เถรี.479. – **อาวเลปน** "ฉาบด้วยสีทอง" ม. 1/385.

Pītaka (adj.) [fr. pīta] yellow Vin IV.159; Th 2, 260; J II.274; Pv III.1[3] (= suvaṇṇavaṇṇa PvA 170); Dhs 617

ปีตก (คุณ.) [จาก ปีต] เหลือง วิ.4/159; เถรี.260; ชา. 2/274; เปต.3/1[3] (= สุวณฺณวณฺณ เปต.อ.170); ธ.ส.617

(nīla p. lohitaka odāta kāḷaka mañjeṭṭhaka); ThA 211. **-pītakā** (f.) saffron, turmeric M 1.36.

Pīti (f.) [cp. Class. Sk. prīti & Vedic prita pp. of **prī,** see pīneti & piya] emotion of joy, delight, zest, exuberance. On term see *Dhs. trsl.* 11 and *Cpd.* 243. Classed under sankhārakkhandha, not vedanā°. — D 1.37, 75; III.241, 265, 288; M 1.37; S II.30; IV.236; A III.26, 285 sq.; IV.411, 450; V.1 sq., 135, 311 sq., 333 sq.; Sn 257, 687, 695, 969, 1143 (= Bhagavantaṃ ārabbha p. pāmujjaṃ modanā pamodanā citti-odagyaṃ etc. Nd² 446); Nd¹ 3, 491; Pug 68; Dhs 9, 62, 86, 172, 584, 999; Nett 29; Vism 145 (& **sukha** in contrasted relation), 212, 287 (in detail); DA 1.53 (characterised by ānanda); DhA 1.32; Sdhp 247, 461. On relation to **jhāna** see the latter. In series pīti passaddhi samādhi upekkhā under **sambojjhanga** (with eleven means of cultivation: see Vism 132 & VbhA 282). — Phrase **pītiyā sarīraṃ pharati** "to pervade or thrill the body with joy" (aor. phari), at J 1.33; V.494; DhA II.118; IV.102; all passages refer to pīti as the fivefold pīti, **pañcavaṇṇā pīti,** or joy of the 5 grades (see *Dhs. trsl.* 11, 12, and *Cpd.* 56), viz. khuddikā (slight sense of interest), khaṇikā (momentary joy), okkantikā (oscillating interest, flood of joy), ubbegā (ecstasy, thrilling emotion), and pharaṇā pīti (interest amounting to rapture, suffusing joy). Thus given at DhsA 115 &

ปีติ (อิต.) [เทียบ สัน. โบราณ ปฺรีติ และ เวท. ปฺรีต ก.กิ. ของ **ปฺรี,** ดู ปีเนติ และ ปิย] ความรู้สึกยินดี, ปีติ, ความปราโมทย์, ความซาบซ่านหรือดื่มด่ำ. ดู *Dhs. trsl.* 11 และ *Cpd.* 243. ซึ่งจัดจำพวกไว้ที่ สงฺขารกฺขนฺธ, มิใช่ เวทนา°. — ที.1/37,75; 3/241,265,288; ม.1/37; สํ.2/30; 4/236; องฺ.3/26,285; 4/411,450; 5/1,135,311,333; สุตฺ.นิ.257,687,695,969,1143 (= ภควนฺตํ อารพฺภ ปี° ปามุชฺชํ โมทนา ปโมทนา จิตฺติ-โอทคฺยํ ฯลฯ จุลฺ.นิ.446); มหา.นิ.3,491; ปุ.68; ธ.ส.9,62,86,172,584,999; เน.ป. 29; วิ.ม.145 (และ **สุข** ในความเกี่ยวข้องที่แสดงให้เห็นความแตกต่างกัน), 212,287 (โดยละเอียด); ที.อ.1/53 (บ่งลักษณะของ อานนฺท); ธ.อ.1/32; สทฺ.ปา.247,461. เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับ **ฌาน** ดูที่ ฌาน. ในชุด ปีติ ปสฺสทฺธิ สมาธิ อุเปกฺขา ที่คำ "**สมฺโพชฺฌงฺค**" (ซึ่งระบุการฝึกฝน 11 ทาง : ดู วิ.ม.132 และ วิภงฺค.อ.282). — วลี **ปีติยา สรีรํ ผรติ** "แผ่ซ่านเข้าไปในกาย หรือทำให้ร่างกายซาบซ่านด้วยความปีติ" (อัช. ผริ), ใน ชา.1/33; 5/494; ธ.อ.2/118; 4/102; ข้อความทุกตอนอ้างถึง ปีติ ในฐานะเป็น ปีติ 5 อย่าง, **ปญฺจวณฺณา ปีติ,** หรือ ปีติมี 5 วรรณะ หรือ 5 ขั้น (ดู *Dhs. trsl.* 11,12 และ *Cpd.* 56), กล่าวคือ ขุทฺทิกา (ความรู้สึกตื่นเต้นนิด ๆ), ขณิกา (ความดีใจชั่วครู่), โอกฺกนฺติกา (ความตื่นเต้นที่แกว่งไปแกว่งมาหรือขึ้น ๆ ลง ๆ หรือความดีใจที่ประดังขึ้นมา), อุพฺเพคา (ความซาบซ่าน หรือความปลาบ-ปลื้มอย่างสุดขีด), และ ผรณา ปีติ (ความตื่นเต้นถึงขีดลืมตัวหรือหมดสติ). แสดงไว้เช่นนั้นใน ธ.ส.อ.115 และ วิ.ม.143,

Vism 143, referred to at DhsA 166. — pīti as **nirāmisa** (pure) and **sāmisa** (material) at M III.85 ; S IV.235.

-gamanīya pleasant or enjoyable to walk M I.117. **-pāmojja** joy and gladness A III.181. 307 (°pāmujja) ; Dh 374 ; DhA IV.110 ; KhA 82. **-pharaṇatā** state of being pervaded with joy, joyous rapture, ecstasy D III.277 ; Ps I.48 ; Vbh 334 ; Nett 89. **-bhakkha** feeding on joy (Ep. of the Ābhassara Devas) D I.17 ; III.28, 84, 90 ; A V.60 ; Dh 200 ; A I.110 ; DhA III.258 ; Sdhp 255. **-mana** joyful-hearted, exhilarated, glad of heart or mind M I.37 ; III.86 ; S I.181 ; A III.21 ; V.3 ; Sn 766 ; Nd[1] 3 ; J III.411 ; Vbh 227. **-rasa** taste or emotion of joy VvA 86. **-sambojjhanga** the joy-constituent of enlightenment M III.86 ; D III.106, 226, 252, 282. Eleven results of such a state are enum[d] at DhsA 75, viz. the 6 anussatis, upam' ânussati, lūkhapuggala-parivajjanatā, siniddha-pug.-sevanatā, pasādanīya-suttanta-paccavekkhaṇatā, tadadhimuttatā (cp. Vism 132 & VbhA 282). **-sahagata** followed or accompanied by joy, bringing joy Dhs 1578 (dhammā, various things or states) ; Vism 86 (samādhi). **-sukha** zest and happiness, intrinsic joy (cp. *Cpd.* 56, 243) S I.203 ; D III.131, 222 ; Dhs 160 ; Vism 158 ; ThA 160. According to DhsA 166 "rapture and bliss," cp. *Expositor* 222. **-somanassa** joy and satisfaction J V.371 ; Sn 512 ; PvA 6, 27, 132.

อ้างถึงใน ธ.ส.อ.166. — ปีติ ในฐานเป็น **นิรามิส** (ปราศจากอามิส คือปีติแท้ ๆ) และ **สามิส** (มีอามิส) ใน ม.3/85 สํ.4/235.

– **คมนีย** เป็นที่เพลิดเพลินบันเทิงใจที่จะดำเนินไป ม.1/117 – **ปาโมชฺช** ความปรีดาปราโมทย์ องฺ.3/181,307 (˚ปามุชฺช) ธ.374; ธ.อ.4/110; ขุ.อ.82. – **ผรณตา** ความซาบซ่านแห่งปีติ, ความปลาบปลื้มอย่างล้นเหลือ ที.3/277; ปฏิ.ส.1/48 วิภงฺค.334; เน.ป.89. – **ภกฺข** มีปีติเป็นภักษา, บริโภคความบันเทิงใจเป็นอาหาร (เป็นคำแสดงคุณลักษณะของหมู่อาภัสรเทพ) ที.1/17; 3/28, 84, 90; องฺ.5/60; ธ.200; องฺ. 1/110; ธ.อ.3/258; สทฺ.ปา.255. – **มน** มีใจประกอบด้วยปีติ, ร่าเริงบันเทิงใจ ม.1/37; 3/86; สํ.1/181; องฺ.3/21 5/3; สุตฺ.นิ.766; มหา.นิ.3; ชา.3/411; วิภงฺค.227. – **รส** รสแห่งปีติ หรือความรู้สึกร่าเริงบันเทิงใจ วิมาน.อ.86. – **สมฺโพชฺฌงฺค** ปีติสัมโพชฌงค์ ความปีติอันเป็นส่วนประกอบที่จะบรรลุสัมโพธิญาณ ม.3/86; ที.3/106,226,252,282. ผลแห่งสภาวะเช่นนั้น 11 อย่าง ระบุไว้ใน ธ.ส.อ.75, กล่าวคือ อนุสฺสติ 6, อุปมานุสฺสติ, ลูขปุคฺคล–ปริวชฺชนตา, สินิทฺธ–ปุคฺคล–เสวนตา, ปสาทนีย–สุตฺตนฺต–ปจฺจเวกฺขณตา, ตทธิมุตฺตตา (เทียบ วิ.ม.132 และ วิภงฺค.อ.282). – **สหคต** ประกอบด้วยปีติ, ตามมาด้วยปีติ, นำมาซึ่งปีติ ธ.ส.1578 (ธมฺมา, ธรรมหรือสภาวะต่าง ๆ); วิ.ม.86 (สมาธิ). – **สุข** ปีติสุข, ความปลาบปลื้มอันแท้จริง (เทียบ *Cpd.* 56,243) สํ.1/203; ที.3/131,222; ธ.ส.160; วิ.ม.158; เถร.อ.160. ตาม ธ.ส.อ.166 "ความปลาบปลื้มและความสุข", เทียบ *Expositor* 222. – **โสมนสฺส** ความชื่นชมโสมนัส ชา.5/371; สุตฺ.นิ. 512; เปต.อ.6,27,132.

PItika (-°) (adj.) [fr. pīti] belonging to joy; only as **sappītika** & **nippītika** bringing joy & devoid of joy, with & without exuberance (of sukha) A III.26; IV.300, 441.

ปีติก (-°) (คุณ.) [จาก ปีติ] เกี่ยวกับ ปีติ; เฉพาะที่เป็น **สปฺปีติก** และ **นิปฺปีติก** นำมาซึ่งปีติ และปราศจากปีติ, มีและไม่มีปีติ (พูดถึงสุข) อง.3/26; 4/300,441.

PItin (adj.) [fr. pīta[1]) drinking, only at Dh 79 in cpd. **dhamma°** drinking in the Truth, expl[d] as dhammapāyako, dhammaṃ pivanto at DhA II.126.

ปีตินฺ (คุณ.) [จาก ปีต[1]] ดื่มกิน, เฉพาะใน ธ.79 ในสมาส **ธมฺม°** ดื่มด่ำในพระธรรม, อธิบายเป็น ธมฺม-ปายโก, ธมฺมं-ปิวนฺโต ใน ธ.อ.2/126.

PIna (adj.) [cp. Epic Sk. pīna of **pī** to swell up (with fat); to which also Vedic pīvan & pīvara fat, Gr. *πιμελή* & *πῖον* fat, Lat. opīmus fat, Ger. feist & fett = E. fat] fat, swollen Th 2, 265 (of breasts).

ปีน (คุณ.) [เทียบกาพย์ สัน. ปีน ของ **ปี** พองขึ้น(อ้วน); เวท. เป็น ปีวนฺ และ ปีวร อ้วน, Gr. *πιμελή* & *πῖον* อ้วน, Lat. opīmus อ้วน, Ger. feist & fett = E. fat อ้วน] อ้วน, นูนขึ้น เถรี.265 (พูดถึงเต้านม).

PIḷaka [fr. **pīḍ** ?] a (sort of) boil Vism 35; see **pilaka**.

ปีฬก [จาก **ปีฑฺ** ?] ไฝหรือต่อม(ชนิดหนึ่ง) วิ.ม.35; ดู **ปิลก**.

PIḷana (nt.) [fr. **pīḍ**, cp. pīlā] oppression, injury, suffering (from dukkha) Vism 212 = 494; also in **nakkhatta°** harm to a constellation, i. e. occultation DhA I.166 sq.

ปีฬน (นปุ.) [จาก **ปีฑฺ**, เทียบ ปีฬา] การกดขี่, การประทุษร้าย, ความทุกข์ (จาก ทุกฺข) วิ.ม.212 = 494; ใน **นกฺขตฺต°** อันตรายต่อหมู่ดาว, คือ การที่ดาวถูกบัง ธ.อ.1/166.

PIḷā (f.) [cp. Class. Sk. pīḍā fr. **pīḍ**] 1. pain, suffering J I.421; Miln 278; Vism 42. — 2. oppression, damage, injury SnA 353; DA I.259.

ปีฬา (อิต.) [เทียบ สัน. โบราณ ปีฑา จาก **ปีฑฺ**] — 1. ความเจ็บปวด, ความทุกข์ ชา.1/421; มิลินฺ.278; วิ.ม.42. — 2. การเบียดเบียน, ความเสียหาย, การได้รับบาดเจ็บหรือเสียหาย สุตฺ.นิ.อ.353; ที.อ.1/259.

PIlikoḷikā (f.) [reading not quite sure, cp. koḷikā] eye-secretion Th 2, 395 (=akkhigūthaka ThA 259, q. v. for fuller expl[n]; see also *J.P.T.S.* 1884, 88).

ปีลิโกฬิกา (อิต.) [การใช้ไม่แน่นอน, เทียบ โกฬิกา] ขี้ตา, เถรี.395 (= อกฺขิคูถก เถร.อ.259, ดูคำนี้แทนคำอธิบายที่สมบูรณ์, ดู *J.P.T.S.* 1884,88 ด้วย).

PIlita [pp. of pīleti] crushed, oppressed, molested, harassed Vin IV.261; Vism 415 (dubbhikkha°); DhA IV.70; ThA 271. Cp. abhi°, pa°.

ปีฬิต [ก.กิ. ของ ปีเฬติ] เหยียบย่ำ, กดขี่, บีบคั้น, รบกวน, รังควาน วิ.4/261; วิ.ม.415 (ทุพฺภิกฺข°); ธ.อ.4/70; เถร.อ.271. เทียบ อภิ°, ป°.

Pīḷeti [cp. Vedic pīḍayati, **pīḍ**, cp. Gr. *πιέζω* (**πισεδ̣ιω* ?) to press, oppress (lit. sit upon ?)] 1. to press, press down Vin II.225 (colakaṇ). — 2. to weigh down heavily J I.25 (ppr. pīḷiyamāna), 138. — 3. to press, clench Miln 418 (muṭṭhiṇ pīḷayati); DhA IV.69 (anguliyā pīḷiyamānāya). — 4. to crush, keep under, subjugate Miln 277 (janaṇ). — 5. to molest VvA 348 (pīḷanto ppr. for pīḷento ?). — pp. **pīḷita.**

ปีเฬติ [เทียบ เวท. ปีฑยติ, **ปีฑ**, เทียบ Gr. *πιέζω* (* *πισεδ̣ιω* ? กด, กดขี่ (ตามตัว. นั่งทับ ?)] — 1. บีบ, กดลง วิ.2/22! (โจฬกำ). — 2. ถ่วงเวลามาอย่างมาก ชา.1/25 (มาน ปัจจั ปีฬิยมาน), 138. — 3. กด ย้ำ มิลิน.418 (มุฏฺ̣ฐี ปีฬยติ) ธ.อ.4/69 (องฺคุลิยา ปีฬิยมานาย). — 4. ขยี้, กดไว้ให้อยู่ ในอำนาจ, ปราบปราม มิลิน.277 (ชนำ). — 5. รบกวน รังแก วิมาน.อ.348 (ปีฬนฺโต อนฺต ปัจจัย แทน ปีเฬนฺโต ?). — ต ปัจจัย **ปีฬิต.**

Puṇ as a term for Purgatory (niraya): see Bdhgh's etym. of puggala Vism 310, as quoted under puggala.

ปุ เป็นคำสำหรับนรก (นิรย) : ดูคำอธิบาย ปุคฺคล ของพุทธโฆ วิ.ม.310, ดังที่อ้างไว้ที่คำ ปุคฺคล.

Puṇs [Vedic puṇs (weak base) and pumāṇs (strong base), often opp. to strī (woman, female); cp. putra & potaka]. Of the simplex no forms are found in Pāli proper. The base **puṇ** occurs in pukusa (?), puggala (?), pungava, pullinga; **puṇs** in napuṇsaka (cp. Prk. napuṇsaveya Pischel, *Gram.* § 412). The role of puṇs as contrast to itthi has in Pāli been taken over by **purisa**, except in **itthi-pumā** at the old passage D III.85. The strong base is in P. **puman** (q. v.). See also posa[1].

ปุส์ [เวท. ปุส์ (รูปอ่อน) และ ปุมำส์ (รูปแข็ง), ใช้บ่อยตรงกันข้ามกับ สฺตฺรี (สตรี, เพศหญิง); เทียบ ปุตฺร และ โปตก ตามธรรมดาไม่มีรูปที่พบใน บา. แท้ ๆ. ฐาน **ปุ** ปรากฏใน ปุกฺกุส (?), ปุคฺคล (?), ปุงฺคว, ปุลฺลิงฺค; **ปุส** ใน นปุสก (เทียบ ปรา. นปุสเวย Pischel, *Gram.* § 412). บทบาท ของ ปุส์ ซึ่งตรงกันข้ามกับ **อิตฺถิ** ใน บา. มี **ปุริส** มารับไป ยกเว้นใน **อิตฺถิ–ปุมา** ในข้อความเก่า ที.3/85. รูปแข็งใช้ใน บา. **ปุมนฺ** (ดูคำนี้). ดู โปส[1] ด้วย.

Pukkusa [non-Aryan; cp. Epic Sk. pukkuśa, pukkaśa pulkasa. The "**Paulkāsa**" are mentioned as a mixed caste at Vājasaneya Saṇhitā 30, 17 (cp. Zimmer, *Altind. Leben* 217)] N. of a (Non-Aryan) tribe, hence designation of a low social class, the members of which are said (in the Jātakas) to earn their living by means of refuse-clearing. On the subject see Fick, *Sociale Gliederung* 206, 207. — Found in foll. enumerations: khattiyā brāhmaṇā vessā suddā caṇḍāla-pukkusā A I.162 = III.214; J III.194 (expl[d] by C. chava-chaḍḍaka-caṇḍālā

ปุกฺกุส [มิใช่คำอารยัน; เทียบกาพย์ สัน. ปุกฺกุศ, ปุกฺกศ, ปุลฺกส. พวก "**เปาลฺกาส**" กล่าวว่าเป็นวรรณะผสมใน วาชสเนย สัหิตา 30/17 (เทียบ Zimmer, *Altind. Leben* 217)] ชื่อของเผ่าชน(ที่ไม่ใช่อารยัน), ดังนั้นจึงใช้เป็นชื่อของชนชั้นต่ำในสังคม ซึ่งกล่าวถึง(ในชาดก)ว่าหาเลี้ยงชีพด้วยการเก็บขยะ. เรื่องนี้ ดู Fick, *Sociale Gliederung* 206,207. — พบที่ระบุไว้ดังต่อไปนี้ : ขตฺติยา พฺราหฺมณา เวสฺสา สุทฺทา จณฺฑาล–ปุกฺกุส องฺ.1/162 = 3/214; ชา.3/194 (อ. อธิบายเป็น ฉว–ฉฑฺฑก-

ca puppha-chaḍḍaka-pukkusā ca); IV.303; Pv II.6[12]; Miln 5. Further as **pukkusakula** as the last one of the despised clans (caṇḍālakula, nesāda°, veṇa°, rathakāra°, p.°) at M III.169; S I.94; A II.85; Vin IV.6; Pug 51. With nesāda at PvA 176. — Cp. M III.169.

จณฺฑาลา จ ปุปฺผ–ฉฑฺฑก–ปุกฺกุสา จ); 4/303; เปต.2/6[12]; มิลิน.5. ยิ่งไปกว่านั้นในฐานเป็น **ปุกฺกุสกุล** เป็นเผ่าท้ายที่สุดในจำพวกเผ่าที่ถูกรังเกียจ (จณฺฑาลกุล, เนสาท°, เวณ°, รถการ°, ปุ°) ใน ม.3/169; สำ.1/94; องฺ.2/85; วิ.4/6; ปุ.51. กับ เนสาท ใน เปต.อ.176. — เทียบ ม.3/169.

uggala [cp. Class. Sk. pudgala, etym. connected with puṇs, although the fantastic explⁿ of native Commentators refers it to puṇ "a hell" and **gal**; so at Vism 310: "pun ti vuccati nirayo, tasmiṇ galantī ti puggalā"] 1. an individual, as opposed to a group (sangha or parisā), person, man; in later philosophical (Abhidhamma) literature = character, soul (= attan). — D I.176; M III.58; S I.93 sq.; III.25; A I.8, 197; II.126 sq.; Sn 544, 685; Dh 344; Ps I.180 sq.; II.1 sq., 52; Pv II.3[28] (cp. PvA 88); II.9[7]; PvA 40, 132. — pl. **puggalā** people VvA 86 (=sattā), 149. — **para-puggala** another man D I.213; S II.121; V.265; Vism 409. —**purisa-puggala** individual man, being, person S II.206; IV.307; A I.173=M II.217. Characterised as an individual in var. ways, e. g. as agga° Sdhp 92, 558; abhabba° J I.106; ariya° Vin V.117; asura-parivāra° A II.91; kodhagaru° A II.46; gūtha°, puppha° madhubhāṇī° A I.128; dakkhiṇeyya° VvA 5; diṭṭhisampanna° A I.26 sq.; III.439 sq.; IV.136; nibbiriya kusīta° J IV.131; pāsāṇalekh' ûpama° etc. A I.283; valāhak' ûpama A II.102 sq.; saddha, asaddha Ps I.121; II.33; sivāthik' upama A III.268; suppameyya etc. A I.266 sq. [a]sevitabba A IV.365; V.102, 247, 281; hīna majjhima pa-

ปุคฺคล [เทียบ สัน. โบราณ ปุทฺคล, มีรากศัพท์ที่เกี่ยวเนื่องกับ ปุสฺ, ถึงแม้ว่าอรรถกถาจารย์พื้นเมืองจะกล่าวท้าวไปถึง ปุ "นรก" และ **คล** ก็ตาม (ซึ่งนับว่าประหลาดมาก); ฉะนั้นใน วิ.ม.310 : "ปุนฺ ติ วุจฺจติ นิรโย, ตสฺมึ คลนฺตี ติ ปุคฺคลา"] — 1. ปัจเจกชน ซึ่งตรงกันข้ามกับหมู่ (สงฺฆ หรือ ปริสา), บุคคล, คน; ในวรรณกรรมทางปรัชญาชั้นต่อมา (อภิธรรม) = อุปนิสัย, ตน (= อตฺตนฺ). — ที.1/176; ม.3/58; สำ.1/93; 3/25; องฺ.1/8,197; 2/126; สุตฺ.นิ.544,685; ธ.344; ปฏิ.ส.1/180; 2/1,52; เปต.2/3[25] (เทียบ เปต.อ.88); 2/9[7]; เปต.อ.40,132. — พหุ. **ปุคฺคลา** ประชาชน, หรือคนทั้งหลาย วิมาน.อ.86 (= สตฺตา), 149. — **ปร–ปุคฺคล** บุคคลอื่น ที.1/213; สำ.2/121; 5/265; วิ.ม.409. — **ปุริส–ปุคฺคล** บุรุษบุคคล, สัตว์, บุคคล สำ.2/206; 4/307; องฺ.1/173 = ม.2/217. ซึ่งเรียกว่าเป็นบุคคลด้วยประการต่าง ๆ, อุ. เช่น อคฺค° สทฺ.ปา.92,558; อภพฺพ° ชา.1/106; อริย° วิ.5/117; อสุร–ปริวาร° องฺ.2/91; โกธครุ° องฺ.2/46; คูถ°, ปุปฺผ°, มธุ–ภาณี° องฺ.1/128; ทกฺขิเณยฺย° วิมาน.อ.5; ทิฏฺฐิสมฺปนฺน° องฺ.1/26; 3/439; 4/136; นิพฺพิริย–กุสีต° ชา.4/131; ปาสาณเลขูปม° ฯลฯ องฺ.1/283; วลาหกูปม องฺ.2/102; สทฺธ, อสทฺธ ปฏิ.ส.1/121; 2/33; สิวาถิกูปม องฺ.3/268; สุปฺปเมยฺย ฯลฯ องฺ.1/266 [อ]เสวิตพฺพ องฺ.4/365; 5/102,247,281; หีน

ṇīta S II.154. — *Groups* of characters: (2) A I.76, 87; (3) gilān' ûpama etc. A I.121 sq.; avuṭṭhika-sama padesa-vassin, sabbatth' âbhivassin It 64 sq.; satthar, sāvaka, sekha It 78; sekha asekha n' eva-sekha-nāsekha D III.218; (4) D III.232, 233; S I.93; J IV.131; (5) Nett 191; (6) rāga-carita, dosa°, moha°, saddhā°, buddha°, vitakka° Vism 102; (7) ubhato-bhāga-vimutta, paññā-vimutta etc. D III.105; (8) A III.212; S v.343 (19) Nett 190; (26) Nett 189, 190. — See also **paṭipuggala**. — 2. (in general) being, creature Miln 310 (including Petas & animals).

-ñū knowing individuals D III.252, 283. **-paññatti** descriptions of persons, classification of individuals D III.105 (cp. *Dial.* III.101); also N. of one of the canonical books of the Abhidhamma-piṭaka. **-vemattatā** difference between individuals S II.21; V.200; Sn p. 102 (=°nānatta SnA 436).

มฺญิม ปณีต สं.2/154. — กลุ่มต่าง ๆ : (2) องฺ.1/76 87; (3) คิลานูปม ฯลฯ องฺ.1/121; อวุฏฺฐิก-สม ปเทส วสฺสินฺ, สพฺพตฺถาภิวสฺสินฺ อิติ.64; สตฺถรฺ, สาวก, เสข อิติ.78 เสข อเสข เนว-เสข-นาเสข ที.3/218; (4) ที.3/232,233 สं.1/93; ชา.4/131; (5) เน.ป.191; (6) ราค-จริต โทส°, โมห°, สทฺธา°, พุทฺธ°, วิตกฺก° วิ.ม.102; (7) อุภโต-ภาค-วิมุตฺต, ปญฺญา-วิมุตฺต ฯลฯ ที.3/105; (8) องฺ. 3/212; สं.5/343; (19) เน.ป.190; (26) เน.ป.189,190 — ดู **ปฏิปุคฺคล** ด้วย. — 2. (โดยทั่วไป) สัตว์, สัตว์โล มิลินฺ.310 (รวมถึงพวกเปรตและสัตว์เดรัจฉานต่าง ๆ).

– **ญู** บุคคลผู้มีความรู้ผิดชอบชั่วดี ที.3/252, 283 – **ปญฺญตฺติ** การบรรยายถึงบุคคลต่าง ๆ, การแบ่งจำพวกบุคค ที.3/105 (เทียบ *Dial.* 3/101); และเป็นชื่อหนึ่งใน คัมภีร์แห่งอภิธรรมปิฎก. – **เวมตฺตตา** ความแตกต่างระหว่า บุคคล สं.2/21; 5/200; สุตฺ.นิ.น.102 (= °นานตฺต สุตฺ.นิ อ.436).

Puggalika (adj.) [fr. puggala] belonging to a single person, individual, separate Vin I.250; II.270. The BSk. paudgalika at Divy 342 is used in a sense similar to the Vin passages. Divy Index gives, not quite correctly, "selfish."

ปุคฺคลิก (คุณ.) [จาก ปุคฺคล] เป็นของบุคคลคนเดียว, เฉพา คน, ต่างหาก วิ.1/250; 2/270. พุทธสัน. เปาทฺคลิก ใน ทิว 342 ถูกใช้ในความหมายที่เหมือนกันกับข้อความใน วิ. ดรรช ของ ทิวฺ. ให้ไว้ไม่ถูกต้องนักว่า "เห็นแก่ตัว".

Punkha [cp. Epic Sk. punkha, etym. puṇ (base of puṇs)+ kha (of **khan**), thus "man-digging"?] the feathered part of an arrow J II.89. Cp. ponkha.

ปุงฺข [เทียบกาพย์ สัน. ปุงฺข, นิรุกติ ปุ (รูปของ ปุสฺ)+ (ของ **ขนฺ**), ดังนั้น จึงหมายถึง "การขุดคน" ?] ปลายคันศ ชา.2/89. — เทียบ โปงฺข.

Pungava [puṇ+gava (see go), cp. Class. Sk. pungava in both meanings] a bull, lit "male-cow," A I.162; II.75 sq.; Sn 690; J III.81, 111; V.222, 242, 259, 433; SnA

ปุงฺคว [ปุ+คว (ดู โค), เทียบ สัน. โบราณ ปุงฺคว ในควา หมายทั้งสอง] โคผู้, ตามตัว. "วัวตัวผู้", องฺ.1/162; 2/75 สุตฺ.นิ.690; ชา.3/81,111; 5/222,242,259,433; สุตฺ.นิ

323. As -° in meaning " best, chief " Vism 78 (muni°); ThA 69 (Ap v.5) (nara°).

อ.323. เป็น –° ในความหมาย "ดีที่สุด, สำคัญที่สุด" วิ.ม. 78 (มุนิ°); เถร.อ.69 (อ.ทา.5/5) (นร°).

Pucimanda [fr. picumanda] the Nimba tree, Azadirachta Indica] III.34; IV.205; VI.269 (°thanī, of a woman = nimba-phala-saṇṭhāna-thana-yuggalā C.).

ปุจิมนฺท [จาก ปุจิมนฺท] ต้นสะเดา, ไม้สะเดา ชา.3/34; 4/205; 6/269 (°ถนี, พูดถึงสตรี = นิมฺพ–ผล–สณฺฐาน–ถน –ยุคฺคลา อ.).

Puccaṇḍatā (f.) [pūti+aṇḍa+tā, viâ *pūtyaṇḍatā] state of a rotten egg M 1.357.

ปุจฺจณฺฑตา (อิต.) [ปูติ+อณฺฑ+ตา, แทน *ปูตฺยณฺฑตา] ความเป็นไข่เน่า ม.1/357.

Puccha (nt.) [cp. Vedic puccha (belonging with punar to Lat. puppis) & P. piccha] a tail DhsA 365 (dog's tail). See puñcikata.

ปุจฺฉ (นปุ.) [เทียบ เวท. ปุจฺฉ (ขึ้นอยู่กับ Lat. puppis เช่นเดียวกับ ปุนรฺ) และ บา. ปิจฺฉ] หาง ธ.ส.อ.365 (หาง–สุนัข). ดู ปุญฺจิกต.

Pucchaka (adj.) [fr. **pṛch**] asking, questioning DhsA 2, 3 (pañha°).

ปุจฺฉก (คุณ.) [จาก **ปุฑฺฉ**] ถาม, ไต่ถาม ธ.ส.อ.2,3 (ปญฺห°).

Pucchati [**pṛcch**, cp. Vedic pṛcchati = Lat. posco, postulo, with which connected also Lat. precor = Goth. fraihnan; Ohg. frāgōn; Vedic praśna = P. pañha] 1. to ask, to question S 1.207, 214; Vin II.207; Sn 995; Nd[1] 341 etc. — Pres. 1st sg. **pucchāmi** Sn 83, 241, 682, 1043, 1049; Nd[2] 447: Pv II.1[12]. — 1st pl. **pucchāma** Sn 1052; Imper. **puccha** Sn 460; DA 1.155; **pucchatha** D II.154; **pucchassu** Sn 189, 993; Pot. **puccheyyāmi** D 1.51; **puccheyya** A 1.199; PvA 6; ppr. **pucchanto** Sn 1126; aor. 1st sg. **apucchissaṃ** Sn 1116, **pucchisaṃ** Vv 30[11], **apucchiṃ** VvA 127; 2nd sg. **apucchasi** Sn 1050; 3rd sg. **apucchi** Sn 1037, **apucchasi** Nd[2] 447; **pucchi** Sn 981, 1031; PvA 6, 39, 68; 1st pl. **apucchatha** Sn 1017; 3rd pl. **pucchiṃsu** J 1.221; puc-

ปุจฺฉติ [**ปุฑฺจฺฉ**, เทียบ เวท. ปฺฤจฺฉติ = Lat. posco, postulo, ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับ Lat. precor = Goth. fraihnan; Ohg. frāgōn; เวท. ปฺรศฺน = บา. ปญฺห] — 1. ถาม, ไต่ถาม ส.1/207,214; วิ.2/207; สุตฺ.นิ.995; มหา.นิ.341 ฯลฯ. — วัต. อุต. เอก. **ปุจฺฉามิ** สุตฺ.นิ.83,241,682,1043,1049; จุล.นิ.447; เปต.2/1[12]. — อุต. พหุ. **ปุจฺฉาม** สุตฺ.นิ.1052; ปัญ. **ปุจฺฉ** สุตฺ.นิ.460; ที.อ.1/155; **ปุจฺฉถ** ที.2/154; **ปุจฺฉสฺสุ** สุตฺ.นิ.189,993; สัต. **ปุจฺเฉยฺยามิ** ที.1/51; **ปุจฺเฉยฺย** องฺ. 1/199; เปต.อ.6; อนฺต ปัจจัย **ปุจฺฉนฺโต** สุตฺ.นิ.1126; อัช. อุต. เอก. **อปุจฺฉิสฺสํ** สุตฺ.นิ.1116, **ปุจฺฉิสํ** วิมาน.30[11], **อปุจฺฉึ** วิมาน.อ.127; มัธ. เอก. **อปุจฺฉสิ** สุตฺ.นิ.1050; ประ. เอก. **อปุจฺฉิ** สุตฺ.นิ.1037, **อปุจฺฉสิ** จุล.นิ.447; **ปุจฺฉิ** สุตฺ.นิ.981,1031; เปต.อ.6,39,68; ประ. พหุ. **อปุจฺฉถ** สุตฺ.นิ.1017; ประ. พหุ. **ปุจฺฉึสุ** ชา.1/221; **ปุจฺฉิสุ**

chisuŋ Mhvs 10, 2. Fut. **pucchissāmi** J VI.364. Inf. **pucchituŋ** Vin 1.93; Sn 510; **puṭṭhuŋ** Sn 1096, 1110; **pucchitāye** J V.137. Grd.[๑] **pucchavho** Sn 1030; Pass. **pucchiyati** DhA 1.10. — Caus. II. **pucchāpeti** Mhvs 10, 75. — pp. **puṭṭha** & **pucchita** (q. v.). — 2. to invite to (instr.), to offer, to present to somebody (acc.), lit. to ask with Vin II.208, 210 (pāniyena); III.161 (odanena, sūpena etc.); D II.240. — See also anu°, abhi°, sam°.

ม.วิ.10,2. ภวิ. **ปุจฺฉิสฺสามิ** ชา.6/364. ตุ ปัจจัย **ปุจฺฉิตุ** 1/93; สุต.นิ.510; **ปุฏฺฐุ** สุต.นิ.1096,1110; ตาเย ปัจ **ปุจฺฉิตาเย** ชา.5/137. ปัญ. มัธ. พหุ. อัต. **ปุจฺฉวฺโห** สุต. 1030; กัม. **ปุจฺฉิยติ** ธ.อ.1/10. — เหตุ. ลง ณาเป ปัจ **ปุจฺฉาเปติ** ม.วิ.10,75. — ต ปัจจัย **ปุฏฺฐ** และ **ปุจฺฉิต** (ดู เหล่านี้). — 2. เชื้อเชิญ (ก.กา.), เสนอให้, มอบให้ คนใดคนหนึ่ง (กรรม.กา.), ตามตัว. ถามหาด้วย...วิ.2/20 210 (ปานิเยน); 3/161 (โอทเนน, สูเปน ฯลฯ); ที.2/24 — ดู อนุ°, อภิ°, สมฺ° ด้วย.

Pucchana (nt.) & °**ā** (f.) [fr. **pṛch**] asking, enquiring, questioning Sn 504 (ā); PvA 121, 223.

ปุจฺฉน (นปุ.) และ °**นา** (อิต.) [จาก **ปุจฺฉ**] การถาม, กา สอบถาม, การไต่ถาม สุต.นิ.504 (°นา); เปต.อ.121,223.

Pucchā (f.) [cp. Class. Sk. pṛcchā = Ohg. forsca question] a question Sn 1023; SnA 46, 200, 230. A system of questions ("questionnaire") is given in the Niddesa (and Commentaries), consisting of 12 groups of three questions each. In full at Nd[1] 339, 340 = Nd[2] under pucchā (p. 208). The first group comprises the three aditṭha-jotanā pucchā, diṭṭha-saṃsandanā p., vimaticchedanā p. These three with addition of anumati p. and kathetu-kamyatā p. also at DA 1.68 = DhsA 55. The complete list is referred to at SnA 159. —**apuccha** (adj.) that which is not a question, i. e. that which should not be asked Miln 316. —**puccha-vissajjanā** question and answer PvA 2. — At Nett 18 p. occurs as quâsi synonym of icchā and patthanā.

ปุจฺฉา (อิต.) [เทียบ สัน. โบราณ ปุฤจฺฉา = Ohg. forsc คำถาม] คำถาม สุต.นิ.1023; สุต.นิ.อ.46,200,230. ระบ คำถาม ("แบบสอบถาม") มีอยู่ใน **นิทฺเทส** (และอรรถกถา) ประกอบด้วยคำถาม 12 หมวด หมวดละ 3 คำถาม. โด บริบูรณ์ใน มหา.นิ.339,340 = จุล.นิ. ที่ ปุจฺฉา (น.208) หมวดแรกประกอบด้วย 3 คำถาม, คือ อทิฏฺฐ-โชตนา ปุจฺฉ ทิฏฺฐ-สสนฺทนา ปุ°, วิมติจฺเฉทนา ปุ°. ทั้ง 3 นี้พร้อมทั้งเพิ่ อนุมติ ปุ°, และ กเถตุ-กมฺยตา ปุ° เข้าด้วย ใน ที.อ.1/6 = ธ.ส.อ.55. รายการที่สมบูรณ์ถูกอ้างถึงใน สุต.นิ.อ.159 — **อปุจฺฉ** (คุณ.) สิ่งที่ไม่ใช่ปัญหา, คือสิ่งที่ไม่ควรถาม มิลิน 316. — **ปุจฺฉ-วิสฺสชฺชนา** คำถามและคำตอบ เปต.อ.2. — ใน เน.ป.18 ปุจฺฉา ปรากฏเป็นเสมือนไวพจน์ของ อิจฺฉา แล ปตฺถนา.

Pucchita [pp. of pucchati] asked Sn 76, 126, 383, 988, 1005; Nd[1] 211; KhA 125 (°kathā); PvA 2, 13, 51. — Cp. **puṭṭha**.

ปุจฺฉิต [ก.กิ. ของ ปุจฺฉติ] ถาม สุต.นิ.76,126,383,988 1005; มหา.นิ.211; ขุ.อ.125 (°กถา); เปต.อ.2,13,51 — เทียบ **ปุฏฺฐ**.

---

๑ น่าจะเป็น imper. 2nd pl. med.

'ucchitar [n. ag. to pucchita] one who asks, a questioner M I.472 ; S III.6 sq. ; Sn p. 140.

ปุจฺฉิตร [ตุ ปัจจัย ของ ปุจฺฉิต] ผู้ถาม, ผู้ตั้งคำถาม ม.1/472; สํ.3/6; สุตฺ.นิ.น.140.

'ujja (adj.) [grd. of **pūj,** cp. Sk. pūjya] to be honoured M III.38 sq., 77 sq. ; A III.78 (v. l.); Nett 52, 56 (=pūjaniya C.). Compar. **pujjatara** M I.13 ; & see **pūja.**

ปุชฺช (คุณ.) [ณฺย ปัจจัย ของ **ปูชฺ,** เทียบ สัน. ปูชฺย] ควรได้รับการให้เกียรติหรือบูชา ม.3/38,77; องฺ.3/78 (ใช้ได้หลายอย่าง); เน.ป.52,56 (= ปูชนิย อ.). คุณ. ชั้นวิเสส **ปุชฺชตร** ม.1/13; และดู **ปูช.**

uñcikatā is wrong reading at Dhs 1059 in **taṇhā** paraphrase (pattern I Nd² taṇhā) for **mucchañcikatā.** The readings of id. p. are **puñcikatā** Dhs 1136, 1230 ; Vbh 351, 361 (v. l. pucchañji°) ; **mucchañci°** at Nd¹ 8 (v. l. BB mucchañji°, SS suvañci°) ; Nd² p. 152 (v. l. BB pucchiñci°, SS pupañci°) ; **pucchañjikatā** VbhA 477. The translation of Dhs gives " agitation " as meaning. The C. (DhsA 365) reads puñcikatā (vv. ll. puñcaṇ vikatā ; pucañcikaka ; pucchakatā) and connects it with pucchaṇ cāleti (wagging of a dog's tail, hence " agitation ") ; *Expositor* II.470 gives " fluster." The C. on Vbh (VbhA 477) expl^s as " lābhan' ālābhanaka-ṭṭhāne vedhanā kampanā nīcavuttatā," thus " agitation."

ปุญฺจิกตา เป็นคำผิดใน ธ.ส.1059 ใน **ตณฺหา** ซึ่งเป็นการถอดความ (แบบ 1 จุล.นิ. ตณฺหา) จาก **มุจฺฉญฺจิกตา.** ในข้อความอย่างเดียวกัน ใช้เป็น **ปุญฺจิกตา** ธ.ส.1136,1230; วิภงฺค. 351,361 (ใช้ว่า **ปุจฺฉญฺชิ** ° ก็มี); **มุจฺฉญฺจิ** ° ใน มหา.นิ.8 (ใช้ได้หลายอย่าง พ. มุจฺฉญฺชิ °, สี. สุวญฺจิ °); จุล.นิ.น.152 (ใช้ได้หลายอย่าง พ. ปุจฺฉิญฺจิ °, สี. ปุปญฺจิ °); **ปุจฺฉญฺชิกตา** วิภงฺค.อ.477. ธ.ส. ให้คำแปลเป็น การทำให้ไหวหรือปั่นป่วน. อ. (ธ.ส.อ.365) ใช้ ปุญฺจิกตา (ที่อื่นใช้ ปุญฺจ วิกตา; ปุจฺญฺจิกก; ปุจฺฉกตา ก็มี) และเอาไปเกี่ยวโยงกับ ปุจฺฉ จาเลติ (สุนัขกระดิกหาง, ดังนั้น จึงหมายถึง "การทำให้ไหว"); *Expositor* 2/470 อธิบายว่า "ทำให้ตื่นเต้น". อ. ใน วิภงฺค. (วิภงฺค.อ.477) อธิบายเป็น "ลาภนาลาภนกฏฺฐาเน เวธนา กมฺปนา นีจวุตฺตตา", คือ "การทำให้ไหว".

'uñchati [cp. Sk. *proñchati, but BSk. poñcchate (v. l. puñchati & pocchate) Divy 491 : upânahān mūlāc ca p.] to wipe off, clean Vin II.208 (upāhanā), 210 ; A IV.376 (rajoharaṇaṇ suciṇ p., asuciṇ p. etc.) ; J I.392 (akkhīni) ; Vism 63 (gabbha-malaṇ), 415=KhA 120=J I.47 (assūni hatthehi p.) ; KhA 136 (paṇsukaṇ). The reading **puñjati** occurs at J I.318 (akkhīni) ; V.182 ;

ปุญฺฉติ [เทียบ สัน. *โปฺรญฺฉติ, แต่พุทธสัน. โปญฺจฺฉเต (ใช้ ปุญฺฉติ และ โปจฺฉเต ก็มี) ทิวฺ.491 : อุปานหานฺ มูลาจฺ จ ปุ °] เช็ด, ทำให้สะอาด วิ.2/208 (อุปาหนา), 210; องฺ. 4/376 (รโชหรณํ สุจึ ปุ °, อสุจึ ปุ ° ฯลฯ); ชา.1/392 (อกฺขีนิ); วิ.ม.63 (คพฺภ-มลํ), 415 = ขุ.อ.120 = ชา. 1/47 (อสฺสูนิ หตฺเถหิ ปุ °); ขุ.อ.136 (ปํสุกํ). ใช้ว่า **ปุญฺชติ** ใน ชา.1/318 (อกฺขีนิ); 5/182; 6/514, ใช้ได้

VI.514; also as v. l. at A IV.376 (v. l. also muñcati: cp. puñcikatā). — Caus. II. **puñchāpeti** Vism 63. Cp. pari°.

หลายอย่าง เช่นใน อง.4/376 (ใช้ว่า มุญจติ ก็มี : เทียบ ปุญจิกตา). — เหตุ. ลง ณาเป ปัจจัย **ปุญฉาเปติ** วิ.ม.6: — เทียบ ปริ°.

Puñchana (adj. nt.) [fr. **proñch**] wiping Vin I.297 (**mukha°-colaka**); II.208 (**upāhana°-colaka**), 210. Cp. **puñchanī**.

ปุญฉน (คุณ., นปุ.) [จาก **โปฺรญฉฺ**] การเช็ด วิ.1/29 (มุข°–โจลก); 2/208 (อุปาหน°–โจลก), 210. — เทียบ ปุญฉนี.

Puñchanī (f.) [see puñchana] a cloth for wiping, a towel Vin II.122; Th 1, 560 (**pāda°** napkin for the feet). See *Vin. Texts* III.114.

ปุญฉนี (อิต.) [ดู ปุญฉน] ผ้าสำหรับเช็ดถู, ผ้าเช็ดตี วิ.2/122; เถร.560 (ปาท° ผ้าเช็ดเท้า). ดู *Vin. Text* 3/114.

Puñja (usually -°) [cp. Epic Sk. puñja] a heap, pile, mass, multitude Vin II.211; J I.146 (**sabba-rogānaṇ**). As -° in foll. cpds.: **aṭṭhi°** It 17 (+aṭṭhikandala); **kaṭṭha°** A III.408; IV.72; J II.327; **gūtha°** J II.211; **tiṇa°** A III.408; **palāla°** D I.71; M III.3; A I.241; II.210; **maṇsa°** D I.52; **vālika°** J VI.560; **sankhāra°** S I.135.

-**kata** (& °kita) for **puñjikata**; cf. Sk. puñjīkṛta, with i for a in comp^{n} with **kṛ** & **bhū** heaped up, heaped together Vin II.208 (puñjakita); M I.58, 89 (id. but id. p. M III.92 puñjakajāta); A III.324 (puñjakata; v. l. puñjakita & puñjanika); J II.408 (puñjakata, v. l. pancalikata)[1]; VI.111 (id., v. l. puñca°).

ปุญช (โดยปกติ – °) [เทียบกาพย์ สัน. ปุญช] กอง, ตั้ง กลุ่ม, ก้อน วิ.2/211; ชา.1/146 (สพฺพ–โรคานำ). เป็น – ในสมาสต่อไปนี้ : **อฏฺฐิ°** อิติ.17 (+อฏฺฐิกนฺทล); **กฏฺฐ°** อง 3/408; 4/72; ชา.2/327; **คูถ°** ชา.2/211; **ติณ°** อง 3/408; **ปลาล°** ที.1/71; ม.3/3; อง.1/241; 2/210 **มำส°** ที.1/52; **วาลิก°** ชา.6/560; **สงฺขาร°** สं.1/135.

– **กต** (และ °กิต) แทน **ปุญชิกต**; เทียบ สัน. ปุญชีกฺฤต โดยใช้ อิ แทน อ ในกรณีรวมกับ **กฺฤ** และ **ภู** กองไว้, รวบ ไว้ด้วยกัน วิ.2/208 (ปุญชกิต); ม.1/58,89 (ปุญชกิต แล ข้อความอย่างเดียวกันใน ม.3/92 เป็น ปุญชกชาต); อง 3/324 (ปุญชกต; ใช้ ปุญชกิต และ ปุญชนิก ก็มี); ชา 2/408 (ปุญชกต, ใช้ว่า ปญจลิกต ก็มี); 6/111 (ปุญชกต ใช้ว่า ปุญจ° ก็มี).

Puñjaka=puñja M III.92 (°jātāni aṭṭhikāni, where M I.89 at id. p. reads puñjakitāni); Miln 342 (palāla°).

ปุญชก = ปุญช ม.3/92 (°ชาตานิ อฏฺฐิกานิ, ซึ่ง ม.1/89 ใน ข้อความเดียวกันใช้ว่า ปุญชกิตานิ); มิลิน.342 (ปลาล°).

Puñjati is a variant of **puñchati** (q. v.).

ปุญชติ เป็นคำแปรมาจาก **ปุญฉติ** (ดูคำนี้).

---

[1] ต้องแก้เป็น **pañcalikata**.

ปุญญ (นปุ.) [เทียบ เวท. (ตอนหลัง ๆ) ปุณฺย เป็นประโยชน์, ดี; รากศัพท์ไม่ชัดเจน, อาจเป็นคำพูดท้องถิ่น. คำนี้ท่านธรรมปาละอธิบายเป็น "สนฺตานำ ปุนาติ วิโสเธติ", คือชำระจิตสันดานให้หมดจด วิมาน.อ.19, ซึ่งเป็นการถือเป็น **ปุ** °. คำอธิบายนี้แปลกที่เดียว] บุญ, กรรมดี, ความดี, กุศล. ถือเป็นมูลและเงื่อนไขของการไปเกิดในสวรรค์ และภาวะที่มีความเกษมสำราญในอนาคต, การเสพสุขเช่นนี้ (และระยะเวลา) ขึ้นอยู่กับผลบุญที่สั่งสมมาในชาติปางก่อน. เกี่ยวกับชาติปัจจุบันนี้ มีคุณลักษณะที่นำไปสู่การสร้างบุญได้ถึง 3 วิธี, กล่าวคือ ทาน, สีล, ภาวนา หรือการมีใจคอกว้างขวาง, ความประพฤติดีมีศีลธรรม และการบำเพ็ญภาวนา. ทั้ง 3 อย่างนี้จัดเป็นบุญกิริยาวัตถุ (ดูข้างหน้า). บุญกิริยาวัตถุ 10 ประการอีกอย่างหนึ่ง ประกอบด้วยบุญกิริยาวัตถุ 3 ดังกล่าวข้างต้น และ อปจิติ, เวยฺยาวจฺจ, ปตฺติ-อนุปฺปทาน, อพฺภนุโมทนา, เทสนา, สวน, ทิฏฺฐุชุกฺก-กมฺม. คำตรงกันข้ามของ ปุญฺญ ก็คือ (1) **อปุญฺญ** (ที.3/119; สำ. 1/114; 2/82; องฺ.1/154; 3/412; สทฺ.ปา.54,75) หรือ (2) **ปาป** (สุตฺ.นิ.520; ธ.39; เน.ป.96; เปต.อ.5). พระอรหันต์ที่แท้นั้นอยู่พ้นทั้งบุญและบาป ทั้งสองประการ (เปต. 2/6[15]). ดู *Kvu trsl.* 201 ด้วย. — (ก) ข้อความต่าง ๆ (ที่คัดเลือกมา) : ที.3/58,120; ม.1/404; 2/191,199; สำ. 1/72; 2/82; 4/190; 5/53; องฺ.1/151,155; 3/412; สุตฺ.นิ.427,547,569,790; ธ.18,116,196,220,267,331, 412; มหา.นิ.90; เปต.1[2]; 1/5[12]; ปุ.55; วิ.ม.541 (ปุญฺญานำ ปจฺจโย ทุวิธา); ธ.อ.4/34; เปต.อ.6,8,30,69; สทฺ.ปา.4,19. — (ข) วลีและคำบ่งชี้ต่าง ๆ : บุญเรียกว่ายิ่งใหญ่ (อุฬาร ที.อ.1/110; เปต.อ.5; อนปฺปก เปต.1/5[12]) หรือเล็กน้อย (ปริตฺต ที.อ.1/110; อปฺป สำ.2/229); เป็นคุณ. (-°) มหา° สำ.1/191, ตรงข้าม อปฺป° ม.2/5. มหา.

puñña (nt.) [cp. (late) Vedic puṇya favourable, good; etym. not clear, it may be dialectical. The word is expl[d] by Dhammapāla as "santānaṃ punāti visodheti," i. e. cleaning the continuation (of life) VvA 19, thus taken to **pu.** The expl[n] is of course fanciful] merit, meritorious action, virtue. Always represented as foundation and condition of heavenly rebirth & a future blissful state, the enjoyment (& duration) of which depends on the amount of merit accumulated in a former existence. With ref. to this life there are esp. 3 qualities contributing to merit, viz., dāna, sīla & bhāvanā or liberality, good conduct & contemplation. These are the puñña-kiriya-vatthūni (see below). Another set of *ten* consists of these 3 and apaciti, veyyāvacca, patti-anuppadāna, abbhanumodanā, desanā, savana, diṭṭh' ujjuka-kamma. The opp. of puñña is either **apuñña** (D III.119; S I.114; II.82; A I.154; III.412; Sdhp 54, 75) or **pāpa** (Sn 520; Dh 39; Nett 96; PvA 5). The true Arahant is above both (Pv II.6[15]). See on term also *Kvu trsl.* 201. — (a) *Passages (selected)*: D III.58, 120; M I.404; II.191, 199; S I.72; II.82; IV.190; IV.190; V.53; A I.151, 155 sq.; III.412; Sn 427 sq., 547, 569, 790; Dh 18, 116 sq., 196, 220, 267, 331, 412; Nd[1] 90; Pv I.[2]; I.5[12]; Pug 55; Vism 541 (puññānaṃ paccayo duvidhā); DhA IV.34; PvA 6, 8 30, 69 sq.; Sdhp 4, 19 sq. — (b) *Var. phrases & characterisations:* Merit is represented as *great* (uḷāra DA I.110; PvA 5; anappaka Pv I.5[12]) or *little* (paritta DA I.110; appa S II.229); as *adj.* (-°) mahā° S I.191,

opp. appa° M II.5. puñña is defined at Nd[1] 90 as follows: "puññaṃ vuccati yaṃ kiñci tedhātukaṃ kusal' âbhisaṅkhāraṃ; apuññaṃ vuccati sabbaṃ akusalaṃ." It is defined as "dāna-sīl'-ādi-pabheda" & "sucaritaṃ kusala-kammaṃ" at VvA 19; considered as leading to future happiness: Vv 1[3]; PvA 58; consisting mainly in dāna (dānamayaṃ p.) PvA 8, 51, 60, 66, 73, but also in vandana PvA 1. To do good — puññaṃ (puññāni) **karoti** D I.137; S IV.331; A V.177; Pv I.11[9]; or pasavati S I.182, 213; A I.89; II.3 sq.; III.244; V.249, 282; PvA 121, cp. puññaṃ pasutaṃ Pv I.5[12]; VvA 289. Other phrases: °ṃ ākaṅkhati S I.18, 20; pavaḍḍhati S I.33; corehi duharaṃ S I.36; puññānaṃ vipāko A IV.89; āgamo S III.209 IV.349; opadhikaṃ S I.233; It 78; purāṇaṃ & navaṃ S I.92; sayaṃ katāni puññāni S I.37; puññassa dhārā S I.100; V.400.

-atthika desirous of merit Sn 487 sq. **-ânubhāva** the majesty of merit PvA 58. **-âbhisaṅkhāra** accumulation of merit D III.217; S II.82; Nd[1] 90, 206, 442; Vism 557 sq., 571; VbhA 142 sq., 166, 184. **-âbhisanda** (+kusalâbhisanda) meritorious results A II.54 sq.; III.51, 337; IV.245. **-assaya** seat of merit DA I.67. **-iddhi** the magic power of m. PvA 117. **-kata** one who has done a deed of m. A II.32. **-kamma** good works, righteousness, merit S I.97, 143; DA I.10; VvA 32; PvA 54, 87; Sdhp 32. **-kāma** (adj.) desirous of doing good works S V.462. **-kiriyā** a good or meritorious action S I.87 (°kriyā), 101; PvA 54; usually as °*kiriya-vatthu* item of m. action (of which 3 are usually enum[d]:

นิ.90 อธิบายความหมายของ ปุญฺญ ไว้ดังต่อไปนี้ : "ปุญฺ วุจฺจติ ยํ กิญฺจิ เตธาตุกํ กุสลาภิสงฺขารํ; อปุญฺญํ วุจฺจติ สพฺ อกุสลํ". คำนิยามของ ปุญฺญ คือ "ทาน–สีลาทิ–ปเภท" แล "สุจริตํ กุสล–กมฺมํ" ใน วิมาน.อ.19; ถือว่านำไปสู่ความสุขใ อนาคต : วิมาน.1[3]; เปต.อ.58; ตามหลักบุญเกิดจากการใ ทาน (ทานมยํ ปุ°) เปต.อ.8,51,60,66,73, แต่เกิดจากกา กราบไหว้ก็มี เปต.อ.1. การทำความดี = ปุญฺญํ (ปุญฺญานิ **กโรติ** ที.1/137; สํ.4/331; องฺ.5/177; เปต.1/11[9]; หรื ปสวติ สํ.1/182,213; องฺ.1/89; 2/3; 3/244; 5/249 282; เปต.อ.121, เทียบ ปุญฺญํ ปสุตํ เปต.1/5[12]; วิมาน.อ 289. วลีอื่น ๆ : ปุญฺญํ อากงฺขติ สํ.1/18,20; ปวฑฺฒติ สํ 1/33; โจเรหิ ทุหรํ สํ.1/36; ปุญฺญานํ วิปาโก องฺ.4/89 อาคโม สํ.3/209; 4/349; โอปธิกํ สํ.1/233; อิติ.78 ปุราณํ และ นวํ สํ.1/92; สยํ กตานิ ปุญฺญานิ สํ.1/37 ปุญฺญสฺส ธารา สํ.1/100; 5/400.

– **อตฺถิก** อยากได้บุญ สุตฺ.นิ.487. – **อานุภาว** อานุภา หรือความยิ่งใหญ่ของบุญ เปต.อ.58. – **อาภิสงฺขาร** กา สะสมบุญ ที.3/217; สํ.2/82; มหา.นิ.90,206,442; วิ.ม 557,571; วิภงฺค.อ.142,166,184. – **อาภิสนฺท** (+กุสล อาภิสนฺท) ผลอันเป็นบุญกุศล องฺ.2/54; 3/51,337; 4/245 – **อสฺสย** ที่ตั้งของบุญ ที.อ.1/67. – **อิทฺธิ** บุญฤทธิ์ เปต.อ 117. – **กต** ผู้ประกอบการบุญ องฺ.2/32. – **กมฺม** บุญ-กรรม, กรรมดี, ความเป็นธรรม, ความดี, การทำบุญ สำ 1/97,143; ที.อ.1/10; วิมาน.อ.32; เปต.อ.54,87; สทฺ ปา.32. – **กาม** (คุณ.) อยากทำบุญหรือความดี สำ.5/462 – **กิริยา** การกระทำที่ดีหรือเป็นบุญ, บุญกิริยา สำ.1/87 (°กฺริยา), 101; เปต.อ.54; โดยปกติเป็น °กิริย–วตฺถุ วัตถุ อันเป็นที่ตั้งแห่งบุญ (ซึ่งโดยปกติระบุไว้ 3 อย่าง ดูข้างต้น

see above) D III.218; A IV.241; It 51; Nett 50, 128. **-kkhandha** mass of merit (only as mahā°) S V.400; A III.337. **-kkhaya** decay (or waning of the effect) of merit D I.18 (cp. āyukkhaya & DA I.110). **-kkhetta** field of m., Ep. of the Sangha or any holy personalities, doing good (lit. planting seeds of merit) to whom is a source of future compensation to the benefactor. Usually with adj. **anuttara** unsurpassed field of m. (see also sangha) D III.5, 227; M I.446; III.80; S I.167, 220; V.343, 363, 382; A I.244; II.34 sq., 56, 113; III.158, 248, 279 sq., 387; IV.10 sq., 292; It 88; Sn 486; Vv 50[31] (cp. VvA 216); Pv IV.1[33] (of a bhikkhu); Vism 220; VvA 286; PvA 1 (ariyasangha), 5 (Moggallāna), 6 (arahanto), 132, 140, 214 and passim. Cp. BSk. puṇyakṣetra Divy 63, 395 (+udāra). **-paṭipadā** the meritorious path, path of m. A I.168; Nett 96. **-pasavana** creation of m. PvA 31. **-pekkha** looking for merit (i. e. reward), intent upon m. S I.167; Sn 463 sq., 487 sq.; Dh 108 (cp. DhA II.234). **-phala** the fruit (or result) of m. action S I.217; Pug 51; DhA II.4; PvA 8, 50, 52. **-bala** the power of m. PvA 195. **-bhāga** taking part in meritorious action S I.154. **-bhāgiya** having share in m. M III.72 sq.; Nett 48. **-maya** = puñña J IV.232 (°iddhi); cp. BSk. puñyamaya AvŚ I.183.

ที่.3/218; อง.4/241; อิติ.51; เน.ป.50,128. – **กุขนฺธ** กองบุญ (ในฐานเป็น มหา° เท่านั้น) สํ.5/400; อง.3/337. – **กุขย** ความเสื่อมถอยของบุญ ที.1/18 (เทียบ อายุกุขย และ ที.อ.1/110). – **กุเขตฺต** เนื้อนาบุญ, เป็นคำแสดงคุณลักษณะของพระสงฆ์หรือผู้ถือบวช, ทำความดี (ตามตัว. การปลูกพืชคือบุญ)ต่อผู้ที่เป็นบ่อเกิดแห่งบุญ ซึ่งจะหวังให้ผลต่อผู้ทำในอนาคต. โดยปกติกับ คุณ. **อนุตฺตร** เนื้อนาบุญอันไม่มีที่เปรียบ (ดู สงฆ ด้วย) ที.3/5,227; ม.1/446; 3/80; สํ. 1/167,220; 5/343,363,382; อง.1/244; 2/34,56, 113; 3/158,248,279,387; 4/10,292; อิติ.88; สุตฺ. นิ.486; วิมาน.50[31] (เทียบ วิมาน.อ.216); เปต.4/1[33] (เกี่ยวกับภิกษุ); วิ.ม.220; วิมาน.อ.286; เปต.อ.1 (อริยสงฆ), 5 (โมคฺคลฺลาน), 6 (อรหนฺโต), 132,140,214 และทุก ๆ แห่ง. เทียบพุทธสัน. ปุณฺยเกฺษตฺร ทิว.63,395 (+อุทาร). – **ปฏิปทา** ทางกุศล, ทางบุญ อง.1/168; เน.ป.96. – **ปสวน** การสร้างบุญ เปต.อ.31. – **เปกฺข** การแสวงหาบุญ (คือรางวัลตอบแทน), ตั้งใจที่จะให้ได้บุญ สํ.1/167; สุตฺ.นิ.463, 487; ธ.108 (เทียบ ธ.อ.2/234). – **ผล** ผลแห่งบุญ, ผลบุญ สํ.1/217; ปุ.51; ธ.อ.2/4; เปต.อ.8,50,52. – **พล** อำนาจแห่งบุญ, กำลังบุญ เปต.อ.195. – **ภาค** ส่วนบุญ หรือการร่วมทำบุญ สํ.1/154. – **ภาคิย** มีส่วนในบุญ ม.3/72; เน.ป.48. – **มย** = ปุญฺญ ชา.4/232 (°อิทฺธิ); เทียบพุทธสัน. ปุณฺยมย อ.ศา.1/183.

puññavant (adj.) [fr. puñña] possessing merit, meritorious, virtuous Ps II.213; Vism 382; DhA I.340; PvA 75.

ปุญฺญวนฺต (คุณ.) [จาก ปุญฺญ] มีบุญ, อันเป็นบุญ, มีความดี ปฏิ.ส.2/213; วิ.ม.382; ธ.อ.1/340; เปต.อ.75.

puṭa [etym. unknown, prob. dialectical, as shown by N. of Pāṭaliputta, where putta=puṭa since unfamiliar in

ปุฏ [ไม่ทราบรากศัพท์, อาจเป็นคำประจำถิ่นดังปรากฏจากชื่อปาฏลิปุตฺต, ซึ่ง ปุตฺต = ปุฏ ดังนั้นจึงไม่รู้แหล่งที่มาของศัพท์นี้]

origin] orig. meaning "tube," container, hollow, pocket. — 1. a container, usually made of leaves (cp. J IV.436; V.441; VI.236), to carry fruit or other viands, a pocket, basket: **ucchu**° basket for sugar J IV.363; **paṇṇa**° leaf-basket PvA 168; **phala**° fruit basket J IV.436=VI.236; **phāṇita(ssa)**° basket of molasses, sugar-basket S I.175 (*KS.*: jar); J IV.366; DhA IV.232; **mālā**° basket for garlands or flowers DhA III.212 (baddha made, lit. bound). In puṭa-baddha-kummāsa VvA 308 perhaps meaning "cup." — 2. a bag or sack, usually referring to food carried for a journey, thus "knapsack" (or directly "provisions," taking the container for what it contains DA I.288 puts puṭaṃsa = pātheyya), in **bhatta**° bag with provisions J II.82 (with bandhati), 203; III.200; DA I.270. Also at J IV.375 "bag" (tamba-kipillaka°). See below °aṃsa & °bhatta. — 3. a tube, hollow, in **nāsā**° (**nāsa**°) nostril J VI.74; Vism 195, 263, 362; KhA 65; **hattha**° the hollow of the hand Miln 87; **vatthi**° bladder(-bag) Vism 264; **sippi-puṭa** oyster shell J V.197, 206. **puṭaṃ karoti** to form a hollow VbhA 34. — 4. box, container, see °bheda & °bhedana, in **pāṭali-puṭa** seed box for the P. flower.

-aṃsa "bag-shoulder" (for "shoulder-bag," cp. aṃsapuṭa (assapuṭa) & Ger. rucksack=knapsack. Rightly expl^{d} by Bdhgh at DA I.288), a bag carrying provisions on journeys, hence "provision," in phrase **puṭaṃsena** with provisions (v. l. at all places **puṭosena**) D I.117; M III.80; A II.183; cp. *Dialogues* I.150; see

ความหมายเดิม "หลอด", ที่บรรจุของ, โพรง, กระเป๋า. – 1. ที่บรรจุของ, โดยปกติทำด้วยใบไม้ (เทียบ ชา.4/43(5/441; 6/236), เพื่อใส่ผลไม้หรืออาหารอื่น ๆ, กระเป๋ ตะกร้า : **อุจฺฉุ**° ตะกร้าใส่อ้อย ชา.4/363; **ปณฺณ**° ตะกร้ ทำด้วยใบไม้ เปต.อ.168; **ผล**° ตะกร้าใส่ผลไม้ ชา.4/436 6/236; **ผาณิต(สฺส)**° ตะกร้าอ้อยงบ, ตะกร้าน้ำตาล สำ.1/17 (*KS.*: ตุ่ม); ชา.4/366; ธ.อ.4/232; **มาลา**° ตะกร้าพว มาลัย หรือตะกร้าดอกไม้ ธ.อ.3/212 (พนฺธ ทำ, ตามตั ผูก). ใน ปุฏ–พนฺธ–กุมฺมาส วิมาน.อ.308 คงหมายถึง "ถ้วย — 2. ถุงหรือกระสอบ, โดยปกติหมายถึง อาหารที่ติดตัวไ ในการเดินทาง, ฉะนั้น จึงมีคำ " knapsack " ซึ่งหมายถึ กระเป๋าผ้าใบ หรือกระเป๋าหนังที่ใช้สะพายแทนการหิ้วธรรมด (knap ก็คือ "อาหาร" และเรียกเครื่องหลังหรือที่ใส่นั้นว่าเป็ ที่ใส่อาหาร ที.อ.1/288 ถือว่า ปุฏสฺ = ปาเถยฺย), ใน **ภตฺต** ถุงที่ใส่อาหาร ชา.2/82 (กับ พนฺธติ), 203; 3/200; ที.อ 1/270. ใน ชา.4/375 "ถุง, รัง" (ตมฺพ–กิปิลฺลก ˚). ปุฏสฺ และ ˚ภตฺต ข้างหน้า. — 3. หลอด, โพรง, ใน **นาส** (นาส ˚) โพรงจมูก ชา.6/74; วิ.ม.195,263,362; ขุ.อ.6 **หตฺถ**° ฝ่ายมือ มิลิน.87; **วตฺถิ**° (ถุง)กระเพาะ วิ.ม.26 **สิปฺปิ**–ปุฏ เปลือกหอยนางรม ชา.5/197,206. **ปุฏํ กโรติ** ท ให้เป็นโพรง วิภงฺค.อ.34. — 4. กล่อง, หีบห่อ, ดู ˚เภ และ ˚เภทน, ใน ปาฏลิ–ปุฏ กล่องใส่เมล็ดพันธุ์ไม้ปาฏลี.

– **อสฺส** "ถุงไหล่" หมายถึงถุงสะพายหัวไหล่, [เทียบ อสปุ (อสฺสปุฏ) และ Ger. rucksack = knapsack ซึ่งพุทธโฆ อธิบายไว้อย่างถูกต้องใน ที.อ.1/288], ถุงสำหรับใส่เสบียงใ การเดินทาง, ฉะนั้น "อาหาร", ในวลี **ปุฏเสน** = กับเสบีย อาหาร (ทุกแห่งใช้ **ปุโฏเสน**) ที.1/117; ม.3/80; อ 2/183; เทียบ *Dialogues* 1/150; ดู **มุโตฬี** ด้วย. – **ป**

also **mutoḷi**. **-pāka** something cooked in a bag (like a meal-pudding) Vism 500. **-baddha** kind of moccasins Vin 1.186, see *Vin. Texts* II.15. Spelt *puṭa-bandha* at Vism 251 = VbhA 234. **-bhatta** "bag-food," viaticum, provisions for journey J II.423; KhA 46. **-bheda** the breaking of the container (i. e. seed boxes of the Sirīsa plant) VvA 344 (in vatthu where Sirīsa refers to Pāṭaliputta, cp. Vv $84^{52,53}$). **-bhedana** breaking of the (seed-) boxes of the Pāṭali plant, referring primarily to the N. of Pāṭali-putta, where putta represents a secondary Pālisation of Sk. °putra which again represents Pr. (or Non-Aryan) **puṭa** (see Pischel, *Prk. Gr.* § 238 & 292). Through popular etym. a wrong conception of the expression arose, which took puṭa in the sense of "wares, provisions, merchandise" (perhaps influenced by puṭaṃsa) and, based on C. on Ud 88 (bhaṇḍakānaṃ mocana-ṭṭhānaṃ vuttaṃ hoti) gave rise to the (wrong) trsl[n] *Dial.* II.92 "a centre for interchange of all kinds of *wares*." See also *Miln trsl[n]* I.2; *Buddh. Sutlas* XVI. — Vin 1.229 = D II.87 = Ud 88. After the example of Pāṭaliputta applied to the city of Sāgala at Miln I (nānā-puṭa-bhedanaṃ S° nagaraṃ). Here clearly meant for "merchandise." — Rh. D. in a note on puṭa-bhedana gives expl[n] "a town at the confluence or bend of a river" (cp. Jaina Sūtras 2, 451).

ของยัดไส้(เหมือนไส้กรอก) วิ.ม.500. – **ปฏ** รองเท้าชนิดหนึ่ง (มักเป็นรองเท้าบาง ๆ ทำด้วยหนังอ่อน) วิ.1/186, ดู *Vin. Texts* 2/15. สะกดเป็น ปุฏ–พนฺธ ใน วิ.ม.251 = วิภงฺค.อ.234. – **ภตฺต** "อาหารสำหรับใส่ถุง", เสบียงกรัง, เสบียงอาหารสำหรับเดินทาง ชา.2/423; ขุ.อ.46. – **เภท** การแตกของกล่องที่ใส่ของ (คือ กล่องเมล็ดพืชชื่อสิรีสะ) วิมาน.อ.344 (ใน วตฺถุ ซึ่ง สิรีส อ้างถึง ปาฏลิปุตฺต, เทียบ วิมาน.$84^{52,53}$). – **เภทน** การทำลายกล่องเมล็ดพืชปาฏลี ซึ่งหมายถึงชื่อ ปาฏลิปุตฺต, สัน. **ปุตฺร** ทำให้เป็น บา. ปุตฺต แล้วทำให้เป็น ปุฏ อีกชั้นหนึ่ง (ซึ่งมิใช่คำอารยัน) (ดู Pischel, *Prk. Gr.* § 238 และ 292). เนื่องจากคำอธิบายศัพท์ที่ยอมรับกันโดยทั่ว ๆ ไป จึงทำให้มีความเข้าใจอย่างผิด ๆ โดยการถือว่า ปุฏ หมายถึง "ของใช้, เสบียง, สินค้า" (อาจได้รับอิทธิพลมาจาก ปุฏิส) และอาศัยอรรถกถาของ อุทาน.88 (ภณฺฑกานำ โมจน–ฏฺฐานำ วุตฺตำ โหติ), จึงเกิดแปล(ผิด) ใน *Dial.* 2/92 "ศูนย์กลางสำหรับแลกเปลี่ยนสินค้าทุกชนิด". ดู *Miln trsl[n]* 1/2; *Buddh. Sutlas* 16 ด้วย. — วิ.1/229 = ที.2/87 = อุทาน.88. ตามตัวอย่างที่ ปาฏลิปุตฺต ใช้กับเมืองสาคล ใน มิลิน.1 (นานา–ปุฏ–เภทนำ ส° นครำ). ณ ที่นี้หมายถึง "สินค้า" อย่างชัด ๆ. — Rh. D. ในหมายเหตุเกี่ยวกับ ปุฏ–เภทน ให้คำอธิบายไว้ว่า "เมืองที่ตั้งอยู่ ณ ที่บรรจบกันแห่งแม่น้ำหรือโค้งของลำน้ำ" (เทียบ Jaina Sūtras 2,451).

iṭaka (nt.) [fr. puṭa] a bag, pocket, knapsack or basket J II.83 (°bhatta = provisions); DA 1.263; DhA II.82 (v. l. piṭaka & kutaka); IV.132 (pockets of a serpent's hood). Cp. bhatta.

ปุฏก (นปุ.) [จาก ปุฏ] ถุง, กระเป๋า, เครื่องหลังหรือตะกร้าสำหรับสะพายหลัง ชา.2/83 (°ภตฺต = เสบียงอาหาร); ที.อ.1/263; ธ.อ.2/82 (ใช้ ปิฏก และ กุตก ก็มี); 4/132 [กระพุ้งที่พังพาน(แม่เบี้ย)ของงู]. เทียบ ภตฺต.

Puṭṭha[1] [pp. of **puṣ** (see poseti), Vedic puṣṭa] nourished, fed, strengthened, brought up Sn 831 ; J III.467.

ปุฏฺฐ[1] [ก.กิ. ของ **ปุสฺ** (ดู โปเสติ), เวท. ปุษฺฏ] บำรุงเลี้ยง เลี้ยงดู, บำรุง, ปรนนิบัติ สุตฺ.นิ.831; ชา.3/467.

Puṭṭha[2] [pp. of pucchati, Vedic pṛṣṭa] asked S II.36; Sn 84, 122, 510 sq., 1036 ; DhA IV.132 ; PvA 10 (after = acc.) 68, 72 with samāno A I.197. See also pucchita.

ปุฏฺฐ[2] [ก.กิ. ของ ปุจฺฉติ, เวท. ปฺฤษฺฏ] ถาม สำ.2/36; สุตฺ นิ.84,122,510,1036; ธ.อ.4/132; เปต.อ.10 (หลัง กรรม.กา.) 68,72 กับ สมาโน องฺ.1/197. ดู **ปุจฺฉิต** ด้วย.

Puṭṭha[3] see **phuṭṭha** [=Sk. spṛṣṭa, cp. Pischel, *Prk. Gr.* § 311].

ปุฏฺฐ[3] ดู **ผุฏฺฐ** [= สัน. สฺปฺฤษฺฏ, เทียบ Pischel, *Prk. Gr.* 311].

Puṭṭhatta (nt.) [abstr. fr. puṭṭha[1]] the fact of being fed or brought up by J II.405 (vaḍḍhakinā °ā).

ปุฏฺฐตฺต (นปุ.) [ภาวนาม จาก ปุฏฺฐ[1]] การที่ได้ถูกเลี้ยงหรื เลี้ยงดู ชา.2/405 (วฑฺฒกินา °ตา).

Puṭṭhavant [fr. puṭṭha[3], cp. same form in Prk. AMg. puṭṭhavaṇ = Sk. spṛṣṭavān : Pischel, *Prk. Gr.* § 569] one who has touched or come in direct contact with ThA 284.

ปุฏฺฐวนฺตุ [จาก ปุฏฺฐ[3], เทียบรูปอย่างเดียวกัน ใน Prk. AM ปุฏฺฐวำ = สัน. สฺปฺฤษฺฏวานฺ : Pischel, *Prk. Gr.* § 569] ได้สัมผัสหรือติดต่อโดยตรง เถร.อ.284.

Puṇḍarīka (nt.) [Non-Aryan (?). Cp. Vedic puṇḍarika] the white lotus D I.75 = A III.26 (in sequence uppala, paduma, p.) ; D II.4 (Sikhī puṇḍarīkassa mūle abhisambuddho) ; M III.93 ; S I.138, 204 = J III.309 ; A I.145 (uppala paduma p.) ; II.86 sq. (samaṇa° adj.) ; Sn 547 ; J V.45, 215 (°ttac' aṅgī = ratta-paduma-patta-vaṇṇa-sarīrā) ; Vv 44[12] (= seta-kamala VvA 191) ; Pv II.12[2] ; III.3[3] (pokkharaṇī bahu °ā) ; Pug 63 ; DA I.219, 284 (saṅkho elo uppalo puṇḍarīko ti cattāro nidhayo). N. of a hell S I.152 ; Sn p. 126 (here in sq. Uppalaka, Puṇḍ°, Paduma).

ปุณฺฑรีก (นปุ.) [ไม่ใช่คำอารยัน (?). เทียบ เวท. ปุณฺฑรีก บัวขาว ที.1/75 = องฺ.3/26 (โดยลำดับ อุปฺปล, ปทุม, ปุ°) ที.2/4 (สิขี ปุณฺฑรีกสฺส มูเล อภิสมฺพุทฺโธ); ม.3/93; สำ 1/138,204 = ชา.3/309; องฺ.1/145 (อุปฺปล ปทุม ปุ°) 2/86 (สมณ° คุณ.); สุตฺ.นิ.547; ชา.5/45,215 (°ตฺตจงฺ = รตฺต-ปทุม-ปตฺต-วณฺณ-สรีรา); วิมาน.44[12] (= เสต กมล วิมาน.อ.191); เปต.2/12[2]; 3/3[3] (โปกฺขรณี พ °กา); ปุ.63; ที.อ.1/219,284 (สงฺโข เอโล อุปฺปโ ปุณฺฑรีโก ติ จตฺตาโร นิธโย). ชื่อของนรกขุมหนึ่ง สำ.1/15 สุตฺ.นิ.น.126 (โดยลำดับคือ อุปฺปลก, ปุณฺฑ°, ปทุม).

Puṇḍarīkinī (f.) [adj. puṇḍarīkin, of puṇḍarīka] a pool or pond of white lotuses D I.75 ≈ (M III.93 ; S I.138).

ปุณฺฑรีกินี (อิต.) [คุณ. ปุณฺฑรีกินฺ, ของ ปุณฺฑรีก] บ่อหรื สระบัว ที.1/75 ≈ (ม.3/93; สำ.1/138).

ᵇuṇṇa [pp. of **pṛ,** Vedic pṛṇāti, Pass. pūryate, *pelē to fill; cp. Sk. prāṇa & pūrṇa=Av. pərəna; Lith. pilnas; Lat. plēnus; Goth fulls=E. full=Ger voll] full, seldom by itself (only passage so far pannarase puṇṇāya puṇṇamāya rattiyā D 1.47=Sn p. 139). nor -° (only Sn 835 muttakarīsa°), usually in cpds., and there mostly restricted to phrases relating to the full moon.

-ghaṭa a full pitcher (for feeding the bhikkhus, as offering on festive days, cp. *J.P.T.S.* 1884) DhA 1.147; KhA 118 (v. l. suvaṇṇaghaṭa); DA 1.140 (°paṭimaṇḍita ghara). **-canda** the full moon J 1.149, 267; v.215. **-patta** a full bowl (as gift, °ṇ deti to give an ample gift) J III.535. **-baddha** at Miln 191 should be read as °bhadda. **-bala** at DA 1.110 read puñña-bala. **-bhadda** worshipper of Puṇṇabhadda, perhaps a Yakkha (father of the Yakkha Harikesa) Nd¹ 92 (Vāsuvadeva, Baladeva, P. and Maṇibhadda, cp. p. 89); Miln 191 (pisācā maṇibhaddā p.). **-mā** the full moon (night) D 1.47 (komudiyā cātumāsiniyā puṇṇāya puṇṇamāya rattiyā, cp. DA 1.140); Sn p. 139 (similar); M III.21; J v.215 (dve p-māyo); Vism 292 (puṇṇa-m-uposatha=puṇṇa-mā-uposatha), 418 (Phagguṇa-puṇṇama-divase); VvA 66 (āsā|hi p.); PvA 137 (id.); DA 1.140; DhA III.461 (komudi). **-māsa**=°**mā** only in loc. puṇṇamāse Vv 81¹ **(=puṇṇa-māsiyaṇ sukka-pakkhe pannarasiyaṇ VvA 314; the similar pass. at VvA 321 reads, prob. by mistake, sukka-pakkha-pāṭiyaṇ: see pāṭi); J v.215 (=puṇṇa candāya rattiyā C.). -māsī** (f.; fr. °**māsa**)=

ปุณฺณ [ก.กิ. ของ **ปฺู,** เวท. ปฺฤณาติ, กัม. ปูรฺยเต, *pelē บรรจุให้เต็ม; เทียบ สัน. ปูราณ และ ปูรฺณ = Av. pərəna; Lith. pilnas; Lat. plēnus; Goth fulls = E. full เต็ม = Ger voll] เต็ม, นาน ๆ ครั้งจึงมีใช้โดด ๆ (เท่าที่เห็นก็มีแต่ในข้อความ ปนฺนรเส ปุณฺณาย ปุณฺณมาย รตฺติยา ที.1/47 = สุตฺ.นิ.น.139), หรือ - ° ก็เหมือนกัน (เฉพาะ สุตฺ.นิ.835 มุตฺตกรีส °), โดยปกติใช้ในสมาส, และเกือบทั้งหมดถูกจำกัดใช้ในวลีที่เกี่ยวเนื่องกับพระจันทร์เต็มดวง.

- ฆฏ เหยือกน้ำอันเต็มเปี่ยม(สำหรับถวายภิกษุ เป็นการถวายทานในวันนักขัตฤกษ์, เทียบ *J.P.T.S.* 1884) ธ.อ. 1/147; ขุ.อ.118 (ใช้ สุวณฺณฆฏ ก็มี); ที.อ.1/140 (°ปฏิ-มณฺฑิต ฆร). **- จนฺท** พระจันทร์เพ็ญ ชา.1/149,267; 5/215. **- ปตฺต** บาตรอันเต็ม (ในฐานเป็นทาน, °ตำ เทติ ถวายอย่างมากมาย) ชา.3/535. **- พทฺธ** ใน มิลิน.191 ควรใช้เป็น °ภทฺท. **- พล** ใน ที.อ.1/110 ใช้ ปุณฺณ-พล. **- ภทฺท** ผู้นับถือ ปุณฺณภทฺท ซึ่งคงเป็นยักษ์ (บิดาของ หริเกสยักษ์) มหา.นิ.92 (วา สุวเทว, พลเทว, ปุ° และ มณิภทฺท, เทียบ น. 89); มิลิน.191 (ปิสาจา มณิภทฺทา ปุ°). **- มา** (คืน)พระ-จันทร์เพ็ญ ที.1/47 (โกมุทิยา จาตุมาสินิยา ปุณฺณาย ปุณฺณมาย รตฺติยา, เทียบ ที.อ.1/140); สุตฺ.นิ.น.139 (เหมือนกัน); ม.3/21; ชา.5/215 (เทว ปุณฺณมาโย); วิ.ม.292 (ปุณฺณ-ม-อุโปสถ = ปุณฺณ-มา-อุโปสถ), 418 (ผคฺคุณ-ปุณฺณม-ทิวเส); วิมาน.อ.66 (อาสาฬฺหิ ปุ°); เปต.อ.137 (อาสาฬฺหิ ปุ°); ที.อ.1/140; ธ.อ.3/461 (โกมุทิ). **- มาส** = °**มา** เฉพาะใน อธิ.กา. ปุณฺณมาเส วิมาน.81¹ [= ปุณฺณ-มาสิยำ สุกฺก-ปกฺเข ปนฺนรสิยำ วิมาน.อ.314; ข้อความอย่างเดียวกันใน วิมาน.อ.321 (คงจะผิด) เป็น สุกฺก-ปกฺข-ปาฏิยำ : ดู ปาฏี]; ชา.5/215 (= ปุณฺณ จนฺทาย รตฺติยา อ.). **- มาสี**

mā J 1.86 (Phagguṇi p.); VvA 314; cp. BSk. pūrṇa-māsi AvŚ 1.182.

(อิต.; จาก °**มาส**) = **มา** ชา.1/86 (ผคุคุณี ปุ °); วิมาน.ฮ 314; เทียบพุทธสัน. ปูรฺณมาสี อ.ศา.1/182.

Puṇṇatā (f.) [abstr. to puṇṇa] fulness DA 1.140 (**māsa°** full-moon).

ปุณฺณตา (อิต.) [ภาวนาม แห่ง ปุณฺณ] ความเต็ม ที.อ.1/14 (**มาส°** พระจันทร์เต็มดวง).

Puṇṇatta (nt.) [abstr. ro puṇṇa] fulness SnA 502.

ปุณฺณตฺต (นปุ.) [ภาวนาม ของ ปุณฺณ] ความเต็ม สุตฺ.นิ.ฮ 502.

Putoli see **muṭoli**.

ปุโตลี ดู **มุโฏลี**.

Putta [Vedic putra, Idg. *putlo = Lat. pullus (*putslos) young of an animal, fr. pōu, cp. Gr. παῦς, παίς child, Lat. puer, pubes, Av. puθra, Lith. putýtis (young animal or bird), Cymr. wyr grandchild; also Sk. pota(ka) young animal and base pu- in pumaṇs, puṇs "man"] 1. a son S 1.210; Sn 35, 38, 60, 557, 858; Dh 62, 84, 228, 345; J IV.309; Vism 645 (simile of 3 sons); PvA 25, 63, 73 sq.; DA 1.157 (**dāsaka°**). Four kinds of sons are distinguished in the old Cy. viz. **atraja** p., **khettaja, dinnaka, antevāsika,** or born of oneself, born on one's land, given to one, i. e. adopted, one living with one as a pupil. Thus at Nd[1] 247; Nd[2] 448; J 1.135. Good and bad sons in regard to lineage are represented at J VI.380. — Metaph. "sons of the Buddha" S 1.192 = Th 1, 1237 (sabbe Bhagavato puttā); It 101 (me tumhe puttā orasā mukhato jātā dhammajā), J III.211. — The parable of a woman eating her sons is given as a punishment in the Peta condition at Pv 1.6 (& 7). — pl. **puttāni** Pv 1.6[3]. — **aputta-bhāvaṇ karoti** to disin-

ปุตฺต [เวท. ปุตฺร, Idg. *putlo = Lat. pullus (*putslos ลูกสัตว์, จาก **pōu**, เทียบ Gr. παῦς, παίς เด็ก, Lat **puer, pubes, Av. puθra, Lith. putýtis** (สัตว์หรือน ที่ยังเล็กอยู่), **Cymr. wyr** หลาน; สัน. โปต(ก) สัตว์รุ่ และฐาน ปุ- ใน ปุมสฺ, ปุสฺ "คน"] — 1. ลูกชาย ส 1/210; สุตฺ.นิ.35,38,60,557,858; ธ.62,84,228,34 ชา.4/309; วิ.ม.645 (อุปมา เรื่องลูก 3 คน); เปต.อ.2 63,73; ที.อ.1/157 (**ทาสก°**). ในอรรถกถาเก่ามีเทียบควา แตกต่างระหว่างบุตร 4 จำพวก กล่าวคือ **อตฺรช ปุ°**, **เขตฺตก ทินฺนก**, **อนฺเตวาสิก**, หรือบุตรที่เกิดจากตน, เกิดจากที่ดินข ตน, ที่เขาให้มา คือลูกบุญธรรม, ผู้อยู่กับตนฐานเป็นลูกศิษ เป็นเช่นนั้น ใน มหา.นิ.247; จุล.นิ.448; ชา.1/135. บุตรที่ หรือเลว ในเรื่องเทือกเถาเหล่ากอหรือกำพืด ปรากฏใน ช 6/380. — อุปมา "พุทธบุตร, บุตรของพระพุทธองค์" 1/192 = เถร.1237 (สพฺเพ ภควโต ปุตฺตา); อิติ.10 (เม ตุมฺเห ปุตฺตา โอรสา มุขโต ชาตา ธมฺมชา), ชา.3/21 — นิทานเปรียบเทียบเรื่องสตรีที่กินลูกของตัวเองได้แสดงไ ฐานเป็นการลงโทษให้เป็นเปรต ใน เปต.1/6 (และ 7). — พหุ. **ปุตฺตานิ** เปต.1/6[3]. — อปุตฺต-ภาวํ กโรติ ไม่ยอมร

herit formally J v.468. — 2. (in general) child, descendant, sometimes pleonastic like E. °man, °son in names: see putta-dāra; so esp. in later literature, like ludda° hunter's son = hunter J II.154; ayya° = ayya, i. e. gentleman, lord J v.94; PvA 66. See also rāja°. — Of a girl Th 2, 464. — mātucchā° & mātula° cousin (from mother's side), pitucchā° id (fr. father's side). On putta in N. Pāṭali° see puṭa. — f. puttī see rāja°.

-jīva N. of a tree: Putranjiva Roxburghii J VI.530. **-dāra** child & wife (i. e. wife & children, family) D III.66, 189, 192; S I.92; A II.67; Pv IV.3[48] (sa° together with his family); J III.467 (kiṃ °ena what shall I do with a family?); v.478. They are hindrances to the development of spiritual life: see Nd[2] under āsiṃsanti & palibodha. **-phala** a son as fruit (of the womb) J v.330. **-maṃsa** the flesh of one's children (sons) a metaphor probably distorted fr. **pūta°** rotten flesh. The metaphor is often alluded to in the kasiṇa-kammaṭṭhāna, and usually coupled with the akkha-bbhañjana (& vaṇa-paticchādana)-simile, e. g. Vism 32, 45; DhA I.375; SnA 58, 342. Besides at S II.98 (in full); Th 1, 445 (°ūpamā); 2, 221. **-mata** a woman whose sons (children) are dead M I.524.

เป็นบุตร ชา.5/468. — 2. (โดยทั่ว ๆ ไป) เด็ก, ผู้สืบสกุล, บางครั้งใช้ถ้อยคำมากเกินจำเป็นเหมือน E. °man, °son ในชื่อคน : ดู ปุตฺต-ทาร; ฉะนั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวรรณคดีรุ่นหลัง เช่น ลุทฺท ° บุตรนายพราน = นายพราน ชา.2/154; อยฺย ° = อยฺย คือ สุภาพบุรุษ, ขุนนาง ชา.5/94; เปต.อ. 66. ดู ราช ° ด้วย. — พูดถึงสตรี เถรี.464. — มาตุจฺฉา ° และ มาตุล ° ลูกพี่ลูกน้อง (จากข้างมารดา), ปิตุจฺฉา ° ปิตุล ° (จากข้างบิดา). สำหรับ ปุตฺต ในชื่อ ปาฏลิ ° ดู ปุฏ. — อิต. ปุตฺตี ดู **ราช °**.

– ชีว ชื่อของต้นไม้ : ต้นบุตรชีพ ชา.6/530. – **ทาร** บุตรและภริยา (คือ ภริยาและลูก ๆ, ครอบครัว) ที.3/66, 189,192; สํ.1/92; องฺ.2/67; เปต.4/3[48] (ส ° พร้อมด้วยครอบครัวของเขา); ชา.3/467 (กึ °เรน ฉันจะทำอะไรกับครอบครัว ?); 5/478. ครอบครัวเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชีวิตทางจิตใจ : ดู จุลฺ.นิ. ที่ อาสีสนฺติ และ ปลิโพธ. – **ผล** บุตรเป็นผล (พูดถึงครรภ์) ชา.5/330. – **มำส** เนื้อเด็ก(ลูก)ของตน เป็นคำอุปมา ที่อาจจะเพี้ยนมาจาก **ปูต ° เนื้อเน่า**. — คำอุปมานี้มักจะพาดพิงถึง กสิณ–กมฺมฏฺฐาน, และโดยปกติก็ควบคู่กับคำอุปมา อกฺข–พฺภญฺชน (และ วณ–ปฏิจฺฉาทน), อุ. วิ.ม. 32,45; ธ.อ.1/375; สุตฺ.นิ.อ.58,342. นอกจากนี้ใน สํ. 2/98 (โดยเต็ม); เถร.445 (°อูปมา); เถรี.221. – **มต** สตรีผู้ซึ่งลูกตาย ม.1/524.

'uttaka [fr. putta] 1. a little son S I.209, 210. — 2. a little child Th 2, 462 (of a girl). — 3. a young bird (=potaka) J II.154.

ปุตฺตก [จาก ปุตฺต] — 1. ลูกชายตัวเล็ก ๆ สํ.1/209,210. — 2. ลูกน้อย เถรี.462 (พูดถึงเด็กหญิง). — 3. ลูกนก (= โปตก) ชา.2/154.

'uttatta (nt.) [fr. putta] sonship DhA I.89.

ปุตฺตตฺต (นปุ.) [จาก ปุตฺต] ความเป็นบุตร ธ.อ.1/89.

uttavant (adj.) [fr. putta] having sons S IV.249. Trenckner; *Notes* 62[16] gives a f. *puttapatī for puttavatī, but without ref.

ปุตฺตวนฺต (คุณ.) [จาก ปุตฺต] มีลูกชาย สํ.4/249. Trenckner, *Notes* 62[16] ให้ไว้เป็น อิต. *ปุตฺตปตี แทน ปุตฺตวตี, แต่ไม่มีที่อ้างอิง.

Puttimant (adj.) [fr. *puttamant] having sons S 1.6 ; Sn 33.

ปุตฺติมนฺต (คุณ.) [จาก *ปุตฺตมนฺต] มีลูกชาย สํ.1/6; สุ นิ.33.

Puttiya (-°) in **Sakya**° is compound Sakyaputta+iya "belonging to the son of the Sakyas" (i. e. to the Sakya prince) PvA 43. — asakyaputtiya dhamma Vin II.297.

ปุตฺติย (-°) ใน **สกฺย**° รวมกับ สกฺยปุตฺต+อิย "เป็นลูกชา ของพวกศากยะ" (คือของเจ้าศากยะ) เปต.อ.43. — อสกฺย ปุตฺติย ธมฺม วิ.2/297.

Puthavī & **Puthuvī** (f.) [doublets of pathavī] the earth ; as **puthavi** at S 1.186 ; J 1.14 (v. l. puthuvi) ; IV.233, & in cpds. °**nābhi** the navel of the earth (of the bodhimaṇḍa, the Buddha's seat under the holy fig tree) J IV.232 ; °**maṇḍala** the round of the earth Sn 990. — As **puthuvi** at A II.21, and in cpd. **puthuvi-agga** SnA 353.

ปุถวี และ **ปุถุวี** (อิต.) [ศัพท์ที่มีมูลรากอย่างเดียวกัน แต่ใ เพี้ยนไปได้หลายอย่าง ของ ปฐวี] แผ่นดิน; เป็น **ปุถวิ** ใ สํ.1/186; ชา.1/14 (ใช้ ปุถุวิ ก็มี); 4/233, และในสมา ต่าง ๆ °**นาภิ** สะดือโลก หรือศูนย์กลางของพื้นโลก (พูดถึ โพธิมัณฑ์, พุทธบัลลังก์ใต้ต้นมหาโพธิ์) ชา.4/232; °**มณฺฑ** ปริมณฑลแผ่นดิน สุตฺ.นิ.990. — เป็น ปุถุวี ใน องฺ.2/21 และในสมาส ปุถุวิ-**อคฺค** สุตฺ.นิ.อ.353.

Puthu (adj.) [both Vedic pṛthak & pṛthu, lit. spread out, far & wide, flat, of Idg. *plēt broad, Sk. **prath** to expand, pṛthaḥ palm of hand Av. fraþah breadth, cp. Gr. πλατύς broad, πλάτανος plane tree, Lith. platùs broad, Lat. planta sole of foot, Ohg. flado pancake, Ags. flet ground, E. flat] 1. (=pṛthak) separated, individual, adv. separated, individual, adv. separately, each (also given as puthag eva Kacc. 29) S 1.75 (puthu attā individual self) ; Th 1, 86 ; J IV.346 (=visuṃ visuṃ C.) ; Miln 4. See further under cpds. — 2. (=pṛthu). The forms (pl.) are both **puthu** & puthū, both as adj. & n. ; puthū more freq. found in metre. — numerous, various, several, more, many, most D 1.185 (puthu saññaggā ; opp. ekaṃ) ; S 1.18[1] (puthū), 207 (id.) ; Sn

ปุถุ (คุณ.) [เวท. ทั้ง ปุถถกฺ และ ปุถฺถุ, ตามตัว. แผ่ออก ไกลและกว้างขวาง, แบน, Idg. *plēt กว้าง, สัน. **ปฺร** ขยาย, แผ่กว้าง; ปุถถกฺ ฝ่ามือ Av. fraþah ความกว้าง, เทีย Gr. πλατύς กว้าง, πλάτανος ต้นไม้ชนิดหนึ่ง, Lith. platù กว้าง, Lat. planta ฝ่าเท้า, Ohg. flado ขนมแป้งทอ แบน ๆ, Ags. flet แผ่นดิน, E. flat แบน] — 1. (= ปุถกฺ) แยก, แต่ละคน, ก.วิ. โดยแยกออก, แต่ละ (ใช้เป็ ปุถกฺ เอว ด้วย กัจ.29) สํ.1/75 (ปุถุ อตฺตา ตนเองต่างหา จากผู้อื่น); เถร.86; ชา.4/346 (= วิสุ วิสุ อ.); มิลินฺ.4 ดูต่อไปข้างหน้าที่สมาสต่าง ๆ. — 2. (= ปุถฺถุ). รูป (พหุ. เป็นทั้ง ปุถุ และ ปุถู, เป็นทั้งคุณ. และนาม; ปุถู พบบ่อยกว่ ในฉันทลักษณ์. — มากมาย, หลายอย่าง, ต่าง ๆ, มาก มากกว่า, มากที่สุด ที.1/185 (ปุถุ สญฺญคฺคา; ตรงข้าม เอกํ); สํ.1/18[1] (ปุถู), 207 (ปุถู); สุตฺ.นิ.769 (ปุถู กาเ

769 (puthū kāme=bahū Nd[1] 11); 1043, 1044 (puthū=bahukā Nd[2] 449[b]); Th 2, 344 (puthu=puthu sattā ThA 241); J VI.205 (puthū). nt. adv. puthu & puthuŋ greatly, much, in many ways Sn 580 (=aneka-ppakāraŋ SnA 460); Vv 62[4] (=mahantaŋ VvA 258).

-gumba experienced in many erafts J VI.448 (=aneka-sippa-ññu C.). **-jja** (puthu 1, but see remarks on puthujjana) common, ordinary Sn 897, 911 (=puthujjanehi janita Nd[1] 308). **-titthakara** a common sectarian D 1.116 (thus to puthu 1, but DA 1.287=bahū t.) **-ddisā** (puthu 1) each separate quarter "all the diverse quarters" S 1.234. **-paññā** (adj.) of wide wisdom (p. 2) A 1.130; II.67 (v. l. hāsa°). **-paññatā** wide wisdom A 1.45. **-pāṇiya** ordinary (p. 1) mode of shampooing with the hand Vin II.106 (Bdhgh on p. 316 expl[as] pudhu-pāṇikan ti hattha parikammaŋ vuccati "manual performance," thus not identical with pāṇikā on p. 151). **-bhūta** (p. 2) widely spread S II.107; but cp. BSk pṛthag bhavati to be peculiar to Divy 58, 100. **-mati** wide understanding S 1.236. **-loma** "flat fin," N of a fish "the finny carp" (Mrs. Rh. D.) Vv 44[11] (=dibba-maccha VvA 191); Th 2, 508 (=so-called fish ThA 292); J IV.466. **-vacana** "speaking in many (bad) ways," or "people of various speech" (so expl[d] Nd[1] 397) Sn 932 (prob. better "speaking ordinary talk"=puthu 1). **-sattā** (pl.)=puthujjanā, common people, the masses S 1.44; Pv III.7[3].

= พหู มหา.นิ.11); 1043,1044 (ปุถู = พหุกา จุล.นิ.449); เถรี.344 (ปุถู = ปุถุ สตฺตา เถร.อ.241); ชา.6/205 (ปุถู). นปุ. ก.วิ. ปุถุ และ ปุถุ อย่างมาก, มาก, หลายทาง สุต.นิ. 580 (= อเนก-ปฺปการ สุต.นิ.อ.460); วิมาน.62[4] (= มหนฺต วิมาน.อ.258).

– **กุมฺภ** ชำนาญในศิลปต่าง ๆ หลายอย่าง ชา.6/448 (= อเนก-สิปฺปญฺญ อ.). – **ชฺช** (ปุถุ 1, แต่ดูข้อสังเกตใน ปุถุชฺชน) สามัญ, ธรรมดา สุต.นิ.897,911 (= ปุถุชฺชเนหิ ชนิต มหา.นิ.308). – **ติตฺถกร** ผู้มีความเห็นแยกจากลัทธิใหญ่ธรรมดาทั่ว ๆ ไป ที.1/116 (ดังนั้น จึงเป็น ปุถุ 1, แต่ ที. อ.1/287 = พหู ติ °). – **ทิสา** (ปุถุ 1) ที่อยู่แต่ละแห่งซึ่งแยกกัน "บรรดาที่อยู่ซึ่งต่างกัน" สं.1/234. – **ปญฺญ** (คุณ.) มีปัญญากว้างขวาง (ปุถุ 2) องฺ.1/130; 2/67 (ใช้ หาส ° ก็มี). – **ปญฺญตา** ปัญญาอันกว้างขวาง องฺ.1/45. – **ปาณิย** แบบนิยมธรรมดา (ปุถุ 1) ของการสระผมด้วยมือ วิ.2/106 (พุทธโฆษ น.316 อธิบายเป็น ปุถุ-ปาณิกนฺ ติ หตฺถ-ปริกมฺมํ วุจฺจติ "การบริกรรมด้วยมือ", ดังนั้นจึงเป็นเหมือนกับ ปาณิกา ที่ น.151). – **ภูต** (ปุถุ 2) แผ่ขยายไปอย่างกว้างขวาง สं. 2/107; แต่เทียบพุทธสัน. ปุถฺถคฺ ภวติ เป็นของที่เกิดหรือมีแก่...โดยเฉพาะ ทีฆ.58,100. – **มติ** ความเข้าใจกว้างขวาง สं. 1/236. – **โลม** "ครีบแบน", ชื่อของปลา, "ปลากะโห้ที่มีครีบ" (Mrs. Rh. D.) วิมาน.44[11] (= ทิพฺพ-มจฺฉ วิมาน.อ.191); เถรี.508 (= ที่เรียกกันว่า ปลา เถร.อ.292); ชา.4/466. – **วจน** "พูด(ในทางไม่ดี)หลายประการ", หรือ "คนพูดต่าง ๆ นานา" (อธิบายไว้เช่นนั้นใน มหา.นิ.397) สุต.นิ.932 (อาจจะดีกว่าถ้าแปลว่า "พูดอย่างธรรมดาสามัญ" = ปุถุ 1). – **สตฺตา** (พหุ.) = ปุถุชฺชนา, คนธรรมดา, คนทั่วไป, มนุษย์ ปุถุชน สं.1/44; เปต.3/7[3].

Puthuka [fr. puthu, cp. (late) Vedic pṛthuka "flat corn," also "young of an animal," with which cp. perhaps Gr. *παρθένος*: see Walde, *Lat. Wtb.* under virgo] rice in the ear DhA 1.98 (°agga as first gift of the field).

ปุถุก [จาก ปุถุ, เทียบ สัน. (ตอนหลัง) ปฺฤถุก "ข้าวเม่า" ลูกแหง่(ของสัตว์)", ซึ่งเทียบ Gr. *παρθένος* : ดู Walde *Lat. Wtb.* ที่ virgo] ข้าวเม่า ธ.อ.1/98 (°อคฺค ในฐาน เป็นทานครั้งแรกของนา).

Puthujjana [*prthag-jana[1], thus puthu 1 + jana, but from the point of Pali identical in form and meaning with puthu 2, as shown by use of puthu in similar cpds. and by C. explⁿ. One may even say that puthu 1 = pṛthak is not felt at all in the P. word. Trenckner (*Notes* 76) already hinted at this by saying "puthujjana, partly confounded with puthu"; a connection which also underlies its explⁿ as "one-of-the-many-folk" at *Kvu trslⁿ* 80⁷ & 291³. It is felt to belong to puthu 2 in the same sense as Ger. "die *breite* Masse," or Gr. *oi πολλοί*. The explⁿ at Nd¹ 308 = 328 is puthu-nānā-janā. A long and detailed etym.-speculation explⁿ of the term is found at DA 1.59, trsl^d at *Dhs trslⁿ* 258. The BSk. form is pṛthagjana Divy 133 etc.] an ordinary, average person (4 classes of ordinary people are discussed at *Cpd.* 49, 50), a common worldling, a man of the people, an ordinary man M 1.1, 7, 135, 239, 323; III.64, 227; S 1.148; II.94 sq. (assuṭṭhā), 151 (id.); III.46, 108, 162; IV.157, 196, 201 (assutavā), 206 sq.; V.362 (opp. to sotāpanna); A 1.27, 147 (maraṇa-dhammin), 178, 267; II.129, 163; III.54; IV.68, 97, 157, 372; Sn 351, 455, 706, 816, 859; Dh 59, 272; Vv 82⁶ (=anariya VvA 321, + anavabodha); Nd¹ 146, 248; Ps I.61 sq., 143, 156; II.27; Dhs 1003 (cp. DhsA 248 sq.); Visn 311 (=anariya); VbhA 133

ปุถุชฺชน [*ปุถุถคฺ-ชน, คือ ปุถุ 1 + ชน, แต่จากแง่ บา. ทั้ง รูปและความหมายเหมือน ปุถุ 2, ดังเห็นได้จากการใช้ ปุถุ ใน สมาสที่เหมือนกัน และจากคำอธิบายของอรรถกถา. เราอาจ กล่าวได้ว่า ปุถุ 1 = ปุถุถกฺ ไม่มีอิทธิพลเข้ามาในคำบาลีเลย Trenckner (*Notes* 76) ได้เปรยให้เห็นในทำนองนี้โดย กล่าวว่า "ปุถุชฺชน, ปะปนกันกับ ปุถุ อยู่บ้าง"; นี่เป็นการส่ง-เสริมคำอธิบาย ปุถุชฺชน ว่า "หนึ่งในหลาย ๆ คน" ใน กถา แปล 80⁷ และ 291³. มีความรู้สึกว่าจะอยู่ใน ปุถุ 2 ใน ความหมายอย่างเดียวกันกับ Ger. " die *breite* Masse ", หรือ Gr. *oi πολλοί*. ใน มหา.นิ.308 = 328 อธิบายเป็น ปุถุ-นานา-ชนา. มีการอธิบายแบบคาดคะเนนิรุกติไว้อย่างยืดยาว และละเอียด ใน ที.อ.1/59, แปลไว้ใน *Dhs trslⁿ* 258 รูป พุทธสัน. เป็น ปุถุถคฺชน ทิว.133 ฯลฯ] คนสามัญ, คน ธรรมดาทั่วไป (ปุถุชน 4 จำพวกมีอธิบายไว้ใน *Cpd.* 49,50) โลกิยชน, สามัญชน, คนธรรมดา, ปุถุชน ม.1/1,7,135, 239,323; 3/64,227; สํ.1/148; 2/94 (อสฺสุตวา), 151 (อสฺสุตวา); 3/46,108,162; 4/157,196,201 (อสฺสุตวา), 206; 5/362 (ตรงข้ามกับ โสตาปนฺน); องฺ.1/27,147 (มรณ-ธมฺมินฺ), 178,267; 2/129,163; 3/54; 4/68,97 157,372; สุตฺ.นิ.351,455,706,816,859; ธ.59,272 วิมาน.82⁶ (= อนริย วิมาน.อ.321,+อนวโพธ); มหา.นิ.146 248; ปฏิ.ส.1/61,143,156; 3/27; ธ.ส.1003 (เทียบ ธ.ส.อ.248); วิ.ม.311 (= อนริย); วิภงฺค.อ.133 (อวิชฺช

---

[1] แก้เป็น *pṛthag-jana.

(avijj' âbhikhūta, bhava-taṇh' âbhibhūta), 186 (ummattaka, opposed to upabrūhita-ñāṇa-purisa, exemplifying upādāna and kamma); DhA 1.5 (opp. ariyasāvaka). 445; Sdhp 363.

-kalyāṇaka (cp. BSk. pṛthagjaṇa-kalyāṇaka Divy 419, 429) an ordinary man striving after his spiritual good Nd[1] 477; Ps 1.176; II.190, 193. **-bhikkhu** a bh. of the common sort DA 1.269; VbhA 383. **-sukha** ordinary happiness M 1.454.

อาภิภูต, ภว-ตณฺหาภิภูต), 186 (อุมฺมตฺตก, ตรงข้ามกับ อุปพฺรูหิต-ญาณ-ปุริส, ยก อุปาทาน และ กมฺม เป็นตัวอย่าง); ธ.อ.1/5 (ตรงข้าม อริยสาวก), 445; สทฺ.ปา.363.

– **กลฺยาณก** (เทียบ พุทธสัน. ปฺฤถคฺชน-กลฺยาณก ทิวฺ. 419,429) กัลยาณปุถุชน คนธรรมดาซึ่งใฝ่หาความดี(ทางธรรม) มหา.นิ.477; ปฏิ.ส.1/176; 2/190,193. – **ภิกฺขุ** ภิกษุประเภทธรรมดาทั่วไป ที.อ.1/269; วิภงฺค.อ.383. – **สุข** ความสุขธรรมดา ม.1/454.

'uthujjanatā (f.) [abstr. fr. puthujjana] common-place character S 1.187=Th 1, 1217.

ปุถุชฺชนตา (อิต.) [ภาวนาม จาก ปุถุชฺชน] ความเป็นปุถุชน, คนธรรมดาสามัญทั่ว ๆ ไป สํ.1/187 = เถร.1217.

'uthujjanika (adj.) [fr. puthujjana] common, ordinary J 1.360 (of iddhi).

ปุถุชฺชนิก (คุณ.) [จาก ปุถุชฺชน] ธรรมดา, สามัญ ชา.1/360 (ของ อิทฺธิ).

Puthutta (Puthatta) (nt.) [fr. puthu, cp. Sk. *pṛthutva; not with Kern, *Toev.* s. v.=Sk. pṛthaktva, speciality, peculiarity] being at variance, diversity S II.77 (opp. ekatta; v. l. SS puthatta). At A IV.97 we have to read **puth' attānaṃ** for puthuttānaṃ which has nothing to do with puthutta, but is puthu+attānaṃ as borne out by v. l. puthujj' attānaṃ, and by AA: puthu nānākāraṇehi attānaṃ hanti.

ปุถุตฺต (ปุถตฺต) (นปุ.) [จาก ปุถุ, เทียบ สัน. *ปฤถุตฺว; ไม่ใช่อย่าง Kern, *Toev.* ที่ว่า = สัน. ปฺฤถกฺตฺว, สิ่งที่เป็นพิเศษ, ลักษณะพิเศษ] ความแตกต่างหรือไม่ลงรอยกัน, ความไม่เหมือนกัน สํ.2/77 (ตรงข้าม เอกตฺต; สี. ใช้ ปุถตฺต ก็มี). ใน องฺ. 4/97 ต้องเป็น **ปุถตฺตานํ** แทน ปุถุตฺตานํ ซึ่งไม่เกี่ยวกับ ปุถุตฺต เลย, แต่ ปุถุ+อตฺตานํ ดังเห็นได้จากในหลายแห่งที่ใช้ ปุถุชฺชตฺตานํ, และจาก อ.: **ปุถุ** นานาการเณหิ อตฺตานํ หนฺติ.

'uthula (adj.) [fr. puthu] broad, large, flat J III.16 (°sīsa flat-headed); VI.171 (°antaraṃsa flat-chested); Miln 121 (of a river); VvA 301 (°gambhīra). — abl. **puthulato** (as adv.) across DhA 1.396.

ปุถุล (คุณ.) [จาก ปุถุ] กว้าง, ใหญ่, แบน ชา.3/16 (°สีส มีศีรษะแบน); 6/171 (°อนฺตรสฺส มีหน้าอกกว้าง); มิลิน.121 (พูดถึงแม่น้ำ); วิมาน.อ.301 (°คมฺภีร). — อ.กา. **ปุถุลโต** (ในฐานเป็น ก.วิ.) ข้าม ธ.อ.1/396.

'uthuso (adv.) [abl. of puthu] broadly, i. e. diversely, at variance Sn 891, 892 (=puthu-diṭṭhi-gata Nd[1] 301).

ปุถุโส (ก.วิ.) [อ.กา. ของ ปุถุ] อย่างกว้างขวาง, คือ ต่าง ๆ, ไม่ลงรอยกัน สุตฺ.นิ.891,892 (= ปุถุ-ทิฏฺฐิ-คต มหา.นิ.301).

'udava (poddava ?) see **gāma°** (Vin II.105 with Bdhgh note on p. 315).

ปุทว (โปทฺทว ?) ดู **คาม°** (วิ.2/105 กับหมายเหตุของพุทธโฆษ ที่ น.315).

Puna (indecl.) [cp. Vedic punar, punaḥ, to base *pŭ (related to *apo: see apa), as in puccha tail, Lat. puppis, poop, Gr. *πύματος* the last; orig. meaning "behind"] again. There are several forms of this adv., but **puna** has to be considered as the orig. Pali form. The form **puno** is doubtful; if authentic, a Sanskritisation; only found at ThA 71 (Ap. v. 38; v. l. puna) & 72 (Ap. v. 41, v. l. puna). The sandhi **r** is preserved only in *metre* and in *comp*ⁿ. That it is out of fashion even in metre is shown by a form **punā** where **ā** is the regular metrical lengthening instead of ar (J III.437: na hi dāni punā atthi; v. l. puna). Besides this the **r** is apparent in the doubling of the first consonants of cpds. (punappunaṃ, punabbhava); it is quite lost in the enclitic form **pana.** — We find **r** in punar āgami Sn 339; punar āgato J 1.403 (=puna āgato J 1.403 (=puna āgato, ra-kāro sandhivasena vutto C.); in cpds.: punar-**abhiseka** see *J.P.T.S.* 1885, 49; a-punar-**āvattitā** the fact of not turning back Miln 276 (cp. Prk. apuṇar-avatti Pischel, § 343). Otherwise r stands on the same level as other sandhi (euphonic) consonants (like m. & d., see below), as in **puna-r-eva** Dh 338; Pv II.8⁷; II.11⁶. We have **m** in puna-m-upāgamuṃ Sn 306; puna by itself is rarely found, it is usually combᵈ with other emphatic part, like **eva** and **api.** The meaning is "again," but in enclitic function (**puna** still found Sn 677, 876, otherwise **pana**); it represents "however, but, now" (cp. same relation in Ger. abermals: aber), similar to the development in Prk. puṇo vi & puṇar avi "again":

ปุน (อัพ.) [เทียบ เวท. ปุนร̥, ปุนห̥, กับฐาน *pŭ (เกี่ยวข้อ กับ *apo : ดู อป), เช่นใน ปุจฺฉ หาง, Lat. puppis, คนทึ่ Gr. *πύματος* สุดท้าย; ความหมายเดิม "ข้างหลัง"] อี คำนี้ที่ทำหน้าที่เป็น ก.วิ. มีรูปต่าง ๆ กัน, แต่ต้องถือว่า **ปุ** เป็นรูป บา. เดิม. รูป **ปุโน** ยังน่าสงสัยอยู่; ถ้าแท้จริง, ก็เป็ คำที่ทำให้เป็น สัน.; พบแต่ใน เถร.อ.71 (อ.ทา.5/38; ใ ปุน ก็มี) และ 72 (อ.ทา.5/41, ใช้ ปุน ก็มี). ร อาคมสน ก็ใช้เฉพาะในฉันทลักษณ์ และเมื่อเป็นคำควบ. แต่ก็เป็นการหม สมัยนิยมไปแล้ว แม้แต่ในฉันทลักษณ์ โดยจะเห็นได้จากรูป **ปุน** ซึ่ง **อา** เป็นทีฆสระเสียงยาวธรรมดา แทนที่จะใช้ อร (ช 3/437; น หิ ทานิ ปุนา อตฺถิ; ที่อื่นใช้ ปุน ก็มี). นอกจาก แล้ว ร ก็กลายเป็นการซ้อนพยัญชนะแรกของคำควบ (ปุนปฺปุ ปุนพฺภว); ในรูป "**ปน**" ซึ่งน้ำหนักออกเสียงไปอยู่กับคำข้างหน้ ร ก็เป็นอันว่าหายไป. — เราพบ ร ใน ปุนร อาคมิ สุตฺ.นิ 339; ปุนร อาคโต ชา.1/403 (= ปุน อาคโต); ชา.1/40 (=ปุน อาคโต, ร-กาโร สนฺธิวเสน วุตฺโต อ.); ในคำควบหรื สมาสต่าง ๆ : ปุนร-**อภิเสก** ดู *J.P.T.S.* 1885,49; อ-ปุน **-อาวตฺติตา** ความไม่หวนกลับมาอีก มิลินฺ.276 (เทียบ ปร อปุณร-อวตฺติ Pischel, § 343). นอกจากนี้ ร อยู่ในระดั เท่ากับอาเทสพยัญชนะสนธิอื่น ๆ (เหมือน ม และ ท, ดูข้า หน้า), เช่นใน **ปุน-ร-เอว** ธ.338; เปต.2/8⁷; 2/11⁶. เร มี **ม** ใน ปุน-ม-อุปาคมุ สุตฺ.นิ.306; ปุน โดด ๆ ไม่ค่อยพ โดยปกติแล้วมักรวมกับนิบาตบอกความย้ำอื่น ๆ, เช่น **เอว** แล **อปิ.** ความหมายคือ "อีก", แต่ในหน้าที่ซึ่งน้ำหนักออกเสียงไ อยู่คำข้างหน้า (**ปุน** ยังคงพบใน สุตฺ.นิ.677,876, มิฉะนั้น เป็น **ปน**); ก็มีความหมายเป็น "อย่างไรก็ตาม, แต่, ทีนี้ (เทียบความเกี่ยวพันอย่างเดียวกัน ใน Ger. **abermals aber**), เหมือนวัฒนาการใน ปรา. ปุโณ วิ และ ปุณร อ

puna "now" (Pischel Gr. § 342). — puna by itself at SnA 597; PvA 3, 45; Mhvs 14, 12. doubled as **punappunañ** S I.174; Th 1, 531, 532; Sn 728, 1051; Dh 117, 118, 325, 337; J V.208; SnA 107; PvA 45, 47; **punappuna** at DhA II.75; as **puna-d-eva** at D I.60, 142; Pv II.11[3] (v. l.); Vism 163; DhA II.76; **puna-m-eva** Pv II.11[3]; **puna pi** once more J I.279; PvA 67, 74; **puna-p-pi** J V.208. The phrase **puna c' aparañ** "and again something else" stands on the same level as the phrase aparo pi (apare pi), with which one may compare the parallel expressions puna-divase: apara-divase, all of which show the close relation between pi, **puna, apara, but we never find pera in these connections. Trenckner's (& following him Oldenberg in Vin. and Hardy in A etc.) way of writing puna ca paraṃ (e. g. Miln 201, 388, 418 etc.) is to be corrected to puna c' aparaṃ,** cp. punâpara Sn 1004; Cp III.6[1].

-āgamana coming again, return S I.22 (a°). **-āvāsa** rebirth S I.200. **-divase** on the following day J I.278; PvA 19, 38. **-nivattati** to turn back again S I.177. **-bbhava** renewed existence, new birth D II.15; S I.133; It 62; S IV.201 (āyati°); Sn 162, 273, 502, 514, 733; Nd[2] s. v.; Nett 28, 79 sq.; PvA 63, 200; cp. ponobhavika; **a°** no more rebirth S I.174, 208; Nd[2] 64; **°âbhinibbatti** birth in a new existence M I.294; S II.65; A I.223; Vin III.3; PvA 35. **-vacana** repetition SnA 487. **-vāre** (loc.) another time J V.21.

"อีก" : ปุน "ที่นี้" (Pischel Gr. § 342). — **ปุน** โดด ๆ ใน สุตฺ.นิ.อ.597; เปต.อ.3,45; ม.วิ.14,12. ซ้อนคำเป็น **ปุนปฺปุนำ** สำ.1/174; เถร.531,532; สุตฺ.นิ.728,1051; ธ.117, 118,325,337; ชา.5/208; สุตฺ.นิ.อ.107; เปต.อ.45,47; **ปุนปฺปุน** ใน ธ.อ.2/75; ในฐานเป็น **ปุน–ท–เอว** ใน ที.1/60, 142; เปต.2/11[3] (ใช้ได้หลายอย่าง); วิ.ม.163; ธ.อ.2/76; **ปุน–ม–เอว** เปต.2/11[3]; **ปุน ปิ** อีกครั้งหนึ่ง ชา.1/279; เปต.อ.67,74; **ปุน–ปฺ–ปิ** ชา.5/208. วลี **ปุน จปรำ** "และยังมีอะไรอื่นอีก" อยู่ในระดับเดียวกับวลี อปโร ปิ (อปเร ปิ), ซึ่งเราอาจเทียบได้กับสำนวนที่เคียงขนานกัน คือ ปุน–ทิวเส : อปร–ทิวเส, ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวดองกันอย่างใกล้ชิดระหว่าง **ปิ, ปุน, อปร,** แต่เราไม่เคยพบ **ปร** ในข้อความเหล่านี้. วิธีเขียน **ปุน จ ปรำ** ของ Trenckner (และตามอย่างเขา ก็ Oldenberg ใน วิ. และ Hardy ใน อ. ฯลฯ) (อุ. มิลินฺ. 201,388,418 ฯลฯ) ควรแก้เป็น ปุน จ' **อปรำ,** เทียบ ปุนาปร สุตฺ.นิ.1004; จ.ปิ.3/6[1].

– **อาคมน** การมาอีก, การกลับมา สำ.1/22 (อ°). – **อาวาส** การกลับมาเกิด สำ.1/200. – **ทิวเส** ในวันรุ่งขึ้น ชา.1/278; เปต.อ.19,38. – **นิวตฺตติ** กลับมาอีก สำ.1/177. – **พฺภว** ภพใหม่, กำเนิดใหม่ ที.2/15; สำ.1/133; อิติ.62; สำ.4/201 (อายติ°); สุตฺ.นิ.162,273,502,514,733; จุลฺ.นิ. s. v.; เน.ป.28,79; เปต.อ.63,200; เทียบ โปโนภวิก; **อ°** ไม่มีภพใหม่หรือการเกิดใหม่ สำ.1/174,208; จุลฺ.นิ.64; **°อภินิพฺพตฺติ** การเกิดในภพใหม่ ม.1/294; สำ.2/65; องฺ. 1/223; วิ.3/3; เปต.อ.35. – **วจน** การกล่าวซ้ำ สุตฺ.นิ.อ. 487. – **วาเร** (อธิ.กา.) ในเวลาอื่น ชา.5/21.

Punāti [cp. Vedic pavate, punāti, **pū** to cleanse, as in Lat. purus clean, purgo, Ohg. fowen to sift also Gr. πῦρ

ปุนาติ [เทียบ เวท. ปวเต, ปุนาติ, **ปู** ชำระล้างให้สะอาด, เช่น ใน Lat. purus ทำให้สะอาด, purgo, Ohg. fowen ร่อน

(cp. P. pāvaka) = Ohg. fūir = E. fire, Armen. hur, lit. "cleansing," see also puñña] 1. to clean, cleanse VvA 19 (+visodheti, in def. of puñña). — 2. to sift J VI.108 (angāraṇ p. = attano sīse angāre p. okirati C.; so read with v. l. for phunati T.); DA 1.268 (bhusaṇ pumanto viya like sifting the chaff, winnowing). Cp. puneti.

และ Gr. πῦρ (เทียบ บา. ปาวก) = Ohg. fūir = E. fire ไฟ, Armen. hur, ตามตัว. "การชำระล้างให้สะอาด", ดู ปุญ ด้วย] — 1. ทำให้สะอาด, ชำระล้าง วิมาน.อ.19 (+วิโสเธติ, ในการนิยามถึง ปุญ). — 2. ร่อน ชา. 6/108 (องฺการำ ปุ ° = อตฺตโน สีเส องฺคาเร ปุ ° โอกิรติ อ.; ใช้เช่นนั้นโดยมีการได้ใช้แทน ผุนติ ต.); ที.อ.1/268 (ผุสำ ปุมนฺโต วิย เหมือนร่อนแกลบ, ฝัดข้าว). เทียบ ปุเนติ.

Puneti [Caus. fr. puna ? or = punāti ?] to experience (over & over) again : in this meaning at It 1 sq. & Nd[1] 202 = Nd[2] 337 (kilese na p. na pacceti etc.); perhaps also at Th 1, 533 (sattayugaṇ), although Kern, *Toev.* s. v. takes it = punāti and Mrs. Rh. D. translates " lifts to lustrous purity."

ปุเนติ [เหตุ. จาก ปุน ? หรือ = ปุนาติ ?] มีประสบการณ์(ซ้ำแล้วซ้ำ)อีก : ตามความหมายนี้ ใน อิติ.1 และ มหา.นิ. 202 = จุล.นิ.337 (กิเลเส น ปุ ° น ปจฺเจติ ฯลฯ); อาจจะใน เถร.533 (สตฺตยุคำ) ด้วย, ถึงแม้ว่า Kern, *Toev.* s. v. ถือเอาคำนี้ = ปุนาติ และ Mrs. Rh. D. แปลเป็น "ยกขึ้นไปสู่ความบริสุทธิ์ผุดผ่อง".

Punnāga [dial. ?] a species of tree J 1.9 (°puppha); VI.530; KhA 50 (aggacchinna°-phala), 53 (id.).

ปุนฺนาค [ภาษาถิ่น ?] ต้นไม้ชนิดหนึ่ง(ต้นบุนนาค) ชา.1/9 (°ปุปฺผ); 6/530; ขุ.อ.50 (อคฺคจฺฉินฺน °-ผล),53 (เหมือนกัน).

Puppha[1] (nt.) [Vedic puṣpa according to Grassmann for *puṣka fr. **puṣ** (?) see poseti] a flower Vin II.123; S 1.204 = J III.308; Sn 2, 5; Dh 47 sq.; 377; Vism 430; SnA 78 (paduma°); VvA 73; PvA 127; Sdhp 550. — **pupphāni** (pl.) VbhA 255 (of 32 colours, in simile), 292 sq. (for Cetiya-worship). — adj. °**puppha** in ghana° thick with flowers DA 1.87. — Cp. pokkharatā.

-Abhikiṇṇa decked with flowers Vv 64[29]; Pv II.11[2] **-ādhāna** " a ledge (on a Tope) where offerings of flowers are laid down " (Geiger, Mhvs p. 355; cp. *Mhvs trsl.* p. 202[2]) Mhvs **30**, 51, 56, 60; **33**, 22 Reading uncertain.

ปุปฺผ[1] (นปุ.) [เวท. ปุษฺป Grassmann ว่าใช้แทน *ปุษฺก จาก **ปุษฺ** (?) ดู โปเสติ] ดอกไม้ วิ.2/123; สำ.1/204 = ชา.3/308; สุตฺ.นิ.2,5; ธ.47; 377; วิ.ม.430; สุตฺ.นิ.อ. 78 (ปทุม °); วิมาน.อ.73; เปต.อ.127; สทฺ.ปา.550. — **ปุปฺผานิ** (พหุ.) วิภงฺค.อ.255 (มี 32 สี, ในการอุปมา), 292 (สำหรับบูชาพระเจดีย์). — คุณ. °**ปุปฺผ** ใน ฆน ° หนาแน่นด้วยดอกไม้ ที.อ.1/87. — เทียบ โปกฺขรตา.

– **อาภิกิณฺณ** ประดับประดาหรือคลุมด้วยดอกไม้ วิมาน. 64[29]; เปต.2/11[2]. – **อาธาน** "เชิง(ของสถูป)สำหรับวางดอกไม้บูชา" (Geiger, ม.วำ.น.355; เทียบ ม.วำ. แปล น. 202[2]) ม.วำ.30,51,56,60; 33,22 การใช้ไม่แน่นอน.

-āveḷā flower-garland VvA 125. -āsava wine made from flowers, flower-liquor J IV.117; KhA 26. -gandha odour of flowers Dh 54; Dhs 625. -cumbaṭaka a fl. cushion. -chaḍḍaka a remover of (dead) flowers, a rubbish-remover, a low occupation, including cleaning of privies & bins etc. Vin IV.6; Th 1, 620; J V.449 (=vacca-ṭṭhāna-sodhaka C.); Miln 331; Vism 194 (in simile). Cp. *J.P.T.S.* 1884, 89 and *Miln trsl.* II.211. -cchatta a parasol with flowers DhA I.110. -dāna offering of flowers VbhA 336. -dāma a wreath or garland of fls. J I.397; VvA 198. -dhara bearing flowers Pv II.12[4] (so read for T. °dada). -pañjara a cage (ornamented) with flowers J V.365. -paṭa a cloth (embroidered) with flowers J IV.283; DhA II.45. -palāsa a fl. heap DhA I.75. -bhāṇin "speaking flowers," i. e. speaking the truth Pug 29. -mālā garland of fls. SnA 78. -muṭṭhi a handful of fl. Vism 432 (in simile). -rasa (wine-) juice made of fls., flower-liquor Vin I.246; taste of fls. Dhs 629. -rāsi a heap of fls. Dh 53.

– **อาเวฬา** พวงดอกไม้, พวงมาลัย วิมาน.อ.125. – **อาสว** เหล้าทำจากดอกไม้, ของมึนเมาทำจากดอกไม้ ชา.4/117; ขุ.อ.26. – **คนฺธ** กลิ่นดอกไม้ ธ.54; ธ.ส.625. – **จุมฺพฏก** เครื่องรองที่ทำด้วยดอกไม้, เทริดดอกไม้. – **ฉฑฺฑก** ผู้เอาดอกไม้(ที่แห้งแล้ว)ไปทิ้ง, คนขนขยะ, อาชีพที่ต่ำ, รวมถึงการทำความสะอาดส้วมและถังขยะ ฯลฯ วิ.4/6; เถร.620; ชา. 5/449 (= วจฺจ–ฏฺฐาน–โสธก อ.); มิลินฺ.331; วิ.ม.194 (ในอุปมา). เทียบ *J.P.T.S.* 1884,89 และ มิลินฺ.แปล 2/211. – **จฺฉตฺต** ฉัตรดอกไม้ ธ.อ.1/110. – **ทาน** การถวายดอกไม้ วิภงฺค.อ.336. – **ทาม** พวงมาลาหรือพวงมาลัยที่ประกอบด้วยดอกไม้ ชา.1/397; วิมาน.อ.198. – **ธร** ผู้ทัดทรงดอกไม้ เปต.2/12[4] (ใช้เช่นนั้นแทน ต. °ทท). – **ปญฺชร** กรง(ประดับด้วย)ดอกไม้ ชา.5/365. – **ปฏ** ผ้า(ปักด้วย)ดอกไม้ ชา.4/283; ธ.อ.2/45. – **ปลาส** กองดอกไม้ ธ.อ. 1/75. – **ภาณินฺ** "ผู้กล่าวภาษาดอกไม้", คือ ผู้พูดความจริง ปุ.29. – **มาลา** พวงดอกไม้, พวงมาลัย สุตฺ.นิ.อ.78. – **มุฏฺฐิ** กำดอกไม้ วิ.ม.432 (ในการเปรียบเทียบ). – **รส** น้ำ(สุรา)ทำด้วยดอกไม้, เหล้าดอกไม้ วิ.1/246; รสดอกไม้ ธ.ส.629. – **ราสิ** กองดอกไม้ ธ.53.

'uppha[2] (nt.) [cp. Class. Sk. puṣpa "les fleurs" in **strī°** the menses Am. Kośa 3, 4, 30, 233 and Mārk. Pur. 51, 42. Similarly **phala** is used in the sense of "menstruation": see BR s. v. phala 12] blood: see pupphaka & pupphavatī. With ref. to the menses at J V.331.

ปุปฺผ[2] (นปุ.) [เทียบ สัน. โบราณ ปุษฺป "les fleurs" ใน **สตฺรี** ระดู Am. Kośa 3,4,30,233 และ Mārk. Pur. 51, 42. อย่างเดียวกัน **ผล** ใช้ในความหมายของ "การมีระดู" : ดู BR ที่คำ ผล 12] เลือด : ดู ปุปฺผก และ ปุปฺผวตี. เกี่ยวกับระดู ใน ชา.5/331.

'upphaka (nt.) [fr. puppha[2]] blood J III.541 (v. l. pubbaka; C. =lohita); Miln 216 (tiṇa°-roga, a disease, Kern. "hay-fever"). Kern, *Toev.* s. v. trsl[s] the J passage with "vuil, uitwerpsel."

ปุปฺผก (นปุ.) [จาก ปุปฺผ[2]] เลือด ชา.3/541 (ใช้ ปุพฺพก ก็มี; อ. = โลหิต); มิลินฺ.216 (ติณ °–โรค, โรค, Kern. "ไข้จาม"). Kern, *Toev.* s. v. แปลข้อความจากชาดกด้วย "vuil, uitwerpsel".

Pupphati [**puṣp**] to flower J 1.76 (aor. °iŋsu); PvA 185 (=phalati). — pp. **pupphita.**

ปุปฺผติ [**ปุษฺป**] เผล็ดดอก ชา.1/76 (อัช. ปุปฺผีสุ); เปต.อ. 185 (= ผลติ). — ต ปัจจัย **ปุปฺผิต.**

Pupphavatī (f.) [fr. **puppha**[2], but cp. Vedic **puṣpavat** flowering] a menstruous woman Miln 126.

ปุปฺผวตี (อิต.) [จาก ปุปฺผ[2], แต่เทียบ เวท. ปุษฺปวตฺ การเผล็ดดอก] สตรีผู้กำลังมีระดู มิลิน.126.

Pupphita [pp. of pupphati] flowering, in blossom S 1.131 = Th 2, 230 (su°); Vv 35[4]; J 1.18; Miln 347; ThA 69 (Ap. v. 12); DhA 1.280; II.250 (su°).

ปุปฺผิต [ก.กิ. ของ ปุปฺผติ] เผล็ดดอก, กำลังบาน สं.1/131 = เถรี.230 (สุ°); วิมาน.35[4]; ชา.1/18; มิลิน.347; เถร. อ.69 (อ.ทา.5/12); ธ.อ.1/280; 2/250 (สุ°).

Pupphin (adj.) [fr. **puppha**[1] cp. Vedic **puṣpin**] bearing flowers; in **nīlapupphī** (f.) N. of a plant ("with blue flowers") J VI.53.

ปุปฺผิน (คุณ.) [จาก ปุปฺผ[1] เทียบ เวท. ปุษฺปิน] มีดอกไม้; ใน **นีลปุปฺผี** (อิต.) ชื่อของพืช ("มีดอกสีน้ำเงิน") ชา. 6/53.

Pubba[1] [Vedic **pūya** > ***pūva** > ***puvva** > **pubba** (Geiger, *P.Gr.* § 46[1]); cp. **pūyati** to smell rotten, Lat. **pūs** = E. **pus**, Gr. ***πύθω*** to rot, ***πύον*** matter; Vedic **pūti** smelling foul; Goth. **fūls** = E. foul] pus, matter, corruption M 1.57; III.90; S 1.150; II.157; A 1.34; J II.18; Miln 382; PvA 80. — In detail discussed (as one of the 32 **ākāras**) at Vism 261, 360; KhA 62; VbhA 244. — Often in comb[n] **pubba-lohita** matter & blood, e. g. Sn p. 125; Sn 671; J V.71; DhA 1.319; as food of the Petas Pv I.6[9]; I.9[1] (lohita-pubba); I.11[8]; II.2[6]. **pubba-vaṭṭi** a lump of matter DhA III.117.

ปุพฺพ[1] [เวท. ปูย > *ปูว > *ปุวฺว > ปุพฺพ (Geiger, *P.Gr.* § 46[1]); เทียบ ปูยติ มีกลิ่นเหม็น, **Lat. pūs** = **E. pus** หนอง(ที่แผล), **Gr. *πύθω*** เน่าเปื่อย, ***πύον*** หนอง(ของบาดแผล); เวท. ปูติ กลิ่นไม่ดี, เหม็น; **Goth. fūls** = **E. foul** เหม็น] หนอง, หนองฝี, ความเปื่อยเน่า ม.1/57; 3/90; สं.1/150; 2/157; อง.1/34; ชา.2/18; มิลิน.382; เปต. อ.80. — อธิบายไว้โดยละเอียด(เป็นหนึ่งในอาการ 32) ใน วิ.ม.261,360; ขุ.อ.62; วิภงฺค.อ.244. — มีบ่อยที่รวมกันเป็น **ปุพฺพ–โลหิต** หนองและเลือด, อุ. สุตฺ.นิ.น.125; สุตฺ.นิ. 671; ชา.5/71; ธ.อ.1/319; ในฐานเป็นอาหารของพวกเปรต เปต.1/6[9]; 1/9[1] (โลหิต–ปุพฺพ); 1/11[8]; 2/2[6]. **ปุพฺพ–วฏฺฏิ** ก้อนหนอง ธ.อ.3/117.

ubba[2] (adj.) [Vedic **pūrva**, to Idg. ***per**, see **pari** & cp. Goth. **fram** = **from**; Gr. ***πρόμος*** first, Goth. **fruma** = As. **formo** first, Av. **pourvō**, also Sk. **pūrvya** = Goth. **frauja**

ปุพฺพ[2] (คุณ.) [เวท. ปูรฺว, แห่ง Idg. ***per**, ดู ปริ และเทียบ **Goth. fram** = จาก; **Gr. *πρόμος*** แรก, **Goth. fruma** = **As. formo** แรก, **Av. pourvō**, สัน. ปูรฺวย =

=Ohg. frō Lord, frouwa=Ger. frau. See also Lat. prandium, provincia] previous, former, before. The adj. never occurs in abs. forms by itself (for which see pubbaka), it is found either as -° or °- or in cases as adv. The phrase pubbam antam anissita Sn 849 is poetical for pubbantam. — 1. (-°) having been before J III.200; **na diṭṭha°** not seen before Nd[1] 445; **mātā-bhūta°** formerly (been) his mother PvA 79; **vuttha° (gāma)** formerly inhabited DhA I.15; as adv. **bhūta-pubbaṃ** before any beings (existed) Vin I.342; DhA I.102 and passim (see bhūta). — 2. (neg.) **apubba** (nt.) what has not been before, something new VvA 117, 287. acc. as adv. in phrase **apubbaṃ acarimaṃ** not earlier, not after, i. e. simultaneously M III.65; Pug 13 (=apure apacchā, ekappahāren' evâti attho PugA 186). — 3. (cases adverbially) instr. **pubbena** in °âpara gradual M III.79; acc. **pubbaṃ** see 1, 2, with abl. as prep.= before SnA 549 (=purā); loc. **pubbe** in earlier times (also referring to previous births, cp. pure), in the past, before S IV.307; Sn 831, 949 (with pacchā & majjhe, i. e. future & present); Pv I.3[1]; II.2[2]; SnA 290, 385, 453; PvA 4, 10, 39, 40, 100. With abl. as prep.= before S II.104. In comp[n] with **°nivāsa** see sep. An old acc. f. *pūrviṃ (cp. Prk. puvviṃ Pischel, *Gr.* § 103) we find in Cpd. **anupubbikathā** (q. v.). The compar. **pubbatara** ("quite early") occurs abs. at S IV. 117 as nom. pl. "ancestors" (cp. Gr. *οἱ πρότεροι*), as loc. adv. at S I.22.

Goth. frauja = Ohg. frō Lord, frouwa = Ger. frau. ดู Lat. **prandium, provincia** ด้วย] . อดีต, แต่ก่อน, ก่อน. คุณ. ไม่เคยปรากฏในรูปโดด ๆ (ดู ปุพฺพก), แต่จะเป็น -˚ หรือ ˚- หรือในการกที่ใช้เป็น ก.วิ. วลี ปุพฺพํ อนุตฺ อนิสฺสิต สุตฺ.นิ.849 เป็นฉันทลักษณ์แทน ปุพฺพนฺตํ. — 1. (-˚) เป็นมาก่อน ชา.3/200; น ทิฏฺ˚ ไม่เคยเห็นมาก่อน มหา.นิ.445; มาต-ภูต˚ เคยเป็นมารดาของเขามาก่อน เปต.อ.79; วุตฺถ˚ (**คาม**) เคยอยู่อาศัยมาก่อน ธ.อ.1/15; เป็น ก.วิ. **ภูต-ปุพฺพ** เคยมีมาก่อน วิ.1/342; ธ.อ.1/102 และทุก ๆ แห่ง (ดู ภูต). — 2. (ปฏิเสธ) **อปุพฺพ** (นปุ.) สิ่งที่ไม่เคยมีมาก่อน, สิ่งที่ใหม่ วิมาน.อ.117,287, กรรม.กา. เป็น ก.วิ. ในวลี **อปุพฺพํ อจริมํ** ไม่ก่อนไม่หลัง คือ พร้อม ๆ กัน ม.3/65; ปุ.13 (= อปุเร อปจฺฉา, เอกปุปหาเรเนวาติ อตฺโถ ปุ.อ.186). — 3. (การกต่าง ๆ ที่เป็น ก.วิ.) ก.กา. **ปุพฺเพน** ใน ˚อาปร ค่อย ๆ, ทีละน้อย ม.3/79; กรรม.กา. **ปุพฺพํ** ดู 1,2, กับ อ.กา. เป็น บุรพบท = ก่อน สุตฺ.นิ.อ.549 (= ปุรา); อธิ.กา. **ปุพฺเพ** ในกาลก่อน(และท้าวความถึงชีวิตในชาติก่อน, เทียบ ปุเร), ในอดีต, ก่อน สํ.4/307; สุตฺ.นิ.831,949 (กับ ปจฺฉา และ มชฺเฌ, คือ อนาคตและปัจจุบัน); เปต.1/3[1]; 2/2[2]; สุตฺ.นิ.อ.290,385,453; เปต.อ.4,10,39,40,100. กับ อ.กา. เป็นบุรพบท = ก่อน สํ.2/104. ในกรณีควบกับ **˚นิวาส** ดูที่อื่นต่างหาก. กรรม.กา. แบบเก่า เป็น อิต. *ปูรฺวีฺ (เทียบ ปรา. ปุวฺวึ **Pischel,** *Gr.* § 103) เราพบในสมาส อนุปุพฺพิกถา (ดูคำนี้). คุณ. ชั้นวิเสส **ปุพฺพตร** ("ก่อนกว่า") ปรากฏใช้โดด ๆ ใน สํ.4/117 เป็นกรรต.กา. พหุ. "บรรพบุรุษ" (เทียบ **Gr.** *οἱ πρότεροι*), เป็น อธิ.กา. ก.วิ. ใน สํ.1/22.

-angin in f. °angī (cāru°) at J v.4 & vi.481 read *sabbangin*. **-aṇṇa** "first grain," a name given to the 7 kinds of grain, as distinguished from *aparaṇṇa*, the 7 sorts of vegetables, with which it is usually combined; Vin iii.151; iv.267; Nd[1] 248 (where the 7 are enum[d]); Nd[2] 314; J ii.185; Miln 106; DA i.78, 270; DhA iv.81 etc. (see aparaṇṇa). See also bija-bija. **-aṇha** the former part of the day, forenoon, morning (as contrasted with majjhaṇha & sāyaṇha) D i.109, 226; A i.294; iii.344; S i.76 (°samayaṇ); SnA 139 (id.); DhA iii.98; PvA 61, 216. The spelling pubbanha M i:528 (cp. Trenckner, *Notes* 80). **-anta** (1) the East J i.98 (°ato aparantaṇ aparantato pubbantaṇ gacchati from E. to W. from W. to E.); v.471. — (2) the Past (opp. aparanta the Future) D i.12 sq.; S ii.26; Nd[1] 212; Dhs 1004. pubbam antaṇ for pubbantaṇ is poetical at Sn 849. **-°*ânudiṭṭhi*** theory concerning the past or the beginning of things D i.13 (cp. DA i.103); M ii.233; S iii.45; Dhs 1320. **-aḷha(ka)** (āḷhaka) at Th 2, 395 is doubtful. T. reads bubbuḷaka, Mrs. Rh. D. translates "bubble of film"; ThA 259 expl[s] by "ṭhita-jala-pubbaḷha-sadisa." **-ācariya** (1) an ancient teacher, a scholar of previous times A i.132; ii.70; It 110; Vism 523 = VbhA 130; KhA 11, 64, 65. — (2) a former teacher SnA 318. **-āciṇṇa** (-vasena) by way of former practice, from habit SnA 413. **-âpara** (1) what precedes and what follows, what comes first and what last (with ref. to the successive order of syllables and words in the text of the Scriptures) A iii.201 (°kusala); Dh 352; Nett 3 (°ânusandhi); cp. BSk. pūrvāpareṇa

– **องฺคิน** ใน อิต. °องฺคี (จารุ °) ใน ชา.5/4 และ 6/481 ใช้เป็น สพฺพงฺคิน. – **อญฺญ** "บุพพัณชาติ", ชื่อที่ให้แก่ข้าว 7 ชนิด ตามที่แบ่งแยกจาก อปรณฺณ, ผัก 7 ชนิด ซึ่งโดยปกติมักจะใช้รวมกัน; วิ.3/151; 4/267; มหา.นิ.248 (ระบุทั้ง 7 ชนิดไว้); จุล.นิ.314; ชา.2/185; มิลิน.106; ที.อ.1/78,270; ธ.อ.4/81 ฯลฯ (ดู อปรณฺณ). ดู พีช–พีช ด้วย. – **อณฺห** ส่วนแรกของวัน, ก่อนเที่ยง, ตอนเช้า (ซึ่งต่างกับ มชฺฌณฺห และ สายณฺห) ที.1/109,226; อง.1/294; 3/344; สํ.1/76 (°สมยํ); สุตฺ.นิ.อ.139 (°สมยํ); ธ.อ. 3/98; เปต.อ.61,216. สะกดเป็น ปุพฺพนฺห ม.1/528 (เทียบ Trenckner, *Notes* 80). – **อนฺต** (1) ตะวันออก ชา.1/98 (°อโต อปรนฺตํ อปรนฺตโต ปุพฺพนฺตํ คจฺฉติ จากตะวันออกถึงตะวันตก จากตะวันตกถึงตะวันออก); 5/471. (2) อดีต (ตรงข้ามกับ อปรนฺต อนาคต) ที.1/12; สํ.2/26; มหา.นิ. 212; ธ.ส.1004. ปุพฺพํ อนฺตํ แทน ปุพฺพนฺตํ ใช้เป็นฉันท-ลักษณ์ใน สุตฺ.นิ.849. – **°อานุทิฏฺฐิ** ความเห็นที่เกี่ยวเนื่องกับอดีต หรือการเริ่มต้นของสิ่งต่าง ๆ ที.1/13 (เทียบ ที.อ. 1/103); ม.2/233; สํ.3/45; ธ.ส.1320. – **อปฺห(ก)** (**อาปฺหก**) ใน เถรี.395 ยังน่าสงสัย. ต. ใช้เป็น ปุพฺพุฬก, Mrs. Rh. D. แปลเป็น "ฟองน้ำ"; เถร.อ.259 อธิบายเป็น "ฐิต–ชล–ปุพฺพฬฺห–สทิส". – **อาจริย** (1) อาจารย์สมัยก่อน ๆ, บุรพาจารย์ อง.1/132; 2/70; อิติ.110; วิ.ม.523 = วิภงฺค. อ.130; ขุ.อ.11,64,65. (2) ผู้เคยเป็นครูมา, อดีตครู สุตฺ.นิ.อ.318. – **อาจิณฺณ**(-วเสน) ด้วยเคยปฏิบัติมาก่อน, จากความเคยชิน สุตฺ.นิ.อ.413. – **อาปร** (1) เบื้องต้นและเบื้องปลาย, สิ่งที่มาก่อนและตามหลัง (เกี่ยวกับลำดับที่ต่อเนื่องกันของพยางค์ และคำในพระไตรปิฎก) อง.3/201 (°กุสล); ธ.352; เน.ป.3 (°อานุสนฺธิ); เทียบ พุทธสัน. ปูรฺวาปเรณ

vyākhyānaṃ karoti "expld in due order" AvŚ 11.20. — (2) °*rattaṃ* "as in the former, so in the foll. night," i. e. without ceasing, continuous Th 1, 413. cp. pubbaratt-âparattaṃ DhA IV.129. **-âpariya** former & future, first & last Ud 61 (°vivesa); **-ābhoga** previous reflection ThA 30. **-ārāma** "Eastern Park," N. of a locality east of Sāvatthi A III.344; Sn p. 139 (cp. Sn A 502). **-āsava** former intoxication Sn 913, cp. Nd[1] 331. **-uṭṭhāna** getting up before (someone else) either applied to a servant getting up before the master, or to a wife rising before her husband VvA 71, 136. **-uṭṭhāyin** "getting up earlier" (with complementary Ep. pacchā-nipātin "lying down later"), see above D 1.60; III.191; A III.37; IV.265 sq.; DA 1.168. — abstr. °*uṭṭhāyitā* J III.406 (°ādīhi pañcahi kalyāṇa dhammehi samannāgatā patidevatā)=v.88; KhA 173. **-uttara** (1) preceding and following Kacc. 44, 47. — (2) "eastnorthern," i. e. north-eastern J V.38 (°kaṇṇa N.E. corner); VI.519 (id.). **-kamma** a former deed, a deed done in a former existence Cp. III.11[3]. **-kārin** "doing before," i. e. looking after, obliging, doing a favour A 1.87; Pug 26 (=paṭhamaṃ eva kāraka PugA 204); PvA 114. **-kicca** preliminary function Vin V.127 (cattāro pubbakiccā); cp. *Cpd.* 53. **-koṭṭhaka** "Eastern Barn," Npl. A III.345. **-(n)gama** (1) going before, preceding A III.108 (okkamane p.); M III.71 sq. — (2) "allowing to go before"; controlled or directed by, giving precedence Dh 2 (mano° dhammā=tena paṭhama-gāminā hutvā samannāgatā DhA 1.35); Nd[2] 318;

วุยาขุยานำ กโรติ "อธิบายตามลำดับที่ถูกต้อง" อ.ศา.2/20. — (2) °รตฺตำ "เช่นคืนก่อน ฉันใด ก็เช่นนั้นในคืนต่อไป", คือ ไม่สิ้นสุด, เรื่อยไป เถร.413. เทียบ ปุพฺพรตฺต–อาปรตฺตำ ธ.อ. 4/129. – **อาปริย** อดีตและอนาคต, ก่อนและหลัง อุทาน. 61 (°วิเวส); – **อาโภค** การรำพึงที่มีมาก่อน เถร.อ.30. – **อาราม** "อุทยานทางทิศตะวันออก", ชื่อของวัดบุพพาราม ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองสาวัตถี องฺ.3/344; สุตฺ.นิ. น.139 (เทียบ สุตฺ.นิ.อ.502). – **อาสว** อาสวะที่มีอยู่เดิม สุตฺ.นิ.913, เทียบ มหา.นิ.331. – **อุฏฺฐาน** การลุกขึ้นก่อน (คนอื่น), ใช้กับคนใช้ที่ลุกขึ้นก่อนนาย หรือภรรยาลุกขึ้นก่อน สามี วิมาน.อ.71,136. – **อุฏฺฐายินฺ** "ผู้ลุกขึ้นก่อน" (เป็นคำ ประกอบคู่กับ ปจฺฉา–นิปาตินฺ "ผู้นอนทีหลัง" อุ. ตื่นก่อนและ นอนหลัง), ดูข้างหน้า ที.1/60; 3/191; องฺ.3/37; 4/265; ที.อ.1/168. — ภาวนาม **°อุฏฺฐายิตา** ขา.3/406 (°อาทีหิ ปญฺจหิ กลฺยาณ–ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา ปฏิเทวตา) = 5/88; ขุ.อ.173. – **อุตฺตร** (1) ก่อนและภายหลัง กัจ.44,47. (2) "ทิศตะวันออกไปทางเหนือ" คือ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ขา. 5/38 (°กณฺณ ด้านหรือมุมตะวันออกเฉียงเหนือ); 6/519 (เหมือนกัน). – **กมฺม** บุพกรรม, กรรมเก่า, กรรมที่ทำในชาติ ก่อน จ.ปิ.3/11[3]. – **การินฺ** "ทำก่อน" = บุพการี, คือ ผู้ดูแล, ผู้เอื้อเฟื้อ, ผู้ทำประโยชน์ องฺ.1/87; ปุ.26 (= ปฐมำ เอว การณ ปุ.อ.204); เปต.อ.114. – **กิจฺจ** บุพกิจ หรือหน้าที่ที่จะ ต้องทำก่อน วิ.5/127 (จตฺตาโร ปุพฺพกิจฺจา); เทียบ *Cpd.* 53. – **โกฏฺฐก** "ยุ้งข้าวทางทิศตะวันออก", ชื่อสถานที่ องฺ. 3/345. – **(ง)คม** (1) ไปก่อน, มาก่อน, อยู่ข้างหน้า องฺ. 3/108 (โอกฺกมเน ปุ °); ม.3/71. (2) "ให้ไปก่อน"; ควบคุมหรือสั่งการ, ให้นำหน้าหรือทำก่อน ธ.2 (มโน° ธมฺมา = เตน ปฐม–คามินา หุตฺวา สมนฺนาคตา ธ.อ.1/35); จุล.นิ.

Pug 15 (paññā° ariyamagga=paññaṃ pure-cārikaṃ katvā PugA 194). Sdhp 547 (paññā°). Cp. BSk. pūrvaṅgama Divy 333 ("obedient" Index). **-carita** former life SnA 382, 385. **-ja** born earlier, i. e. preceding in age PvA 57 (=jeṭṭhaka). **-ñāti** former relative PvA 24. **-deva** a former god, a god of old, pl. the ancient gods (viz. the Asuras) S 1.224. **-devatā** an ancient deity A 11.70; It 110 (v. l. °deva). **-nimitta** "previous sign," a foregoing sign, prognostic, portent, forecast It 76 (the 5 signs of decay of a god); J 1.11 (the 32 signs at the conception of a Buddha, given in detail on p. 51), 48; Miln 298 (of prophetic dreams, cp. *Cpd.* p. 48); VbhA 407 (in dreams); DhA 11.85. **-pada** the former, or antecedent, part (of a phrase) DhsA 164. **-parikamma** a former action SnA 284 (opp. to pacchā-parikamma). **-purisa** ancestor D 1.93, 94. **-peta** a deceased spirit, a ghost (=peta) D 1.8 (°kathā, cp. DA 1.90 & *Dial.* 1.14). pubbe pete is poetical at Pv 1.4[1] for pubbapete. Cp. BSk. pūrva-preta AvŚ 1.149 (see Index p. 230); Divy 47, 97. **-bhāga** "former part," i. e. previous PvA 133 (°cetanā opp. apara-bhāga-cetanā. SS omit bhāga). **-bhāsin** speaking obligingly (cp. pubbakārin) D 1.116 (trsl. "not backward in conversation"), DA 1.287 (bhāsanto va paṭhamataraṃ bhāsati etc.). **-yoga** "former connection," i. e. connection with a former body or deed, former action (and its result) J v.476; vi.480; Miln 2 (pubbayogo ti tesaṃ pubba-kammaṃ). Kern, *Toev.*

318; ปุ.15 (ปญฺญา° อริยมคฺค = ปญฺญํ ปุเร-จาริกํ กตฺวา ปุ.อ.194); สทฺ.ปา.547 (ปญฺญา°). เทียบ พุทธสัน. ปูรฺวงฺคม ทิวฺ.333 ("อยู่ในโอวาท" **Index**). – **จริต** ชีวิตในปางก่อน สุตฺ.นิ.อ.382,385. – **ชฺ** เกิดก่อน คือ มีอายุแก่กว่า เปต.อ. 57 (= เชฏฺฐก). – **ญาติ** ญาติในชาติก่อน เปต.อ.24. – **เทว** บุรพเทพ, เทวดาในอดีต, เทวดาเก่า, พหุ. พวกบุรพ-เทวดา (กล่าวคือ พวกอสูร) สํ.1/224. – **เทวตา** บุรพเทพ องฺ.2/70; อิติ.110 (ใช้ °เทว ก็มี). – **นิมิตฺต** "ลางที่เกิดขึ้นก่อน", บุพนิมิต", ลาง, ลางสังหรณ์, การพยากรณ์ล่วงหน้า อิติ.76 (นิมิต 5 ประการในการจุติของเทวดา); ชา.1/11 (นิมิต 32 ประการในเมื่อพระพุทธองค์ทรงปฏิสนธิ, แสดงไว้โดยละเอียด น.51), 48; มิลินฺ.298 (เกี่ยวกับความฝันที่เป็นลาง หรือการบ่งว่าจะเกิดอะไรขึ้น, เทียบ *Cpd.* น.48); วิภงฺค. อ.407 (ในความฝัน); ธ.อ.2/85. – **ปท** บุรพบท หรือส่วนที่อยู่ข้างหน้า(ของวลี) ธ.ส.อ.164. – **ปริกมฺม** การกระทำก่อนหน้านี้ สุตฺ.นิ.อ.284 (ตรงข้าม ปจฺฉาปริกมฺม). – **ปุริส** บรรพบุรุษ ที.1/93,94. – **เปต** ผี, เปรต (= เปต) ที.1/8 (°กถา, เทียบ ที.อ.1/90 และ *Dial.* 1/14). ปุพฺเพ เปเต เป็นฉันทลักษณ์ ใน เปต.1/4[1] แทน ปุพฺพเปเต. เทียบ พุทธสัน. ปูรฺวเปฺรต อ.ศา.1/149 (ดู **Index** น.230); ทิวฺ.47,97. – **ภาค** "ส่วนที่กล่าวถึงก่อน", คือก่อนนี้ เปต.อ.133 (°เจตนา ตรงข้าม อปร-ภาค-เจตนา. ฉบับ สี. ละ ภาค เสีย). – **ภาสินฺ** พูดด้วยความกรุณา (เทียบ ปุพฺพการินฺ) ที.1/116 (แปล "ไม่ล้าหลังในการสนทนา"), ที.อ.1/287 (ภาสนฺโต ว ปฐมตรํ ภาสติ ฯลฯ). – **โยค** "การเกี่ยวพันแต่ก่อน", คือ การเกี่ยวข้องกับร่างกาย หรือการกระทำในปางก่อน, การกระทำ (และผลของการกระทำ)ในปางก่อน ชา.5/476; 6/480; มิลินฺ.2 (ปุพฺพโยโค ติ เตสํ ปุพฺพ-กมฺมํ). **Kern,**

s. v. remarks that it is frequent in BSk. as pūrvayoga (**yoga**=**yuga**; syn. with pūrvakalpa), e. g. Saddh. Puṇḍ. ch. VII.; MVastu II.287; III.175; and refers to *Ind. Studien* 16, 298; *J.R.A.S.* 1875, 5. **-rattâparattaṃ** the past and future time, the whole time, always A III.70; DhA IV.129. **-vāsana** an impression remaining in the mind from former actions Sn 1009; ThA 31 (Ap. v. 8). **-videha** Eastern Videha KhA 123, 176; SnA 443. **-sadisa** an old (former) friend DhA I.57

Toev. s. v. ให้ข้อสังเกตไว้ว่า ใช้บ่อยในพุทธสัน. เช่น ปูรฺวโยค (**โยค** = **ยุค**; เป็นไวพจน์กับ ปูรฺวกลฺป), อุ. Saddh. Puṇḍ. บทที่ 7; ม.ว.2/287; 3/175; และอ้างถึง *Ind. Studien* 16,298; *J.R.A.S.* 1875,5. – **รตฺตาปรตฺตํ** เวลาอดีตและอนาคต, ตลอดเวลา, เสมอ ๆ องฺ.3/70; ธ.อ. 4/129. – **วาสน** วาสนาที่ติดมาในอดีต สุตฺ.นิ.1009; เถร.อ. 31 (อ.ทา.5/8). – **วิเทห** เมืองทางทิศตะวันออกเรียกชื่อว่า บุพฺพวิเทหะ ขุ.อ.123,176; สุตฺ.นิ.อ.443. – **สหิส** เพื่อนเก่า แก่(แต่ปางก่อน) ธ.อ.1/57.

Pubbaka (adj.) [fr. pubba[2]] 1. former, ancient, living in former times D I.104 (isayo), 238 (id.); Sn 284 (id.); S II.105; IV.307 (ācariya-pācariyā); Th 1, 947. — 2. (-°; cp. pubba[3] 1) having formerly been, previous J I.182 (suvaṇṇakāra° bhikkhu), cp. BSk. °pūrvaka in same use at AvŚ I.259, 296, 322. — 3. (-°) accompanied or preceded by ThA 74 (guṇ' âbhitthavana° udāna); PvA 122 (puññânumodana° maggācikkhana); cp. āśvāsana-pūrvaka Jtm 210.

ปุพฺพก (คุณ.) [จาก ปุพฺพ[2]] — 1. ก่อน, เก่าแก่, มีชีวิตอยู่ในสมัยก่อน ที.1/104 (อิสโย), 238 (อิสโย); สุตฺ.นิ. 284 (อิสโย); สํ.2/105; 4/307 (อาจริย-ปาจริยา); เถร. 947. — 2. (-°; เทียบ ปุพฺพ[2] 1) เป็นมาแต่ก่อน, แต่ก่อน ชา.1/182 (สุวณฺณการ° ภิกฺขุ), เทียบ พุทธสัน. °ปูรฺวก ในกรณีที่ใช้เหมือนกันใน อ.ศา.1/259,296,322. — 3. (-°) มาด้วยกันหรือมาก่อน เถร.อ.74 (คุณ'อาภิตฺถวน° อุทาน); เปต.อ.122 (ปุญฺญานุโมทน° มคฺคาจิกฺขน); เทียบ อาศฺวาสน-ปูรฺวก ชา.มา.210.

Pubbāpeti [Denom. fr. pubba[2]] occurs only in *one* phrase (gattāni pubbāpayamāno) at M I.161 & A III.345 ≈ 402 in meaning "drying again"; at both A pass. the vv. ll. (glosses) are "sukkhāpayamāno" and "pubba-sadisāni kurumāno"; to the M. pass. cp. Trenckner's notes on p. 543, with the BB explⁿ of the word (=pubbabhāvaṃ gamayamāno), also Neumann, *Majjh. trslⁿ* I.260. The similar passage at S I.8, 10 has "gattāni sukkhāpayamāno" as T. reading and "pubbāpayamāno" as v. l. BB.

ปุพฺพาเปติ [ก.นาม จาก ปุพฺพ[2]] ปรากฏเฉพาะในวลีเดียว (คตฺตานิ ปุพฺพาปยมาโน) ใน ม.1/161 และ องฺ.3/345 ≈ 402 ในความหมาย "ทำให้แห้งอีก"; ข้อความใน อ. ทั้งสองใช้(คำอธิบาย)เป็น "สุกฺขาปยมาโน" และ "ปุพฺพ-สหิสานิ กุรุมาโน" ก็มี; สำหรับข้อความใน ม. เทียบหมายเหตุ ของ **Trenckner** น.543, กับการอธิบายคำนี้ในฉบับ พ. (= ปุพฺพ-ภาวํ คมยมาโน), และ **Neumann**, *Majjh. trslⁿ* 1/260. ข้อความอย่างเดียวกันใน สํ.1/8,10 เป็น "คตฺตานิ สุกฺขาปย-มาโน" ตาม ต. และ "ปุพฺพาปยมาโน" ตาม พ.

Pubbe (°-) [loc. of pubba[2], see pubba[2] 3] in cpds.: "in a former existence": °**kata** (nt.) deeds done in a past life M II.217=A I.173 (°hetu); J V.228 (°vādin fatalist); Nett 29 (°punnata). °**nivāsa** [cp. BSk. pūrve-nivāsa-saṃprayuktaṃ MVastu III.224, otherwise as pūrva-nivāsa Divy 619] abode in a former life, one's former state of existence D II.1, 2; III.31 sq., 50 sq., 108 sq., 230, 281; M I.278; II.21; III.12; S I.167; A I.164 sq.; It 100; Sn 647; Dh 423; Pug 61; Vism 411 (remembered by 6 classes of individuals); ThA 74, 197. — **pubbe-nivās' ânussati (-ñāṇa)** (knowledge of) remembrance of one's former state of existence, one of the faculties of an Arahant (cp. A I.164 sq., and *Cpd.* 64) D III.110, 220; M I.35, 182, 248, 278, 496; Dhs 1367; Nett 28, 103; Vism 433; VbhA 373 sq., 401, 422; Tikp. 321. — See also under **nivāsa** and cp. Vism ch. XIII, pp. 410 sq.

ปุพฺเพ (˚–) [อธิ.กา. ของ ปุพฺพ[2], ดู ปุพฺพ[2] 3] ในสมาส ต่าง ๆ : ในอดีตชาติ : **˚กต** (นปุ.) กรรมที่ทำไว้ในอดีตชาติ ม.2/217 = อง.1/173 (˚เหตุ); ชา.5/228 (˚วาทิน คนที่เชื่อโชคชะตา); เน.ป.29 (˚ปุนฺนต). **˚นิวาส** [เทียบ พุทธสัน. ปุรฺเว-นิวาส-สมฺปรยุกฺตํ ม.ว.3/224, หรือมิฉะนั้นก็เป็น ปูรฺวนิวาส ทิว.619] ที่อยู่อาศัยในชาติก่อน, ชาติก่อน, ปุพเพนิวาส ที. 2/1,2; 3/31,50,108,230,281; ม.1/278; 2/21; 3/12; สํ.1/167; อง.1/164; อิติ.100; สุตฺ.นิ.647; ธ.423; ปุ. 61; วิ.ม.411 (อภิญญา 6); เถร.อ.74,197. — **ปุพฺเพ-นิวาส'อานุสฺสติ(-ญาณ)** การระลึกชาติได้, หนึ่งในบรรดาญาณทั้งหลายของพระอรหันต์ (เทียบ อง.1/164, และ *Cpd.* 64) ที.3/110,220; ม.1/35,182,248,278,496; ธ.ส.1367; เน.ป.28,103; วิ.ม.433; วิภงฺค.อ.373,401,422; ติ.ป.321. — ดูที่ **นิวาส** และเทียบ วิ.ม. ch. XIII, น.410 ด้วย.

Pumati [onomat. ***pu** to blow, cp. Gr. *φῦσα* blowing, bubble, *φυσάω* blow, Lat. pustula=pustule, Sk. *pupphusa=P. papphasa[1] lung, phutkaroti blow, etc., see Uhlenbeck *Ai. Wtb.* s. v. pupphusa] to blow, aor. **pumi** J I.171; ger. **pumitvā** J I.172. See *J.P.T.S.* 1889, 207 (?).

ปุมติ [เลียนเสียงธรรมชาติ *ปุ เป่า, เทียบ Gr. *φῦσα* เป่า, พลุ่งขึ้น, *φυσάω* พัดไป, Lat. pustula = pustule สัน. *ปุปฺผส = บา. ปปฺผาส ปอด, ผุตฺกโรติ เป่า, ฯลฯ, ดู Uhlenbeck *Ai. Wtb.* s. v. ปุปฺผส] เป่า, อัช. **ปุมิ** ชา. 1/171; ตูนาทิ ปัจจัย **ปุมิตฺวา** ชา.1/172. ดู *J.P.T.S.* 1889,207 (?).

Puman (Pumā) [see puṇs] a male, a man, nom sg. pumo D II.273; Cp. II.6[2]; instr. pumunā J VI.550. nom. pl. pumā D III.85 (itthi-pumā men & women; v. l. K. °purisā); J III.459; acc. sg. pumaṇ J V.154 (gata, cp. purisantara-gata). — On decl. cp. Müller, *P.Gr.* p. 79; Greiger, *P.Gr.* § 93[5].

ปุมนฺ (ปุมา) [ดู ปุสฺ] คนเพศชาย, ผู้ชาย, ประ. เอก. ปุโม ที.2/273; จ.ปิ.2/6[2]; ก.กา. ปุมุนา ชา.6/550. กรรต.กา. พหุ. ปุมา ที.3/85 (อิตฺถิ-ปุมา ผู้ชายและผู้หญิง; K ใช้ ˚ปุริสา ก็มี); ชา.3/459; กรรม.กา. เอก. ปุมํ ชา.5/154 (คต, เทียบ ปุริสนฺตร-คต). — เกี่ยวกับการแจกวิภัตติ เทียบ Müller, *P. Gr.* น. 79; Greiger, *P. Gr.* § 93[5].

---

[1] ควรแก้เป็น papphāsa.

'Pura [on etym. see purā, purāṇa, pure] base of adv. & prep. denoting "before"; abl. **purato** (adv. & prep.) in front of (with gen.), before (only local) Vin 1.179; II.32; D II.14 (mātu); S 1.137; Pv I.II[1], II[3] (opp. pacchā); II.8[6] (janâdhipassa); DA 1.152; PvA 5 (purisassa), 22, 39 (tassa). Often repeated (distributively) **purato purato** each time in front, or in front of each, or continuously in front Vin II.213; Vism 18; cp. pacchato pacchato. — Otherwise *pura occurs only in foll. der.: (1) *adverbial:* *puraḥ in purakkharoti, purekkhāra, purohita: purā, pure, puratthaṃ, puratthato. — (2) *adjectival:* purāṇa, puratthima, purima.

***ปุร** [เกี่ยวกับนิรุกติ ดู ปุรา, ปุราณ, ปุเร] ฐานแห่ง ก.วิ. และบุรพบท หมายถึง "ก่อน"; อ.กา. **ปุรโต** (ก.วิ. และ บุรพบท) เบื้องหน้า (กับ ส.กา.), ก่อน(เฉพาะสถานที่) วิ. 1/179; 2/32; ที.2/14 (มาตุ); สํ.1/137; เปต.1/11[1], 11[3] (ตรงข้าม ปจฺฉา); 2/8[6] (ชนาธิปสฺส); ที.อ.1/152; เปต.อ.5 (ปุริสสฺส), 22,39 (ตสฺส). บ่อยที่ซ้ำคำ (โดยแบ่งแยก) **ปุรโต ปุรโต** แต่ละครั้งข้างหน้า, หรือเบื้องหน้าของแต่ละครั้ง, หรืออยู่ข้างหน้าตลอด วิ.2/213; วิ.ม.18; เทียบ ปจฺฉโต ปจฺฉโต. — นอกจากนี้ *ปุร ปรากฏเฉพาะในคำต่อไปนี้ : — (1) เป็น ก.วิ.: *ปุรหฺ ใน ปุรกฺขโรติ, ปุเรกฺขาร, ปุโรหิต, ปุรา, ปุเร, ปุรตฺถำ, ปุรตฺถโต. — (2) เป็นคุณ.: ปุราณ, ปุรตฺถิม, ปุริม.

'ura (nt.) [Vedic pur. f., later Sk. puraṇ nt. & purī f.] 1. a town, fortress, city Vin 1.8 = M 1.171 (Kāsinaṇ puraṇ); J 1.196, 215; Sn 976, 991, 1012 (°uttama), 1013; J VI.276 (=nagara C); Mhvs 14, 29. —**avapure** below the fortress M 1.68. —**devapura** city of the Gods S IV.202; Vv 64[30] (=Sudassana-mahā-nagara VvA 285). See also purindada. — 2. dwelling, house or (divided) part of a house (=antepura), a meaning restricted to the Jātakas, e. g. V.65 (=nivesana C.); VI.251, 492 (=antepura). Cp. **thīpura** lady's room, harem, also "lady" J V.296, and antepura. — 3. the body [cp. Sk. pura body as given by Halāyudha 2, 355, see Aufrecht p. 273] Th 1, 279 1150 (so read for pūra, cp. Kern, *Toev.* s. v. & under sarīradcha). — Cp. **porin.**

ปุร (นปุ.) [เวท. ปุร อิต., สัน. ยุคหลัง ปุรำ นปุ. และ ปุรี อิต.] — 1. เมือง, ป้อม, บุรี วิ.1/8 = ม.1/171 (กาสินำ ปุรำ); ชา.1/196,215; สุต.นิ.976,991,1012 (°อุตฺตม), 1013; ชา.6/276 (= นคร อ.); ม.วิ.14,29. — **อวปุเร** ใต้ป้อม ม.1/68. — **เทวปุร** เมืองเทวดา สํ.4/202; วิมาน. 64[30] (= สุทสฺสน-มหา-นคร วิมาน.อ.285). ดู ปุรินฺทท ด้วย. — 2. ที่อยู่อาศัย, บ้านหรือส่วน(ที่แยกกัน)ของบ้าน (= อนฺเตปุร), ความหมายจำกัดอยู่แต่ในชาดก, อุ.5/65 (= นิเวสน อ.); 6/251,492 (= อนฺเตปุร). เทียบ ถีปุร ห้องของสตรี, ที่อยู่ของสนมกำนัล, สำนักนางใน ชา.5/296, และ อนฺเตปุร. — 3. ร่างกาย [เทียบ สัน. ปุร ร่างกายที่ถูกแสดงไว้โดย **Halāyudha** 2,355, ดู **Aufrecht** น.273] เถร.279,1150 (ใช้เช่นนั้นแทน ปูร, เทียบ **Kern,** *Toev.* **s. v.** ที่คำนั้น และที่ สรีรเทห). — เทียบ **โปรินฺ.**

'urakkhata [pp. of purakkharoti] honoured, esteemed,

ปุรกฺขต [ก.กิ. ของ ปุรกฺขโรติ] ให้เกียรติ, ยกย่อง, นับถือ,

preferred D 1.50; M 1.85; S 1.192, 200; Sn 199, 421, 1015; Nd[1] 154; Dh 343 (=parivārita DhA IV.49); J II.48 (°parivārita); Pv III.7[1] (=payirupāsita PvA 205); DA 1.152 (=purato nisinna); ThA 170. Cp. **purekkhata.**

ที.1/50; ม.1/85; สं.1/192,200; สุต.นิ.199,421,1015; มหา.นิ.154; ธ.343 (= ปริวาริต ธ.อ.4/49); ชา.2/4 (ˆปริวาริต); เปต.3/7[1] (= ปยิรุปาสิต เปต.อ.205); ที.อ 1/152 (= ปุรโต นิสินฺน); เถร.อ.170. เทียบ **ปุเรกฺขต.**

Purakkharoti [fr. puraḥ, cp. Ved. puras-karoti, see pure] to put in front, to revere, follow, honour; only in foll. sporadic forms: ppr. **purakkharāna** holding before oneself, i. e. looking at S III.9 sq.; aor. 3rd pl. **purakkharuṃ** Miln 22; ger. **purakkhatvā** M 1.28; Sn 969; Nd[1] 491; J V.45 (=purato katvā C.); PvA 21, 141. — **purakkhata** pp. (q. v.). See also **purekkhāra.**

ปุรกฺขโรติ [จาก ปุรหฺ, เทียบ เวท. ปุรสฺ-กโรติ, ดู ปุเร] เอาไว้ข้างหน้า, นับถือ, ทำตาม, ยกย่อง; เฉพาะในรูปนานปรากฏดังต่อไปนี้ : อาน ปัจจัย **ปุรกฺขราน** ถือไว้เบื้องหน้า, คือ มองดู สं.3/9; อัช. ประ. พหุ. **ปุรกฺขรุ** มิลิน.22; ตูนาที ปัจจัย **ปุรกฺขตฺวา** ม.1/28; สุต.นิ.969; มหา.นิ.491; ชา 5/45 (= ปุรโต กตฺวา อ.); เปต.อ.21,141. — **ปุรกฺขต** ปัจจัย (ดูคำนี้). — ดู **ปุเรกฺขาร** ด้วย.

Puratthaṃ (adv.) [for Vedic purastāt, fr. puraḥ, see *pura] 1. before S 1.141 (na pacchā na puratthaṃ=no after, no before). — 2. east D 1.50 (°âbhimukha looking eastward.)

ปุรตฺถิ (ก.วิ.) [แทน เวท. ปุรสฺตาตฺ, จาก ปุรหฺ, ดู *ปุร] — 1. ก่อน สं.1/141 (น ปจฺฉา น ปุรตฺถิ = ไม่หลัง ไม่ก่อน) — 2. ตะวันออก ที.1/50 (˚อาภิมุข มองไปทางทิศตะวันออก)

Puratthato (adv.) [fr. puratthaṃ, cp. BSk. purastataḥ MVastu II.198] in front, coram Sn 416 (sic, v. l. BB purakkhato); J VI.242.

ปุรตฺถโต (ก.วิ.) [จาก ปุรตฺถิ, เทียบ พุทธสัน. ปุรสฺตตหฺ ม.ว 2/198] ข้างหน้า, ต่อหน้า สุต.นิ.416 (ดังนี้จริง ๆ, ใน ตาม พ. ปุรกฺขโต); ชา.6/242.

Puratthima (adj.) [fr. *pura, cp. Prk. (AMg.) puratthima, acc. to Pischel, Gr. § 602 a der. fr. purastāt (=P. puratthaṃ) as *purastima, like *pratyastima (=paccatthima) fr. *pratyastaṃ] eastern D 1.153; S 1.144; J 1.71 (°âbhimukha: Gotama facing E. under the Bo tree).

ปุรตฺถิม (คุณ.) [จาก *ปุร, เทียบ ปรา. (AMg.) ปุรตฺถิม ตามมติ Pischel, Gr. § 602 มาจาก ปุรสฺตาตฺ (= บา ปุรตฺถิ) เป็น *ปุรสฺติม, เหมือน *ปุรตฺยสฺติม (= ปจฺจตฺถิม จาก *ปุรตฺยสฺตฺ] ทางตะวันออก ที.1/153; สं.1/144; ชา 1/71 (˚อาภิมุข : พระโคดมผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ณ ควงต้นศรีมหาโพธิ์.

Purā (indecl.) [Vedic purā; to Idg. *per, cp. Goth. faúr=Ags. for=E. (be-) fore; also Lat. prae=Gr. *παραί*=Sk. pare] prep. c. abl. "before" (only temporal) Vin IV.17

ปุรา (อัพ.) [เวท. ปุรา; แห่ง Idg. *per, เทียบ Goth. faúr = Ags. for = E. (be-) fore ก่อน; Lat. prae = Gr *παραί* = สัน. ปเร] บุรพบท กับ อ.กา. "ก่อน" (ใช้เฉพาะในกรณีเกี่ยวกับเวลา) วิ.4/17 (ปุรารุณา = ปุรา อรุณ

(purāruṇā=purā aruṇā before dawn); Sn 849 (purā bhedā before dissolution (of the body), after which the Suttanta is named Purābhedasutta, cp. Nd[1] 210 sq.; expl[d] by sarīra-bhedā pubbaṇ at SnA 549).

ปุราณ (คุณ.) [เวท. ปุราณ, จาก *per, เทียบ สัน. ปรุตฺ ในกาลก่อน, Gr. *πέρυσι* = Lith. pernai, Goth. fairneis, Ohg. firni = Ger. firn (หิมะปีที่แล้ว), forn แต่ก่อน, ferro ไกล] — 1. โบราณ, อดีต สุตฺ.นิ.312,944 (= มหา.นิ.428 อตีตํ, ตรงข้าม **นว** = ปจฺจุปฺปนฺนํ); ธ.156 (= ปุพฺเพ กตานิ อ.); เกี่ยวกับชาติก่อน หรือชีวิตในกาลก่อน : ปุ ˚ กมฺมํ สํ.2/64 = มหา.นิ.437 = จุล.นิ.680 Q. 2; ปุญฺญํ สํ. 1/92. — 2. แก่ (พูดถึงอายุ), ทรุดโทรม, ที่ใช้แล้ว (ตรงข้ามกับ **นว** ใหม่) ที.1/224 (พนฺธนํ, ตรงข้ามกับ นวํ); วิ.2/123 (อุทกํ ปุราณํ น้ำที่ไม่ได้เปลี่ยนใหม่, น้ำเก่า); สํ.2/106 (มคฺค); สุตฺ.นิ.1 (ตจ); ชา.2/114 (อิต. **ปุราณี**, พูดถึงสายธนูเก่า, ใช้กับภรรยาคนก่อนอย่างพูดตลกเล่น); 4/201 (˚ปณฺณ ใบไม้เก่า, ตรงข้าม นว); 5/202 (อ ˚ ไม่เก่า, พูดถึงปี); 6/45 (อปุราณํ ก.วิ. เร็ว ๆ นี้); วิภงฺค.อ.363 (อุทก น้ำที่ไม่ใช่น้ำใหม่). — 3. แต่ก่อน, อดีต, เก่า, ในสมาสต่าง ๆ เช่น ˚**ทุติยิกา** ภรรยาเก่า(ของภิกษุ) วิ.1/18,96; 4/263; สํ. 1/200; อุทาน.5; ชา.1/210; ˚**ราโชโรธา** สตรีซึ่งแต่ก่อนอยู่ในฮาเร็ม วิ.4/261; ˚**สาโลหิต** ผู้เคยเป็นญาติสาโลหิต สุตฺ.นิ. น.91; อุทาน.7; ธ.อ.2/210. — เทียบ **โปราณ** ด้วย.

'urāṇa (adj.) [Venic purāṇa, fr. *per, cp. Sk. parut in former years, Gr. *πέρυσι* = Lith. pernai, Goth. fairneis, Ohg. firni = Ger. firn (last year's snow), forn formerly, ferro far] 1. ancient, past Sn 312, 944 (= Nd[1] 428 atītaṇ, opp. **nava** = paccuppannaṇ); Dh 156 (= pubbe katāni C.); with ref. to former births or previous existences: p. kammaṇ S II.64 = Nd[1] 437 = Nd[2] 680 Q. 2; puññaṇ S I.92. — 2. old (of age), worn out, used (opp. **nava** recent) D I.224 (bandhanaṇ, opp. navaṇ); Vin II.123 (udakaṇ p.°ṇ stale water); S II.106 (magga); Sn I (tacaṇ); J II.114 (f. **purāṇī**, of an old bow string, applied jokingly to a former wife); IV.201 (°paṇṇa old leaf, opp. **nava**); V.202 (a° not old, of years); VI.45 (apurāṇaṇ adv. recently); VbhA 363 (udaka stale water). — 3. former, late, old in cpds. as °**dutiyikā** the former wife (of a bhikkhu) Vin I.18, 96; IV.263; S I.200; Ud 5; J I.210; °**rājorodhā** former lady of the harem Vin IV.261; °**sālohita** former blood-relation Sn p. 91; Ud 7; DhA II.210. Cp. **porāṇa.**

'urātana (adj.) [fr. purā, cp. sanātana in formation] belonging to the past, former, old Nett A 194.

ปุราตน (คุณ.) [จาก ปุรา, เทียบ สนาตน ในการสร้างรูป] เป็นของในอดีต, แต่ก่อน, เก่า เน.ป.อ.194.

urindada [distorted fr. Vedic puraṇ-dara, pura+**dṛ** to break, see darī, thus "breaker of fortresses," Ep. of Indra (& Agni). The P. Commentator (VvA 171) of course takes it popularly as "pure dānaṇ dadāti ti

ปุรินฺทท [เพี้ยนมาจาก เวท. ปุรํ-ทร, ปุร+**ทฺฤ** ทำให้แตก, ดู ทรี, ดังนั้น จึงเท่ากับ "ผู้ทำให้ป้อมแตก", เป็นคำแสดงคุณ-ลักษณะของพระอินทร์(และ อัคนิ). พระอรรถกถาจารย์ฝ่าย บา. (วิมาน.อ.171) ถือเอาเป็น "ปุเร ทานํ ททาตี ติ ปุรินฺทโท ติ

Purindado ti vuccati," thus pure+**dā**; see also Trenckner, *Notes* 59[6]; Geiger, *P.Gr.* § 44[3]] "town-breaker," a name of Sakka (Indra) D II.260; S I.230; Vv 37[4], 62[2]; PvA 247.

Purima (adj.) [compar.-superl. formation fr. *pura, cp. Sk. purima] preceding, former, earlier, before (opp. pacchima) D I.179; Sn 773, 791, 1011; Nd[1] 91; J I.110; SnA 149 (°dhura); PvA 1, 26. In sequence p. majjhima pacchima; past, present, future (or first, second, last) D I.239 sq.; DA I.45 sq. and passim. — **purimatara** =purima J I.345 (°divase the day before).
-attabhāva a former existence VvA 78; PvA 83, 103, 119. **-jāti** a previous birth PvA 45, 62, 79, 90.

Purimaka (adj.) [fr. purima] previous, first Vin II.167 (opp. pacchimaka). f. °**ika** Vin I.153.

Purisa [according to Geiger, Gr. § 30[3] the base is *pūrṣa, from which the Vedic form puruṣa, and the Prk.-P. form purisa. The further contraction *pussa *possa yielded **posa** (q. v.). From the Prk. form puliśa (Māgadhī) we get **pulla**] man (as representative of the male sex, contrasted to **itthi** woman, e. g. at A III.209; IV.197; J I.90; V.72; PvA 51). Definitions of the C. are "puriso nāma manussa-puriso na yakkho na peto etc." (i. e. man *κατ' ἐξοχήν*) Vin IV.269 (the same expl[n] for purisa-puggala at Vin IV.214); "setṭh' aṭṭhena puri seti ti puriso ti satto vuccati" VvA 42. — 1. man D I.61 (p. kassaka "free man"); II.13; S I.225; A I.28,

วุจฺจติ", ดังนั้นจึงเป็น ปุเร+**ทา**; ดู Trenckner, *Notes* 59[6] Geiger, *P. Gr.* § 44[3]] "ผู้ทำให้เมืองแตก", ชื่อหนึ่งขอ ท้าวสักกะ (พระอินทร์) ที่.2/260; สํ.1/230; วิมาน.37[1] 62[2]; เปต.อ.247.

ปุริม (คุณ.) [การสร้างรูปคุณ. ชั้นวิเสส-อติวิเสส จาก *ปุร เทียบ สัน. ปุริม] มาก่อน, ก่อน, เกิดก่อน, แต่ก่อน (ตร ข้าม ปจฺฉิม). ที.1/179; สุตฺ.นิ.773,791,1011; มหา.นิ.91 ชา.1/110; สุตฺ.นิ.อ.149 (°ธุร); เปต.อ.1,26. ในลำดั ปุ° มชฺฌิม ปจฺฉิม; อดีต, ปัจจุบัน, อนาคต (หรือ แรก ที่สอง, สุดท้าย) ที.1/239; ที.อ.1/45 และทุก ๆ แห่ง. — **ปุริมตร** = ปุริม ชา.1/345 (°ทิวเส ในวันก่อน).

— **อตฺตภาว** อัตภาพก่อน, ชีวิตในชาติก่อน วิมาน.อ.7 เปต.อ.83,103,119. — **ชาติ** การเกิดครั้งก่อน เปต.อ.4 62,79,90.

ปุริมก (คุณ.) [จาก ปุริม] ก่อน, แรก วิ.2/167 (ตรงข้า ปจฺฉิมก). อิต. °**อิก** วิ.1/153.

ปุริส [ตามมติ Geiger, Gr. § 30[3] ฐานคือ *ปุรฺษ, รูป เว จากนั้นก็เป็น ปุรุษ, และรูป ปรา., บา. เป็น ปุริส. รูปย่ ต่อไปอีกคือ *ปุสฺส *โปสฺส ทำให้เกิด **โปส** (ดูคำนี้). จากรู ปรา. ปุลิศ (มาคธี) เราก็ได้ **ปุลฺล**] ผู้ชาย(เป็นผู้แทนขอ เพศชาย, ซึ่งตรงกันข้ามกับ **อิตฺถิ** ผู้หญิง, อุ. ใน องฺ.3/20 4/197; ชา.1/90; 5/72; เปต.อ.51). อรรถกถาจารย์นิยา ว่า "ปุริโส นาม มนุสฺส-ปุริโส น ยกฺโข น เปโต ฯลฯ" (ค คน *κατ' ἐξοχήν*) วิ.4/269 (อธิบายเหมือนกันสำหรับ ปุริ -ปุคฺคล ใน วิ.4/214); "เสฏฺฐ'อฏฺเฐน ปุริ เสตี ติ ปุริ ติ สตฺโต วุจฺจติ" วิมาน.อ.42. — 1. ผู้ชาย ที.1/61 (ปุ กสฺสก "ชายผู้เป็นอิสระ"); 2/13; สํ.1/225; องฺ.1/28,12

126; II.115; III.156; Sn 102, 112, 316, 740, 806 and passim; Dh 117, 152, 248; Nd[1] 124; PvA 3, 4, 165, 187; VvA 13 (majjhima°, paṭhama°, as t.t. g.?). **uttama°** S II.278; III.61, 166; IV.380; It 97; **mahā°** S V.158; A II.35; III.223; IV.229 (see also under mahā); **sappurisa** (q. v.). Var. epithets of the Buddha e. g. at S. I.28 sq. — **Kāpurisa** a contemptible man; **kimpurisa** a wild man of the woods ("whatever man"), f. **kimpurisī** J V.215. —**purisa** as "a man, some one, somebody" as character or hero in var. *similes*, e. g. angārakāsuyaṃ khipanaka° Vism 489; asucimhi patita Vism 465; āgantuka° VbhA 23; dubbala Vism 533; papāte *patanto* VbhA 23 (cannot be a help to others; similarly with *patita* at VbhA 170 = Vism 559); bhikkhusanghaṃ disvā Vism 333; maṇḍapa-lagga Vism 339 sq.; lakuṇṭaka-pāda & dīghapāda VbhA 26; cp. the foll.: of a man pleasing the king VbhA 442 sq.; a man wishing to perform a long journey in *one* day Vism 244; a man breathing when exhausted Vism 274. Frequently elsewhere. — 2. an attendant, servant, waiter Vin II.297; D I.60 (dāsa+), 72 (id.); J I.385 (dāsa°); VI.462. Cp. porisa, posa.

-atthika one who seeks a servant Vin II.297. **-anta = purisādhama** Sn 664 (anta = Sk. antya; Sn A 479 expl[s] by antimapurisa). **-antaragatā** touched by a man (lit. gone in by . . .), a woman who has sexual intercourse, a woman in intercourse with a man D I.166 (cp. *Dial.* I.228); M I.77; A I.295; II.206; Vin IV.322; Pug 55 (=he does not accept food, lest their intercourse should be broken: rati antarāyo hoti PugA 231); DA I.79 (=itthi, as opp. to kumārikā). Cp. pumaṃ gata,

2/115; 3/156; สุตฺ.นิ.102,112,316,740,806 และทุก ๆ แห่ง; ธ.117,152,248; มหา.นิ.124; เปต.อ.3,4,165,187; วิมาน.อ.13 (มชฺฌิม°, ปฐม°, เป็นคำเฉพาะในไวยากรณ์ ?). **อุตฺตม°** สำ.2/278; 3/61,166; 4/380; อิติ.97; **มหา°** สำ. 5/158; องฺ.2/35; 3/223; 4/229 (ดูที่ มหา ด้วย); **สปฺปุริส** (ดูคำนี้). คำแสดงคุณลักษณะต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้า อุ. ใน สำ.1/28. — **กาปุริส** คนเลวทราม; **กิมฺปุริส** คนป่าเถื่อน ("คนอะไร"), อิต. **กิมฺปุริสี** ชา.5/215. — **ปุริส** ในฐานเป็น "บุรุษ หรือบางคน บางท่าน" อันเป็นตัวละคร หรือพระเอก ในอุปมา ต่าง ๆ, อุ. องฺคารกาสุยํ ขิปนก° วิ.ม. 489; อสุจิมฺหิ ปติต วิ.ม.465; อาคนฺตุก° วิภงฺค.อ.23; ทุพฺพล วิ.ม.533; ปปาเต ปตนฺโต วิภงฺค.อ.23 (ไม่อาจช่วยเหลือผู้อื่น; อย่างเดียวกันกับ ปติต ใน วิภงฺค.อ.170 = วิ.ม. 559); ภิกฺขุ-สงฺฆํ ทิสฺวา วิ.ม.333; มณฺฑป-ลคฺค วิ.ม.339; ลกุณฺฑก-ปาท และ ทีฆปาท วิภงฺค.อ.26; เทียบคำต่อไปนี้ : เกี่ยวกับบุรุษผู้ทำให้พระราชาพอพระทัย วิภงฺค.อ.442; คนผู้อยากเดินทางไกลให้ถึงวันเดียว วิ.ม.244; คนหายใจเมื่อเหนื่อยอ่อน วิ.ม.274. บ่อยที่ใช้ในแห่งอื่น ๆ. — 2. คนติดตาม, คนใช้, บริกร วิ.2/297; ที.1/60 (ทาส+), 72 (ทาส+); ชา.1/385 (ทาส°); 6/462. เทียบ โปริส, โปส.

– **อตฺถิก** ผู้เสาะหาคนใช้ วิ.2/297. – **อนฺต** = **ปุริสาธม** สุตฺ.นิ.664 (อนฺต = สัน. อนฺตฺย; สุตฺ.นิ.อ.479 อธิบายเป็น อนฺติมปุริส). – **อนฺตรคตา** ถูกต้องโดยบุรุษ (ตามตัว. ซึ่งถูกเข้าไปโดย...), สตรีผู้ถูกร่วมประเวณี, สตรีผู้ร่วมประเวณีกับบุรุษ ที.1/166 (เทียบ *Dial.* 1/228); ม.1/77; องฺ. 1/295; 2/206; วิ.4/322; ปุ.55 (= เขาไม่รับเอาอาหาร โดยเกรงว่าความสัมพันธ์ของพวกเราจะขาดตอนไป : รติ อนฺตราโย โหติ ปุ.อ.231); ที.อ.1/79 (= อิตฺถิ, เป็นคำตรง

J v.154. **-allu** (& ālu) N. of certain monstrous beings, living in the wilderness J v.416 (=vaḷavā-mukha-yakkhinī, a y. with the face of a mare), 418; VI.537 (°ālu=vaḷavā-m.-pekkhī C.). **-ājañña** "a noble steed of a man," a thorough-bred or remarkable man S III.91; A v.325 sq., Sn 544; Dh 193; as *-ājāneyya* at DhA I.310; *-ājāniya* at A I.290; II.115; IV.397 sq.; V.324. **-āda** a bad man ("man-eater") a wild man, cannibal J v.25 (cp. puruṣāda Jtm 31[41]); *°ādaka* J v.30. **-ādhama** a wicked man Dh 78; J v.268. **-indriya** male faculty, masculinity S v.204; A IV.57; Dhs 634, 715, 839, 972; Vism 447, 492. **-uttama** "the highest of men," an excellent man A v.16, 325 sq.; Sn 544; Dh 78; DhA II.188. **-usabha** (purisusabha) "a bull of a man," a very strong man Vin III.39. **-kathā** talk about men D I.8. **-kāra** manliness D I.53 (cp. DA I.161); Miln 96. **-thāma** manly strength D I.53; S II.28; A II.118; IV.190. **-dammasārathi** guide of men who have to be restrained, Ep. of the Buddha [cp. BSk. puruṣa-damya-sārathi Divy 54 and passim] S II.69; A I.168, 207; II.56, 112, 147; Sn p. 103 (=vicitrehi vinayan' ūpāyehi purisadamme sāretī ti SnA 443); It 79; Pug 57; Vism 207; ThA 178. **-dosā** (pl.) faults or defects in a man; eight are discussed in detail at A IV.190 sq.; Ps I.130; eighteen at J VI.542, 548. **-dhorayha** a human beast of burden S I.29. **-parakkama** manly energy D I.53; S II.28. **-puggala** a man, a human character D III.5, 227 (eight); S I.220 (8); II.69, 82, 206; IV.272 sq.=

ข้ามกับ กุมาริกา). เทียบ ปุมํ คต, ชา.5/154. – **อลุ** (และ อาลุ) ชื่อของสัตว์ครึ่งผีครึ่งคนซึ่งอาศัยอยู่ในป่าชัฏ ชา 5/416 (= วฬวา–มุข–ยกฺขินี, นางยักษิณีหน้าม้า), 418 6/537 (°อาลุ = วฬวา–มุ°–เปกฺขี อ.). – **อาชญฺญ** "บุรุ อาชาไนย", คนตระกูลดีหรือคนพิเศษ สํ.3/91; องฺ.5/325 สุตฺ.นิ.544; ธ.193; เป็น – อาชาเนยฺย ใน ธ.อ.1/310 เป็น อาชานิย ใน องฺ.1/290; 2/115; 4/397; 5/324 – **อาท** คนเลว, ("ผู้กินคน") คนป่า, มนุษย์กินคน ชา.5/2 (เทียบ ปุรุษาท ชา.มา.31[41]); °อาทก ชา.5/30. – **อาธ** บุรุษเลวทราม ธ.78; ชา.5/268. – **อินฺทฺริย** ปุริสินทรีย ความเป็นบุรุษหรือเพศชาย สํ.5/204; องฺ.4/57; ธ.ส.634 715,839,972; วิ.ม.447,492. – **อุตฺตม** "บุรุษชั้นสูงสุด" ผู้เลอเลิศ องฺ.5/16,325; สุตฺ.นิ.544; ธ.78; ธ.อ.2/188 – **อุสภ** (ปุริสุสภ) "บุรุษอุสภะ", คนแข็งแรงมาก วิ.3/39 – **กถา** การพูดถึงบุรุษ ที.1/8. – **การ** ความเป็นลูกผู้ชา ที.1/53 (เทียบ ที.อ.1/161); มิลินฺ.96. – **ถาม** เรี่ยวแร แห่งบุรุษ ที.1/53; สํ.2/28; องฺ.2/118; 4/190 – **ทมฺมสารถิ** นายสารถีผู้ฝึกบุรุษ, เป็นคำแสดงลักษณะขอ พระพุทธเจ้า [เทียบพุทธสัน. ปุรุษ–ทมฺย–สารถิ ทิว.54 และทุก แห่ง] สํ.2/69; องฺ.1/168,207; 2/56,112,147; สุตฺ.นิ น.103 (= วิจิเตฺรหิ วินยน'อูปาเยหิ ปุริสทมฺเม สาเรตี สุตฺ.นิ.อ.443); อิติ.79; ปุ.57; วิ.ม.207; เถร.อ.178 – **โทสา** (พหุ.) ความผิดหรือข้อบกพร่องในบุรุษ; มี 8 อย่า ดังอธิบายอย่างละเอียดไว้ใน องฺ.4/190; ปฏิ.ส.1/130; 1 อย่างใน ชา.6/542,548. – **โธรยฺห** คนใฝ่ธุระ สํ.1/29 – **ปรกฺกม** ความบากบั่นของบุรุษ ที.1/53; สํ.2/28. – **ปุคฺค** บุคคล, ผู้ที่เป็นคน ที.3/5,227 (8 จำพวก); สํ.1/22 (8 จำพวก); 2/69,82,206; 4/272 = อิติ.88 (8 จำพวก

It 88 (8) (expl^{d} at Vism 219); A I.32, 130, 173, 189; II.34, 56; III.36, 349; IV.407 (8); V.139, 183 (8), 330 (8); Vin IV.212 sq. (=male); VbhA 497; **-bhava** state of being a man, manhood, virility J III.124; Dhs 634, 415, 839; PvA 63. **-bhūmi** man's stage, as "eight stages of a prophet's existence" (*Dial.* I.72) at D I.54, in detail at DA I.162, 163. **-medha** man-sacrifice, human sacrifice S I.76; A II.42; IV.151; It 21; Sn 303. **-yugāni** (pl.) (4) pairs of men S IV.272 sq.; A I.208; II.34, 56; III.36; IV.407; V.330; D III.5, 227; It 88; in verse Vv 44^{21}; expl^{d} Vism 219 (see under yuga). **-lakkhaṇa** (lucky) marks on a man D I.9. **-liṅga** (see also pulliṅga) a man's characteristic, membrum virile Vin III.35; Dhs 634, 715, 839; Tikp 50; Vism 184. **-viriya** manly vigour S II.28. **-vyañjana** the membrum virile (=°liṅga) Vin II.269.

(อธิบายไว้ใน วิ.ม.219); อง.1/32,130,173,189; 2/34, 56; 3/36,349; 4/407 (8 จำพวก); 5/139,183 (8 จำพวก), 330 (8 จำพวก); วิ.4/212 (= เพศชาย); วิภงฺค.อ.497; – **ภว** ความเป็นชาย, ความเป็นลูกผู้ชาย, ความเป็นชายชาตรี ชา.3/124; ธ.ส.634,415,839; เปต.อ.63. – **ภูมิ** ขั้นแห่งบุรุษ, เช่น "ขั้นทั้ง 8 ของชีวิต ของศาสดาทางศาสนา" (*Dial.* 1/72) ใน ที.1/54, รายละเอียดใน ที.อ. 1/162,163. – **เมธ** การบูชายัญด้วยผู้ชาย, มหายัญชื่อปุริสเมธ สं.1/76; อง.2/42; 4/151; อิติ.21; สุตฺ.นิ.303. – **ยุคานิ** (พหุ.) คู่แห่งบุรุษ(4) สं.4/272; อง.1/208; 2/34, 56; 3/36; 4/407; 5/330; ที.3/5,227; อิติ.88; ตามคำฉันท์ วิมาน.44^{21}; อธิบายไว้ใน วิ.ม.219 (ดูที่ ยุค). – **ลกฺขณ** ลักษณะ(ที่มีโชค)ของบุรุษ ที.1/9. – **ลิงฺค** (ดู ปุลฺลิงฺค ด้วย) เครื่องหมายบุรุษเพศ วิ.3/35; ธ.ส.634,715, 839; ติ.ป.50; วิ.ม.184. – **วิริย** ความเพียรของบุรุษ สं. 2/28. – **วฺยญฺชน** เครื่องแสดงบุรุษเพศ (= °ลิงฺค) วิ.2/269.

Purisaka (n.-adj.) [fr. purisa] 1. a (little) man, only in °**tiṇa** doll effigy made of grass (straw), scarecrow Miln 352; Vism 462; DhsA 111. — 2. (adj.) having a man, f. °**ikā** in eka° (a woman) having intercourse with only *one* man J I.290.

ปุริสก (นาม., คุณ.) [จาก ปุริส] — 1. คน(เล็ก ๆ), เฉพาะใน °**ติณ** รูปหุ่นจำลองทำด้วยหญ้า(ฟาง), หุ่นไล่กา มิลินฺ. 352; วิ.ม.462; ธ.ส.อ.111. — 2. (คุณ.) ผู้ชาย, อิต. °**อิกา** ใน เอก° (สตรี) มีการร่วมประเวณีกับชายเพียงคนเดียว ชา.1/290.

Purisatta (nt.) [abstr. fr. purisa] manhood, virility Dhs 634, 715, 839.

ปุริสตฺต (นปุ.) [ภาวนาม จาก ปุริส] ความเป็นบุรุษ, ความเป็นผู้ชาย ธ.ส.634,715,839.

Purisattana (nt.) [=purisatta, cp. Trenckner, *Notes* 70^{37}] manhood Miln 171.

ปุริสตฺตน (นปุ.) [= ปุริสตฺต, เทียบ Trenckner, *Notes* 70^{37}] ความเป็นชาย มิลินฺ.171.

Pure (indecl.) [is the genuine representative (with Mā-

ปุเร (อัพ.) [เป็นตัวแทนที่แท้จริง (กับ เอ ของภาษามาคธี)

gadhī e) of Vedic puraḥ, which also appears as *puro in purohita, as *pura in purakkharoti. It belongs to base Idg. *per (cp. pari), as in Cr. *πάρος* before, earlier, *πρέσβυς* "preceding in life," i. e. older; Ohg. first] before (both local & temporal), thus either "before, in front" or "before, formerly, earlier." In both meanings the opp. is **pacchā**—(a) *local* S 1.176 (pure hoti to lead); J II.153 (opp. pacchima)—(b) *temporal* S 1.200; Sn 289, 311, 541, 645, 773 (=atītaṃ Nd[1] 33; opp pacchā); Dh 348 (opp. pacchato); J 1.50 (with abl. pure puṇṇamāya). Often meaning "in a former life," e. g. Vv 34[8], 34[13]; Pv 1.2[1] (=pubbe atītajātiyaṃ PvA 10); II.3[2] (cp. purima); II.4[2]; II.7[4] (=atītabhāve PvA 101); II.9[13]. — **apure apacchā** neither before nor after, i. e. simultaneously PugA 186 (see apubbaṃ). — **puretaraṃ** (adv.) first, ahead, before any one else DhA 1.13, 40. — (c) *modal*, meaning "lest" DA 1.4; cp. purā in same sense Jtm. 28.

-cārika going before, guiding, leading, only in phrase °*n kalvā* putting before everything else, taking as a guide or ideal J 1.176 (mettā-bhāvanaṃ); III.45 (id.), 180 (**khantiñ** ca mettañ ca); VI.127 (Indaṃ); PugA 194 (paññaṃ). **-java** [cp. BSk. purojava attendant Divy 211, 214, 379; also Vedic puroyāva preceding] preceding, preceded by, controlled by (=pubbaṅgama) S 1.33 (sammādiṭṭhi°); Sn 1107 (dhamma-takka°, cp. Nd[2] 318). **-jāta** happening before, as logical category (°paccaya) "antecedence"; Vism 537 (elevenfold)=

ของ เวท. ปุรฺ, ซึ่งยังปรากฏเป็น *ปุโร ใน ปุโรหิต, เป็น *ปุร ใน ปุรกฺขโรติ. ฐานของคำนี้คือ Idg. *per (เทียบ ปริ), เช่นใน Cr. *πάρος* ข้างหน้า, ก่อน *πρέσβυς* "มาก่อนในชีวิต", คือแก่กว่า; Ohg. แรก] ก่อน (เกี่ยวกับสถานที่และเวลา), ดังนั้นจึงเป็น "ก่อน, ข้างหน้า" หรือ "ก่อน, แต่ก่อน, เร็วกว่าหรือก่อนกว่า". ในความหมายทั้ง 2 อย่างนั้น คำตรงกันข้ามคือ **ปจฺฉา.** — (ก) เกี่ยวกับสถานที่ สำ.1/176 (ปุเรโหติ นำ); ชา.2/153 (ตรงข้าม ปจฺฉิม). — (ข) เกี่ยวกับเวลา สำ.1/200; สุตฺ.นิ.289,311,541,645,773 (= อตีตำ มหา.นิ.33; ตรงข้าม ปจฺฉา); ธ.348 (ตรงข้าม ปจฺฉโต); ชา.1/50 (อ.กา. ปุเร ปุณฺณมาย). มีบ่อยที่หมายถึง "ในชาติก่อน" อุ. วิมาน.34[8], 34[13]; เปต.1/2[1] (= ปุพฺเพ อตีต-ชาติยำ เปต.อ.10); 2/3[2] (เทียบ ปุริม); 2/4[2]; 2/7[4] (= อตีตภาเว เปต.อ.101); 2/9[13]. — **อปุเร อปจฺฉา** ไม่ก่อนไม่หลัง, คือพร้อม ๆ กัน ปุ.อ.186 (ดู อปุพฺพำ). — **ปุเรตรำ** (ก.วิ.) แรก, ขึ้นหน้า, ก่อนใครอื่น ธ.อ.1/13,40. — (ค) เกี่ยวกับฐานนิยม, หมายถึง "โดยเกรงว่า" ที่.อ. 1/4; เทียบ ปุรา ในความหมายอย่างเดียวกัน ชา.มา.28.

– **จาริก** ไปข้างหน้า, ไปก่อน, นำไป, เฉพาะในวลี °กำ กตฺวา ใส่ไว้ก่อนอะไรอื่น, ถือเป็นตัวอย่าง หรืออุดมคติ ชา. 1/176 (เมตฺตา-ภาวนำ); 3/45 (เหมือนกัน), 180 (ขนฺติญฺจ เมตฺตญฺจ); 6/127 (อินฺทำ); ปุ.อ.194 (ปญฺญำ). – **ชว** [เทียบ พุทธสัน. ปุโรชว ผู้คอยติดตาม ทิว.211,214,379; เวท. ปุโรยาว ไปก่อน] ไปก่อนหรือมาก่อน, นำหน้า, วิ่งไปข้างหน้า (= ปุพฺพงฺคม) สำ.1/33 (สมฺมาทิฏฺฐิ°); สุตฺ.นิ.1107 (ธมฺม-ตกฺก°, เทียบ จุล.นิ.318). – **ชาต** เกิดขึ้นก่อน, ในฐานเป็นประเภทตามลำดับก่อนหลัง (°ปจฺจย) "แบบฉบับที่มีมาก่อน"; วิ.ม.537 (11 อย่าง) = ติ.ป.17; บ่อยปรากฏใน

Tikp. 17; freq. in Dukp. & Tikp. (as ārammaṇa° & vatthu°), cp. VbhA 403 (°ārammaṇa & °vatthuka). **-dvāra** front door J II.153. **-bhatta** the early meal, morning meal, breakfast [cp. BSk. purobhaktakā Divy 307] VvA 120; PvA 109; °ŋ in the morning VvA 51; PvA 78; °*kicca* duties after the morning meal DA I.45 sq.; SnA 131 sq. **-bhava** "being in front," i. e. superior DA I.75 (in exegesis of porī). **-samaṇa** one who wanders ahead of someone else Vin II.32 (opp. pacchā°).

ทุ.ป. และ ติ.ป. (เป็น อารมฺมณ ° และ วตฺถุ °), เทียบ วิภงฺค. อ.403 (°อารมฺมณ และ °วตฺถุก). – **ทฺวาร** ประตูหน้า ชา. 2/153. – **ภตฺต** ก่อนภัตร, ภัตตาหารมื้อเช้า, อาหารเช้า [เทียบ พุทธสัน. ปุโรภกฺตกา ทิว.307] วิมาน.อ.120; เปต. อ.109; °**ตฺ** ในตอนเช้า วิมาน.อ.51; เปต.อ.78; °กิจฺจ กิจภายหลังอาหารเช้า ที.อ.1/45; สุตฺ.นิ.อ.131. – **ภว** "มีอยู่ข้างหน้า", คือ อยู่เหนือกว่า ที.อ.1/75 (ในการอธิบายถึงโปรี). – **สมณ** ผู้เดินล่วงหน้าคนอื่น วิ.2/32 (ตรงข้ามกับ ปจฺฉา °).

urekkhata = purakkhata Sn 849, 859, (a°); Nd[1] 73, 214.

ปุเรกฺขต = ปุรกฺขต สุตฺ.นิ.849,859, (อ °); มหา.นิ.73,214.

urekkharoti [for purakkharoti, pure = Sk. puraḥ] to honour etc. Sn 794 = 803; ppr. **purekkharāna** Sn 844, 910.

ปุเรกฺขโรติ [แทน ปุรกฺขโรติ, ปุเร = สัน. ปุรหฺ] ให้เกียรติ, ยกย่อง ฯลฯ สุตฺ.นิ.794 = 803; อาน ปัจจัย **ปุเรกฺขราน** สุตฺ.นิ.844,910.

urekkhāra [for purakkhāra, puraḥ + **kṛ**, see pure] deference, devotion, honour; usually -° (adj.) devoted to, honouring D I.115; Vin III.130; IV.2, 277; Nd[1] 73, 214; Dh 73 (= parivāra DhA II.77); Vv 34[14] (attha° = hitesin VvA 152); VbhA 466 (°mada); VvA 72.

ปุเรกฺขาร [แทน ปุรกฺขาร, ปุรหฺ+**กฺฤ**, ดู ปุเร] ความเคารพ, ความภักดี, การยกย่อง; โดยปกติ –° (คุณ.) ภักดี, เอาใจใส่, ยกย่อง ที.1/115; วิ.3/130; 4/2,277; มหา.นิ.73,214; ธ.73 (= ปริวาร ธ.อ.2/77); วิมาน.34[14] (อตฺถ° = หิเตสินฺ วิมาน.อ.152); วิภงฺค.อ.466 (°มท); วิมาน.อ.72.

urekkhāratā (f.) [abstr. fr. purekkhāra] deference to (-°) DhA IV.181 (attha°).

ปุเรกฺขารตา (อิต.) [ภาวนาม จาก ปุเรกฺขาร] ความเคารพ (– °) ธ.อ.4/181 (อตฺถ °).

urohita [purah + pp. of **dhā**, ch. Vedic purohita] 1. placed in front, i. e. foremost or at the top, in phrase devā Inda-purohitā the gods with Inda at their head J VI.127 (= Indaṃ pure-cārikaṃ katvā C.). — 2. the king's head-priest (brahmanic), or domestic chaplain, acting at the

ปุโรหิต [ปุรหฺ+ก.กิ. ของ **ธา**, เวท. ปุโรหิต] — 1. มีตำแหน่งข้างหน้า, คืออยู่หน้าที่สุดหรือสูงสุด, ในวลี เทวา อินฺท–ปุโรหิตา เหล่าเทวดามีพระอินทร์เป็นหัวหน้า ชา.6/127 (= อินฺทํ ปุเร–จาริกํ กตฺวา อ.). — 2. ปุโรหิตของพระ–ราชา (เกี่ยวกับทางพราหมณ์), หรือปุโรหิตาจารย์, คืออาจารย์

same time as a sort of Prime Minister D 1.138; J 1.210; v.127 (his wife as brāhmaṇī); Pug 56 (brāhmaṇa p.); Miln 241, 343 (dhamma-nagare p.); PvA 74.

ประจำราชสำนัก แต่ในขณะเดียวกันทำหน้าที่เป็นอัครมหาเสนาบดี ที่.1/138; ชา.1/210; 5/127 (ภรรยาของเขาเป็นพราหมณี) ปุ.56 (พฺราหฺมณ ปุ°); มิลินฺ.241,343 (ธมฺมนคเร ปุ°); เปต.อ.74.

Pulaka [cp. Sk. pulāka, Halāyudha 5, 43; not Sk. pulaka, as Kern, *Toev.* s. v. for which see also Walde, *Lat. Wtb.* s. v. pilus] shrivelled grain Miln 232 (sukka-yava° of dried barley); DhA II.154 (SS; T. reads **mūlakaṇ**, which is expl^{d} by Bdhgh as "nitthusaṇ katvā ussedetvā gahita-yava-taṇḍula vuccanti" ibid). Here belongs **pulasa-patta** of J III.478. (vv. ll. pulā°, mūlā°, mulā°; expl^{d} by C. as "saṇhāṇi pulasa-gaccha-paṇṇāni," thus taking pulasa as a kind of shrub, prob. because the word was not properly understood).

ปุลก [เทียบ สัน. ปุลาก, Halāyudha 5,43; ไม่ใช่ สัน. ปุลก เช่นที่ Kern, *Toev.* s. v. ดู Walde ด้วย, *Lat. Wtb.* s. pilus] เมล็ดข้าวที่เหี่ยวแห้ง มิลินฺ.232 (สุกฺก–ยว° ข้าวเหนียวตากแห้ง); ธ.อ.2/154 (สี.; ต. ใช้ **มูลกํ**, ซึ่งพุทธโฆษอธิบายเป็น "นิตฺถุสํ กตฺวา อุสฺเสเทตฺวา คหิต–ยว–ตณฺฑุลา วุจฺจนฺติ" แห่งเดียวกัน). **ปุลส–ปตฺต** ของ ชา.3/478 อยู่ในจำพวกนี้ (ใช้ ปุลา°, มูลา°, มุลา° ก็มี; อ. อธิบายเป็น "สณฺหาณิ ปุลส–คจฺฉ–ปณฺณานิ", ซึ่งถือว่า ปุลส เป็นต้นไม้เตี้ย ๆ ชนิดหนึ่ง อาจเป็นเพราะไม่เข้าใจคำนี้อย่างถูกต้อง).

Pulava [etym. ? dial; cp. Class. Sk. pulaka erection of the hairs of the body, also given by lexicographers (Hemachandra 1202) in meaning "vermin"] a worm, maggot M III.168; Sn 672; J III.177; VI.73; Miln 331, 357; Vism 179 (=kimi) DhA III.106, 411. See next.

ปุฬว [นิรุกติ ? คำท้องถิ่น; เทียบ สัน. โบราณ ปุลก ขนลุก ผู้รวบรวมปทานุกรม (Hemachandra 1202) แสดงความหมายเป็น "กิ้งกือหรือไส้เดือน"] หนอน, แมลง ม.3/168; สุ.นิ.672; ชา.3/177; 6/73; มิลินฺ.331,357; วิ.ม.179 (= กิมิ) ธ.อ.3/106,411. ดูคำถัดไป.

Pulavaka (BB puluvaka)=pulava DhA IV.46; VvA 76; PvA 14. One of the (asubha) kammaṭṭhānas is called p. "the contemplation (°saññā idea) of the worm-infested corpse" S V.131; Dhs 264; Vism 110, 179 (pulu°), 194 (id.; as asubha-lakkhaṇa); DhA IV.47. See also asubha.

ปุฬวก (พ. ปุฬุวก) = ปุฬว ธ.อ.4/46; วิมาน.อ.76; เปต.อ.14 หนึ่งใน(อสุภ)กรรมฐานมีชื่อว่า ปุฬวก "การพินิจถึงซากศพที่คราคร่ำไปด้วยกลุ่มหนอน" สं.5/131; ธ.ส.264; วิ.ม.110, 179 (ปุฬุ°), 194 (ปุฬุ°; เป็น อสุภ–ลกฺขณ); ธ.อ.4/47 — ดู **อสุภ** ด้วย.

Pulasa see pulaka.

ปุลส ดู **ปุลก**.

Pulina (& Puḷina) (nt.) [cp. Epic Sk. pulina, also Halāyudha 3, 48] 1. a sandy bank or mound in the middle

ปุลิน (และ **ปุฬิน**) (นปุ.) [เทียบกาพย์ สัน. ปุลิน, Halāyudha 3,48 ด้วย] — 1. หาดหรือเนินที่เป็นทรายอยู่กลางแม่น้ำ

of a river J II.366 (vālika°); III.389 (id.); V.414; Miln 297 (l); Dāvs IV.29; Vism 263 (nadī°); VvA 40 (paṇḍara°). — 2. a grain of sand Miln 180 (l).

ชา.2/366 (วาลิก°); 3/389 (วาลิก°); 5/414; มิลินฺ.297 (ฟ); ทา.วํ.4/29; วิ.ม.263 (นที°); วิมาน.อ.40 (ปณฺฑร°). — 2. เม็ดทราย มิลินฺ.180 (ฟ).

ilia [a contracted form of purisa (q. v.)] man, only in cpd. pullinga (=purisa-linga) membrum virile, penis J V.143 (where explᵈ by C. as uṇha-chārikā pl. "hot embers"; the pass. is evidently misunderstood; v. l. BB phull°).

ปุลฺล [รูปย่อของ ปุริส (ดูคำนี้)] บุรุษ, ใช้เฉพาะในสมาส **ปุลฺลิงฺค** (=ปุริส–ลิงฺค) เพศชาย, ลึงค์ ชา.5/143 (อ. อธิบายเป็น อุณฺห–ฉาริกา พหุ. "เถ้าถ่านที่กำลังร้อน"; ข้อความนี้เห็นได้ชัดว่าแปลผิด; พ. ใช้ ผุลฺล° ก็มี).

issa° at Nd¹ 90 in cpds. °tila, °tela, **dantakaṭṭha, mattikā**, etc. is probably to be read with v. l. **phussa°**; meaning not quite clear ("natural, raw"?).

ปุสฺส° ใน มหา.นิ.90 ในสมาส **°ติล, °เตล, ทนฺตกฏฺฐ, มตฺติกา,** ฯลฯ บางทีอาจต้องใช้กับ **ผุสฺส°**; ความหมายไม่ชัดเจน ("ตามธรรมชาติ, ดิบ"?).

issaka at A I.188 is to be read as **phussaka** (see phussa³) cuckoo.

ปุสฺสก ใน องฺ.1/188 ต้องใช้เป็น **ผุสฺสก** (ดู ผุสฺส³) นกดุเหว่า.

issaratha at J VI.39 read phussa° (q. v.).

ปุสฺสรถ ใน ชา 6/39 ใช้เป็น **ผุสฺส°** (ดูคำนี้).

iga¹ (nt.) [etym.? cp. Vedic pūga in meaning of both pūga¹ & pūga²] heap, quantity; either as n. with gen. or as adj.=many, a lot Sn 1073 (pūgaṃ vassānaṃ=bahūni vassāni Nd² 452); Pv IV.7⁹ (pūgāni vassāni); VbhA 2 (khandhaṭṭha, piṇḍ°, pūg°).

ปูค¹ (นปุ.) [นิรุกติ ? เทียบ เวท. ปูค ในความหมายทั้ง ปูค¹ และ ปูค²] กอง, จำนวน; ทั้งเป็นนาม. กับ ส.กา. หรือเป็น คุณ. = มาก, มากมาย สุตฺ.นิ.1073 (ปูคํ วสฺสานํ = พหูนิ วสฺสานิ จูฬ.นิ.452); เปต.4/7⁹ (ปูคานิ วสฺสานิ); วิภงฺค.อ.2 (ขนฺธฏฺฐ, ปิณฺฑ°, ปูค°).

iga² (m.) [see preceding] corporation, guild Vin II.109, 212; IV.30, 78, 226, 252; M III.48; A III.300; Ud 71; Pug 29 (=seṇi PugA 210).

-āyatana guild's property J VI.108 (=pūga-santaka ṭhana C.). **-gāmaṇika** superintendant of a guild, guildmaster A III.76. **-majjhagata** gone into a guild A I.128=Pug 29; SnA 377.

ปูค² (ปุ.) [ดูคำก่อน] บรรษัท, สมาคม วิ.2/109,212; 4/30,78,226,252; ม.3/48; องฺ.3/300; อุทาน.71; ปุ.29 (= เสณิ ปุ.อ.210).

– **อายตน** สมบัติของสมาคม ชา.6/108 (= ปูค–สนฺตก ธน อ.). – **คามณิก** ผู้ดูแลสมาคม, ผู้จัดการสมาคม องฺ. 3/76. – **มชฺฌคต** เข้าสมาคม องฺ.1/128 = ปุ.29; สุตฺ.นิ. อ.377.

Pūga[3] [Class. Sk. pūga] the betel-palm, betel nut tree J v.37 (°rukkha-ppamāṇaṇ ucchu-vanaṇ).

ปูค[3] [สัน. โบราณ ปูค] ไม้หมาก, ต้นหมาก ชา.5/3 (°รุกฺข-ปฺปมาณํ อุจฺฉุ-วนํ).

Pūja (adj.) [Epic Sk. pūjya, cp. pujja] to be honoured, honourable A III.78 (v. l.; T. pūjja); J III.83 (apūja = apūjanīya C.); **pūjaṇ karoti** to do homage Vism 312. — See also **pūjiya.**

ปูช (คุณ.) [กาพย์ สัน. ปูชฺย, เทียบ ปุชฺช] พึงบูชา, มีเกียรอง.3/78 (ใช้ได้หลายอย่าง; ต. ปูชฺช); ชา.3/83 (อปูช อปูชนีย อ.); **ปูชํ กโรติ** ทำการเคารพบูชา วิ.ม.312. — ดู **ปูชิย** ด้วย.

Pūjanā (f.) [fr. pūjeti] veneration, worship A II.203 sq.; Dh 106, 107; Pug 19; Dhs 1121; Miln 162.

ปูชนา (อิต.) [จาก ปูเชติ] การนับถือ, การบูชา อง.2/20; ธ.106,107; ปุ.19; ธ.ส.1121; มิลิน.162.

Pūjaneyya & **Pūjanīya** [grd. of pūjeti] to be honoured, entitled to homage S I.175; SnA 277; **-īya** J III.83; Sdhp 230, 551.

ปูชเนยฺย และ **ปูชนีย** [เอยฺย และ อีย ปัจจัย ของ ปูเชติ] พึงบูชา, ควรยกย่อง, ควรนับถือ สं.1/175; สุตฺ.นิ.อ.277 – **อีย** ชา.3/83; สทฺ.ปา.230,551.

Pūjā (f.) [fr. **pūj,** see pūjeti] honour, worship, devotional attention A I.93 (āmisa°, dhamma°); V.347 sq.; Sn 906; Dh 73, 104; Pv I.5[5]; I.5[12]; Dpvs VII.12 (cetiya°); SnA 350; PvA 8; Sdhp 213, 230, 542, 551.
-âraha worthy of veneration, deserving attention Dh 194; DhA III.251. **-karaṇa** doing service, paying homage PvA 30. **-kāra** = karaṇa DhA II.44.

ปูชา (อิต.) [จาก **ปูช,** ดู ปูเชติ] การบูชา, การนับถือ, การแสดงความภักดี อง.1/93 (อามิส°, ธมฺม°); 5/347; สุตฺ.นิ 906; ธ.73,104; เปต.1/5[5]; 1/5[12]; ที.วं.7/12 (เจติย°); สุตฺ.นิ.อ.350; เปต.อ.8; สทฺ.ปา.213,230,542,551.
– **อารห** ควรบูชา, ควรเอาใจใส่ ธ.194; ธ.อ.3/251
– **กรณ** การทำการบูชา, การทำการกราบไหว้ เปต.อ.30
– **การ** = กรณ ธ.อ.2/44.

Pūjita [pp. of pūjeti] honoured, revered, done a service S I.175, 178; II.119; Th 1, 186; Sn 316; Ud 73 (sakkata mānita p. apacita); Pv I.4[2] (= paṭimānita C.); II.8[10].

ปูชิต [ก.กิ. ของ ปูเชติ] ให้เกียรติ, ยกย่อง, บูชา สं.1/175; 178; 2/119; เถร.186; สุตฺ.นิ.316; อุทาน.73 (สกฺกมานิต ปู° อปจิต); เปต.1/4[2] (= ปฏิมานิต อ.); 2/8[10].

Pūjiya [= pūja, Sk. pūjya] worthy to be honoured Sn 527; J v.405; Sdhp 542.

ปูชิย [= ปูช, สัน. ปูชฺย] ควรบูชา สุตฺ.นิ.527; ชา.5/405; สทฺ.ปา.542.

ūjetar [n. ag. fr. pūjeti] one who shows attention or care A v.347 sq., 350 sq.

ūjeti [**pūj,** occurring in Rigveda only in śācipūjana RV VIII.16, 12] to honour, respect, worship, revere Sn 316 (Pot. pūjayeyya), 485 (imper. pūjetha); Dh 106, 195; DA 1.256; PvA 54 (aor. sakkariŋsu garukkariŋsu mānesuŋ pūjesuŋ); Sdhp 538. — pp. **pūjita** (q. v.).

ūti (adj.) [cp. Sk. pūti, pūyati to fester; Gr. *πύθω, πῦον* = pus; Lat. pūtidus putrid; Goth. fūls = Ger. faul, E. foul] putrid, stinking, rotten, fetid D II.353 (khaṇḍāni pūtīni); M I.73, 89 = III.92 (aṭṭhikāni pūtīni); Vin III.236 (anto°); S III.54; Pv I.3[2]; I.6[1] (= kuṇapa-gandha PvA 32); Vism 261 (= pūtika at KhA 61), 645 (°pajā itthi, in simile); PvA 67; Sdhp 258. — See also puccaṇḍatā.

-kāya foul body, mass of corruption, Ep. of the human body M II.65; S I.131; III.120; Th 2, 466; ThA 283; SnA 40; DhA III.111. **-kummāsa** rotten junket Vism 343. **-gandha** bad smell, ill-smelling Pv I.3[1] (= kuṇapa° PvA 15); J V.72. **-dadhi** rancid curds Vism 362; VbhA 68; cp. pūti-takka Vism 108. **-deha** = °kāya S I.236. **-maccha** stinking fish M III.168 (+ °kuṇapa & °kummāsa); in simile at It 68 = J IV.435 = VI.236 = KhA 127. **-mukha** having a putrid mouth SnA 458 (āsīvisa); PvA 12, 14. **-mutta** strong-smelling urine, usually urine of cattle used as medicine by the bhikkhu Vin I.58 = 96 (°bhesajja); M I.316; It 103; VvA 5 (°harītaka). **-mūla** having fetid roots M I.80. **-latā** "stinking creeper," a sort of creeper or shrub

ปูเชตร์ [ตุ ปัจจัย จาก ปูเชติ] ผู้บูชา, ผู้แสดงความสนใจหรือเอาใจใส่ องฺ.5/347,350.

ปูเชติ [**ปูชฺ,** ปรากฏใน ฤคเวท เฉพาะใน ศาจิปูชน RV 8/16, 12] ให้เกียรติ, เคารพนับถือ, บูชา สุตฺ.นิ.316 (สัต. ปูชเยยฺย), 485 (ปัญ. ปูเชถ); ธ.106,195; ที.อ.1/256; เปต.อ.54 (อัช. สกฺกรึสุ ครุกฺกรึสุ มาเนสุ ปูเชสุ); สทฺ.ปา. 538. — ต ปัจจัย **ปูชิต** (ดูคำนี้).

ปูติ (คุณ.) [เทียบ สัน. ปูติ, ปูยติ เน่า; Gr. *πύθω, πῦον* หนอง; Lat. pūtidus เน่า; Goth. fūls = Ger. faul, E. foul เสีย] เน่า, เหม็น, ผุ, เหม็นโฉ่ ที.2/353 (ขณฺฑานิ ปูตีนิ); ม.1/73,89 = 3/92 (อฏฺิกานิ ปูตีนิ); วิ.3/236 (อนฺโต°); สํ.3/54; เปต.1/3[2]; 1/6[1] (= กุณป–คนฺธ เปต. อ. 32); วิ.ม.261 (= ปูติก ใน ขุ.อ.61), 645 (°ปชา อิตฺถิ, ในอุปมา); เปต.อ.67; สทฺ.ปา.258. — ดู ปุจฺจณฺฑตา ด้วย.

– **กาย** กายอันเน่าเปื่อย, กองอันเน่าเปื่อย, เป็นคำแสดงลักษณะของร่างกายมนุษย์ ม.2/65; สํ.1/131; 3/120; เถรี. 466; เถร.อ.283; สุตฺ.นิ.อ.40; ธ.อ.3/111. – **กุมฺมาส** ขนมกุมมาสที่เสียแล้ว วิ.ม.343. – **คนฺธ** กลิ่นเหม็น เปต. 1/3[1] (= กุณป° เปต.อ.15); ชา.5/72. – **ทธิ** นมเปรี้ยว เหม็นหืน วิ.ม.362; วิภงฺค.อ.68; เทียบ ปูติ–ตกฺก วิ.ม.108. – **เทห** = °กาย สํ.1/236. – **มจฺฉ** ปลาเน่า ม.3/168 (+ °กุณป และ °กุมฺมาส); ในการเปรียบเทียบ ใน อิติ.68 = ชา.4/435 = 6/236 = ขุ.อ.127. – **มุข** มีปากเหม็น สุตฺ. นิ.อ.458 (อาสีวิส); เปต.อ.12,14. – **มุตฺต** มูตรมีกลิ่นแรง, โดยปกติมูตรโคที่ภิกษุใช้เป็นยา วิ.1/58 = 96 (°เภสชฺช); ม.1/316; อิติ.103; วิมาน.อ.5 (°หรีตก). – **มูล** มีรากเน่า ม.1/80. – **ลตา** "เถาหัวเน่า", เถากระพังโหม (เถาหัวด้วน,

(Coccolus cordifolius, otherwise galoci) Sn 29=Miln 369; Vism 36, 183; KhA 47 (°saṇṭhāna); DhA III.110, 111 (taruṇā galoci-latā pūtilatā ti vuccati). **-lohitaka** with putrid blood Pv I.7[8] (=kuṇapa° PvA 37). **-sandeha**=°kāya Dh 148.

หรือมิฉะนั้นก็ คโฬจิ) สุต.นิ.29 = มิลินฺ.369; วิ.ม.36,183 ขุ.อ.47 (°สณฺฐาน); ธ.อ.3/110,111 (ตรุณา คโลจิ-ลตา ปูติลตา ติ วุจฺจติ). – **โลหิตก** มีเลือดเสีย เปต.1/7[8] (= กุณป° เปต.อ.37). – **สนฺเทห** = °กาย ธ.148.

Pūtika (adj.)=pūti M I.449; S V.51; A I.261; J I.164; II.275; Miln 252; DhA I.321; III.111; VvA 76. —**apūtika** not rotten, fresh M I.449; A I.261; J V.198; Miln 252.

ปูติก (คุณ.) = ปูติ ม.1/449; สํ.5/51; อง.1/261; ชา 1/164; 2/275; มิลินฺ.252; ธ.อ.1/321; 3/111; วิมาน.อ 76. — **อปูติก** ไม่เสีย, สด ม.1/449; อง.1/261; ชา 5/198; มิลินฺ.252.

Pūpa [cp. Epic Sk. pūpa; "a rich cake of wheaten flour" Hālāyudha, 2, 164; and BSk. pūpalikā Av.Ś II.116] a special kind of cake, baked or boiled in a bag J V.46 (°pasibbaka cake-bag); DhA I.319 (jāla° net-cake; v. l. pūva). See also **pūva**.

ปูป [เทียบกาพย์ สัน. ปูป; "ขนมปูแป้น" Hālāyudha, 2 164; และพุทธสัน. ปูปลิกา อ.ศา.2/116] ขนมชนิดหนึ่งที่ปิ้งหรืออบในถุง ชา.5/46 (°สิพฺพก ถุงใส่ขนม, ไถ้ใส่หมากพลู) ธ.อ.1/319 (ชาล° ขนมร่างแห, ใช้ ปูว ก็มี). ดู **ปูว** ด้วย.

Pūra (adj.) [cp. Class. Sk. pūra; fr. **pṛ**, see pūreti] full; full of (with gen.) D I.244 (nadī); M I.215; III.90, 96; A IV.230; Sn 195, 721; Ud 90 (nadī); J I.146; Pv IV.3[13] (=pānīyena puṇṇa PvA 251); Pug 45, 46; PvA 29. —**dup°** difficult to fill J V.425. — **pūraṇ** (-°) nt. as adv. in **kucchi-pūraṇ** to his belly's fill J III.268; Vism 108 (udara-pūra-mattaṇ).

ปูร (คุณ.) [เทียบ สัน. โบราณ ปูร; จาก **ปฺฤ**, ดู ปูเรติ] เต็ม เปี่ยม (กับ ส.กา.) ที.1/244 (นที); ม.1/215; 3/90,96 อง.4/230; สุต.นิ.195,721; อุทาน.90 (นที); ชา.1/146 เปต.4/3[13] (= ปานีเยน ปุณฺณ เปต.อ.251); ปุ.45,46 เปต.อ.29. — **ทุปู°** ยากที่จะให้เต็มได้ ชา.5/425. — **ปูร** (-°) นปุ. เป็น ก.วิ. ใน **กุจฺฉิ-ปูรํ** บรรจุเต็มท้องของเข ชา.3/268; วิ.ม.108 (อุทร-ปูร-มตฺตํ).

Pūraka (adj.) [=pāra+ka] filling (-°) Vism 106 (mukha°).

ปูรก (คุณ.) [= ปาร+ก] เต็มหรือทำให้อิ่ม (-°) วิ.ม.10 (มุข°).

Pūraṇa (adj. n.) [fr. pūreti] 1. (adj.) filling Sn 312 (? better read purāṇa with SnA 324); PvA 70 (eka-thālaka°), 77 (id.). As Np. in Pūraṇa Kassapa, which however seems to be distorted from Purāṇa K. (D I.47; Sn p.

ปูรณ (คุณ., นาม.) [จาก ปูเรติ] — 1. (คุณ.) ทำให้อิ่ สุต.นิ.312 (? ใช้ ปุราณ ตาม สุต.นิ.อ.324 จะดีกว่า); เปต อ.70 (เอก-ถาลก°), 77 (เหมือนกัน). ในฐานเป็นชื่อบุคค ใน ปูรณกัสสป, ซึ่งดูเหมือนจะเพี้ยนมาจาก ปุราณ ก° (ที

92, cp. KhA 126, 175; SnA 200, 237, 372). The expln (popular etym.) of the name at DA 1.142 refers it to pūreti ("kulassa ekūnaṇ dāsa-sataṇ pūrayamāno jāto" i. e. making the hundred of servants full). — 2. (nt.) an expletive particle (pada° "verse-filler"), so in C. style of "a" SnA 590; "kho" ib. 139; "kho pana" ib. 137; "taṇ" KhA 219; "tato" SnA 378; "pi" ib. 536; "su" ib. 230; "ha" ib. 416; "hi" ib. 377. See pada°.

1/47; สุตฺ.นิ.น.92, เทียบ ขุ.อ.126,175; สุตฺ.นิ.อ.200, 237,372). การอธิบาย (ศัพท์ที่รู้จักกันแพร่หลาย)ของชื่อ ใน ที.อ.1/142 อ้างถึง ปูเรติ ("กุลสฺส เอกูนํ ทาส-สตํ ปูรยมาโน ชาโต" คือ ซึ่งทำทาสให้เต็มจำนวน 100 คน). — 2. (นปุ.) นิบาตสักแต่ว่าทำบทให้เต็ม (ปท ° "คำที่เติมลงไปในร้อยกรอง"), เช่นในแบบ อ. "อ" สุตฺ.นิ.อ.590; "โข" สุตฺ.นิ.อ.139; "โข ปน" สุตฺ.นิ.อ.137; "ตำ" ขุ.อ.219; "ตโต" สุตฺ.นิ.อ.378; "ปิ" สุตฺ.นิ.อ.536; "สุ" สุตฺ.นิ.อ.230; "หิ" สุตฺ.นิ.อ.416; "หิ" สุตฺ.นิ.อ.377. — ดู ปท ° ด้วย.

pūratta (nt.) [abstr. fr. pūra] getting or being full, fulness Vin II.239 (opp. unattaṇ).

ปูรตฺต (นปุ.) [ภาวนาม จาก ปูร] ความเต็มหรือความบริบูรณ์, ความเปี่ยม วิ.2/239 (ตรงข้าม อุนตฺต).

pūraḷāsa [cp. Vedic puroḍāśa] sacrificial cake (brahmanic), oblation Sn 459 (=carukañ ca pūvañ ca SnA 405), 467, 479 (=havyasesa C.), 486.

ปูรฬาส [เทียบ เวท. ปุโรฑาศ] ขนมบวงสรวงสังเวย(ของพราหมณ์), เครื่องบูชายัญ สุตฺ.นิ.459 (= จรุกญ จ ปูวญ จ สุตฺ.นิ.อ.405), 467,479 (= หวฺยเสส อ.), 486.

pūrita [pp. of pūreti] filled with (-°), full Pv II.1[20] (=paripuṇṇa PvA 77); PvA 134.

ปูริต [ก.กิ. ของ ปูเรติ] เต็มไปด้วย (- °), เปี่ยม เปต. 2/1[20] (= ปริปุณฺณ เปต.อ.77); เปต.อ.134.

pūreti [Caus. of **pṛ,** pṛṇāti to fill, intrs. pūryate, cp. Lat. pleo; Gr. *πίμ-πλημι, πλήθω, πολύς* much, Goth. filu= Ger. viel; Ohg. folc=folk] 1. to fill (with=gen. or instr.) S 1.173; Sn 30, 305; J 1.50 (pāyāsassa), 347; II.112 (pret. pūrayittha); IV.272 (sagga-padaṇ pūrayiṇsu filled with deva world); DhA II.82 (sakaṭāni ratanehi); IV.200 (pattaṇ); PvA 100 (bhaṇḍassa), 145 (suvaṇṇassa). — 2. to fulfil DhA 1.68. — 3. (Caus.) to make fill Vism 137 (lakāraṇ). — pp. **puṇṇa.** See also pari°. Caus. II. **pūrāpeti** to cause to fill S II.259: J 1.99.

ปูเรติ [เหตุ. ของ **ปฺ,** ปฺฤณาติ ทำให้เต็ม, อ.ก. ปูรฺยเต, เทียบ Lat. pleo; Gr. *πίμ-πλημι, πλήθω, πολύς* มาก, Goth. filu = Ger. viel; Ohg. folc = คน] — 1. ให้เต็ม (ด้วย = ส.กา. หรือ ก.กา.) สำ.1/173; สุตฺ.นิ.30,305; ชา.1/50 (ปายาสสฺส), 347; 2/112 (หีย. ปูรยิตฺถ); 4/272 (สคฺค-ปทำ ปูรยึสุ ทำเมืองสวรรค์ให้บริบูรณ์); ธ.อ. 2/82 (สกฏานิ รตเนหิ); 4/200 (ปตฺตำ); เปต.อ.100 (ภณฺฑสฺส), 145 (สุวณฺณสฺส). — 2. ทำให้สำเร็จ ธ.อ. 1/68. — 3. (เหตุ.) ให้บริบูรณ์ วิ.ม.137 (ลการำ). — ต ปัจจัย **ปุณฺณ.** — ดู ปริ ° ด้วย. — เหตุ. ลง ณาเป ปัจจัย **ปูราเปติ** ทำให้เต็ม สำ.2/259; ชา.1/99.

Pūva [cp. Sk. pūpa; with v for p] a cake, baked in a pan (kapalla) A III.76; J I.345 (kapalla° pan-cake), 347; III.10 (pakka°); Vv 13[6]; 29[6] (=kapalla-pūva VvA 123); Pv IV.3[13] (=khajjaka PvA 251); Vism 108 (jāla° net-cake, cp. jāla-pūpa), 359 (pūvaṃ vyāpetvā, in comp.); VbhA 65, 255 (simile of woman going to bake a cake); KhA 56; DA I.142; VvA 67, 73 (°surā, one of the 5 kinds of intoxication liquors, see surā); PvA 244. See also *Vin. Texts* I.39 (sweetmeats, sent as presents).

ปูว [เทียบ สัน. ปูป; โดย ว แทน ป] ขนมที่ปิ้งในกะท (กปลฺล) อง.3/76; ชา.1/345 (กปลฺล ° ขนมแป้งทำเป็นรู แบน), 347; 3/10 (ปกฺก °); วิมาน.13[6]; 29[6] (= กปลฺล ปูว วิมาน.อ.123); เปต.4/3[13] (= ขชฺชก เปต.อ.251) วิ.ม.108 (ชาล ° ขนมร่างแห, เทียบ ชาล–ปูป), 359 (ปู วฺยาเปตฺวา, ในสมาส); วิภงฺค.อ.65,255 (อุปมา ว่าด้วยสตรี ไปปิ้งขนม); ขุ.อ.56; ที.อ.1/142; วิมาน.อ.67,73 (°สุรา หนึ่งในสุรา 5 ชนิด, ดู สุรา); เปต.อ.244. ดู *Vin. Text* 1/39 (ของหวาน, ที่ส่งเป็นของกำนัล) ด้วย.

Pūvika [fr. pūva] a cake-seller, confectioner Miln 331.

ปูวิก [จาก ปูว] ผู้ขายขนม, คนขายลูกกวาด มิลิน.331.

Pe is abbreviation of **peyyāla** (q. v.); cp. **la.**

เป เป็นคำย่อของ **เปยฺยาล** (ดูคำนี้); เทียบ **ล.**

Pekkha[1] (adj.) (-°) [cp. Sk. prekṣā f. & prekṣaka adj.; fr. pa+**īkṣ**] looking out for, i. e. intent upon, wishing; usually in **puñña°** desirous of merit S I.167; Dh 108 (=puññaṃ icchanto DhA II.234); Vv 34[21] (=puñña-phalaṃ ākankhanto VvA 154); PvA 134.

เปกฺข[1] (คุณ.) (– °) [เทียบ สัน. เปฺรกฺษา อิต. และ เปฺรกฺษก คุณ.; จาก ป+**อีกฺษ์**] คอยระวังดู คือ ตั้งใจ, ต้อ การ; โดยปกติใน **ปุญฺญ** ° หวังบุญ สำ.1/167; ธ.10 (= ปุญฺญํ อิจฺฉนฺโต ธ.อ.2/234); วิมาน.34[21] (= ปุญฺญผ อากงฺขนฺโต วิมาน.อ.154); เปต.อ.134.

Pekkha[2] (adj.) [grd. of pekkhati, Sk. prekṣya] to be looked for, to be expected, desirable J VI.213.

เปกฺข[2] (คุณ.) [ณฺย ปัจจัย ของ เปกฺขติ, สัน. เปฺรกฺษฺย] พึ มองหา, พึงหวัง, พึงปรารถนา ชา.6/213.

Pekkhaka (adj.) (-°) [fr. pekkha[1]] seeing, looking at; wishing to see ThA 73 (Ap. v.59), f. **°ikā** S I.185 (vihāra°).

เปกฺขก (คุณ.) (– °) [จาก เปกฺข[1]] เห็น, มองดู, อยาก เถร.อ.73 (อ.ทา.5/59), อิต. **°ิกา** สำ.1/185 (วิหาร °).

Pekkhaṇa (nt.) [fr. pa+**īkṣ**] seeing, sight, look DA I.185, 193; KhA 148 (=dassana).

เปกฺขณ (นปุ.) [จาก ป+**อีกฺษ์**] การเห็น, ภาพที่เห็น, กา มองดู ที.อ.1/185,193; ขุ.อ.148 (= ทสฺสน).

Pekkhati [pa+**īkṣ**] to behold, regard, observe, look at D II.20; S IV.291; J VI.420. — ppr. **pekkhamāna** Vin

เปกฺขติ [ป+**อีกฺษ์**] เห็น, มองดู, สังเกต, แลดู ที.2/20 สำ.4/291; ชา.6/420. — มาน ปัจจัย **เปกฺขมาน** วิ.1/180

1.180; Sn 36 sq. (=dakkhamāna Nd² 453), 1070, 1104; Pv 11.3⁷; Vism 19 (disā-vidisaṇ). gen. pl. **pekkhataṇ** Sn 580 (cp. SnA 460). — Caus. **pekkheti** to cause one to behold, to make one see or consider Vin 11.73≈ A v.71. — Cp. anu°.

สุตฺ.นิ.36 (= ทกฺขมาน จุลฺ.นิ.453), 1070,1104; เปต. 2/3⁷; วิ.ม.19 (ทิสา-วิทิสํ); ส.กา. พหุ. **เปกฺขตํ** สุตฺ.นิ.580 (เทียบ สุตฺ.นิ.อ.460). — เหตุ. **เปกฺเขติ** ให้เห็น, ให้เพ่ง หรือให้พิจารณา วิ.2/73 ≈ องฺ.5/71. — เทียบ อนุ°.

Pek(k)havant [fr. pekkhā] desirous of (loc.) J v.403.

เป(กฺ)ขวนฺตุ [จาก เปกฺขา] มีความปรารถนา (อธิ.กา.) ชา. 5/403.

Pek(k)hā (f.) [fr. pa+**īkṣ**] 1. consideration, view Vbh 325, 328. — 2. desire J v.403 (p. vuccati taṇhā). — 3. (or (**pekkhaṇ** ?) show at a fair D 1.6 (=naṭa-samajjā DA 1.84); see *Dial.* 1.7, n. 4 and cp. *J.R.A.S.* 1903, 186.

เป(กฺ)ขา (อิต.) [จาก ป+**อีกฺษ**] — 1. การพิจารณา, ทัศนะ วิภงฺค.325,328. — 2. ความปรารถนา ชา.5/403 (เป° วุจฺจติ ตณฺหา). — 3. (หรือ **เปกฺขํ** ?) การดูมหรสพ ที.1/6 (= นฏ-สมชฺชา ที.อ.1/84); ดู *Dial.* 1/7 น.4 และเทียบ *J.R.A.S.* 1903,186.

Pekkhin (adj.) [fr. pekkhati] looking (in front), in phrase **yugamattaṇ p.** " looking only the distance of a plough " Miln 398.

เปกฺขิน (คุณ.) [จาก เปกฺขติ] มองดู(ข้างหน้า), ในวลี **ยุคมตฺตํ เป°** "มองดูชั่วแอก" มิลิน.398.

Pekhuṇa (pekkh°) (nt.) [not with Childers fr. *pakṣman, but with Pischel, *Gr.* § 89 fr. Sk. prenkhaṇa a swing, Vedic prenkha, fr. pra+**īnkh,** that which swings, through *prenkhuṇa > prekhuṇa > pekhuṇa] 1. a wing Th 1, 211 (su° with beautiful feathers), 1136; J 1.207. — 2. a peacock's tail-feathers J vi.218 (=morapiñja C.), 497 (citrapekkhuṇaṇ moraṇ).

เปขุณ (เปกฺ°) (นปุ.) [ไม่เห็นด้วยกับ Childers ว่า จาก *ปกฺษฺมนฺ, แต่เห็นด้วยกับ Pischel, *Gr.* § 89 ว่า จาก สัน. เปรงฺขณ ชิงช้า, เวท. เปรงฺข, จาก ปร+**อีงฺข,** สิ่งที่โล้ หรือแกว่ง, ตาม *เปรงฺขุณ > เปรขุณ > เปขุณ] — 1. ปีก เถร.211 (สุ° มีขนปีกสวยงาม), 1136; ชา.1/207. — 2. ขนหางนกยูง ชา.6/218 (= โมรปิญฺช อ.), 497 (จิตฺรเปกฺขุณํ โมรํ).

Pecca [ger. of pa+**i,** cp. BSk. pretya Jtm 31⁵⁴] " after having gone past," i. e. after death, having departed S 1.182; 111.98; A 11.174 sq.; 111.34, 46, 78; Sn 185, 188, 248, 598, 661; It 111; Dh 15, 131 (=paraloke DhA 111.51); J 1.169; v.489, Pv 1.11⁹; 111.7⁵ (v. l. pacca).

เปจฺจ [ตูนาทิ ปัจจัย ของ ป+อิ, เทียบ พุทธสัน. เปรตฺย ชา. มา.31⁵⁴] "หลังจากผ่านพ้นไป", คือหลังจากตายหรือจากไป สํ.1/182; 3/98; องฺ.2/174; 3/34,64,78; สุตฺ.นิ.185, 188,248,598,661; อิติ.111; ธ.15,131 (=ปรโลเก ธ.อ. 3/51); ชา.1/169; 5/489; เปต.1/11⁹; 3/7⁵ (ใช้ว่า ปจฺจ

The form peccaŋ under influence of Prk. (AMg.) **peccā** (see Pischel, *Prk. Gr.* 587) at J VI.360.

ก็มี). รูป **เปจฺจ์** ภายใต้อิทธิพลของ ปรา. (AMg) **เปจฺจา** (ดู Pischel, *Prk. Gr.* 587) ใน ชา.6/360.

Peṭaka (adj.) [fr. piṭaka] "what belongs to the Piṭaka," as title of a non-canonical book for the usual **Peṭak' opadesa** "instruction in the Piṭaka," dating from the beginning of our era (cp. Geiger, *P.Gr.* p. 18), mentioned at Vism 141 = DhsA 165. Cp. **tipeṭaka**, see also **piṭaka**.

เปฏก (คุณ.) [จาก ปิฏก] "ที่เกี่ยวกับปิฏก", เป็นชื่อหนังสือที่ไม่รวมอยู่ในพระไตรปิฎก, คำว่า **เปฏโกปเทส** หมายถึง "การแนะนำข้อความในปิฎก", ที่มีมาในสมัยพุทธกาล (เทียบ Geiger, *P.Gr.* น.18), ที่กล่าวถึงใน วิ.ม.141 = ธ.ส.อ.165. เทียบ **ติเปฏก**, ดู **ปิฏก** ด้วย.

Peṇāhikā (f.) [dial.; etym. uncertain] a species of bird (crane ?) Miln 364, 402; shortened to **peṇāhi** at Miln 407 (in the uddāna). Cp. *Miln trsl.* II.343.

เปณาหิกา (อิต.) [คำท้องถิ่น; นิรุกติไม่แน่นอน] นกชนิดหนึ่ง (นกกระเรียน ?) มิลิน.364,402; ย่อลงเป็น **เปณาหิ** ใน มิลิน.407 (ใน อุทฺทาน). เทียบ *Miln trsl.* 2/343.

Peṇṇākata is v. l. for **paṇṇakata** Npl. at Vv 45[6] sq. (see VvA 197).

เปณฺณกต ใช้แทน **ปณฺณกต** ก็ได้ ชื่อของสถานที่ วิมาน.45[5] (ดู วิมาน.อ.197).

Peta [pp of pa + i, lit. gone past, gone before] dead, departed, the departed spirit. The Buddhistic **peta** represents the Vedic **pitaraḥ** (manes, cp. pitṛyajña), as well as the Brāhmaṇic **preta**. The first are souls of the "fathers," the second ghosts, leading usually a miserable existence as the result (kammaphala) or punishment of some former misdeed (usually avarice). They may be raised in this existence by means of the **dakkhiṇā** (sacrificial gift) to a higher category of **mahiddhikā petā** (alias yakkhas), or after their period of expiation shift into another form of existence (manussa, deva, tiracchāna). The punishment in the Nirayas is included in the peta existence. Modes of suffering are given S II.255; cp *K.S.* ii, 170 p. On the whole subject see Stede, *Die Gespenstergeschichten des*

เปต [ก.กิ. ของ ป+อี, ตามตัว. ผ่านไป, ไปพ้นแล้ว, ละไป] ตาย, จากไป (วิญญาณที่จากไป). คำว่า **เปต** ทางพุทธศาสนา คือ **ปิตรฺ** (วิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไป, เทียบ ปิตฺฤยชฺญ) ในพระเวท, และ **เปฺรต** ของพราหมณ์. คำแรกคือวิญญาณของ "บรรพบุรุษ", คำที่สองหมายถึง ปีศาจ ซึ่งโดยปกติมีความเป็นอยู่ที่ลำบากยากแค้น ซึ่งเกิดจากผลของกรรม (กมฺมผล) หรือโทษทัณฑ์ที่ได้รับเนื่องจากความผิดแต่ปางก่อน (โดยปกติความโลภ). พวกนี้อาจได้รับการยกให้ขึ้นสู่ชีวิตที่สูงขึ้น โดยเป็นพวก **มหิทฺธิกา เปตา** (หรืออีกนัยหนึ่งพวกยักษ์), โดยอาศัยที่มีผู้ให้ทานอุทิศ(ทักษิณา) หรือภายหลังจากการชดใช้กรรมแล้วจึงไปถือกำเนิดในชีวิตรูปอื่นอีก (เป็นมนุษย์, เทวดาหรือสัตว์เดียรัจฉาน). การถูกลงโทษในเมืองนรก เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของเปรตด้วย. ความทุกข์ทรมานต่าง ๆ มีอธิบายไว้ใน ส.2/255; เทียบ *K. S.* ii, 170. เรื่องทั้งหมด ดู Stede, *Die Gespenstergeschichten des Peta Vatthu*, Leipzig

Peta Vatthu, Leipzig 1914; in the Peta Vatthu the unhappy ghosts are represented, whereas the Vimāna Vatthu deals with the happy ones. — 1. (souls of the departed, manes) D III.189 (petānaṃ kālakatānaṃ dakkhiṇaṃ anupadassati); A III.43 (id.); I.155 sq.; V.132 (p. ñātisalohitā[1]); M I.33; S I.61=204; Sn 585, 590, 807 (petā-kālakatā=matā Nd[1] 126); J V.7 (=mata C.); Pv I.5[7]; I.12[1]; II.6[10]. As **pubba-peta** ("deceased-before") at A II.68; III.45; IV.244; J II.360. — 2. (unhappy ghosts) S II.255 sq.; Vin IV.269 (contrasted with purisa, yakkha & tiracchāna-gata); A V.269 (dānaṃ petānaṃ upakappati); J IV.495 sq. (yakkhā pisācā petā, cp. preta-piśācayoḥ MBhār. 13, 732); Vbh 412 sq.; Sdhp 96 sq. —**manussapeta** a ghost in human form J III.72; V.68; VvA 23. The later tradition on Petas in their var. classes and states is reflected in Miln 294 (4 classes: vantāsikā, khuppipāsā, nijjhāma-taṇhikā, paradatt' ûpajīvino) & 357 (appearance and fate); Vism 501=VbhA 97 (as state of suffering, with narakā, tiracchā, asurā); VbhA 455 (as nijjhāmataṇhikā, khuppipāsikā, paradatt' upajīvino). — 3. (happy ghosts) mahiddhikā petī Pv I.10[1]; yakkha mahiddhika Pv IV.1[54]; Vimānapeta mahiddhika PvA 145; peta mahiddhika PvA 217. [Cp. BSk. preta-mahardhika Divy 14]. — f. **petī** Vin IV.20; J I.240; Pv I.6[2]; PvA 67 and passim. **Vimānapetī** PvA 47, 50, 53 and in Vimāna-vatthu passim.

-upapattika born as a peta PvA 119. **-katha** (pubba°) tales (or talk) about the dead (not considered orthodox) D I.8, cp. DA I.90; A V.128. **-kicca** duty towards the

1914; ใน เปตวัตถุ กล่าวถึงเปรตที่ได้รับทุกข์ทรมาน, ส่วน วิมานวัตถุ กล่าวถึงเปรตที่ได้เสวยความสุข. — 1. (วิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไป) ที.3/189 (เปตานํ กาลกตานํ ทกฺขิณํ อนุปทสฺสติ); อง.3/43 (เหมือนกัน); 1/155; 5/132 (เป ° ญาติสาโลหิต); ม.1/33; สํ.1/61 = 204; สุตฺ.นิ.585,590, 807 (เปตา–กาลกตา = มตา มหา.นิ.126); ชา.5/7 (= มต อ.); เปต.1/5[7]; 1/12[1]; 2/6[10]. เช่น **ปุพฺพ–เปต** ("ที่จากไปก่อน") ใน อง.2/68; 3/45; 4/244; ชา.2/360. — 2. (เปรตที่ปราศจากความสุข) สํ.2/255; วิ.4/269 (ตรงกันข้ามกับ ปุริส, ยกฺข และ ติรจฺฉาน–คต); อง.5/269 (ทานํ เปตานํ อุปกปฺปติ); ชา.4/495 (ยกฺขา ปิสาจา เปตา, เทียบ เปฺรต–ปิศาจโยหฺ MBhār. 13,732); วิภงฺค.412; สทฺ.ปา.96. — **มนุสฺสเปต** มนุษย์เปรต, เปรตในรูปมนุษย์ ชา.3/72; 5/68; วิมาน.อ.23. ตำนานสมัยหลัง ๆ เกี่ยวกับพวกเปรตมีชั้นและสภาวะต่าง ๆ กัน ดูได้จาก มิลินฺ.294 (4 ชั้น : วนฺตาสิกา, ขุปฺปิปาสา, นิชฺฌาม–ตณฺหิกา, ปรทตฺต'อูปชีวิโน) และ 357 (รูปร่างและชะตากรรม); วิ.ม.501 = วิภงฺค.อ.97 (ภาวะแห่งทุกข์, กับ นรกา, ติรจฺฉา, อสุรา); วิภงฺค.อ.455 (นิชฺฌาม–ตณฺหิกา, ขุปฺปิปาสิกา, ปรทตฺตูปชีวิโน). — 3. (เปรตที่มีสุข) มหิทฺธิกา เปตี เปต.1/10[1]; ยกฺข มหิทฺธิก เปต.4/1[54]; วิมานเปต มหิทฺธิก เปต.อ.145; เปต มหิทฺธิก เปต.อ.217 [เทียบ พุทธสัน. เปฺรตมหรฺธิก ทิวฺ.14]. — อิต. **เปตี** วิ. 4/20; ชา.1/240; เปต.1/6[2]; เปต.อ.67 และทุก ๆ แห่ง. **วิมานเปตี** เปต.อ.47,50,53 และใน วิมาน–วตฺถุ ทุก ๆ แห่ง.

– **อุปปตฺติก** ถือกำเนิดเป็นเปรต เปต.อ.119. – **กถ** (ปุพฺพ °) นิยาย(หรือการพูดคุยกัน)เกี่ยวกับเปรต (ไม่ถือว่าเป็นเรื่องจริง) ที.1/8, เทียบ ที.อ.1/90; อง.5/128. – **กิจฺจ**

---

[1] แก้เป็น ñātisālohita.

deceased (i. e. death-rites) J II.5; DhA I.328. **-rājā** king of the Petas (i. e. Yama) J V.453 (°visayaṃ na muñcati "does not leave behind the realm of the Peta-king"); C. expl[s] by **petayoni** and divides the realm into **petavisaya** and **kālakañjaka-asura-visaya**. **-yoni** the peta realm PvA 9, 35, 55, 68, 103 and passim. **-loka** the peta world Sdhp 96. **-vatthu** a peta or ghost-story; N. of one (perhaps the latest) of the canonical books belonging to the Suttanta-Piṭaka KhA 12; DA I.178 (Ankura°).

เปตกิจ, หน้าที่ต่อผู้ตาย (คือ การทำพิธีเพื่อคนตาย) ชา.2/5 ธ.อ.1/328. – **ราชา** ราชาของเปรต (คือ พระยม) ชา 5/453 (วิสยं น มุญฺจติ "ยังไม่พ้นจากอาณาจักรของพญายม"); อ. อธิบายเป็น **เปตโยนิ** และแบ่งอาณาจักรเป็น **เปตวิส** และ **กาลกญฺชก–อสุร–วิสย**. – **โยนิ** การถือกำเนิดเป็นเปรต อาณาจักรของคนตาย เปต.อ.9,35,55,68,103 และทุกแห่ง. – **โลก** โลกของคนตาย สทฺ.ปา.96. – **วตฺถุ** เรื่องเกี่ยกับเปรตหรือปีศาจ; ชื่อของคัมภีร์เล่มหนึ่ง (อาจเป็นเล่มล่าสุดซึ่งอยู่ใน สุตฺตนฺต–ปิฎก ขุ.อ.12; ที.อ.1/178 (องฺกุร°).

Petattana (nt.) [abstr. fr. peta] state or condition of a Peta Th I, 1128.

เปตตฺตน (นปุ.) [ภาวนาม จาก เปต] สถานะหรือสภาวะของเปรต เถร.1128.

Pettanika [fr. pitar] one who lives on the fortune or power inherited from his father A III.76 = 300.

เปตฺตนิก [จาก ปิตรฺ] ผู้ดำรงชีพอยู่ด้วยกองทรัพย์ หรืออำนาที่ได้รับสืบต่อจากบิดาของเขา อง.3/76 = 300.

Pettāpiya [for pettāviya (Epic Sk. pitṛvya), cp. Trenckner, *Notes* 62[16], 75] father's brother, paternal uncle A III.348; V.138 (gloss pitāmaho).

เปตฺตาปิย [แทน เปตฺตาวิย (กาพย์ สัน. ปิตฺฤวฺย), เทียบ Trenckner; *Notes* 62[16],75] พี่หรือน้องของพ่อ, ลุหรืออาฝ่ายบิดา อง.3/348; 5/138 (คำอธิบาย ปิตามโห).

Pettika (adj.) [fr. pitar, for pētika, cp. Epic Sk. paitṛka & P. petteyya] paternal Vin III.16; IV.223; D II.232; S V.146 = Miln 368 (p. gocara); (sake p. visaye 'your own home-grounds') D III.58; S V.146; J II.59; VI.193 (iṇa). Also in cpd. **mātā-pettika** maternal & paternal D I.34, 92; J I.146.

เปตฺติก (คุณ.) [จาก ปิตรฺ, แทน เปติก, เทียบกาพย์ สัน ไปตฺฤก และ บา. เปตฺเตยฺย] เกี่ยวทางบิดา วิ.3/16 4/223; ที.2/232; สं.5/146 = มิลินฺ.368 (เป° โคจร) (สเก เป° วิสเย 'ถิ่นที่อยู่ของท่านเอง') ที.3/58; สं.5/146 ชา.2/59; 6/193 (อิณ). ในสมาส **มาตา–เปตฺติก** เกี่ยวทามารดาและบิดา ที.1/34,92; ชา.1/146.

Pettivisaya (& **Pitti°**) [Sk. *paitrya-viṣaya & *pitrya-viṣaya, der. fr. pitar, but influenced by peta] the world of the manes, the realm of the petas (synonymous with

เปตฺติวิสย (และ **ปิตฺติ°**) [สัน. *ไปตฺรฺย–วิษย และ *ปิตฺรฺย วิษย, มาจาก ปิตรฺ, แต่ได้รับอิทธิพลมาจาก เปต] โลกของปีศาจ, วิสัยหรืออาณาจักรของเปรต (เป็นไวพจน์กับ เปตวิส

petavisaya & petayoni) D III.234; It 93; J V.186; Pv II.2[2]; II.7[9]; Miln 310; DhA I.102; IV.226; Vism 427; VbhA 4, 455; PvA 25 sq., 29, 59 sq., 214, 268; Sdhp 9.

เปตวิสย และ เปตโยนิ) ที.3/234; อิติ.93; ชา.5/186; เปต.2/2[2]; 2/7[9]; มิลิน.310; ธ.อ.1/102; 4/226; วิ.ม.427; วิภงฺค.อ.4,455; เปต.อ.25,29,59,214,268; สทฺ.ปา.9.

'etteyya (adj.) [fr. pitar; cp. Vedic pitrya] father-loving, showing filial piety towards one's father D III.72, 74; S V.467; A I.138; J III.456; V.35; Pv II.7[18]. See also **matteyya.**

เปตฺเตยฺย (คุณ.) [จาก ปิตร; เทียบ เวท. ปิตฺรฺย] รักบิดา, แสดงถึงความจงรักนับถือบิดา ที.3/72,74; สํ.5/467; องฺ.1/138; ชา.3/456; 5/35; เปต.2/7[18]. ดู **มตฺเตยฺย** ด้วย.

'etteyyatā (f.) [abstr. fr. petteyya] reverence towards one's father D III.70 (a°), 145, 169; Dh 332 (=pitari sammā-paṭipatta DhA IV.34); Nd[2] 294. Cp. **matteyyatā.**

เปตฺเตยฺยตา (อิต.) [ภาวนาม จาก เปตฺเตยฺย] ความเคารพต่อบิดา ที.3/70 (อ°), 145,169; ธ.332 (= ปิตริ สมฺมา-ปฏิปตฺต ธ.อ.4/34); จุล.นิ.294. เทียบ **มตฺเตยฺยตา.**

'etyā (adv.) [fr. pitar, for Sk. pitrā; cp. Trenckner, *Notes* 56[4]] from the father's side J V.214 (=pitito).

เปตฺยา (ก.วิ.) [จาก ปิตรฺ, แทน สัน. ปิตฺรา; เทียบ Trenckner, *Notes* 56[4]] ฝ่ายบิดา ชา.5/214 (= ปิติโต).

'ema (nt.) [fr. **pri,** see pīṇeti & piya & cp. BSk. prema Jtm 221; Vedic preman cons. stem] love, affection D I.50; III.284 sq.; M I.101 sq.; S III.122; IV.72, 329; V.89, 379; A II.213; III.326 sq.; Sn 41; Dh 321; DA I.75. **-(a)vigata-pema** with(out) love or affection D III.238, 252; S III.7 sq., 107 sq., 170; IV.387; A II.174 sq.; IV.15, 36, 461 sq.

เปม (นปุ.) [จาก **ปฺรี,** ดู ปีเณติ และ ปิย และเทียบ พุทธสัน. เปฺรม ชา.มา.221; เวท. เปฺรมนฺ ที่สุดศัพท์เป็นพยัญชนะ] ความรัก, ความเสน่หา ที.1/50; 3/284; ม.1/101; สํ.3/122; 4/72,329; 5/89,379; องฺ.2/213; 3/326; สุตฺ.นิ.41; ธ.321; ที.อ.1/75. – **(อ)วิคต–เปม** มี(หรือปราศจาก)ความรักหรือความเสน่หา ที.3/238,252; สํ.3/7,107,170; 4/387; องฺ.2/174; 4/15,36,461.

'emaka (m. or nt.) [fr. pema] =pema J IV.371.

เปมก (ปุ. หรือ นปุ.) [จาก เปม] = เปม ชา.4/371.

'emanīya (adj.) [fr. pema as grd. formation, cp. BSk., premaṇīya MVastu III.343] affectionate, kind, loving, amiable, agreeable D I.4 (cp. DA I.75); II.20 (°ssara); A II.209; Pug 57; J IV.470.

เปมนีย (คุณ.) [จาก เปม เป็นการสร้างรูป อีย ปัจจัย, เทียบ พุทธสัน. เปฺรมณีย ม.ว.3/343] อันเป็นที่รัก, กรุณา, น่ารัก, เป็นมิตรไมตรี, เข้ากันได้ ที.1/4 (เทียบ ที.อ.1/75); 2/20 (°สฺสร); องฺ.2/209; ปุ.57; ชา.4/470.

eyya[1] [grd. of pibati] to be drunk, drinkable, only in comp[n] or neg. **apeyya** undrinkable A III.188; J IV.205,

เปยฺย[1] [ณฺย ปัจจัย ของ ปิพติ] สำหรับดื่ม, ควรดื่ม, ใช้เฉพาะในสมาสหรือคำปฏิเสธ **อเปยฺย** ไม่น่าดื่ม องฺ.3/188;

213 (apo apeyyo). **maṇḍa°** to be drunk like cream, i. e. of the best quality S 11.29. **manāpika°** sweet to drink Miln 313. **duppeyya** difficult to drink Sdhp 158. See also **kākapeyya.**

ชา.4/205,213 (อโป อเปยฺโย). **มณฺฑ °** พึงดื่มเหมือนดื่มหัวนม, คือ มีคุณภาพยอดเยี่ยม สำ.2/29. **มนาปิก °** ดื่มสิ่งน่าพอใจ มิลินฺ.313. **ทุปฺเปยฺย** ดื่มยาก สทฺ.ปา.158. **กากเปยฺย** ด้วย.

Peyya[2] = piya, only in cpds. **vajja°** [*priya-vadya] kindness of language, kind speech, one of the 4 sangaha-vatthus (grounds of popularity) A 11.32, 248; 1V.219, 364; D 111.190, 192, 232; J V.330. Cp. BSk. priya-vādya MVastu 1.3; and **°vācā** kind language D 111.152; Vv 84[36] (= piyavacana VvA 345). — It is doubtful whether **vāca-peyya** at Sn 303 (Ep. of sacrifice) is the same as **°vācā** (as adj.), or whether it represents **vāja-peyya** [Vedic **vāja** sacrificial food] as Bdhgh expl[s] it at SnA 322 (= **vājam ettha pivanti**; v. l. **vāja°**), thus **peyya** = **peyya**[1].

เปยฺย[2] = ปิย, เฉพาะในสมาสต่าง ๆ **วชฺช °** [*ปฺริย-วทฺย] ภาษาที่ไพเราะ, คำพูดที่อ่อนหวาน, เป็นหนึ่งในสังคหวัตถุ (สิ่งที่ทำให้มีผู้นิยมรักใคร่) 4 องฺ.2/32,248; 4/219,364; ที.3/190 192,232; ชา.5/330. เทียบ พุทธสัน. ปฺริย-วาทฺย ม.ว 1/3; และ **°วาจา** ปิยวาจา ที.3/152; วิมาน.84[36] (= ปิยวจา วิมาน.อ.345). — ยังน่าสงสัยอยู่ว่า **วาจ-เปยฺย** ใน สุตฺ.นิ 303 (เป็นคำแสดงลักษณะของการบวงสรวง) เหมือนกันกับ °วาจา (เป็นคุณ.) หรือไม่, หรือว่าหมายถึง วาช-เปยฺย [เวท วาช อาหารสำหรับเซ่นสรวง] อย่างที่พุทธโฆษ อธิบายไว้ใน สุตฺ.นิ.อ.322 (= วาชม เอตฺถ ปิวนฺติ; ใช้ วาช ° ก็มี), ดังนั้น เปยฺย = เปยฺย[1].

Peyyāla (nt. ?) [a Māgadhism for pariyāya, so Kern, *Toev.* s. v. after Trenckner, cp. BSk. piyāla and peyāla MVastu 111.202, 219] repetition, succession, formula; way of saying, phrase (= pariyāya 5) Vism 46 (°mukha beginning of discourse), 351 (id. and bahu°-tanti having many discourses or repetitions), 411 (°pāḷi a row of successions or etceteras); VvA 117 (pāḷi° vasena "because of the successive Pāli text"). — Very freq. in abridged form, where we would say "etc.," to indicate that a passage has be to repeated (either from preceding context, or to be supplied from memory, if well known). The literal meaning would be "here (follows) the formula (pariyāya)." We often find **pa** for **pe**, e. g.

เปยฺยาล (นปุ. ?) [คำมาคธี สำหรับ ปริยาย, Kern, *Toev.* s. v. ตาม Trenckner, เทียบ พุทธสัน. ปิยาล และ เปยาล ม.ว.3/202,219] การซ้ำ, การสืบต่อ, สูตร; วิธีพูด(อย่างหนึ่ง), การใช้ถ้อยคำ (= ปริยาย 5) วิ.ม.46 (°มุข การเริ่มพูด), 351 (เหมือนกัน และ พหุ °–ตนฺติ มีการพูด หรือกล่าวซ้ำ ๆ กันมาก), 411 (°ปาฬิ มีคำตาม ๆ กันมา หรือละไว้ด้วยเปยยาลใหญ่เป็นแถวทีเดียว); วิมาน.อ.117 (ปาฬิ° วเสน "เพราะเหตุที่มีต้นฉบับบาลีต่อ ๆ กันเป็นลำดับ"). — บ่อยมากใช้ในรูปย่อ, ซึ่งเราจะพูดว่า "ฯลฯ" เพื่อชี้ให้เห็นว่าข้อความจะถูกกล่าวถึงซ้ำ ๆ กัน (ไม่ว่าจากบริบทที่ปรากฏก่อนนั้นแล้ว หรือว่าจากที่จดจำเอาไว้ ถ้าเป็นบทที่รู้จักกันดี). ความหมายตามตัว. ควรเป็น "ต่อจากนี้ก็เป็นสูตร (ปริยาย)...".

A v.242, 270, 338, 339, 355; sometimes **pa**+**pe** comb^{d}, e. g. S v.466. — As **pe** is the first syllable of peyyāla so **la** is the last and is used in the same sense; the variance is according to predilection of certain MSS.; **la** is found e. g. S v.448, 267 sq.; or as v. l. of **pe**: A v.242, 243, 354; or **la**+**pe** comb^{d}: S v.464, 466. — On syllable **pe** Trenckner, *Notes* 66, says: "The sign of abridgment. **pe**, or as it is written in Burmese copies, **pa**, means peyyāla which is not an imperative 'insert, fill up the gap,' but a substantive, peyyālo or peyyālaṃ, signifying a phrase to be repeated over & over again. I consider it a popular corruption of the synonymous pariyāya, passing through *payyāya, with -eyy- for -ayy-, like seyyā, Sk. śayyā." See also *Vin. Texts* 1.291; Oldenberg, *K.Z.* 35, 324.

เราม้กจะพบการใช้ **ป** แทน **เป**, อุ. องฺ.5/242,270,338, 339,355; บางครั้ง **ป**+**เป** รวมกัน, อุ. สํ.5/466. — ดังที่ **เป** เป็นพยางค์แรกของ เปยฺยาล ฉะนั้น **ล** ก็เป็นคำสุดท้าย และใช้ในความหมายอย่างเดียวกัน; ความแปรปรวนย่อมเป็นไปตามแต่ต้นฉบับจะชอบใช้อะไร; **ล** พบ อุ. สํ.5/448,267; หรือในฐานใช้แทน **เป** : องฺ.5/242,243,354; หรือ **ล**+**เป** รวมกัน; สํ.5/464,466. — เกี่ยวกับพยางค์ **เป** Trenckner, *Notes* 66, กล่าวว่า : "เครื่องหมายย่อ **เป**, หรือที่ใช้เขียนในฉบับ พ. ป, หมายถึง เปยฺยาล ซึ่งมิใช่เป็นคำบังคับว่า 'ใส่ลงไป, บรรจุลงในช่องว่าง', แต่เป็นคำสำคัญ, เปยฺยาโล หรือ เปยฺยาลํ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นวลีที่จะต้องกล่าวซ้ำ ๆ กันหลายครั้ง. ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นการเพี้ยนมาจาก ปริยาย ที่เป็นไวพจน์กับ เปยฺยาล, โดยผ่าน *ปยฺยาย, ซึ่งมี -เอยฺย- แทน -อยฺย-, เช่น เสยฺยา, สัน. ศยฺยา". ดู *Vin. Texts* 1/291; Oldenberg, *K.Z.* 35,324.

Perita is Kern's (*Toev.* s. v.) proposed reading for what he considered a faulty spelling in bhaya-merita (p for m) J IV.424=V.359. This however is bhaya-m-erita with the hiatus-m, and to supplant perita (=Sk. prerita) is unjustified.

เปริต Kern's (*Toev.* s. v.) เสนอให้ใช้แทนคำที่ถือว่าสะกดผิดใน ภย-เมริต (ป แทน ม) ชา.4/424 = 5/359. อย่างไรก็ตาม คำนี้เป็น ภย-ม-เอริต โดยมี ม เป็นตัวสอดระหว่างสระ 2 ตัว, และการใช้ เปริต แทนที่ (= สัน. เปฺรริต) ย่อมไม่มีเหตุผลสมควร.

Pelaka [etym. ?] a hare J VI.538 (=sasa C.).

เปลก [นิรุกติ ?] กระต่าย ชา.6/538 (= สส อ.).

Peḷa [a Prk. form for piṇḍa, cp. Pischel, *Prk. Gr.* § 122 peḍhāla] a lump, only in **yaka**° the liver (-lump) Sn 195 (=yakana-piṇḍa SnA 247)=J I.146.

เปฬ [รูป ปรา. แทน ปิณฺฑ, เทียบ Pischel, *Prk. Gr.* § 122 เปฑาล] ก้อน, เฉพาะใน **ยก**° (ก้อน)ตับ สุตฺ.นิ.195 (= ยกน-ปิณฺฑ สุตฺ.นิ.อ.247) = ชา.1/146.

Peḷā [cp. Class. & B. Sk. peṭa, f. peṭī & peṭā, peḍā Divy 251, 365; and the BSk. var. phelā Divy 503; MVastu

เปฬา [เทียบ สัน. โบราณ และพุทธสัน. เปฏ, อิต. เปฏี และ เปฏา, เปฑา ทิวฺ.251,365; และพุทธสัน. เผลา ทิวฺ.503;

II.465] 1. a (large) basket J IV.458; VI.185; Cp. II.2[5]; Miln 23, 282; Vism 304; KhA 46 (peḷāghata, wrong reading, see p. 68 App.); ThA 29. — 2. a chest (for holding jewelry etc.) Pv IV.1[42]; Mhvs 36, 20; DhsA 242 (peḷ-opamā, of the 4 treasure-boxes). — Cp. **piṭaka.**

ม.ว.2/465] — 1. ตะกร้า(ใบใหญ่) ชา.4/458; 6/185; จ.ปิ.2/2[5]; มิลิน.23,282; วิ.ม.304; ขุ.อ.46 (เปฬาฆต ใช้ผิด, ดู น.68 อภิธา.); เถร.อ.29. — 2. หีบ(สำหรับใ เครื่องเพชรพลอย ฯลฯ) เปต.4/1[42]; ม.ว.36,20; ธ.ส.อ 242 (เปฬ-โอปมา, เกี่ยวกับกล่องสมบัติ 4 กล่อง). — เทียบ **ปิฏก.**

Peḷikā (f.) [cp. peḷā] a basket DhA I.227 (pasādhana°, v. l. pelakā).

เปฬิกา (อิต.) [เทียบ เปฬา] ตะกร้า ธ.อ.1/227 (ปสาธน° ใช้ เปลกา ก็มี).

Pesa is spurious spelling for **pessa** (q. v.).

เปส เป็นการสะกดที่ไม่ใช่ของแท้ แทน **เปสฺส** (ดูคำนี้).

Pesaka [fr. pa+**iṣ**, cp. Vedic preṣa order, command] employer, controller, one who attends or looks after Vin II.177 (ārāmika° etc.); A III.275 (id.).

เปสก [จาก ป+**อิษ**, เทียบ เวท. เปฺรษ สั่ง, บัญชา] นายจ้าง ผู้ควบคุม, ผู้คอยติดตามหรือดูแล วิ.2/177 (อารามิก° ฯลฯ) องฺ.3/275 (เหมือนกัน).

Pesakāra [pesa+kāra, epsa=Vedic peśaḥ, fr. **piṁś**: see piṇsati[1]] weaver D I.52; Vin III.259; IV.7; J IV.475; DhA I.424 (°vīthi); III.170 sq.; VbhA 294 sq. (°dhītā the weaver's daughter; story of -) PvA 42 sq., 67.

เปสการ [เปส+การ, epsa = เวท. เปศหฺ, จาก **ปิศฺ** : ปฺ ปึสติ[1]] ช่างหูก, ช่างทอ ที.1/52; วิ.3/259; 4/7; ชา. 4/475; ธ.อ.1/424 (°วีถิ); 3/170; วิภงฺค.อ.294 (°ธีตา ธิดาช่างทอ; เรื่องของ –) เปต.อ.42,67.

Pesana (nt.) [fr. pa+**iṣ**, see peseti] sending out, message; service J IV.362 (pesanāni gacchanti); V.17 (pesane pesiyanto.)

-**kāraka** a servant J VI.448; VvA 349. -**kārikā** (a girl) doing service, a messenger, servant J III 414; DhA I.227.

เปสน (นปุ.) [จาก ป+**อิษ**, ดู เปเสติ] การส่งไป, การส่งสาร; การบริการ ชา.4/362 (เปสนานิ คจฺฉนฺติ); 5/17 (เปสเน เปสิยนฺโต).

– **การก** คนใช้ ชา.6/448; วิมาน.อ.349. – **การิกา** (สตรี)ผู้คอยบริการ, ผู้ส่งข่าว, คนใช้ ชา.3/414; ธ.อ. 1/227.

Pesanaka (adj.) [fr. pesana] " message sender," employing for service, in °corā robbers making (others) servants J I.253.

เปสนก (คุณ.) [จาก เปสน] "ผู้ส่งข่าวสาร", ผู้ใช้ให้บริการ, ใน **โจรา** พวกโจรที่ส่งคนอื่นออกไป, พวกโจรเรียกค่าไถ่ ชา.1/253.

Pesanika (°iya) (adj.) [fr. pesana] connected with messages, going messages, only in phrase **jangha°** messenger on foot Vin III.185; J II.82; Miln 370 (°iya).

เปสนิก (°นิย) (คุณ.) [จาก เปสน] เกี่ยวกับข่าวสาร, ส่งสารไป, เฉพาะในวลี **ชงฺฆ°** ผู้เดินส่งข่าว วิ.3/185; ชา.2/82; มิลินฺ.370 (°นิย).

Pesala (adj.) [cp. Epic Sk. peśala; Bdhgh's pop. etym. at SnA 475 is " piya-sīla "] lovable, pleasant, well-behaved, amiable S I.149; II.387; A IV.22; V.170; Sn 678; Sn p. 124; Miln 373; Sdhp 621. Often as Ep. of a good **bhikkhu**, e. g. at S I.187; Vin I.170; II.241; J IV.70; VvA 206; PvA 13, 268.

เปสล (คุณ.) [เทียบกาพย์ สัน. เปศล; นิรุกติ อันพุทธโฆษให้ไว้ใน สุตฺ.นิ.อ.475 คือ "ปิย-สีล"] น่ารัก, น่าชื่นชม, มีศีล, น่าคบ สํ.1/149; 2/387; องฺ.4/22; 5/170; สุตฺ.นิ.678; สุตฺ.นิ.น.124; มิลินฺ.373; สทฺ.ปา.621. บ่อยที่เป็นคำแสดงลักษณะของภิกษุที่ดี, อุ. ใน สํ.1/187; วิ.1/170; 2/241; ชา.4/70; วิมาน.อ.206; เปต.อ.13,268.

Pesāca is reading at D I.54 for **pisāca** (so v. l.).

เปสาจ เป็นคำที่ใช้ใน ที.1/54 แทน **ปิสาจ** (ใช้ได้หลายอย่าง).

Pesi (**pesī**) (f.) [cp. Epic Sk. peśī] 1. a lump, usually a mass of flesh J III.223 = DhA IV.67 (pesi = maṃsapesi C.). Thus **maṃsapesi**, muscle Vin II.25 ≈ (maṃsapes' ûpamā kāmā); III.105; M I.143, 364; S II.256; IV.193 (in characteristic of lohitaka); Vism 356; PvA 199. — 2, the fœtus in the third stage after conception (between **abbuda** & **ghana**) S I.206; J IV.496; Nd[1] 120; Miln 40; Vism 236. — 3. a piece, bit (for pesikā), in **veḷu°** J IV.205.

เปสิ (เปสี) (อิต.) [เทียบกาพย์ สัน. เปศี] — 1. ก้อน, โดยปกติ เนื้อที่เป็นก้อนขึ้นมา ชา.3/223 = ธ.อ.4/67 (เปสิ = มังสเปสิ อ.). ดังนั้น **มังสเปสิ** = กล้ามเนื้อ วิ.2/25 ≈ (มังสเปส'อูปมา กามา); 3/105; ม.1/143,364; สํ.2/256; 4/193 (ในลักษณะของ "โลหิตก"); วิ.ม.356; เปต.อ.199. — 2. เด็กอ่อนในครรภ์ในขั้นที่ 3 (ระหว่าง **อพฺพุท** และ **ฆน**) สํ.1/206; ชา.4/496; มหา.นิ.120; มิลินฺ.40; วิ.ม.236. — 3. ชิ้น, เศษ (แทน เปสิกา), ใน **เวฬุ°** ชา.4/205.

Pesikā (f.) (-°) [cp. Sk. *peśikā] rind, shell (of fruit) only in cpds. **amba°** Vin II.109; **vaṃsa°** J I.352; **veḷu°** (a bit of bamboo) D II.324; J II.267, 279; III.276; IV.382.

เปสิกา (อิต.) (-°) [เทียบ สัน. *เปศิกา] เปลือกไม้, เปลือก(ผลไม้) เฉพาะในสมาส **อมฺพ°** วิ.2/109; **วํส°** ชา.1/352; **เวฬุ°** (เศษไม้ไผ่) ที.2/324; ชา.2/267,279; 3/276; 4/382.

Pesita [pp. of peseti] 1. sent out or forth Sn 412 (rāja-dūta p.) Vv 21[7] (=uyyojita VvA 108); DhA III.191.

เปสิต [ก.กิ. ของ เปเสติ] — 1. ส่งไป, ส่งออกไป สุตฺ.นิ.412 (ราชทูต เป°) วิมาน.21[7] (= อุยฺโยชิต วิมาน.อ.108);

pesit-atta is the C. expl^{n} at S 1.53 (as given at *K.S.* 320) of **pahit-atta** (*hrsl^{n}* " puts forth all his strength ") ; Bdhgh incorrectly taking pahita as pp. of pahiṇati to send whereas it is pp. of padahati. — 2. ordered, what has been ordered, in **pesit-âpesitaṃ** order and prohibition Vin II.177.

ธ.อ.3/191. **เปสิต–อตฺต** อ. อธิบายไว้ใน สำ.1/53 (เหมือที่กล่าวไว้ใน *K.S.* 320) ว่า **ปหิต–อตฺต** (คำแปล : ออกแร หรือใช้กำลังทั้งหมดของตน); พุทธโฆษถืออย่างไม่ถูกต้อง: ปหิต เป็น ต ปัจจัย ของ ปหิณติ (= ส่งไป) แต่ที่จริง ปหิ เป็น ต ปัจจัย ของ ปทหติ. — 2. ได้สั่งไว้, สิ่งที่ได้สั่งไ ใน **เปสิต–อาเปสิตํ** คำสั่งและคำห้าม วิ.2/177.

Pesuṇa (nt.) [fr. pisuṇa, cp. Epic Sk. paiśuna] = pesuñña S 1.240 ; Sn 362, 389, 862 sq., 941 ; J v.397 ; Pv 1.3^{3} ; PvA 16 ; Sdhp 55, 66, 81.
-**kāraka** one who incites to slander J 1.200, 267.

เปสุณ (นปุ.) [จาก ปิสุณ, เทียบกาพย์ สัน. ไปศุน] = เปสุญ สำ.1/240; สุตฺ.นิ.362,389,862,941; ชา.5/397; เป 1/3^{3}; เปต.อ.16; สทฺ.ปา.55,66,81.
– **การก** ผู้ทำการปลุกปั่นหรือยั่วให้ประมาท ชา.1/20 267.

Pesuṇika (adj.) [fr. pesuṇa] slanderous, calumnious PvA 12, 13.

เปสุณิก (คุณ.) [จาก เปสุณ] เป็นการดูหมิ่นดูแคลน; เป็ การนินทาว่าร้าย เปต.อ.12,13.

Pesuṇiya & **Pesuṇeyya** (nt.) = pesuñña ; 1. (pesuṇiya) Sn 663, 928 ; Pv 1.3^{2}. — 2. (pesuṇeyya) S 1.228, 230 ; Sn 852 ; Nd^{1} 232.

เปสุณิย และ **เปสุเณยฺย** (นปุ.) = เปสุญฺญ; — 1. (เปสุณิย สุตฺ.นิ.663,928; เปต.1/3^{2}. — 2. (เปสุเณยฺย) สำ.1/22 230; สุตฺ.นิ.852; มหา.นิ.232.

Pesuñña (nt.) [abstr. fr. pisuṇa, cp. Epic Sk. paiśunya. The other (diaeretic) forms are pesuṇiya & pesuṇeyya] backbiting, calumny, slander M 1.110 ; D III.69 ; A IV.401 ; Vin IV.12 ; Nd^{1} 232, 260 ; PvA 12, 15.

เปสุญฺญ (นปุ.) [ภาวนาม จาก ปิสุณ, เทียบกาพย์ สัน. ไปศุนย รูปออกเสียงอื่น ๆ คือ เปสุณิย และ เปสุเณยฺย] การนินท ลับหลัง, การให้ร้ายใส่ความ, การสบประมาท ม.1/110; ขุ 3/69; องฺ.4/401; วิ.4/12; มหา.นิ.232,260; เปต.อ.12,15

Peseti [pa + iṣ to send] to send forth or out, esp. on a message or to a special purpose, i. e. to employ as a servant or (intrs.) to do service (so in many derivations) 1. to send out J 1.86, 178, 253 ; IV.169 (paṇṇaṃ) ; V.399 ; VI.448 ; Mhvs 14, 29 (rathaṃ) ; DhA III.190 ;

เปเสติ [ป+**อิษ** ส่งไป] ส่งไปหรือส่งออกไป, โดยเฉพาะอย่า ยิ่งมีสารไปด้วย หรือโดยมีความประสงค์พิเศษ, คือ จ้างเป็ ลูกจ้าง หรือ (อ.ก.) เพื่อการรับใช้. — 1. ส่งไป ชา.1/8 178,253; 4/169 (ปณฺณํ); 5/399; 6/448; ม.วิ.14,2

PvA 4, 20, 53. — 2. to employ or order (cp. pesaka), in Pass. **pesiyati** to be ordered or to be in service Vin II.177 (ppr. pesiyamāna); J V.17 (ppr. pesiyanto). — pp. **pesita.** See also **pessa** & derivations.

(รถ); ธ.อ.3/190; เปต.อ.4,20,53. — 2. จ้าง, ใช้หรือสั่ง (เทียบ เปสก), ใน กัม. **เปสิยติ** ถูกสั่งหรือเป็นลูกจ้าง วิ.2/177 (มาน ปัจจัย เปสิยมาน); ชา.5/17 (อนฺต ปัจจัย เปสิยนฺโต). — ต ปัจจัย **เปสิต.** — ดู **เปสฺส** และศัพท์อื่น ๆ ด้วย.

ssa [grd. form[a] fr. peseti, Vedic preṣya, f. preṣyā. This is the contracted form, whilst the diaeretic form is pesiya, for which also pesika] a messenger, a servant, often in comb[n] **dāsā ti vā pessā ti vā kammakarā ti vā,** e. g. D I.141; S I.76, 93 (slightly diff. in verse); A II.208 (spelt pesā); IV.45; DhA II.7. See also A III.37; IV.266, 270; J V.351; Pug 56; DA I.300. At Sn 615 pessa is used in the sense of an abstr. n. = pessitā service (=veyyavacca° SnA 466). So also in cpds.

-kamma service J VI.374; **-kāra** a servant J VI.356.

เปสฺส [รูป ณฺย ปัจจัย จาก เปเสติ, เวท. เปฺรษฺย, อิต. เปฺรษฺยา. คำนี้เป็นรูปย่อ, ส่วนรูปออกเสียงเป็น เปสิย, หรือใช้ เปสิก ก็ได้ด้วย] ผู้ส่งข่าว, คนใช้, มีบ่อยที่ใช้รวมกับ **ทาสา ติ วา เปสฺสา ติ วา กมฺมกรา ติ วา,** อุ. ที.1/141; สํ.1/76,93 (ต่างกันเล็กน้อยในฉันทลักษณ์); อง.2/208 (สะกดเป็น เปสา); 4/45; ธ.อ.2/7. ดู อง.3/37; 4/266,270; ชา.5/351; ปุ.56; ที.อ.1/300 ด้วย. ใน สุตฺ.นิ.615 เปสฺส ถูกใช้ในความหมายเป็น ภาวนาม = เปสิตา การบริการ (= เวยฺยาวจฺจ สุตฺ.นิ.อ.466). ใช้ในสมาสด้วยเหมือนกัน.

– **กมฺม** การบริการ ชา.6/374; – **การ** คนรับใช้, ลูกจ้าง ชา.6/356.

sitā (f.) [abstr. fr. pessa, Sk. *preṣyatā] being a servant, loing service J VI.208 (para° to someone else).

เปสฺสิตา (อิต.) [ภาวนาม จาก เปสฺส, สัน. *เปฺรษฺยตา] การเป็นคนใช้, การรับใช้ ชา.6/208 (ปร° แก่คนอื่นอีก).

siya & °**ka** [see pessā] servant; m. either **pessiya** Vv 4[46] (spelt pesiya, expl[d] by pesana-kāraka, veyyāaccakara VvA 349); J VI.448 (=pesana-kāraka C.), or **essika** Sn 615, 651; J VI.552; f. either **pessiyā** (para°) Vv 18[5] (spelt pesiyā, but v. l. SS pessiyā, expl[d] as esaniyā paresaṃ veyyāvacca-kārī VvA 94); J III.413 =parehi pesitabbā pesana-kārikā C. 414), or **pessikā** VI.65.

เปสฺสิย และ °**ก** [ดู เปสฺส] คนใช้; ปุ. เป็น **เปสฺสิย** วิมาน. 84[46] (สะกดเป็น เปสิย, อธิบายเป็น เปสน–การก, เวยฺยาวจฺจกร วิมาน.อ.349); ชา.6/448 (= เปสน–การก อ.), หรือเป็น **เปสฺสิก** สุตฺ.นิ.615,651; ชา.6/552; อิต. เป็น **เปสฺสิยา** (ปร°) วิมาน.18[5] (สะกดเป็น เปสิยา, แต่ สี. ใช้ เปสฺสิยา, อธิบายเป็น เปสนิยา ปเรสํ เวยฺยาวจฺจ–การี วิมาน. อ.94); ชา.3/413 (= ปเรหิ เปสิตพฺพา เปสน–การิกา อ. 414), หรือ **เปสฺสิกา** ชา.6/65.

---

[a] วรแก้เป็น veyyāvacca.

Pehi is imper. 2nd sg. of pa+**i**, "go on," said to a horse A IV.190 sq., cp. S I.123.

เปหิ เป็น ปัญ. มัธ. เอก. ของ ป+**อิ**, "จงไป", พูดกับม้า. อ. 4/190, เทียบ สํ.1/123.

Pokkhara (nt.) [cp. Vedic puṣkara, fr. **pus**, though a certain relation to puṣpa seems to exist, cp. Sk. puṣpa-pattra a kind of arrow (lit. lotus-leaf) Halāyudha 2, 314, and P. pokkhara-patta] 1. a lotus plant, primarily the leaf of it, figuring in poetry and metaphor as not being able to be wetted by water Sn 392, 812 (vuccati paduma-pattaŋ Nd[1] 135); Dh 336; It 84. — 2. the skin of a drum (from its resemblance to the lotus-leaf) S II.267; Miln 261 (bheri°). As Np. of an angel (Gandhabba) "Drum" at Vv 18[9]. — 3. a species of water-bird (crane): see cpd. °sataka.

-ṭṭha standing in water (?) Vin I.215 (vanaṭṭha+), 238 (id.). **-patta** a lotus leaf Sn 625; Dh 401 (=paduma -patta DhA IV.166); Miln 250. **-madhu** the honey sap of Costus speciosus (a lotus) J V.39, 466. **-vassa** "lotus-leaf rain," a portentous shower of rain, serving as special kind of test shower in which certain objects are wetted, but those showing a disinclination towards moisture are left untouched, like a lotus-leaf J I.88; VI.586; KhA 164; DhA III.163. **-sātaka** a species of crane, Ardea Siberica J VI.539 (koṭṭha+); SnA 359. Cp. Np. Pokkharasāti Sn 594; Sn p. 115; SnA 372.

โปกฺขร (นปุ.) [เทียบ เวท. ปุษฺกร, จาก **ปุสฺ**, ถึงแม้ดูเหมือนจะมีความเกี่ยวพันกับ ปุษฺป เหลืออยู่, เทียบ สัน. ปุษฺป–ปตฺต ลูกศรอย่างหนึ่ง (ตามตัว. ใบบัว) Halāyudha 2,314, แล บา. โปกฺขร–ปตฺต] — 1. ต้นบัว, แต่เดิม ใบบัว, ปรากฏในฉันทลักษณ์และอุปมา แสดงให้เห็นว่าน้ำไม่อาจเปียกได้ สุตฺ. นิ.392,812 (วุจฺจติ ปทุม–ปตฺตํ มหา.นิ.135); ธ.336; อิติ 84. — 2. หนังกลอง (จากความคล้ายคลึงกับใบบัว) ส. 2/267; มิลินฺ.261 (เภริ°). เป็นชื่อของทูตสวรรค์ (คนฺธพฺพ "คนธรรพ์" ใน วิมาน.18[9]. — 3. นกน้ำชนิดหนึ่ง (นกกระเรียน) : ดู สมาส °สตก.

– **ฏฺฐ** ซึ่งยืนหรือตั้งอยู่ในน้ำ (?) วิ.1/215 (วนฏฺฐ+) 238 (เหมือนกัน). – **ปตฺต** ใบบัว สุตฺ.นิ.625; ธ.401 (= ปทุม–ปตฺต ธ.อ.4/166); มิลินฺ.250. – **มธุ** น้ำผึ้งรวง ชา 5/39,466. – **วสฺส** "ฝนใบบัว", ฝนโบกขรพรรษ เป็นฝนที่มีความหมายพิเศษที่ทำให้สิ่งของเปียก แต่ผู้ที่ไม่อยากให้ตัวเปียกก็ไม่เปียก ชา.1/88; 6/586; ขุ.อ.164; ธ.อ.3/163. – **สาตก** นกกระเรียนจำพวกหนึ่ง, นกกวัก ชา.6/539 (โกฏฺฐ+); สุตฺ. นิ.อ.359. — เทียบชื่อบุคคล โปกฺขรสาติ สุตฺ.นิ.594; สุตฺ.นิ. น.115; สุตฺ.นิ.อ.372.

Pokkharaṇī (f.) [fr. puṣkara lotus; Vedic puṣkariṇī, BSk. has puskiriṇī, e. g. AvŚ I.76; II.201 sq.] a lotus-pond, an artificial pool or small lake for water-plants (see note in *Dial.* II.210) Vin I.140, 268; II.123; D II.178 sq.; S I.123, 204; II.106; V.460; A I.35, 145; III.187, 238; J II.120; V.374 (Khemī), 388 (Doṇa); Pv III.3[3];

โปกฺขรณี (อิต.) [จาก ปุษฺกร ดอกบัว; เวท. ปุษฺกริณี, พุทธสันใช้ ปุสฺกิริณี, อุ. อ.ศา.1/76; 2/201] สระบัว, สระโบกขรณี, บ่อที่ขุดขึ้นหรือบึงใหญ่สำหรับปลูกพืชน้ำ (ดูหมายเหตุใน *Dial.* 2/210) วิ.1/140, 268; 2/123; ที.2/178; สํ.1/123,204; 2/106; 5/460; องฺ.1/35,145; 3/187, 238; ชา.2/126; 5/374 (เขมี), 388 (โทณ); เปต.3/3[3];

IV.12[1]; SnA 354 (here in meaning of a dry pit or dug-out); VvA 160; PvA 23, 77, 152. **pokkharaññā** gen. Pv II.12[9]; instr. S I.233; loc. Vin II.123. **pokkharaṇiyāyaṃ** loc. A III.309. — pl. **pokkharaṇiyo** Vin I.268; VvA 191; PvA 77; metric **pokkharañño** Vv 44[11]; Pv II.1[10]; II.7[8].

4/12[1]; สุตฺ.นิ.อ.354 (ในที่นี้หมายถึงบ่อหรือโพรงที่ไม่มีน้ำ); วิมาน.อ.160; เปต.อ.23,77,152. **โปกฺขรญฺญา** ส.กา. เปต. 2/12[9]; ก.กา. สํ.1/123; อธิ.กา. วิ.2/123. **โปกฺขรณิยายํ** อธิ.กา. องฺ.3/309. — พหุ. **โปกฺขรณิโย** วิ.1/268; วิมาน. อ.191; เปต.อ.77; เกี่ยวกับฉันทลักษณ์ **โปกฺขรญฺโญ** วิมาน. 44[11]; เปต.2/1[19]; 2/7[8].

Pokkharatā (f.) [is it fr. pokkhara lotus (cp. Sk. pauṣkara), thus "lotus-ness," or founded on Vedic puṣpa blossom? The BSk. puṣkalatā (AvŚ II.201) is certainly a misconstruction, if it is constructed fr. the Pali] splendidness, "flower-likeness," only in cpd. **vaṇṇa-pokkharatā** beauty of complexion D I.114; Vin I.268; S I 95; II.279; A I.38, 86; II.203; III.90; DA I.282; KhA 179; VvA 14; PvA 46. The BSk. passage at AvŚ II.202 reads "śobhāṃ varṇaṃ puṣkalatāṃ ca."

โปกฺขรตา (อิต.) [มาจาก โปกฺขร ดอกบัว (เทียบ สัน. เปาษฺกร), ฉะนั้น "ความเป็นดอกบัว", หรือมีรากฐานจาก เวท. ปุษฺป ดอกไม้ ? พุทธสัน. ปุษฺกลตา (อ.ศา.2/201) เป็นการสร้างรูปผิดอย่างแน่นอน, ถ้าถูกสร้างจาก บา.] ความดีวิเศษ, "ความเหมือนดอกไม้", เฉพาะในสมาส **วณฺณ–โปกฺขรตา** ความงามแห่งผิวพรรณ ที.1/114; วิ.1/268; สํ.1/95; 2/279; องฺ.1/38,86; 2/203; 3/90; ที.อ.1/282; ขุ.อ. 179; วิมาน.อ.14; เปต.อ.46. ข้อความพุทธสัน. ใน อ.ศา. 2/202 ใช้ว่า "โศภำ วรฺณำ ปุษฺกลตำ จ".

Ponkha [increment form of punkha] arrow, only in redupl. (iterative) cpd. **ponkh' ânuponkhaṃ** (adv.) arrow after arrow, shot after shot, i. e. constantly, continuously S V.453, 454; Nd[2] 631 (in def. of sadā); DA I.188; VvAh 351. The expl[n] is problematic.

โปงฺข [รูปที่เพิ่มขึ้น ของ ปุงฺข] ลูกศร, ใช้เฉพาะในทวัน. เช่น **โปงฺขานุโปงฺขํ** (ก.วิ.) ยิงแล้วยิงเล่า, คือติดต่อกันไป, ตลอดเวลา สํ.5/453,454; จุล.นิ.631 (ในการนิยามถึง สหา); ที.อ.1/188; วิภงฺค.อ.351. การอธิบายยังเป็นปัญหาอยู่.

ʾoṭa [fr. **sphuṭ**] a bubble J IV.457 (v. l. poṭha). See also phoṭa.

โปฏ [จาก **สฺผุฏ**] ฟอง(ที่มีรูปกลม ๆ เล็ก ๆ) ชา.4/457 (ใช้ โปฐ ก็มี). ดู โผฏ ด้วย.

oṭaki (°**ī** ?) (m. f. ?) [etym. uncertain, prob. Non-Aryan] a kind of grass, in °**tūla** a kind of cotton, "grass-tuft," thistle-down (?) Vin II.150; IV.170 (id., 3 kinds of cotton, spelt potaki here).

โปฏกิ (°**กี** ?) (ปุ., อิต. ?) [นิรุกติ ไม่แน่นอน บางทีไม่ใช่คำอารยัน] หญ้าชนิดหนึ่ง, ใน °**ตูล** ฝ้ายชนิดหนึ่ง, "กระจุกหญ้า", ปุย (?) วิ.2/150; 4/170 (เหมือนกัน, ฝ้าย 3 ชนิด, ในที่นี้สะกดเป็น โปตกิ).

Poṭakila [etym. unknown, cp. poṭaki & (lexic.) Sk. poṭagala a kind of reed; the variant is poṭagala] a kind of grass, Saccharum spontaneum Th 1, 27=233; J VI.508 (=p.°-tiṇaṇ nāma C.).

โปฏกิล [นิรุกติ ไม่แน่นอน, เทียบ โปฏกิ และ (ปทานุกรม สัน. โปฏคล แฝกชนิดหนึ่ง; แปรไปเป็น โปฏคล] หญ้าชนิดหนึ่ง เถร.27 = 233; ชา.6/508 (= โป°-ติณ นาม อ.).

Poṭṭhabba is spurious reading for **phoṭṭhabba** (q. v.).

โปฏฺฐพฺพ เป็นคำไม่ถูกแท้ แทน **โผฏฺฐพฺพ** (ดูคำนี้).

Poṭha [fr. **puth,** cp. poṭhana & poṭheti] is **anguli°** snapping of one's fingers (as sign of applause) J V.67. Cp. poṭhana & phoṭeti.

โปฐ [จาก **ปุฏ,** เทียบ โปฐน และ โปเฐติ] เป็น **องฺคุลิ** การดีดนิ้ว (ในฐานเป็นเครื่องหมายแสดงความพอใจ) ชา.5/67 เทียบ โปฐน และ โผเฏติ.

Poṭhana (& **Pothana**) (nt.) [fr. poṭheti] 1. striking, beating J II.169 (tajjana°); V.72 (udaka°); VI.41 (kappāsa°-dhanuka). At all J passages **th.** — 2. (th) snapping one's fingers J I.394 (anguli°, +celukkhepa); ThA 76 (anguli°, for accharā-sanghāta Th 2, 67). Cp. nippothana.

โปฐน (และ **โปถน**) (นปุ.) [จาก โปเฐติ] — 1. การโบย การตี ชา.2/169 (ตชฺชน °); 5/72 (อุทก °); 6/4 (กปฺปาส °-ธนุก). ข้อความใน ชา. ทั้งหมดเป็น ถ. — 2 (ฐ) การดีดนิ้ว ชา.1/394 (องฺคุลิ °, +เจลุกฺเขป); เถร.อ 76 (องฺคุลิ°, แทน อจฺฉรา-สงฺฆาต เถรี.67). เทียบ นิปฺโปถน

Poṭhita (& **Pothita**) [pp. of poṭheti] beaten, struck Miln 240 (of cloth, see Kern, *Toev.* s. poṭheti); J III.423 (mañca; v. l. BB pappoṭ°) KhA 173 (°tulapicu cotton beaten seven times, i. e. very soft; v. l. pothita, see App. p. 877); DhA I.48 (su°); PvA 174. — Cp. **paripothita.**

โปฐิต (และ **โปถิต**) [ก.กิ. ของ โปเฐติ] ทุบ, ตี มิลิน.240 (เกี่ยวกับผ้า, ดู Kern, *Toev.* s. โปเฐติ); ชา.3/423 (มญฺจ พ. ใช้ ปปฺโปฏ° ก็มี) ขุ.อ.173 (°ตุลปิจุ ฝ้ายถูกทุบ 7 ครั้ง คือ นุ่มมาก; ใช้ โปถิต ก็มี, ดูผนวกหน้า 877); ธ.อ.1/48 (สุ°); เปต.อ.174. — เทียบ **ปริโปถิต.**

Poṭheti (& **Potheti**) [fr. **puth**=**sphuṭ**] 1. to beat, strike Sn 682 (bhujāni=appoṭheti SnA 485); J I.188, 483 (th) II.394; VI.548 (=ākoṭeti); DhA I.48; II.27 (th), 67 (th); VvA 68 (th); PvA 65 (th). — 2. to snap one's fingers as a token of annoyance D II.96; or of pleasure J III.285 (anguliyo poṭhesi). — pp. **poṭhita.** — Caus. II. **poṭhāpeti** (poth°) to cause to be beaten or flogged Miln 221; DhA I.399. — Cp. **pappoṭheti.**

โปเฐติ (และ **โปเถติ**) [จาก **ปุฏ** = **สฺผุฏ**] — 1. ทุบตี ต่อย สุตฺ.นิ.682 (ภุชานิ = อปฺโปเฐติ สุตฺ.นิ.อ.485); ชา. 1/188,483 (ถ)2/394; 6/548 (= อาโกเฏติ); ธ.อ.1/48; 2/27 (ถ), 67 (ถ); วิมาน.อ.68 (ถ); เปต.อ.65 (ถ). — 2. ดีดมือในฐานแสดงความไม่ถูกใจ ที.2/96; หรือแสดงความยินดี ชา.3/285 (องฺคุลิโย โปเฐสิ). — ต ปัจจัย **โปฐิต.** — เหตุ. ลง ณาเป ปัจจัย **โปฐาเปติ** (โปถ°) ให้โบย หรือให้หวด มิลิน.221; ธ.อ.1/399. — เทียบ **ปปฺโปเฐติ.**

Poṇa[1] (nt.) [=poṇa[2] ?] only in cpd. **danta°** a tooth pick Vin IV.90; J IV.69; Miln 15; SnA 272. As **danta-poṇaka** at Dāvs I.57. — **kūṭa-poṇa** at Vism 268 read **°goṇa.**

โปณ[1] (นปุ.) [= โปณ[2] ?] เฉพาะในสมาส **ทนฺต°** ไม้จิ้มฟัน วิ. 4/90; ชา.4/69; มิลินฺ.15; สุตฺ.นิ.อ.272. เป็น **ทนฺต-โปณก** ใน ทา.วํ.1/57. — กูฏ-โปณ ใน วิ.ม.268 ใช้ว่า **°โคณ.**

Poṇa[2] (adj.) [fr. pa+ava+**nam,** cp. ninna & Vedic pravaṇa] 1. sloping down, prone, in **anupubba°** gradually sloping (of the ocean) Vin II.237 = A IV.198 sq. = Ud 53. — 2. (-°) sloping towards, going to, converging or leading to Nibbāna; besides in var. phrases, in general as **tanninna tapoṇa tappabbhāra,** "leading to that end." As **nibbāna°** e. g. at M I.493; S V.38 sq.; A III.443; cp. Vv 84[42] (**nekkhamma°-nibbāna-ninna** VvA 348); **taṇ°** Ps II.197; **ṭhāne** PvA 190; **viveka°** A IV.224, 233; V.175; **samādhi°** Miln 38; **kiṇ°** M I.302.

โปณ[2] (คุณ.) [จาก ป+อว+**นมฺ,** เทียบ นินฺน และ เวท. ปฺรวณ — 1. ลาดลง, ลาดชัน, ใน **อนุปุพฺพ°** ลาดลงทีละน้อย ๆ (พูดถึงมหาสมุทร) วิ.2/237 = องฺ.4/198 = อุทาน.53. — 2. (-°) โน้มลง, น้อมลง, ไปยัง, เบนไปหรือนำไปสู่พระนิพพาน; นอกจากนี้ในวลีต่าง ๆ อีกด้วย, โดยทั่ว ๆ ไปเป็น **ตนฺนินฺน ตปฺโปณ ตปฺปพฺภาร,** "นำไปสู่จุดหมายปลายทางนั้น". ในฐานเป็น **นิพฺพาน°** อุ. ใน ม.1/493; สํ.5/38; องฺ.3/443; เทียบ วิมาน.84[42] (เนกฺขมฺม°-นิพฺพาน-นินฺน วิมาน.อ.348); **ตำ°** ปฏิ.ส.2/197; **ฐาเน** เปต.อ.190; **วิเวก°** องฺ.4/224, 233; 5/175; **สมาธิ°** มิลินฺ.38; **กิ°** ม.1/302.

Poṇika (adj.) [fr. poṇa[2]] that which is prone, going prone; DA I.23 where the passage is "tiracchāna-gata-pāṇā-poṇika-nikāyo cikkhallika-nikāyo ti," quoted from S III.152, where it runs thus: "tiracchāna-gata pāṇā te pi bhikkhave tiracchānagatā pāṇā citten' eva cittatā." The passage is referred to *with* poṇika at KhA 12, where we read "tiracchāna-gatā pāṇā poṇika-nikāyo cikkhallika-nikāyo ti." Thus we may take **poṇika-nikāya** as "the kingdom of those which go prone" (i. e. the animals).

โปณิก (คุณ.) [จาก โปณ[2]] สิ่งที่ลาดลงหรือราบต่ำ; ที.อ. 1/23 ซึ่งข้อความว่า "ติรจฺฉาน-คต-ปาณา-โปณิก-นิกาโย จิกฺขลฺลิก-นิกาโย ติ", อ้างจาก สํ.3/152, ซึ่งมีข้อความดังนี้ "ติรจฺฉาน-คต ปาณา เต ปิ ภิกฺขเว ติรจฺฉานคตา ปาณา จิตฺเตน'เอว จิตฺตตา". ข้อความนี้ถูกอ้างถึงโดยใช้ โปณิก ใน ขุ.อ.12, ซึ่งเราใช้ว่า "ติรจฺฉาน-คตา ปาณา โปณิก-นิกาโย จิกฺขลฺลิก-นิกาโย ติ". ดังนั้นเราอาจถือ **โปณิก-นิกาย** เป็น "อาณาจักรของสัตว์ที่ไปทางขวาง" (คือสัตว์เดรัจฉาน).

Pota[1] [cp. Epic Sk. pota, see putta for etym.] the young of an animal J II.406 (°sūkara); Cp. I.10[2] (udda°); SnA 125 (sīha°).

โปต[1] [เทียบกาพย์ สัน. โปต, สำหรับนิรุกติ ดู ปุตฺต] ลูกของสัตว์ ชา.2/406 (°สูกร); จ.ปิ.1/10[2] (อุทฺท°); สุตฺ.นิ.อ.125 (สีห°).

Pota[2] [Epic Sk. pota; dial. form for plota (?), of **plu**] a boat Dāvs V.58; VvA 42.

โปต[2] [กาพย์ สัน. โปต; รูปภาษาถิ่น แทน โปฺลต (?), ของ **ปฺลุ**] เรือโปต ทา.วํ.5/58; วิมาน.อ.42.

Pota[3] [etym. ?] a millstone, grindstone, only as **nisada°** Vin I.201 ; Vism 252.

โปต[3] [นิรุกติ ?] หินโม่, หินบด, เฉพาะที่เป็น **นิสท°** ว 1/201; วิ.ม.252.

Potaka (-°) [fr. pota[1]] 1. the young of an animal M I.104 (kukkuṭa°); J I.202 (supaṇṇa°), 218 (hatthi°); II.288 (assa° colt); III.174 (sakuṇa°); PvA 152 (gaja°). — f. **potikā** J I.207 (haṁsa°); IV.188 (mūsika°). — 2. a small branch, offshoot, twig; in **amba°** young mango sprout DhA III.206 sq.; **araṇi°** small firewood Miln 53.

โปตก (- °) [จาก โปต[1]] — 1. ลูกของสัตว์ ม.1/10 (กุกฺกุฏ °); ชา.1/202 (สุปณฺณ °), 218 (หตฺถิ °); 2/28 (อสฺส ° ลูกม้า); 3/174 (สกุณ °); เปต.อ.152 (คช °). — อิต. **โปติกา** ชา.1/207 (หํส °); 4/188 (มูสิก °). — ก กิ่งไม้เล็ก ๆ, แขนงไม้; ใน **อมฺพ** ° หน่อมะม่วงอ่อน ธ.อ 3/206; **อรณิ** ° ฟืนชิ้นเล็ก ๆ มิลิน.53.

Pottha[1] [?] poor, indigent, miserable J II.432 (=potthaka-pilotikāya nivatthatā pottho C.; v. l. poṭha). See also ***ponti**, with which ultimately identical.

โปตฺถ[1] [?] จน, ยากจน, ทุกข์ยาก ชา.2/432 (= โปตฺถก ปิโลติกาย นิวตฺถตา โปตฺโถ อ.; ใช้ โปฐ ก็มี). ดู ***โปน** ด้วย, ซึ่งในที่สุดก็เหมือนกัน.

Pottha[2] [later Sk. pusta, etym. uncertain; loan-word ?] modelling, only in cpd. **°kamma** plastering (i. e. using a mixture of earth, lime, cowdung & water as mortar) J VI.459; carving DhsA 334; and **°kara** a modeller in clay J I.71. Cp. **potthaka**[1].

โปตฺถ[2] [สัน. ยุคหลัง ปุสฺต, นิรุกติ ไม่แน่นอน; เป็นคำที่ยืมมาจากคำอื่น ?] ปั้น, เฉพาะในสมาส **°กมฺม** ฉาบ (คือ ใช้ดิน ปูน, มูลโค และน้ำผสมเป็นปูนสำหรับฉาบทา) ชา.6/459 แกะ, สลัก ธ.ส.อ.334; และ **°กร** ช่างปั้นดินเหนียว ชา 1/71. เทียบ **โปตฺถก**[1].

Potthaka[1] [cp. Class. Sk. pustaka] 1. a book J I.2 (**aya° ledger**); III.235, 292; IV.299, 487; VvA 117. — 2. **anything made or modelled in clay** (or wood etc.), in **rūpa° a modelled figure** J VI.342; ThA 257; DA I.198; Sdhp 363, 383. Cp. **pottha**[2].

โปตฺถก[1] [เทียบ สัน. โปราณ ปุสฺตก] — 1. หนังสือ ชา 1/2 (**อย °** สมุดบัญชี); 3/235,292; 4/299,487; วิมาน อ.117. — 2. สิ่งที่ทำหรือปั้นด้วยดินเหนียว (หรือไม้ ฯลฯ) ใน **รูป °** รูปที่จำลองขึ้น ชา.6/342; เถร.อ.257; ที.อ.1/198 สทฺ.ปา.363,383. — เทียบ **โปตฺถ**[2].

Potthaka[2] (nt.) [etym. ?] cloth made of makaci fibre Vin I.306 (cp. *Vin. Texts* II.247); A I.246 sq.; J IV.251 (=ghana-sāṭaka C.; v. l. saṇa°); Pug 33.

โปตฺถก[2] (นปุ.) [นิรุกติ ?] ผ้าที่ทำด้วยเยื่อไม้ วิ.1/30 (เทียบ *Vin. Texts* 2/247); องฺ.1/246; ชา.4/25 (= ฆน-สาฏก อ.; ใช้ สณ ° ก็มี); ปุ.33.

Potthanikā (f.) [fr. **puth** ?] a dagger (=potthanī) Vin II.190 = DA I.135 (so read here with v. l. for T. °iyā).

โปตฺถนิกา (อิต.) [จาก **ปุถฺ** ?] กริช (= โปตฺถนี) วิ.2/19 = ที.อ.1/135 (ในที่นี้ใช้เสนนั้นแทน ต. °นิยา).

Potthanī (f.) [fr. **puth** ?] a butcher's knife J VI.86 (maṃsa-koṭṭhana°), 111 (id.).

โปฏฺฐนี (อิต.) [จาก **ปุฏ** ?] มีดของคนขายเนื้อ ชา.6/86 (มำส-โกฏฺฐน°), 111 (เหมือนกัน).

Pothujjanika (adj.) [fr. puthujjana] belonging to ordinary man, common, ordinary, in 2 combⁿˢ viz. (1) phrase **hīna gamma p. anariya** Vin I.10; S IV.330; A V.216; (2) with ref. to iddhi Vin II.183; J I.360; Vism 97. — Cp. *Vin. Texts* III.230. The BSk. forms are either pārthag-janika Lal. Vist 540, or prāthug-janika MVastu III.331.

โปถุชฺชนิก (คุณ.) [จาก ปุถุชฺชน] เป็นของ ปุถุชน, เป็นของธรรมดา, ธรรมดาสามัญ, ในเมื่อรวมกับคำอื่น 2 อย่างด้วยกัน กล่าวคือ — (1) วลี **หีน คมฺม โป° อนริย** วิ.1/10; สำ.4/330; อง.5/216; — (2) เกี่ยวถึง **อิทฺธิ** วิ.2/183; ชา.1/360; วิ.ม.97. — เทียบ *Vin. Texts* 3/230. รูปพุทธสัน. เป็น ปารฺถคฺ-ชนิก ล.วิ.540, หรือไม่ก็เป็น ปฺราถุคฺ-ชนิก ม.ว.3/331.

'othetvā at J II.404 (ummukkāni p.) is doubtful. The vv. ll. are **yodhetvā** & **sodhetvā** (the latter a preferable reading).

โปเถตฺวา ใน ชา.2/404 (อุมฺมุกฺกานิ โป°) ยังน่าสงสัย. ใช้หลายอย่าง คือ **โยเธตฺวา** และ **โสเธตฺวา** (ใช้คำหลังดีกว่า).

'oddava see **gāma°**.

โปฑฺฑว ดู **คาม°**.

'onobhavika (adj.) [fr. punabbhava, with preservation of the second o (puno>punaḥ) see puna] leading to rebirth M I.48, 299, 464, 532; S III.26; IV.186; D III.57; A II.11 sq., 172; III.84, 86; V.88; Nett 72; Vism 506; VbhA 110.

โปโนภวิก (คุณ.) [จาก ปุนพฺภว, โดยอนุรักษ์ โอ (ปุโน > ปุนห์) คำที่สองไว้ ดู ปุน] นำไปสู่การเกิดใหม่ ม.1/48,299, 464,532; สำ.3/26; 4/186; ที.3/57; อง.2/11,172; 3/84,86; 5/88; เน.ป.72; วิ.ม.506; วิภงฺค.อ.110.

'onti (vv. ll. poṭhi, sonti) Th 2, 422, 423 is doubtful; the explⁿ at ThA 269 is "pilotikākhaṇḍa," thus "rags (of an ascetic)," cp. *J.P.T.S.* 1884. See also **pottha**[1], with which evidently identical, though misread.

โปนฺติ (ใช้ โปฐิ, โสนฺติ ก็มี) เถรี.422,423 น่าสงสัย; อธิบายไว้ใน เถร.อ.269 เป็น "ปิโลติกาขณฺฑ", ดังนั้นจึงหมายถึง "ผ้าที่ขาดวิ่น" (พูดถึงนักพรต), เทียบ *J.P.T.S.* 1884. ดู **โปตฺถ**[1] ด้วย, ซึ่งเห็นได้ว่าเป็นศัพท์เดียวกัน ถึงแม้ว่าจะใช้ผิดไป.

orāṇa (adj.) [=purāṇa, cp. Epic Sk. paurāṇa] old, ancient, former D I.71, 238; S II.267; Sn 313; Dh 227 (cp. DhA III.328); J II.15 (°kāle in the past); VbhA 1 (°aṭṭhakathā), 523 (id.); KhA 247 (°pāṭha); SnA 131 (id.); DhA I.17; PvA 1 (°aṭṭhakathā), 63. — **Porāṇā**

โปราณ (คุณ.) [= ปุราณ, เทียบกาพย์ สัน. เปาราณ] แก่, โบราณ, แต่ก่อน ที.1/71,238; สำ.2/267; สุตฺ.นิ.313; ธ. 227 (เทียบ ธ.อ.3/328); ชา.2/15 (°กาเล ในอดีต); วิภงฺค.อ.1 (°อฏฺฐกถา), 523 (°อฏฺฐกถา); ขุ.อ.247 (°ปาฐ); สุตฺ.นิ.อ.131 (°ปาฐ); ธ.อ.1/17; เปต.อ.1 (°อฏฺฐกถา),

(pl.) the ancients, ancient authorities or writers Vism passim esp. *Note*, 764; KhA 123, 158; SnA 291, 352, 604; VbhA 130, 254, 299, 397, 513.

63. — **โปราณา** (พหุ.) คนโบราณ, ผู้ทรงคุณวุฒิหรือนักเขียนรุ่นเก่า วิ.ม. ทุก ๆ แห่ง โดยเฉพาะ *Note*, 764; ขุ.อ.123,158; สุตฺ.นิ.อ.291,352,604; วิภงฺค.อ.130,254, 299,397,513.

Porāṇaka (adj.) [fr. porāṇa] 1. ancient, former, of old (cp. purāṇa 1) J III.16 (°paṇḍitā); PvA 93 (id.), 99 (id.); DhA I.346 (kula-santaka). — 2. old, worn, much used (cp. purāṇa 2) J IV.471 (magga).

โปราณก (คุณ.) [จาก โปราณ] — 1. โบราณ, แต่ก่อน, สมัยเก่า (เทียบ ปุราณ 1) ชา.3/16 (°ปณฺฑิตา); เปต.อ. 93 (°ปณฺฑิตา), 99 (°ปณฺฑิตา); ธ.อ.1/346 (กุล-สนฺตก). — 2. เก่า, ใช้แล้ว, ถูกใช้มามาก (เทียบ ปุราณ 2) ชา. 4/471 (มคฺค).

Porin (adj.) [fr. pora = Epic Sk. paura citizen, see pura. Semantically cp. urbane > urbanus > urbs; polite = πολίτης > πόλις. For pop. etym. see DA I.73 & 282] belonging to a citizen, i. e. citizenlike, urbane, polite, usually in phrase **porī vācā** polite speech D I.4, 114; S I.189; II.280 = A II.51; A III.114; Pug 57; Dhs 1344; DA I.75, 282; DhsA 397. Cp. BSk. pauri vācā MVastu III.322.

โปรินฺ (คุณ.) [จาก โปร = กาพย์ สัน. เปาร พลเมือง, ดู ปุร. ตามความหมายของคำ เทียบ urbane > urbanus > urbs; สุภาพ = πολίτης > πόλις. สำหรับนิรุกติที่ยอมรับกันแพร่หลาย จงดู ที.อ.1/73 และ 282] เป็นของพลเมือง, คือ เป็นชาวกรุง, ผู้ดี, สุภาพ, โดยปกติใช้ในวลี **โปรี วาจา** วาจาสุภาพ ที.1/4,114; สํ.1/189; 2/280 = องฺ.2/51; องฺ.3/114; ปุ.57; ธ.ส.1344; ที.อ.1/75,282; ธ.ส.อ. 397. เทียบ พุทธสัน. เปารี วาจา ม.ว.3/322.

Porisa[1] (adj.-n.) [abstr. fr. purisa, for *pauruṣa or *puruṣya)] 1. (adj.) human, fit for a man Sn 256 (porisa dhura), cp. porisiya & poroseyya. — 2. (m.) = purisa, esp. in sense of purisa 2, i. e. servant, used collectively (abstract formᵃ like Ger. dienerschaft, E. service = servants) "servants" esp. in phrase dāsa-kammakara-porisa Vin I.240; A I.145, 206; II.78; III.45, 76, 260; DhA IV.1; dāsa° a servant Sn 769 (three kinds mentioned

โปริส[1] (คุณ., นาม.) [ภาวนาม จาก ปุริส, แทน *เปารุษ หรือ *ปุรุษย] — 1. (คุณ.) อันเป็นของมนุษย์, เหมาะสำหรับชาย สุตฺ.นิ.256 (โปริส ธุร), เทียบ โปริสิย และ โปโรเสยฺย. — 2. (ปุ.) = ปุริส, โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความหมายของ ปุริส 2, คือ คนใช้, ที่ใช้เป็นส่วนรวม (รูปภาวนาม เหมือน Ger. dienerschaft, E. service = servants) "คนใช้" โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวลี ทาส-กมฺมกร-โปริส วิ. 1/240; องฺ.1/145,206; 2/78; 3/45,76,260; ธ.อ.4/1; ทาส ° ทาส สุตฺ.นิ.769 (ระบุไว้ใน มหา.นิ.11 มี 3 ชนิดด้วยกัน

at Nd[1] 11, viz. bhaṭakā kammakarā upajīvino); rāja° king's service, servant of the king D 1.135; A IV.286, 322; sata° a hundred servants Vism 121. For purisa in uttama° (=mahāpurisa) Dh 97 (cp. DhA II.188). Cp. posa.

กล่าวคือ ภฏกา กมฺมกรา อุปชีวิโน); ราช° ราชบุรุษ, คนรับใช้พระราชา ที่.1/135; อง.4/286,322; สต° คนใช้ 100 คน วิ.ม.121. สำหรับ **ปุริส** ใน **อุตฺตม°** (= มหาปุริส) ธ.97 (เทียบ ธ.อ.2/188). — เทียบ **โปส.**

'orisa[2] (nt.) [abstr. fr. purisa, *pauruṣyaṇ, cp. porisiya and poroseyya] 1. business, doing of a man (or servant, cp. purisa 2), service, occupation; human doing, activity M 1.85 (rāja°); Vv 63[11] (=purisa-kicca VvA 263); Pv IV.3[24] (uṭṭhāna°=purisa-viriya, purisa-kāra PvA 252). — 2. height of a man M. 1.74, 187, 365.

โปริส[2] (นปุ.) [ภาวนาม จาก ปุริส, *เปารุษฺยํ, เทียบ โปริสิย และ โปโรเสยฺย] — 1. ธุรกิจ, การกระทำของคน (หรือคนใช้, เทียบ ปุริส 2), การบริการ, อาชีพ; การงาน, กิจกรรม ม.1/85 (ราช°); วิมาน.63[11] (= ปุริส-กิจฺจ วิมาน.อ.263); เปต.4/3[24] (อุฏฺฐาน° = ปุริส-วิริย, ปุริส-การ เปต.อ.252). — 2. ความสูงของคน ม.1/74,187,365.

'orisatā (f.) [abstr. fr. porisa], only in neg. a° inhuman or superhuman state, or: not served by any men (or servants) VvA 275. The reading is uncertain.

โปริสตา (อิต.) [ภาวนาม จาก โปริส] เฉพาะในปฏิเสธ **อ°** ความมิใช่เยี่ยงมนุษย์ หรือสภาพเหนือมนุษย์ธรรมดา, หรือ: ไม่ได้รับบริการจากผู้ใด (หรือจากคนรับใช้) วิมาน.อ.275. ข้อความนี้ไม่แน่นอน.

'orisāda [fr. purisa+**ad** to eat] man-eater, cannibal J V.34 sq., 471 sq., 486, 488 sq., 499, 510.

โปริสาท [จาก ปุริส+**อทฺ** กิน] คนกินมนุษย์, คนป่าเถื่อนที่ชอบกินเนื้อมนุษย์ ชา.5/34,471,486,488,499,510.

'orisādaka=porisāda J V.489. Cp. purisādaka J V.91.

โปริสาทก = โปริสาท ชา.5/489. เทียบ ปุริสาทก ชา.5/91.

'orisiya (adj.) [fr. purisa, cp. porisa & poroseyya] 1. of human nature, human J IV.213. — 2. Of the height of man Vin II.138.

โปริสิย (คุณ.) [จาก ปุริส, เทียบ โปริส และ โปโรเสยฺย] — 1. อันเป็นธรรมดาของมนุษย์, เป็นเรื่องของมนุษย์ ชา.4/213. — 2. เกี่ยวกับความสูงของคน วิ.2/138.

'oroseyya=porisiya (cp. porisa[1] 1) fit for man, human M 1.366. The word is somewhat doubtful, but in all likelihood it is a derivation fr. pura (cp. porin; Sk. *paura), thus to be understood as *paurasya>*porasya >*poraseyya>*poroseyya with assimilation. The meaning is clearly "very fine, urbane, fashionable";

โปโรเสยฺย = โปริสิย (เทียบ โปริส[1] 1) เหมาะแก่บุรุษ, เกี่ยวกับมนุษย์ ม.1/366. คำนี้ค่อนข้างน่าสงสัย, แต่มีที่ท่าว่าเป็นคำมาจาก **ปุร** (เทียบ โปรินฺ; สัน. *เปาร), ดังนั้นจึงจะต้องเข้าใจเป็น *เปารสฺย > *โปรสฺย > *โปรเสยฺย > *โปโร-เสยฺย กับการกลมกลืนให้เข้ากัน. ความหมายชัดว่า "ดีมาก,

thus *not* derived from purisa, although C. expl^{s} by "puris' ânucchavikaṃ yānaṃ" (M. 1.561). The passage runs "yānaṃ poroseyyaṃ pavara-maṇi-kuṇḍalaṃ"; with vv. ll. **voropeyya** & **oropeyya**. Neumann accepts **oropeyya** as reading & translates (wrongly) "belüde": see *Mittl. Slg.* ^{2}1921; vol. II. pp. 45 & 666. The reading **poroseyya** seems to be established as lectio difficilior. On form see also Trenckner, *Notes* 75.

สุภาพเรียบร้อย, ทันสมัย"; ดังนั้นจึงมิได้มาจาก ปุริส, ถึงแม้อ. จะอธิบายเป็น 'ปุริส'อานุจฺฉวิกํ ยานํ" (ม.1/561). ข้อความมีว่า "ยานํ โปโรเสยฺยํ ปวร-มณิ-กุณฺฑลํ"; ที่อื่นใช้ **โวโรเปยฺย** และ **โอโรเปยฺย** ก็มี. Neumann ยอมรับ **โอโรเปยฺย** และแปล(อย่างผิด ๆ)ว่า "belüde": ดู *Mittl. Slg.* 1921; vol. 2 น.45 และ 666. การใช้ว่า **โปโรเสยฺย** นี้ดูเหมือนถูกสร้างให้อ่านยุ่งยากขึ้น. ตามรูป จงดู Trenckner, *Notes* 75 ด้วย.

Porohita = **purohita**; DhA I.174 (v. l. BB pur°).

โปโรหิต = ปุโรหิต; ธ.อ.1/174 (พ. ใช้ ปุร ° ก็มี).

Porohacca (nt.) [fr. purohita] the character or office of a family priest D II.243. As **porohicca** at Sn 618 (= purohita-kamma SnA 466). Cp. Trenckner, *Notes* 75.

โปโรหจฺจ (นปุ.) [จาก ปุโรหิต] ลักษณะปุโรหิต หรือความเป็นปุโรหิต ที.2/243. เป็น **โปโรหิจฺจ** ใน สุต.นิ.618 (= ปุโรหิต–กมฺม สุต.นิ.อ.466). เทียบ Trenckner, *Notes* 75.

Posa[1] [contraction of purisa fr. *pūrṣa > *pussa > *possa > posa. So Geiger, *P.Gr.* 30[3]] = purisa, man (poetical form, only found in verse) Vin I.230; S I.13, 205 = J III.309; A IV.266; Sn 110, 662; Dh 104, 125 (cp. DhA III.34); J V.306; VI.246, 361. — **poso** at J III.331 is gen. sg. of puṃs = Sk. puṃsaḥ.

โปส[1] [รูปย่อ ของ ปุริส จาก *ปูรฺษ > *ปุสฺส > *โปสฺส > โปส. Geiger, *P.Gr.* 30[3] ก็เช่นนั้น] = ปุริส, บุรุษ (รูปที่ใช้ในคำร้อยกรอง, พบเฉพาะในฉันท์เท่านั้น) วิ.1/230; สํ. 1/13,205 = ขา.3/309; องฺ.4/266; สุต.นิ.110,662; ธ. 104,125 (เทียบ ธ.อ.3/34); ขา.5/306; 6/246,361. — **โปโส** ใน ขา.3/331 เป็น ส.กา. เอก. ของ ปุสฺ = สัน. ปุสหฺ.

Posa[2] (adj.) [= *poṣya, grd. of poseti, **puṣ**] to be fed or nourished, only in dup° difficult to nourish S I.61.

โปส[2] (คุณ.) [= *โปษฺย, ณฺย ปัจจัย ของ โปเสติ, **ปุษฺ**] จะต้องใช้อาหาร หรือบำรุงเลี้ยง, เฉพาะใน **ทุปฺ ° ** ยากที่จะบำรุงเลี้ยง สํ.1/61.

Posaka (adj.) [fr. posa[2]] nourishing, feeding A I.62, 132 = It 110 (āpādaka+); f. °**ikā** a nurse, a female attendant Vin II.289 (āpādikā+).

โปสก (คุณ.) [จาก โปส[2]] บำรุงเลี้ยง, ให้อาหาร องฺ.1/62, 132 = อิติ.110 (อาปาทก+); อิต. °**สิกา** นางพยาบาล, หญิงผู้คอยรับใช้ วิ.2/289 (อาปาทิกา+).

Posatā (f.) [abstr. fr. posa[2]] only -°, in **su°** & **dup°** easy & difficult support Vin II.2.

โปสตา (อิต.) [ภาวนาม จาก โปส[2]] เฉพาะที่เป็น – °, ใน

สุ° และ **ทุปุ°** ความเป็นผู้บำรุงหรือเลี้ยงดูได้โดยง่าย และโดยยาก วิ.2/2.

Posatha = uposatha [cp. BSk. poṣadha Divy 116, 121, and Prk. posaha (posahiya = posathika) Pischel, *Prk. Gr.* § 141] J IV.329; VI.119.

โปสถ = อุโปสถ [เทียบ พุทธสัน. โปษธ ทิว.116,121, และ ปรา. โปสห (โปสหิย = โปสถิก) Pischel, *Prk. Gr.* § 141] ชา.4/329; 6/119.

Posathika = uposathika J IV.329. Cp. anuposathika & anvaḍḍhamāsaṇ.

โปสถิก = อุโปสถิก ชา.4/329. เทียบ อนุโปสถิก และ อนุวฑฒมาส.

Posana (nt.) [fr. **puṣ**] nourishing, feeding, support VvA 137.

โปสน (นปุ.) [จาก **ปุษฺ**] การบำรุงเลี้ยง, การให้อาหาร, การอุปถัมภ์ วิมาน.อ.137.

Posāpeti & Posāveti [Caus. II. fr. poseti] to have brought up, to give into the care of, to cause to be nourished Vin 1.269 (pp. posāpita) ≈ DA 1.133 (posāvita, v. l. posāp°).

โปสาเปติ และ **โปสาเวติ** [เหตุ. ลง ณาเป ปัจจัย จาก โปเสติ] ให้เลี้ยงดู, ให้รักษา, ให้บำรุงเลี้ยง วิ.1/269 (ต ปัจจัย โปสาปิต) ≈ ที.อ.1/133 (โปสาวิต, ใช้ว่า โปสาป° ก็มี).

Posāvanika & °ya (adj.-nt.) [fr. posāvana = posāpana of Caus. posāpeti] 1. (adj.) to be brought up, being reared, fed Vin 1.272; J III.134, 432. **-°iya** DhA III.35; J III.35; J III.429 (&°iyaka). — 2. (nt.) fee for bringing somebody up, allowance, money for food, sustenance J II.289; DhA IV.40; VvA 158 (°mūla). **-°iya** J I.191.

โปสาวนิก และ **°ย** (คุณ., นปุ.) [จาก โปสาวน = โปสาปน ของ เหตุ. โปสาเปติ] — 1. (คุณ.) จะต้องอบรมเลี้ยง, ได้รับการเลี้ยงดู, ที่เลี้ยงไว้ ดู วิ.1/272; ชา.3/134,432. **-°นิย** ธ.อ.3/35; ชา.3/35; ชา.3/429 (และ °นิยก). — 2. (นปุ.) เงินค่าเลี้ยงดู, เงินที่จ่ายให้, เงินค่าอาหาร, ค่ายังชีพ ชา.2/289; ธ.อ.4/40; วิมาน.อ.158 (°มูล). **-°นิย** ชา.1/191.

°osita [pp. of poseti] nourished, fed Cp. III.3[2]; VvA 173 (udaka°).

โปสิต [ก.กิ. ของ โปเสติ] บำรุง, เลี้ยงดู จ.ป.3/3[2]; วิมาน.อ.173 (อุทก°).

°osituṇ at Vin II.151 stands for **phusituṇ** "to sprinkle," cp. *Vin. Texts* III.169. See **phusati[2]**.

โปสิตุ ใน วิ.2/151 หมายถึง ผุสิตุ "ประพรม", เทียบ *Vin. Texts* 3/169. ดู ผุสติ[2].

osin (-°) (adj.) [fr. poseti] thriving (on), nourished by

โปสิน (-°) (คุณ.) [จาก โปเสติ] เจริญเติบโตด้วย...,

Vin 1.6 ; D 1.75 ; S 1.138 ; Sn 65 (anaññā° cp. Nd² 36), 220 (dāra°) ; DA 1.219.

ถูกบำรุงเลี้ยง วิ.1/6; ที.1/75; สำ.1/138; สุตฺ.นิ.6 (**อนญฺญ°** เทียบ จุล.นิ.36), 220 (**ทาร°**); ที.อ.1/219.

Poseti [**puṣ**] to nourish, support, look after, bring up, take care of, feed, keep Vin 1.269 ; S 1.181 ; A 1.117 ; J 1.134 ; III.467 ; Nd² 36 ; Vism 305 ; VvA 138, 299. — pp. **posita**. — Caus. **posāpeti**.

โปเสติ [**ปุษฺ**] บำรุงเลี้ยง, ค้ำจุน, อุดหนุน, ดูแล, เลี้ยงดู, เอาใจใส่, ให้อาหาร, อุปการะ วิ.1/269; สำ.1/181; อ. 1/117; ชา.1/134; 3/467; จุล.นิ.36; วิ.ม.305; วิมาน.อ 138,299. — ต ปัจจัย **โปสิต**. — เหตุ. **โปสาเปติ**.